

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

**ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ**

«Διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου»

**Διπλωματική Εργασία για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα
«Ναυτιλία, Μεταφορές και Διεθνές Εμπόριο – ΝΑ.Μ.Ε.»**

ΚΩΣΤΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

06 / 10 / 2004

ΧΙΟΣ

ΚΩΣΤΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

06 / 10 / 2004

**Διπλωματική Εργασία για το Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα
«Ναυτιλία, Μεταφορές και Διεθνές Εμπόριο – ΝΑ.Μ.Ε.»**

Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών

Συγγραφέας: Κώστα Παναγιώτα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ρουμπούτσου Αθηνά

Διευθυντής Σπουδών: Λίτινας Νικόλαος

ΧΙΟΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Αυτή η διπλωματική εργασία πραγματοποιείται στα πλαίσια του προγράμματος «Πρωταγόρας» (Κέντρο Εκπαίδευσης στην Επιχειρηματικότητα των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Δημοκρίτειο Θράκης) και αφορά στην επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της μέσα στο πανεπιστήμιο. Στόχος της είναι σε πρώτη φάση η καταγραφή των βασικών εννοιών που αφορούν στην επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της αλλά και η καταγραφή της παγκόσμιας εμπειρίας και πρακτικής σε σχέση με το θέμα αυτό.

Σε δεύτερη φάση πραγματοποιείται έρευνα πεδίου στους φοιτητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου και καταγράφεται η πρόθεση αλλά και οι αντιλήψεις τους σε σχέση με την εισαγωγή στο πρόγραμμα σπουδών τους ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας. Από την έρευνα αυτή, που πραγματοποιήθηκε με ερωτηματολόγιο στους φοιτητές, προέκυψε ότι σε γενικές γραμμές επιθυμούν την εισαγωγή ενός τέτοιου μαθήματος στο πρόγραμμα σπουδών τους και είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν ένα μάθημα από την κατεύθυνσή τους για να το παρακολουθήσουν.

Στη συνέχεια διενεργήθηκε έρευνα πεδίου σε διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου προκειμένου να καταγραφούν οι προθέσεις τους σε σχέση με τον τρόπο διδασκαλίας, τον σκοπό και τα περιεχόμενα ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας αλλά και σε διδάσκοντες πανεπιστημιακών ιδρυμάτων του εξωτερικού που ήδη διδάσκουν το μάθημα αυτό χρόνια, προκειμένου να καταγραφεί η εμπειρία τους. Η έρευνα ολοκληρώθηκε με την αποστολή ερωτηματολογίων σε επιχειρηματίες προκειμένου να μας δώσουν το δικό τους στίγμα και να πουν τη γνώμη τους σε σχέση με τη διδασκαλία αυτού του αντικειμένου.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας πραγματοποιείται αντιπαράθεση των ευρημάτων κυρίως μεταξύ των διδασκόντων του Πανεπιστημίου Αιγαίου, των διδασκόντων Πανεπιστημίων του εξωτερικού και των επιχειρηματιών. Μέσα από αυτή τη διαδικασία διαπιστώσαμε ότι οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου προσεγγίζουν το θέμα της επιχειρηματικότητας σε περισσότερο θεωρητικό επίπεδο και σε επίπεδο διοίκησης, ενώ τόσο οι καθηγητές πανεπιστημίων του εξωτερικού όσο και οι επιχειρηματίες επιμένουν σε ένα πιο πρακτικό περιεχόμενο που θα δίνει τη δυνατότητα στους φοιτητές να αποκτήσουν τη βάση για τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης επί της ουσίας (π.χ. πώς δημιουργείται μια επιχείρηση, πώς χρηματοδοτείται, κ.λ.π.).

Τέλος, προτείνονται μέθοδοι διδασκαλίας και αξιολόγησης του μαθήματος, λαμβάνοντας σαν βάση την εμπειρία των καθηγητών του εξωτερικού και των επιχειρηματιών αλλά και τις επιθυμίες των καθηγητών και των φοιτητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Οι μέθοδοι αυτές είναι προσανατολισμένες αρχικά στην απόκτηση όλων των απαραίτητων θεωρητικών γνώσεων του αντικειμένου και στη συνέχεια στην καλλιέργεια του επιχειρηματικού πνεύματος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ (KEY WORDS)

- **Επιχειρηματικότητα**
- **Εκπαίδευση**
- **Έρευνα πεδίου**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	3
ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ (KEY WORDS)	4
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	5
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο :ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ.....	16
2.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	16
2.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	18
2.3 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	20
2.4 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	23
2.5 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ.....	28
2.6 ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	32
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	32
3.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	32
3.2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	34
3.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	36
3.3.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: προφίλ και χαρακτηριστικά των φοιτητών	36
3.3.2. Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος των φοιτητών.....	38
3.3.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: στάσεις και αντιλήψεις φοιτητών για την επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της.....	40
3.3.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: γνώση και περιεχόμενα της επιχειρηματικότητας	45
3.3.5. Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις, στάση απέναντι στο ρίσκο και την πρωτοβουλία.....	46
3.3.6. Συνδυασμοί ερωτήσεων.....	52
3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	65
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ	65
4.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.....	65
4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	69
4.2.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των διδασκόντων.....	71
4.2.2 Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: Τρόπος διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών.....	72

4.2.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: Εμπειρία των διδασκόντων σε σχέση με την επιχειρηματικότητα.....	73
4.2.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: Απόψεις των διδασκόντων για τα περιεχόμενα του μαθήματος της επιχειρηματικότητας.....	73
4.2.5 Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: Πιθανός τρόπος διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα της επιχειρηματικότητας.....	75
4.2.6 Αποτελέσματα έκτης κατηγορίας ερωτήσεων: Χαρακτηριστικά των Επιχειρηματιών.....	77
4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ	80
5.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ.....	80
5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	84
5.2.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των διδασκόντων.....	84
5.2.2 Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: Οι απόψεις των διδασκόντων για τα μαθήματα επιχειρηματικότητας.....	85
5.2.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: Τρόποι διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα της επιχειρηματικότητας.....	86
5.2.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: Αξιολόγηση των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας.....	87
5.2.5 Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: Χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών.....	88
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ	90
6.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ.....	90
6.2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	92
6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	93
6.3.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά της εταιρείας.....	93
6.3.2 Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία.....	95
6.3.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: Η έναρξη της επιχειρηματικής σταδιοδρομίας.....	96
6.3.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: Η αντίληψη για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα.....	99
6.3.5 Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: Η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας.....	100
6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	103
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	104
7.1 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΘΕΣΕΩΝ & ΑΠΟΨΕΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ.....	104
7.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟΨΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ ΤΟΥ.....	107

7.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΝ Η΄ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΝ ΜΕ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ.....	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ^ο : ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (ΤΕΛΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ) ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΕΡΕΥΝΑ.....	113
8.1 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»	113
8.2 ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	115
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: «ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ».....	116
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ».....	119
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: «ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ»	129
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV: «ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ» ...	135
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V: «ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ»	139
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI: «ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ»	150
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII: «ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ»	156
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII: «ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ»	170
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙX: «ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ»	175
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ X	178
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ XI: «ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΣΧΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ»	184
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ XII: «ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΛΕΣΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΑΠΕΣΤΑΛΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ»	189
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ XIII: «ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ»	192
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ	198

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 2.1.: Ο Τομέας της Επιχειρηματικότητας	18
Σχήμα 2.2: Οι ρόλοι της επιχειρηματικής εκπαίδευσης	20
Σχήμα 2.3: Η αύξηση των επιδοτούμενων θέσεων / προγραμμάτων και των σχολείων με μαθήματα επιχειρηματικότητας στην Αμερική.	29
Σχήμα 3.1: Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο και επίτευξη επαγγελματικών στόχων	40
Σχήμα 3.2: Απαντήσεις φοιτητών σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας	42
Σχήμα 3.3: Παρακολούθηση μαθήματος επιχειρηματικότητας σε βάρος ενός μαθήματος κατεύθυνσης	43
Σχήμα 3.4: Μάθημα «Επιχειρηματικότητα» - προσφορά χρήσιμων γνώσεων	43
Σχήμα 3.5: Γνώση των περιεχομένων της επιχειρηματικότητας.....	45
Σχήμα 3.6: Τα περιεχόμενα της επιχειρηματικότητας.....	46
Σχήμα 4.1: Συνολικά έτη διδασκαλίας	71
Σχήμα 6.1: Έτος ίδρυσης της εταιρείας.....	94
Σχήμα 6.2: Ηλικία έναρξης της επιχειρηματικής καριέρας.....	97

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 2.1: Ποιοτικοί δείκτες σχετικά με τα υπάρχοντα μέτρα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας.....	24
Πίνακας 2.2: Ποσοτικοί δείκτες σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας ..	26
Πίνακας 3.1: Αριθμός προπτυχιακών φοιτητών ανά τμήμα (συνολικό δείγμα της έρευνας) και αριθμός επιθυμητών απαντήσεων για επίπεδο εμπιστοσύνης 95%.....	35
Πίνακας 3.2: Αριθμός απαντήσεων ανά τμήμα της Σ.Ε.Δ.	36
Πίνακας 3.3: Απαντήσεις φοιτητών ανά έτος σπουδών συνολικά.....	37
Πίνακας 3.4: Αριθμός απαντήσεων σε σχέση με τον τόπο καταγωγής.....	38
Πίνακας 3.5: Απαντήσεις φοιτητών σε σχέση με το επάγγελμα των γονέων	39
Πίνακας 3.6: Μορφωτικό επίπεδο των γονέων	40
Πίνακας 3.7: Μαθήματα του προγράμματος σπουδών που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα	41
Πίνακας 3.8: «Η πρωτοβουλία είναι η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου».....	48
Πίνακας 3.9: «Μια επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα είναι βασική για μια επιτυχημένη ζωή».....	48
Πίνακας 3.10: «Το φύλο δεν θα πρέπει να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής».....	48
Πίνακας 3.11: «Οι οργανισμοί είναι δυναμικά συστήματα & θα πρέπει συνεχώς να αλλάζουν».....	49
Πίνακας 3.12: «Οι κανόνες είναι σημαντικοί σε έναν οργανισμό & δεν πρέπει να καταστρατηγούνται»	49
Πίνακας 3.13: Υπάρχουν κάποια επαγγέλματα που είναι καθαρά ανδρικά.....	49
Πίνακας 3.14: Τόπος καταγωγής και μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις	54
Πίνακας 4.1: Τμήμα του Πανεπιστημίου Αιγαίου	70
Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία σύμφωνα με τους διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου	77
Πίνακας 4.3: Μέθοδοι διδασκαλίας και αξιολόγησης – Διδάσκοντες Πανεπιστημίου Αιγαίου	78
Πίνακας 5.1: Χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία – Καθηγητές εξωτερικού.....	87
Πίνακας 6.1: Συνολικός αριθμός απασχολούμενων ατόμων στην επιχείρηση	88
Πίνακας 6.2: Μέσο ύψος ισολογισμού.....	94
Πίνακας 6.3: Έτη δραστηριοποίησης στην επιχείρηση.....	95
Πίνακας 6.4: Χρόνος εκκόλαψης της επιχειρηματικής ιδέας.....	96
Πίνακας 6.5: Βαθμός συμφωνίας με την έρευνα του IOBE.....	97
Πίνακας 6.6: Τα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία – Επιχειρηματίες.....	99
Πίνακας 6.7: Περιεχόμενα του μαθήματος της επιχειρηματικότητας - Επιχειρηματίες	100
Πίνακας 7.1: Σύγκριση περιεχομένων του μαθήματος «Επιχειρηματικότητα»	102
Πίνακας 7.2: Σύγκριση μεθόδων διδασκαλίας & αξιολόγησης των φοιτητών για το μάθημα «επιχειρηματικότητα»	105
Πίνακας 7.2: Σύγκριση μεθόδων διδασκαλίας & αξιολόγησης των φοιτητών για το μάθημα «επιχειρηματικότητα»	106

Πίνακας 7.3: Περιεχόμενα του μαθήματος «επιχειρηματικότητα» - σύγκριση μεταξύ επιχειρηματιών και καθηγητών πανεπιστημίων του εξωτερικού – καθηγητών Π.Α.....	108
Πίνακας 7.4: Σύγκριση χαρακτηριστικών ενός επιτυχημένου επιχειρηματία	110

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Σχεδιάγραμμα 3.1: Απαντήσεις φοιτητών ανά έτος σπουδών για κάθε τμήμα της Σ.Ε.Δ.	37
Σχεδιάγραμμα 3.2: Οι μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις των φοιτητών.....	47
Σχεδιάγραμμα 3.3: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις των φοιτητών ανά τμήμα της Σ.Ε.Δ.....	47
Σχεδιάγραμμα 3.4: Πρόθεση των φοιτητών να ρισκάρουν	51
Σχεδιάγραμμα 3.5: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το φύλο	53
Σχεδιάγραμμα 3.6: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το επάγγελμα του πατέρα.....	55
Σχεδιάγραμμα 3.7: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το επάγγελμα της μητέρας.....	56
Σχεδιάγραμμα 3.8: Διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και παρακολούθηση του μαθήματος	57
Σχεδιάγραμμα 3.9: Γνώση της επιχειρηματικότητας ανά τμήμα της Σ.Ε.Δ.....	58
Σχεδιάγραμμα 3.10: Γνώση της επιχειρηματικότητας ανά έτος σπουδών	60
Σχεδιάγραμμα 3.11: Σχέση πρωτοβουλίας και ρίσκου.....	61
Σχεδιάγραμμα 3.12: Ανάλυση ρίσκου ανά φύλο.....	62
Σχεδιάγραμμα 4.1: Βαθμίδα των καθηγητών στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.....	71
Σχεδιάγραμμα 4.2: Χρησιμότητα του μαθήματος «Επιχειρηματικότητα»	75
Σχεδιάγραμμα 6.1: Θέση μέσα στην επιχείρηση.....	95

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Στο σημείο αυτό, θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους ανθρώπους που συνέβαλαν στην υλοποίηση και ολοκλήρωση αυτής της Διπλωματικής Εργασίας:

- Την κυρία **Ρουμπούτσου Αθηνά**, Λέκτορα του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, για την βοήθεια και την καθοδήγησή της καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας.
- Τον κύριο **Αγγελή Βασίλη**, Καθηγητή του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Αιγαίου και τη βοηθό του κυρία **Γάκη Ελένη**, για την πολύτιμη βοήθειά τους στην οργάνωση και διεξαγωγή της έρευνας πεδίου στους φοιτητές της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης.
- Τον κύριο **Νικητάκο Νικήτα**, Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών, για τη συμβολή του στην εξεύρεση υλικού για την παρούσα εργασία.
- Τους παρακάτω επιχειρηματίες (κατά αλφαβητική σειρά) για την ανταπόκριση και συμμετοχή τους στην έρευνα:
 - Τον κύριο Αδαμαντιάδη Νικόλαο, Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «N. KANELLOPOYLOS – X. ADAMANTIAΔΗΣ A.E. (ALICO)».
 - Τον κύριο Ασσέρ Βίκτωρ, Πρόεδρο Δ.Σ. της εταιρείας «EFG EUROBAN ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΗ».
 - Τον κύριο Γείτονα Ελευθέριο, Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΓΕΙΤΟΝΑ».
 - Τον κύριο Γεωργάνα Ιάκωβο, Αντιπρόεδρο Δ.Σ. της εταιρείας «ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ Α.Ε.».
 - Την κυρία Ζηρίδη Αικατερίνη, Διευθύνουσα Σύμβουλο της εταιρείας «ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ ΖΗΡΙΔΗ».
 - Την κυρία Κολιοπούλου Λένα, Διευθύνουσα Σύμβουλο της εταιρείας «ΠΑΚΟ Α.Ε.».
 - Τον κύριο Λαμπρινόπουλο Κωνσταντίνο, Διευθύνων Σύμβουλο της εταιρείας «PRC GROUP».
 - Τον κύριο Μανιατάκη Δημήτριο, Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «ICAP HELLAS S.A.».
 - Τον κύριο Μπελλέ Αριστεΐδη, Πρόεδρο και Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «ΟΜΙΛΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΝΗΡΕΑ (ΝΗΡΕΥΣ Α.Ε.)».

- Τον κύριο Παναγόπουλο Αλέξανδρο, Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΑΤΤΙΚΗΣ Α.Ε. (SUPERFAST FERRIES)».
 - Τον κύριο Κοτρωνάκη Εμμανουήλ, Chief Operating Officer της εταιρείας «GLOBAL FINANCE S.A.»
 - Τον κύριο Σταυρίδη Στυλιανό, Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «PISCINES IDEALES S.A.»
 - Τον κύριο Ταβουλάρη Νικόλαο, Πρόεδρο Δ.Σ. της εταιρείας «ΝΕΩΡΙΟ ΝΑΥΠΗΓΕΙΑ ΣΥΡΟΥ» και
 - Τον κύριο Χαϊτογλου Αλέξανδρο, Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρείας «ΑΦΟΙ ΧΑΪΤΟΓΛΟΥ Α.Β.Ε.Ε. (ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ ΧΑΛΒΑΣ)».
- ➡ Τους εξής καθηγητές Πανεπιστημίων του εξωτερικού για την ανταπόκριση και τη συμμετοχή τους στην έρευνα:
- **Elias G. Carayannis**, PhD, MBA, BScEE, CPMMA Professor of Management Science Director of Research, Science, Technology, Innovation and Entrepreneurship, European Union Research Center (EURC) Co-founder and Co-Director, Global and Entrepreneurial Finance Research Institute (GEFRI), School of Business, George Washington University
 - **Patrick Mc Namee**, Professor of Business Strategy and International Business, University of Ulster, Northern Ireland, UK.
 - **Mike Brennan**, Professor of Entrepreneurship, University of Ulster, Northern Ireland, UK.
 - **Rupert Merson**, Lecturer, Course: Managing the growing business, London Business School.
- ➡ Όλους τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου που ανταποκρίθηκαν στα e-mails και συμμετείχαν στην έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, απασχολούν σήμερα στην Ευρώπη των 15 το 90% των εργαζομένων και παράγουν το 70% του συνολικού τζίρου. Ως εκ τούτου, ξεκίνησε και στην Ευρώπη (Ε.Ε.) μια προσπάθεια τόνωσης του επιχειρηματικού πνεύματος αλλά και μια τάση ενίσχυσης του τομέα αυτού, κυρίως με στόχο τη δημιουργία και την ανάπτυξη Μ.Μ.Ε. με καινοτόμα αντικείμενα. Επιπλέον, θεωρείται ότι η ενίσχυση των επιχειρήσεων και ιδιαίτερα των μικρομεσαίων συμβάλει στη μείωση της ανεργίας, που τα τελευταία χρόνια μαστίζει πολλές χώρες, αλλά και στην αύξηση της οικονομικής ευημερίας.

Ένα εργαλείο υποκίνησης, θεωρείται η διδασκαλία των εννοιών και των θεμάτων που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το αντικείμενο αυτό διδάχθηκε στην Αμερική για πρώτη φορά το 1947 στο Business School του Harvard. Στην Ευρώπη γίνεται συστηματική προσπάθεια για την διδασκαλία του μόνο τα τελευταία χρόνια. Αν και γενικότερα ήταν διάχυτη η αντίληψη ότι η επιχειρηματικότητα είναι κάτι το έμφυτο και δεν μπορεί να διδαχτεί, τα τελευταία χρόνια πολλοί επιστήμονες και ερευνητές δηλώνουν ότι η επιχειρηματικότητα είναι ταυτόχρονα επιστήμη και τέχνη (“a science and an art”), δηλαδή είναι κάτι το έμφυτο αλλά ταυτόχρονα απαιτείται και η απόκτηση γνώσεων πάνω στο θέμα αυτό.

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί μια έρευνα στα πλαίσια του προγράμματος «Πρωταγόρας». Πιο συγκεκριμένα, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, αναγνωρίζοντας το κενό στην εκπαίδευση των φοιτητών τους, όπως και την «ευκαιρία» για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην Ανατολική Ελλάδα, ενώνουν τις δυνάμεις/πόρους τους για να αναπτύξουν Μαθήματα Επιχειρηματικότητας. Από τα μαθήματα αυτά προβλέπεται να επωφεληθούν :

1. οι φοιτητές των συμπραττόντων Ιδρυμάτων
2. οι απόφοιτοι των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Θράκης
3. οι τοπικοί επιχειρηματίες των ανατολικών περιφερειακών νομών της Ελλάδας
4. η περιφερειακή οικονομία της Ελλάδος

Περισσότερες πληροφορίες για το πρόγραμμα «Πρωταγόρας» παραθέτονται στο **Παράρτημα Ι**.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι ο προσδιορισμός της έννοιας της επιχειρηματικότητας και η εύρεση των μέσων και των μεθόδων με τη βοήθεια των οποίων μπορεί αυτή να διδαχτεί. Πιο συγκεκριμένα, αφού πρώτα προσδιορίστηκε το περιεχόμενο της έννοιας αυτής, καθορίστηκαν τα μαθήματα που θα μπορούν να διδαχθούν και το περιεχόμενό τους.

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός έπρεπε να γίνουν τα εξής:

1. Εξασφάλιση των στόχων αυτών των μαθημάτων
2. Καταγραφή των επιθυμιών των φοιτητών σε σχέση με το αντικείμενο αυτό
3. Αποδοχή των παραπάνω ως μέσο εφαρμογής από τους διδάσκοντες.
4. Καταγραφή των θέσεων και των αντιλήψεων διαφόρων επιχειρηματιών πάνω στο θέμα της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας.

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο μέρος της εργασίας αυτής πραγματοποιείται αναφορά στο έργο «Πρωταγόρας» και στη βιβλιογραφική αναζήτηση αλλά και στην αναζήτηση στο διαδίκτυο που πραγματοποιήθηκε προκειμένου να συλλεχθούν στοιχεία για την επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία του αντικειμένου αυτού. Η βιβλιογραφική αυτή έρευνα αποτελεί ένα πρώτο μέρος της έρευνας που πραγματοποιείται στην προσπάθεια συλλογής όλων αυτών των απαραίτητων στοιχείων για να μπορέσει να οριστεί το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινείται το μάθημα επιχειρηματικότητας που θα ενταχθεί στο πρόγραμμα σπουδών τόσο του πανεπιστημίου Αιγαίου όσο και του Δημοκρίτειου της Θράκης.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας αυτής αναφερόμαστε διεξοδικά στην έννοια της επιχειρηματικότητας και στη σχέση της με την εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά προσδιορίζεται η έννοια της επιχειρηματικότητας (με βάση τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από τη βιβλιογραφική έρευνα) και στη συνέχεια αναλύεται η διδασκαλία του αντικειμένου αυτού στις χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην Ελλάδα και γίνεται μια αναφορά στην Αμερική. Στο τέλος του μέρους αυτού γίνεται αναφορά στα περιεχόμενα του μαθήματος επιχειρηματικότητας που διδάσκεται σε διάφορα πανεπιστήμια του εξωτερικού, με βάση τα στοιχεία που αναφέρονται στο πρόγραμμα σπουδών αυτών των πανεπιστημίων.

Στο τρίτο κομμάτι της εργασίας, αναλύεται η καταγραφή της πρόθεσης και των αντιλήψεων των φοιτητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε σχέση με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Αρχικά, αναφερόμαστε στην δημιουργία του ερωτηματολογίου, στην περιγραφή των ερωτήσεων και στο δείγμα των φοιτητών που έπρεπε να ληφθεί προκειμένου να εγγυηθούμε την αξιοπιστία της έρευνας. Η έρευνα αυτή αποτελεί καταγραφή του προφίλ των χρηστών (στην προκειμένη περίπτωση των φοιτητών) και των επιθυμιών τους σε σχέση με ένα δυνητικό μάθημα επιχειρηματικότητας και υλοποιήθηκε με έρευνα αγοράς μέσω ερωτηματολογίων στους φοιτητές των σχολών του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

Στο τέταρτο και πέμπτο μέρος της εργασίας περιγράφεται και αναλύεται η έρευνα αγοράς με ερωτηματολόγιο σε διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου και πανεπιστημίων του εξωτερικού. Σκοπός αυτής της ενότητας είναι η καταγραφή της εμπειρίας καθηγητών του εξωτερικού που ήδη διδάσκουν το μάθημα της επιχειρηματικότητας, μέσω ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων που απεστάλησαν και η αναζήτηση των επιθυμιών / καταγραφή του προφίλ καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου που είναι δυνητικοί διδάσκοντες αυτού του μαθήματος επίσης μέσω ηλεκτρονικών ερωτηματολογίων.

Στο έκτο μέρος της εργασίας περιγράφεται και αναλύεται η έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε επιχειρηματίες με ημιδομημένο ερωτηματολόγιο, προκειμένου να γίνει καταγραφή του προφίλ τους και ανασκόπηση των γνώσεών τους που ήταν χρήσιμες για να ξεκινήσουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Τέλος, στο

έβδομο και όγδοο κεφάλαιο (που αποτελούν και το τελευταίο κομμάτι αυτής της εργασίας), γίνεται μια ανασκόπηση των βασικότερων ευρημάτων της έρευνας (σε φοιτητές, καθηγητές και επιχειρηματίες) και παραθέτονται κάποιες προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Η επεξεργασία των ερωτηματολογίων της έρευνας πραγματοποιήθηκε με το στατιστικό πακέτο SPSS (Statistical Packet for Social Sciences).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ

2.1 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η έννοια της επιχειρηματικότητας στη σύγχρονη εποχή είναι συνυφασμένη με την ατομική πρωτοβουλία και την ανάληψη καινοτόμων δράσεων από ανθρώπους που τολμούν και είναι διατεθειμένοι να ρισκάρουν για την προσωπική τους επιτυχία, με τη δημιουργία της δικής τους επιχείρησης. Σε γενικές γραμμές, αυτοί που αποφασίζουν να κάνουν τη δική τους επιχείρηση παρουσιάζουν, σε σχέση με τους άλλους εργαζόμενους, τα μεγαλύτερα ποσοστά προσωπικής ικανοποίησης και αισθάνονται τη μεγαλύτερη υπερηφάνεια και αγάπη για τη δουλειά που κάνουν. Είναι αυτοί που πιστεύουν ότι η δουλειά τους είναι δημιουργική, αποδοτική, έχει πρόκληση και νόημα¹.

Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να παραθέσουμε μερικούς ορισμούς προκειμένου να γίνουν πιο αντιληπτές οι έννοιες του επιχειρηματία και της επιχειρηματικότητας:

Ορισμός κατά D. Sexton & N. Bowman-Upton, 1991: «Ως **επιχειρηματικότητα** προσδιορίζεται η διαδικασία του εντοπισμού ευκαιριών μέσα σε μια αγορά, της οργάνωσης των πόρων προκειμένου να γίνει εκμετάλλευση αυτών των ευκαιριών και του κατάλληλου συνδυασμού των ενεργειών και των πόρων προκειμένου να γίνει αξιοποίηση των ευκαιριών με τον ελάχιστο δυνατό χρηματοοικονομικό κίνδυνο για μακροχρόνιο προσωπικό όφελος / κέρδος».

Ορισμός κατά Churchill, 1992: «Ως **επιχειρηματικότητα** προσδιορίζεται η διαδικασία της αποκάλυψης και της ανάπτυξης μιας ευκαιρίας προκειμένου να δημιουργηθεί αξία / χρησιμότητα μέσω της καινοτομίας και της σύλληψης αυτής της ευκαιρίας χωρίς να δίνεται ιδιαίτερη σημασία ούτε στους πόρους (άνθρωποι και κεφάλαιο) ούτε στην τοποθεσία στην οποία βρίσκεται ο επιχειρηματίας – σε μια νέα ή ήδη υπάρχουσα εταιρεία».

Ορισμός κατά Stevenson & Sahlman: «Αυτό που κάνει έναν **επιχειρηματία** να ξεχωρίζει από ένα άτομο που ασχολείται με μια μικρή επιχείρηση (ή μικρές επιχειρηματικές δραστηριότητες) ή από έναν τυπικό μάνατζερ σε έναν μεγαλύτερο οργανισμό, είναι η **μη**

¹ Drucker Peter, 1985, *Καινοτομία & Επιχειρηματικότητα*, εκδόσεις Harper and Row, New York.

ικανοποίηση από την επικρατούσα κατάσταση (το *status quo*), η ικανότητα να αναγνωρίζει και να εντοπίζει τις ευκαιρίες, να τις εκμεταλλεύεται και να τις αξιοποιεί, να έχει στρατηγικό προσανατολισμό και να έχει σαν σκοπό τη μεγέθυνση της επιχείρησής του»².

Σε γενικές γραμμές θεωρούνται ως τρεις (3) οι κύριοι λόγοι για τους οποίους κάποιοι άνθρωποι λαμβάνουν την απόφαση να δημιουργήσουν μια επιχείρηση και να γίνουν επιχειρηματίες:

- (1) η επιθυμία για μια επίτευξη σε συνδυασμό με μια αίσθηση ανεξαρτησίας και αυτονομίας,
- (2) η επιθυμία για μια αλλαγή εξαιτίας της μη ικανοποίησης από τις ήδη υπάρχουσες συνθήκες εργασίας.
- (3) η επιθυμία που έχει κάποιος να ακολουθήσει παραδοσιακά οικογενειακά μοντέλα ρόλων (δηλαδή να ακολουθήσει την παράδοση της οικογένειας εάν σε αυτήν υπήρχαν επιχειρηματίες)³.

Σήμερα, στις μικρές επιχειρήσεις εργάζεται ο μεγαλύτερος αριθμός απασχολούμενων στον ιδιωτικό τομέα σε όλη την Ευρώπη, γεγονός που δείχνει τον σημαντικό ρόλο που έχουν οι μικρές επιχειρήσεις στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών και στην απασχόληση των μελών τους. Επιπλέον, η διατήρηση από ένα άτομο της προσωπικής του επιχείρησης, προσφέρει μια σειρά από πλεονεκτήματα και ανταμοιβές όπως τα εξής:

- Οικονομικές απολαβές που απορρέουν από την υλοποίηση της προσωπικής του πρωτοβουλίας.
- Έλεγχος στη λήψη αποφάσεων.
- Προσωπική ικανοποίηση.
- Σεβασμός από τους συνανθρώπους του.
- Αναβάθμιση του ρόλου του στην τοπική κοινωνία⁴.

² Ο ορισμός αυτός, μας δίνει και τη διάκριση ανάμεσα στην αυτοαπασχόληση (ακόμη και με την ευρύτερη έννοια π.χ. οικογενειακή επιχείρηση), και την επιχειρηματικότητα.

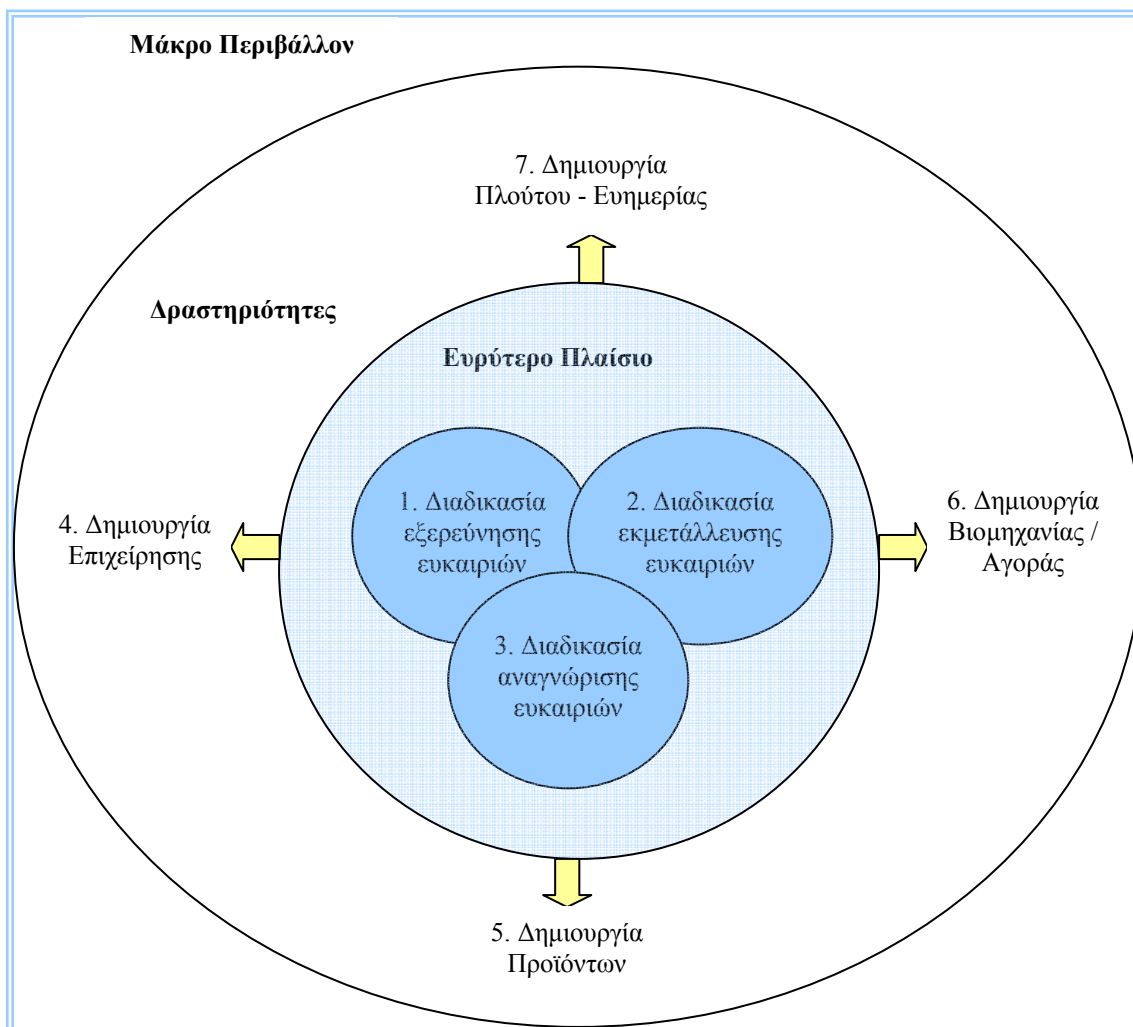
³ Donald L. Sexton & Nancy B. Bowman-Upton, *Entrepreneurship: Creativity and Growth*, Macmillan Publishing Company, United States of America, 1991.

⁴ <http://www.ypepth.gr>

2.2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο παρακάτω σχήμα απεικονίζονται τα βασικά χαρακτηριστικά του τομέα της επιχειρηματικότητας.

Σχήμα 2.1.: Ο Τομέας της Επιχειρηματικότητας

Πηγή: Canida G. Brush, Irene M. Duhaime, William B. Gartner, Alex Stewart, Jerome A. Katz, Michael A. Hitt, Sharon A. Alvarez, G. Dale Meyer, S. Venkatamaran, *Doctoral Education in the Field of Entrepreneurship*, Journal of Management, 2003, p.p. 310-313. (Επεξεργασμένα στοιχεία)

Παρατηρώντας το παραπάνω σχήμα μπορούμε σε γενικές γραμμές να πούμε ότι βασικό χαρακτηριστικό του τομέα της επιχειρηματικότητας αλλά και της έρευνας μέσα στον τομέα αυτό είναι η εστίαση στη δημιουργία (είτε νέων επιχειρήσεων και οργανισμών, είτε νέων συνδυασμών αγαθών και υπηρεσιών, κ.λ.π.). Αυτή η δημιουργία μπορεί να προκύψει σε πολλά επίπεδα και σε ποικίλα περιβάλλοντα, για παράδειγμα

μπορεί να προέλθει από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων, από νέες επιχειρήσεις και οργανισμούς, από ήδη υπάρχουσες εταιρείες, από οικογενειακές επιχειρήσεις, από franchises, κ.λ.π. Αυτή η εστίαση του τομέα της επιχειρηματικότητας στις δραστηριότητες *δημιουργίας*, είναι και αυτή που τον ξεχωρίζει από έναν τομέα που βρίσκεται πολύ κοντά, τον τομέα της στρατηγικής ο οποίος αναφέρεται κυρίως στις κινήσεις των ήδη υπάρχουσών εταιρειών.

Η μελέτη της επιχειρηματικότητας προϋποθέτει επομένως την κατανόηση της δημιουργίας σε επίπεδο ατομικό, ομαδικό, οργανισμού, βιομηχανίας και κοινωνίας. Έτσι, η έρευνα της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει τις συμπεριφορές των ατόμων σε σχέση με το πώς προσδιορίζουν και δημιουργούν ευκαιρίες οδηγώντας έτσι στη δημιουργία και στην ανάπτυξη ενός οργανισμού και περιλαμβάνει τη δημιουργία βιομηχανίας, τη διαμόρφωση νέων ομάδων επιχειρήσεων, τη δημιουργία πλούτου / ευημερίας και τον οργανωτικό μετασχηματισμό.

Πιο συγκεκριμένα, το Σχήμα 2.1. μας προσφέρει μια οπτική απεικόνιση του τομέα της επιχειρηματικότητας. Στο σχήμα αυτό, ο τομέας παρουσιάζεται σαν μια ομάδα από κύκλους σε μορφή φωλιάς στην οποία ο εσωτερικός κύκλος διαμορφώνεται από τις διαδικασίες που είναι σχετικές με την εξερεύνηση για νέες ευκαιρίες, την αναγνώριση και την εκμετάλλευσή τους. Αυτές οι διαδικασίες περιλαμβάνουν μια σειρά γνωστικών, στρατηγικών και άλλων διαδικασιών που σχετίζονται με την ανίχνευση, τον προσδιορισμό και την εξερεύνηση επιχειρηματικών ευκαιριών, τις προσδοκίες ή τις φιλοδοξίες σε σχέση με αυτές τις ευκαιρίες και την αντίληψη σχετικά με την ικανότητα μιας επιχείρησης να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες αυτές. Αυτές οι διαδικασίες εντάσσονται μέσα σε ένα *ευρύτερο πλαίσιο* το οποίο μπορεί να καθορίζεται από το επίπεδο (π.χ. ατομικό, ομαδικό, επιχειρησιακό, εταιρικό, κοινωνικό), από τον τύπο της επιχείρησης (π.χ. οικογενειακή, συνεταιρική, franchise) ή τη γεωγραφική τοποθεσία.

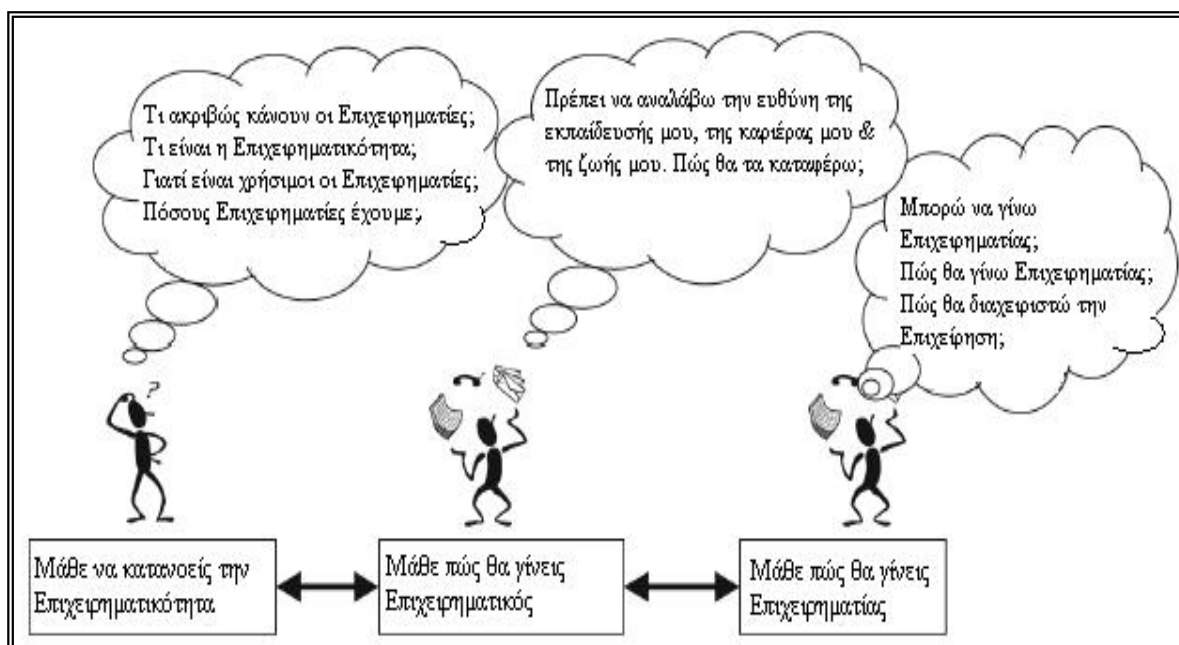
Ο εξωτερικός κύκλος, αντικατοπτρίζει τις *δραστηριότητες* που οδηγούν στη δημιουργία νέων συνεταιρισμών, νέων μεθόδων παραγωγής, νέων επιχειρήσεων, νέων βιομηχανιών, νέων αγορών και νέου πλούτου / ευημερίας. Οι δραστηριότητες οι οποίες συντελούν στην επιχειρηματική δημιουργία ανήκουν επίσης σε ένα ευρύ φάσμα και σε ένα πλαίσιο *μάκρο-περιβάλλοντος* (π.χ. κοινωνική δικτύωση, επένδυση πόρων, στρατηγικός σχεδιασμός, προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης, υποστήριξη από την πολιτεία για τα ατομικά ή ομαδικά εγχειρήματα, κ.λ.π.).

2.3 ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης σε όλη την Ευρώπη. Παρά το γεγονός ότι η επιχειρηματικότητα (πραγματική ή εν δυνάμει) μπορεί να επηρεάζεται από ένα πλήθος διαφορετικών παραγόντων, σίγουρα εμπεριέχει και ένα πολιτισμικό στοιχείο, το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη. Από την άποψη αυτή, η συμβολή της εκπαίδευσης μπορεί να είναι σημαντική. Η ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος και ικανοτήτων είναι δυνατόν να καλλιεργηθεί στους νέους, ξεκινώντας από το σχολείο. Η σημασία της επιχειρηματικότητας αναγνωρίζεται πλέον ευρέως ως βασική δεξιότητα που πρέπει να παρέχεται μέσω της δια βίου μάθησης, και όλες οι χώρες έχουν ήδη να επιδείξουν ενδιαφέρουσες εμπειρίες.

Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται οι ρόλοι της επιχειρηματικής εκπαίδευσης.

Σχήμα 2.2: Οι ρόλοι της επιχειρηματικής εκπαίδευσης

Πηγή: Ulla Hytti & Colm O’Gorman, What is “enterprise education? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programs in four European countries, *Education + Training Journal*, Volume 46 – Number 1 – 2004, p.p. 13-14 (Επεξεργασμένα στοιχεία)

Σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα, τα περισσότερα επιχειρηματικά εκπαιδευτικά προγράμματα σκοπεύουν στο συνδυασμό τριών βασικών στόχων. Ο πρώτος στόχος είναι η ευρεία κατανόηση της επιχειρηματικότητας και πιο συγκεκριμένα η κατανόηση

του ρόλου που παίζουν οι επιχειρηματίες και η επιχειρηματικότητα στις σύγχρονες οικονομίες και κοινωνίες. Ο δεύτερος στόχος είναι το να μάθει κάποιος πώς θα γίνει επιχειρηματικός και σχετίζεται με την ανάγκη των ατόμων να είναι υπεύθυνοι για τη μόρφωση, την καριέρα και τη ζωή τους. Τέλος, ο τρίτος στόχος είναι το να μάθει κάποιος πώς θα γίνει επιχειρηματίας μαθαίνοντας πώς μπορεί να ξεκινήσει μια επιχείρηση.

Πιο αναλυτικά, όσον αφορά στον πρώτο στόχο (δηλαδή στην κατανόηση της επιχειρηματικότητας), αυτός συσχετίζεται με παρεμβάσεις οι οποίες στοχεύουν στον γενικότερο πληθυσμό και σε ομάδες ατόμων που ενδιαφέρονται συγκεκριμένα για την επιχειρηματικότητα. Αυτός ο σκοπός συνήθως πραγματοποιείται παρέχοντας πληροφορίες μέσα από εκστρατείες στα ΜΜΕ και / ή σεμινάρια και διαλέξεις σε μαθητές σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια) και στο ευρύτερο κοινό μέσω ανοιχτών συζητήσεων (forum). Αυτή η μορφή γνώσης αποτελεί το πρώτο σκαλοπάτι στην προετοιμασία των ατόμων για να κάνουν επιχειρηματικές καριέρες κι αυτό γιατί έχει αποδειχτεί ότι για να αποφασίσει κάποιος να ακολουθήσει επιχειρηματική καριέρα θα πρέπει πρώτα να γνωρίζει και να έχει ενημερωθεί γι' αυτή την εναλλακτική επιλογή.

Δεύτερον, υπάρχει ο στόχος του εξοπλισμού των ατόμων με μια επιχειρηματική προσέγγιση για τον «εργασιακό κόσμο» (“world of work”). Συχνά αυτός ο σκοπός συνδέεται με την ανάγκη των ατόμων, σαν μέρος του εργατικού δυναμικού, να παίζουν έναν πιο ενεργητικό ρόλο στα πλαίσια της δουλειά τους. Αυτή η ανάγκη είναι ιδιαίτερα αυξημένη σήμερα καθώς οι εργασιακές συνθήκες αλλάζουν διαρκώς και οι ικανότητες που απαιτούνται να έχουν οι εργαζόμενοι συνεχώς αυξάνονται. Η εξασφάλιση της εργασίας και των ικανοποιητικών χρημάτων αλλά και η επιβίωση μέσα στους οργανισμούς και εταιρείες εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητα του ατόμου να μαθαίνει και μάλιστα να αναλαμβάνει ο ίδιος την ευθύνη για την εκπαίδευσή του και την ανανέωση των γνώσεών του. Τις περισσότερες φορές αυτός ο στόχος εκπληρώνεται με την παροχή πληροφοριών μέσω επιμορφωτικών και εκπαιδευτικών παρεμβάσεων / προγραμμάτων, δίνοντας έμφαση σε μια μορφή άμεσης εμπειρίας τόσο της επιχειρηματικής διαδικασίας όσο και δύο σημαντικών συστατικών των «νέων» οργανισμών – της ομαδικής δουλειάς και των έργων (projects).

Τρίτον, ο σκοπός της επιχειρηματικής εκπαίδευσης είναι να προετοιμάσει τα άτομα να δράσουν σαν επιχειρηματίες και να διαχειριστούν μια νέα επιχείρηση. Αυτός ο σκοπός συχνά πραγματοποιείται μέσω του πειραματισμού και του παιχνιδιού με μια ιδέα και με τη δοκιμή της επιχειρηματικότητας σε ένα ελεγχόμενο περιβάλλον, για παράδειγμα ιδρύοντας μίνι επιχειρήσεις στα πλαίσια μια σχολικής τάξης ή ενός πανεπιστημιακού τμήματος και προσφέροντας βασικές δεξιότητες και πληροφόρηση στο «πώς» να ενεργήσει κάποιος ως επιχειρηματίας. Αυτός ο τελευταίος σκοπός συχνά στοχεύει σε άτομα αποφασισμένα να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση και σε ορισμένες περιπτώσεις σε νεοϊδρυόμενες εταιρείες⁵.

Παρά το γεγονός ότι ήδη βρίσκονται σε εξέλιξη πολλές δραστηριότητες σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες (σε Ευρώπη και Αμερική), πολλές απ' αυτές δεν είναι

⁵ Ulla Hytti & Colm O’Gorman, What is “enterprise education? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programs in four European countries, *Education + Training Journal*, Volume 46 – Number 1 – 2004, p.p. 13-14.

ενσωματωμένες στο πρόγραμμα σπουδών ούτε αποτελούν μέρος ενός συνεκτικού πλαισίου. Οι πρωτοβουλίες αυτές είναι συχνά μεμονωμένες και αναλαμβάνονται από μεμονωμένα ιδρύματα, εταιρικές σχέσεις (συμπράξεις) φορέων ή τοπικές αρχές. Συχνά κατευθύνονται από εξωτερικούς φορείς και όχι από το εκπαιδευτικό σύστημα. Συνήθως, η επιχειρηματικότητα διδάσκεται ως χωριστό μάθημα ή αντιμετωπίζεται ως εξωσχολική δραστηριότητα. Λόγω αυτής της κατάστασης, οι περισσότεροι σπουδαστές δεν είχαν ως τώρα τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε μαθήματα και προγράμματα επιχειρηματικότητας.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να διαπιστώσουμε τα τελευταία χρόνια μια σημαντική στροφή όσον αφορά στη νοοτροπία, καθώς η επιχειρηματικότητα αναγνωρίζεται πλέον ευρέως ως ένα σημαντικό θέμα, η διδασκαλία του οποίου είναι απαραίτητη. Η κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση απευθύνεται προς το παρόν κυρίως στους φοιτητές των οικονομικών και επιχειρηματικών κλάδων⁶.

Η εικόνα των επιχειρηματιών ως προτύπων προς μίμηση δεν ήταν ποτέ τόσο ισχυρή στην Ευρώπη όσο στις ΗΠΑ. Το επάγγελμα του επιχειρηματία θεωρείτο ανέκαθεν ότι περιέχει αβεβαιότητα και κινδύνους, χωρίς ταυτόχρονα να θεωρείται ιδιαίτερα ελκυστικό, ενώ σίγουρα συνοδεύεται από λιγότερα κοινωνικά οφέλη σε σχέση με άλλα περισσότερο παραδοσιακά επαγγέλματα. Στο παρελθόν, τα εκπαιδευτικά συστήματα δεν προσανατολίζονταν στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της αυτοαπασχόλησης, καθώς τελικός στόχος της εκπαίδευσης ήταν περισσότερο να δημιουργήσει εργαζομένους που θα απασχολούνταν σε μεγάλες επιχειρήσεις ή στη δημόσια διοίκηση.

Παρόλο που υπάρχουν ορισμένες εξαιρέσεις ατόμων που γεννιούνται με επιχειρηματικό ταλέντο, η ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος είναι δυνατόν να καλλιεργηθεί στους νέους, ξεκινώντας από το σχολείο. Επίσης, πρέπει να παρέχονται οι συναφείς τεχνικές και επιχειρηματικές δεξιότητες σε εκείνους που επιλέγουν την αυτοαπασχόληση ή /και τη δημιουργία της δικής τους επιχείρησης ή που μπορεί να το πράξουν στο άμεσο μέλλον⁷.

Η διδασκαλία και η μάθηση με αντικείμενο την επιχειρηματικότητα περιλαμβάνουν την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων, νοοτροπίας και προσωπικών προσόντων ανάλογα με την ηλικία και την πρόοδο των μαθητών ή των σπουδαστών. Πιο συγκεκριμένα, **στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας παρέχει στους σπουδαστές ειδική κατάρτιση σχετικά με τον τρόπο δημιουργίας (και διαχείρισης) μιας επιχείρησης, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας εκπόνησης ενός πραγματικού επιχειρηματικού σχεδίου και της ανάπτυξης των ικανοτήτων που συνδέονται με μεθόδους προσδιορισμού και αξιολόγησης επιχειρηματικών ευκαιριών.** Επίσης, ενθαρρύνονται και υποστηρίζονται επιχειρηματικές ιδέες που βρίσκονται σε εμβρυϊκό στάδιο (για παράδειγμα, με τη χορήγηση ειδικών δανείων, την παροχή επαγγελματικών εγκαταστάσεων, καθοδήγησης κ.λπ.), ώστε να είναι δυνατή η πρακτική εφαρμογή

⁶ <http://www.europa.eu.int>

⁷ Thomas B. Ward, 2003, *Cognition, creativity and entrepreneurship*, Center for Creative Media, University of Alabama, Tuscaloosa, p.p. 173-188.

των σχεδίων για τα οποία έχει πραγματοποιηθεί επαρκής έρευνα και, τελικά, η προώθησή τους στην αγορά⁸.

2.4 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε γενικές γραμμές η επιχειρηματικότητα δεν πρέπει να θεωρείται απλώς ως μέσο για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων, αλλά ως μια γενικότερη στάση που μπορεί να έχει χρήσιμη εφαρμογή από τον καθένα στην καθημερινή ζωή και σε όλες τις επαγγελματικές δραστηριότητες. Στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, υπάρχουν ήδη πρωτοβουλίες που αντιμετωπίζουν το θέμα αυτό. Ποιοτικές πληροφορίες σχετικά με τις υπάρχουσες πρακτικές στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη προέκυψαν από προηγούμενες δραστηριότητες οι οποίες εκτελέστηκαν ή συντονίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Τέτοιες δραστηριότητες οργανώθηκαν το 1998 στη Στοκχόλμη («Κατάρτιση για νέες επιχειρήσεις») και τη Βάδη (Εργαστήριο 1: «Κατάρτιση για επιχειρηματίες») που ευνόησαν την ανταλλαγή ορθών πρακτικών μεταξύ των κρατών μελών και ενθάρρυναν την ευαισθητοποίηση σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά στους στόχους που πρέπει να επιτευχθούν. Τον Οκτώβριο του 2000, το Φόρουμ «Κατάρτιση στο επιχειρηματικό πνεύμα» στο πανεπιστήμιο της Νίκαιας Sophia Antipolis - με συνδιοργανωτές την Επιτροπή και τις γαλλικές αρχές - εξέτασε το ζήτημα της επιχειρηματικότητας από τρεις διαφορετικές οπτικές γωνίες:

- στο εκπαιδευτικό σύστημα (από την πρωτοβάθμια έως την τριτοβάθμια εκπαίδευση)
- στο σύστημα επαγγελματικής κατάρτισης
- στις ίδιες τις επιχειρήσεις (*ενδοεπιχειρηματικότητα*)

Σε συνέχεια των πρωτοβουλιών αυτών - και δεδομένης της υψηλής προτεραιότητας που αποδίδεται στο θέμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο - και στο πλαίσιο του Πολυετούς Προγράμματος 2001-2005 για τις επιχειρήσεις και το επιχειρηματικό πνεύμα (2001-2005), εγκρίθηκε η μελέτη - σχέδιο Διαδικασία «Best» με αντικείμενο την εκπαίδευση και την κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα.

Η Διαδικασία «Best» θεσπίστηκε (κατόπιν σχετικής εντολής του Συμβουλίου της Λισσαβόνας), για την προώθηση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και τη δημιουργία συνεργίας μεταξύ των υφιστάμενων διεργασιών που προσανατολίζονται στην κατεύθυνση αυτή. Κοινό χαρακτηριστικό των σχεδίων που υπάγονται στη Διαδικασία «Best» είναι η ανάλυση θεμάτων που ενδιαφέρουν

⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων, «Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων: η διαδικασία “BEST” στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα».

την Επιτροπή και τις εθνικές διοικήσεις, με σκοπό την καλύτερη κατανόηση του χαρακτήρα των θεμάτων αυτών και των προσπαθειών που καταβάλλονται και τον προσδιορισμό των βέλτιστων πρακτικών. Τέλος, στόχος της όλης διαδικασίας είναι να ενθαρρύνει την αλλαγή πολιτικής στα κράτη μέλη, καθώς ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της μεθοδολογίας είναι ότι τα έργα υλοποιούνται από κοινού από την Επιτροπή και τις ενδιαφερόμενες εθνικές διοικήσεις⁹.

Στο **Παράρτημα II**, παρουσιάζεται η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας όπως αυτή αντιμετωπίζεται από τις επιμέρους Ευρωπαϊκές χώρες και ιδιαίτερα η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στην Πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Στη συνέχεια παρουσιάζονται πίνακες με ποσοτικούς και ποιοτικούς δείκτες σχετικά με τα υπάρχοντα μέτρα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη, όπως αυτοί παρουσιάζονται στην «Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων: η διαδικασία “BEST” στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πίνακας 2.1: Ποιοτικοί δείκτες σχετικά με τα υπάρχοντα μέτρα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας

	B ¹	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK ²	N
1. Πολιτική δέσμευση σε εθνικό επίπεδο για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση	Dark Green	Dark Blue	Cyan	Dark Blue	Dark Green	Dark Blue	Dark Green	Cyan	Dark Blue	Dark Blue	Cyan	Yellow	Dark Blue	Cyan	Dark Green	Dark Green
2. Ανάπτυξη δεικτών σχετικά με την επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση	Cyan	Yellow	Cyan	Cyan	Yellow	Dark Blue	Yellow	Yellow	Cyan	Yellow	Yellow	Cyan	Cyan	Cyan	Yellow	Yellow
3. Συλλογή ποσοτικών στοιχείων σε εθνικό επίπεδο για την επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση	Cyan	Cyan	Yellow	Yellow	Cyan	Dark Green	Cyan	Cyan	Yellow	Dark Blue	Yellow	Cyan	Cyan	Cyan	Cyan	Dark Green
4. Υπαρξη μηχανισμών για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων	Dark Green	Yellow	Yellow	Dark Green	Dark Green	Cyan	Yellow	Yellow	Yellow	Dark Blue	Yellow	Cyan	Cyan	Cyan	Dark Green	Cyan
5. Ιδιωτική χρηματοδότηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση (από επιχειρήσεις, επαγγελματικούς συλλόγους κ.λπ.)	Cyan	Cyan	Cyan	Cyan	μ.δ.	Cyan	Cyan	Cyan	Cyan	Cyan	Cyan	Cyan	Dark Green	Cyan	Dark Blue	Cyan
6. Συμπερίληψη της επιχειρηματικότητας στο εθνικό (ή περιφερειακό) πρόγραμμα σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Cyan	Yellow	Yellow	Yellow	Cyan	Cyan	Yellow	Yellow	Dark Blue	Cyan	Yellow	Yellow	Dark Blue	Cyan	Dark Green	Yellow
7. Συμπερίληψη της επιχειρηματικότητας στο εθνικό (ή περιφερειακό) πρόγραμμα σπουδών στη γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση	Dark Green	Cyan	Cyan	Dark Green	Dark Green	Cyan	Dark Green	Yellow	Cyan	Cyan	Cyan	Yellow	Dark Blue	Cyan	Yellow	Dark Green
8. Συμπερίληψη της επιχειρηματικότητας στο εθνικό (ή περιφερειακό) πρόγραμμα σπουδών στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Dark Green	Dark Green	Cyan	Dark Green	Dark Blue	Cyan	Dark Green	Cyan	Dark Green	Cyan	Cyan	Cyan	Dark Blue	Cyan	Yellow	Dark Blue

⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων, «Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων: η διαδικασία “BEST” στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα».

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	N
9. Συμπερίληψη της επιχειρηματικότητας στο πρόγραμμα σπουδών σε σχολές εκπαιδευτικών (αρχική κατάρτιση)																
10. Πρόσθετη επαγγελματική κατάρτιση για την επιχειρηματικότητα, γενικά διαθέσιμη σε εκπαιδευτικούς κατά τη σταδιοδρομία τους																
11. Λήψη μέτρων σε εθνικό (ή περιφερειακό) επίπεδο για την προώθηση της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση																

Κατηγορίες κατάταξης:

(1) ΝΑΙ / Πλήρης εφαρμογή		(3) Περιορισμένη ή περιστασιακή εφαρμογή	
(2) Συχνή εφαρμογή		(4) ΟΧΙ / Καμία εφαρμογή	

μ.δ. = μη διαθέσιμα στοιχεία

Πιο συγκεκριμένα, στον παραπάνω «Πίνακα 2.1» απεικονίζονται στον κάθετο γκρίζο άξονα 11 ποιοτικοί δείκτες σε σχέση με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και στον οριζόντιο γκρι άξονα 16 Ευρωπαϊκές χώρες. Το μπλε σκούρο χρώμα απεικονίζει την πλήρη εφαρμογή του συγκεκριμένου κάθε φορά ποιοτικού δείκτη, το πράσινο χρώμα απεικονίζει την συχνή εφαρμογή, το μπλε ανοιχτό χρώμα απεικονίζει την περιορισμένη ή περιστασιακή εφαρμογή και το κίτρινο χρώμα απεικονίζει τη μηδενική εφαρμογή του εκάστοτε δείκτη. Παρατηρώντας τον πίνακα μπορούμε να βγάλουμε πολύ χρήσιμα συμπεράσματα. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι το γεγονός ότι απόλυτη πολιτική δέσμευση σε εθνικό επίπεδο για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση παρατηρείται μόνο σε 6 από τις 16 χώρες που παρουσιάζονται. Ιδιαίτερα για την περίπτωση της Ελλάδας παρατηρούμε τα εξής:

- ✗ Υπάρχει πολιτική δέσμευση σε εθνικό επίπεδο για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση.
- ✗ Υπάρχει περιορισμένη ανάπτυξη δεικτών σχετικά με την επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση.
- ✗ Δεν έχει πραγματοποιηθεί συλλογή ποιοτικών στοιχείων σε εθνικό επίπεδο για την επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση και επιπλέον δεν υπάρχουν μηχανισμοί για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων σε σχέση με την επιχειρηματικότητα.
- ✗ Παρατηρείται περιστασιακή ιδιωτική χρηματοδότηση της επιχειρηματικότητας στην εκπαίδευση (από επιχειρήσεις, επαγγελματικούς συλλόγους, κ.λ.π.).
- ✗ Μέχρι στιγμής, δεν συμπεριλαμβάνεται η επιχειρηματικότητα σε κάποιο εθνικό (ή περιφερειακό) πρόγραμμα σπουδών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

- ✗ Περιστασιακά συμπεριλαμβάνεται η επιχειρηματικότητα στο εθνικό (ή περιφερειακό) πρόγραμμα σπουδών στη γενική δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- ✗ Συχνά συμπεριλαμβάνεται η επιχειρηματικότητα στο εθνικό (ή περιφερειακό) πρόγραμμα σπουδών στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- ✗ Δεν συμπεριλαμβάνεται η επιχειρηματικότητα σε κανένα πρόγραμμα σπουδών σε σχολές εκπαιδευτικών (αρχική κατάρτιση).
- ✗ Προσφέρεται περιστασιακά πρόσθετη επαγγελματική κατάρτιση για την επιχειρηματικότητα σε εκπαιδευτικούς κατά τη σταδιοδρομία τους.
- ✗ Τέλος, λαμβάνονται περιστασιακά μέτρα σε εθνικό (ή περιφερειακό) επίπεδο για την προώθηση της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 2.2: Ποσοτικοί δείκτες σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας

	B ³	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK ⁴	N
• Πρωτοβάθμια εκπαίδευση																
1. Το στοιχείο της επιχειρηματικότητας στα μαθήματα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	Δ	Δ	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Α	Ε	Ε	Ε	Δ	Δ	Γ/Δ	Δ
• Δευτεροβάθμια εκπαίδευση																
2. Ενιαία σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που παρέχουν διδασκαλία της επιχειρηματικότητας	Β	Δ	Ε	Ε	Α	Ε	Α	Β	Γ	Ε	Ε	Δ	Δ	Γ	Β-Δ	Γ
3. Το στοιχείο της επιχειρηματικότητας στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Δ	Β	Δ	Γ	Α	Δ	μ.δ.	Β	Γ	Δ	Δ	Γ	Β	Γ	Δ	Δ
• Κατάρτιση εκπαιδευτικών																
4. Εκπαιδευτικοί που καταρτίζονται στην επιχειρηματικότητα σε σχολές, στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών	Ε	Δ	Ε	Ε	Δ	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Ε	Δ	Δ	Δ	Ε
5. Εκπαιδευτικοί που λαμβάνουν πρόσθετη επαγγελματική κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα	Γ	Β, Γ, Δ, Ε ³	Δ	Ε	Ε	Ε	Ε	Δ	Ε	Ε	Ε	Δ	Δ	Ε	Γ/Δ	Δ
• Συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων																
6. Σχολεία που διαθέτουν δεσμούς με επιχειρήσεις ή επαγγελματικούς συλλόγους με σκοπό την προώθηση της επιχειρηματικότητας	Β	Δ	Δ	Δ	Γ	Γ	Β	Β	Δ	Δ	Ε	Β	Β	Β	Β-Γ	Γ
7. Πανεπιστήμια που διαθέτουν δεσμούς με επιχειρήσεις ή επαγγελματικούς συλλόγους με σκοπό την προώθηση της επιχειρηματικότητας	Δ	Δ	Δ	Δ	μ.δ.	Δ	Β	Β	Γ	Δ	Δ	Β	Β	Β	Β-Γ	Δ

	B	DK	D	EL	E	F	IRL	I	L	NL	A	P	FIN	S	UK	N
• Επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση																
8. Ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με έδρα επιχειρηματικότητας	B	E	Δ	Δ	Γ	E	E	E	E	Γ	Δ/Ε	Δ	B	Δ	A-Γ	Δ
9. Ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που παρέχουν διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων προπτυχιακού επιπέδου	Γ	Δ	Δ	Δ	Γ	B	Δ	Δ	Γ	Γ	E	Γ	B	Δ	B/Γ	Δ
10. Ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που παρέχουν μεταπτυχιακά μαθήματα επιχειρηματικότητας	Γ	E	Δ	Δ	Γ	B	E	Δ	E	Γ	E	Γ	B	B	A-B	Δ

Κατηγορίες κατάταξης:

(Α) Γενική εφαρμογή (δηλαδή σε 90 έως 100 % των περιπτώσεων)

(Β) Συχνή εφαρμογή (δηλαδή σε 60 έως 90 % των περιπτώσεων)

(Γ) Εφαρμογή σε σημαντικό βαθμό (δηλαδή σε 30 έως 60 % των περιπτώσεων)

(Δ) Περιορισμένη ή περιστασιακή εφαρμογή (δηλαδή σε 10 έως 30 % των περιπτώσεων)

(Ε) Σπάνια ή καμία εφαρμογή (δηλαδή σε 0 έως 10 % των περιπτώσεων)

μ.δ. = μη διαθέσιμα στοιχεία

¹ Υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μόνο για τη γαλλόφωνη και τη γερμανόφωνη κοινότητα.

² Η κατάταξη διαφοροποιείται επειδή στο Ηνωμένο Βασίλειο η εκπαιδευτική πολιτική αναπτύσσεται αυτόνομα ανά περιφέρεια (στοιχεία για την Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και τη Βόρεια Ιρλανδία).

³ Υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία μόνο για τη γαλλόφωνη και τη γερμανόφωνη κοινότητα.

⁴ Η κατάταξη διαφοροποιείται επειδή στο Ηνωμένο Βασίλειο η εκπαιδευτική πολιτική αναπτύσσεται αυτόνομα ανά περιφέρεια (στοιχεία για την Αγγλία, την Ουαλία, τη Σκωτία και τη Βόρεια Ιρλανδία). Όπου υπάρχουν περισσότερες από δύο βαθμολογίες, αυτές παρουσιάζονται ως εύρος (π.χ. Α-Δ), ενώ όταν υπάρχουν μόνο δύο βαθμολογίες για τις τέσσερις περιφέρειες, αυτές παρουσιάζονται ως Α/Β κ.λπ.

⁵ Ανάλογα με την εκπαιδευτική βαθμίδα.

Στον παραπάνω «Πίνακα 2.2», απεικονίζονται στον κάθετο γκρίζο άξονα 10 ποσοτικοί δείκτες σε σχέση με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας, οι οποίοι κατατάσσονται σε 5 διαφορετικές κατηγορίες: στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, στην κατάρτιση εκπαιδευτικών, στη συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων και στην επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στον οριζόντιο γκρι άξονα, όπως και στον «Πίνακα 1», παρουσιάζονται 16 ευρωπαϊκές χώρες. Όπως φαίνεται και στο υπόμνημα του πίνακα, το (Α) - μαύρο χρώμα - απεικονίζει τη γενική εφαρμογή του συγκεκριμένου δείκτη (δηλαδή στο 90 – 100% των περιπτώσεων), το (Β) - μπλε χρώμα - απεικονίζει τη συχνή εφαρμογή (δηλαδή σε 60 έως 90% των περιπτώσεων), το (Γ) - πράσινο χρώμα - απεικονίζει την εφαρμογή σε σημαντικό βαθμό (δηλαδή σε 30 έως 60% των περιπτώσεων), το (Δ) - θαλασσί χρώμα - απεικονίζει την περιορισμένη ή περιστασιακή εφαρμογή (δηλαδή σε 10 έως 30% των περιπτώσεων) και το (Ε) – κίτρινο χρώμα – απεικονίζει την σπάνια ή μηδενική εφαρμογή του δείκτη (δηλαδή σε 0 έως 10% των περιπτώσεων).

Με βάση τα στοιχεία του πίνακα, ιδιαίτερη προώθηση παρουσιάζει η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα στην Βρετανία, τη Φινλανδία, τη Σουηδία και τη Νορβηγία. Παρατηρώντας την περίπτωση της Ελλάδας μπορούμε να συμπεράνουμε τα εξής:

- ✗ Το στοιχείο της επιχειρηματικότητας στα μαθήματα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι ανύπαρκτο.
- ✗ Δεν υπάρχουν ενιαία σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που να παρέχουν διδασκαλία της επιχειρηματικότητας.
- ✗ Εφαρμόζεται σε σημαντικό βαθμό το στοιχείο της επιχειρηματικότητας στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- ✗ Δεν υπάρχουν εκπαιδευτικοί που να καταρτίζονται στην επιχειρηματικότητα σε σχολές, στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών.
- ✗ Οι εκπαιδευτικοί δεν λαμβάνουν πρόσθετη επαγγελματική κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα.
- ✗ Τα σχολεία και τα πανεπιστήμια που διαθέτουν δεσμούς με επιχειρήσεις ή επαγγελματικούς συλλόγους με σκοπό την προώθηση της επιχειρηματικότητας είναι περιορισμένα.
- ✗ Τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που έχουν έδρα επιχειρηματικότητας, που παρέχουν διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων προπτυχιακού επιπέδου και που παρέχουν μεταπτυχιακά μαθήματα επιχειρηματικότητας, είναι περιορισμένα.

2.5 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ

Αναλόγως με την ευρύτητα που δίνεται στην έννοια της επιχειρηματικότητας, μπορούμε να πούμε ότι η έννοια αυτή έχει αναπτυχθεί εδώ και 50 - 100 χρόνια. Στην Αμερική, η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας έχει τις ρίζες της περίπου 50 χρόνια πριν όταν το 1947 διδάχτηκε για πρώτη φορά στο Business School του Harvard και προσέελκυσε 188 από τους 600 δευτεροετείς φοιτητές του MBA. Το 1994, περισσότεροι από 120.000 Αμερικανούς φοιτητές έπαιρναν μαθήματα επιχειρηματικότητας και στις μέρες μας αυτός ο αριθμός έχει αυξηθεί κατά 50%. Από το 1947 και μετά, αφού δηλαδή προηγήθηκε το πρώτο μάθημα (“course”) επιχειρηματικότητας, έχουν δημιουργηθεί περίπου 2.200 μαθήματα σε περισσότερα από 1600 σχολεία και πανεπιστήμια. Ο αριθμός αυτός αυξάνεται διαρκώς και σήμερα.

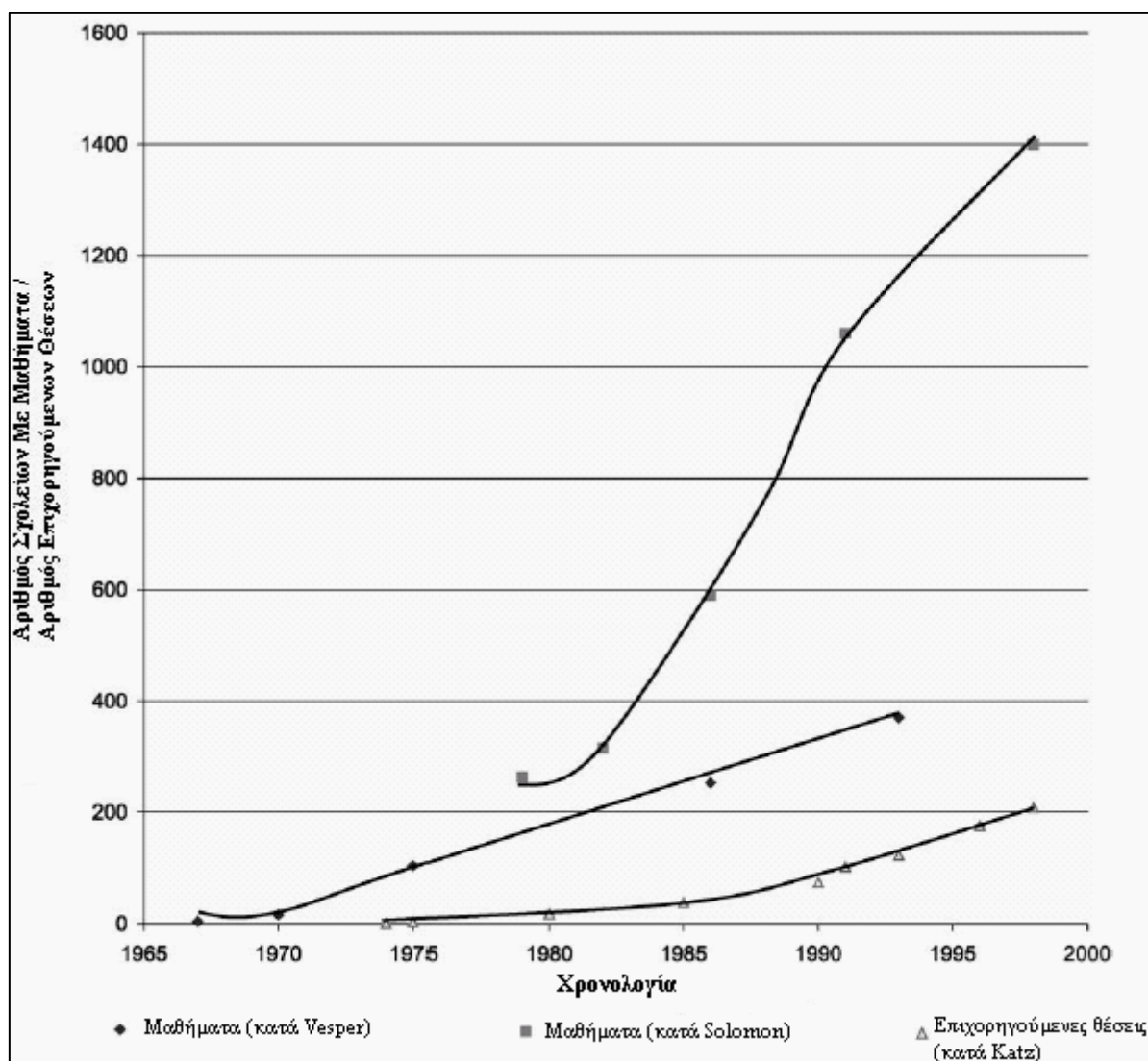
Σε γενικές γραμμές, στην Αμερική, η επιχειρηματικότητα έχει αναπτυχθεί τόσο ώστε να αποτελεί μια υποδομή τεράστιου μεγέθους και μεγάλης εμβέλειας. Πιο συγκεκριμένα, η επιχειρηματικότητα και η διδασκαλία της, αναπτύχθηκε τόσο ραγδαία ώστε δημιουργήθηκε ακόμα και το πρόβλημα εύρεσης ατόμων για τη διδασκαλία της.

Σήμερα στην Αμερική υπάρχουν πολλοί ακαδημαϊκοί, πολλές εγκατεστημένες υποδομές και μεγάλη ζήτηση από την πλευρά των φοιτητών τόσο ώστε να μην

κινδυνεύει να σταματήσει η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτος ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός των δημοσιεύσεων, βιβλίων και επιστημονικών περιοδικών που εκδίδονται σχετικά με την επιχειρηματικότητα και τα θέματα που σχετίζονται με αυτήν.

Στο σχήμα που ακολουθεί βλέπουμε την εξέλιξη των θέσεων που προσφέρονται για την παρακολούθηση μαθημάτων επιχειρηματικότητας.

Σχήμα 2.3: Η αύξηση των επιδοτούμενων θέσεων / προγραμμάτων και των σχολείων με μαθήματα επιχειρηματικότητας στην Αμερική.

Πηγή: Jerome A. Katz, The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1976 – 1999, *Journal of Business Venturing* 18 (2003) p.p. 291. (Επεξεργασμένα στοιχεία)

Όπως παρατηρούμε, στο σχήμα 2.3 παρουσιάζεται ο αριθμός των σχετικών με την επιχειρηματικότητα μαθημάτων, ο οποίος αυξάνεται με πολύ γρήγορο ρυθμό. Παρατηρούμε όμως, επίσης, ότι αυτή η «αύξηση» δεν μετριέται το ίδιο από όλους. Έτσι, ο Vesper (1993) αναφέρεται μόνο στα τετραετή πτυχιακά προγράμματα και μόνο σε αυτά που διδάσκεται η «επιχειρηματικότητα», σχετική με τη δημιουργία νέων

επιχειρήσεων και ιδιαίτερα επιχειρήσεων ταχείας ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά ο Solomon περιλαμβάνει μαθήματα επιχειρηματικότητας αλλά και μαθήματα για μικρές επιχειρήσεις, καθώς επίσης και διετή σχολεία μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Τέλος, ο Katz αναφέρεται στις επιδοτούμενες θέσεις για την παρακολούθηση μαθημάτων επιχειρηματικότητας, οι οποίες όπως παρατηρούμε παρουσιάζουν αξιοσημείωτη / ραγδαία αύξηση έπειτα από ένα χαμηλό ξεκίνημα τις δεκαετίες '60 και '70 και έπειτα έναν διπλασιασμό κατά μέσο όρο κάθε 4 χρόνια. Στο **Παράρτημα III** παρατίθεται πίνακας με χρονολογική αναφορά στην εξέλιξη της επιχειρηματικότητας στην Αμερική.

2.6 ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Με βάση τα στοιχεία που βρέθηκαν (κυρίως από τα Ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια), η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας (“entrepreneurship”) πραγματοποιείται μέσω μαθημάτων που διαρκούν από ένα (1) έως τέσσερα (4) χρόνια¹⁰. Σε γενικές γραμμές τα μαθήματα αυτά που προσφέρουν τις απαραίτητες γνώσεις για την επιχειρηματικότητα μπορούν να χωριστούν σε τρεις διαφορετικές κατηγορίες με βάση τους τρεις διαφορετικούς ρόλους της επιχειρηματικής εκπαίδευσης όπως αυτοί παρουσιάστηκαν στην παράγραφο 3 του κεφαλαίου 2.

Έτσι, με βάση αυτή την κατηγοριοποίηση, μπορούμε να πούμε ότι τα μαθήματα επιχειρηματικότητας περιλαμβάνουν τα εξής:

Μαθήματα που στοχεύουν στην κατανόηση της επιχειρηματικότητας:

- Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα (“Introduction to Entrepreneurship”)
- Φύση και περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας (“Nature & Context of Entrepreneurship”)
- Τα σύνορα της επιχειρηματικότητας (“Frontiers of Entrepreneurship”)
- Επιχειρηματικό περιβάλλον (“Business Environment”)
- Ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας (“Developing Entrepreneurship”)
- Σύγχρονα θέματα επιχειρηματικότητας (“Current issues in Entrepreneurship”)

Μαθήματα που στοχεύουν στην εκμάθηση τρόπων έτσι ώστε κάποιος να γίνει επιχειρηματικός:

- Επιχειρηματικές ικανότητες (“Business skills”)
- Καινοτομία & Δημιουργικότητα (“Innovation & Creativity”)

¹⁰ Τα στοιχεία αυτά συλλέχθηκαν από τους οδηγούς σπουδών πανεπιστημίων οι οποίοι είτε ήταν διαθέσιμοι στο διαδίκτυο είτε μας τους απέστειλαν ταχυδρομικά έπειτα από δική μας αίτηση μέσω e-mail.

- Οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός (“Organizational Analysis & Design”)
- Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (“Social Entrepreneurship”)
- Ανάπτυξη επαγγελματικής πρακτικής (“Developing Professional Practice”)

Μαθήματα που στοχεύουν στην εκμάθηση του τρόπου με τον οποίο μπορεί κάποιος να γίνει επιχειρηματίας:

- Ξεκινώντας μια νέα επιχείρηση (“Starting a new business”)
- Η ανάπτυξη μιας επιχείρησης (“Growing a business”)
- Η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος (“Financing the Entrepreneurial Venture”)
- Ποσοτικές μέθοδοι και τεχνολογίες πληροφοριών (“Quantitative methods & information technology”)
- Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων (“Planning & Decision Making”)
- Βασικές αρχές του μάρκετινγκ (“Essentials of Marketing”)
- Διοίκηση ανθρωπίνων πόρων (“Human Resource Management”)
- Διοίκηση της απόδοσης των εργαζομένων (“Managing Employee Performance”)
- Διοίκηση έργου (“Project Management”)
- Επιχειρηματικό συμβουλευτικό έργο (“Business Consultancy Project”)
- Επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός (“Business Strategy & Planning”)
- Έρευνα αγοράς (“Marketing Research”)

Η διδασκαλία του μαθήματος της επιχειρηματικότητας πραγματοποιείται μέσω διαλέξεων, πρακτικών ασκήσεων, σεμιναρίων, ομαδικών εργασιών και φροντιστηρίων. Από την άλλη πλευρά όσον αφορά στην αξιολόγηση του μαθήματος, αυτή γίνεται με διαφορετικούς τρόπους: case studies, εργασίες (ομαδικές και ατομικές), παρουσιάσεις γραπτά τεστ, τελικές εξετάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Η επιχειρηματική εκπαίδευση έχει αναγνωριστεί σαν ένας από τους πιο κρίσιμους παράγοντες που βοηθούν τους νέους να αντιληφθούν και να καλλιεργήσουν μια επιχειρηματική συμπεριφορά. Εξαιτίας της επιρροής που μπορεί να έχει η εκπαίδευση στη συμπεριφορά και στις φιλοδοξίες των νέων, υπάρχει η ανάγκη να αντιληφθούμε πώς θα αναπτυχθούν και θα ανατραφούν δυνητικοί επιχειρηματίες έστω και αν είναι ακόμα μαθητές στο σχολείο ή φοιτητές στο πανεπιστήμιο.

Κατά καιρούς, διάφορες μελέτες, έχουν εξετάσει την κλίση στην επιχειρηματικότητα των φοιτητών πανεπιστημίου σαν μια πηγή μελλοντικών επιχειρηματιών. Η νοοτροπία τους και η γνώση τους για την επιχειρηματικότητα είναι πιθανόν να σχηματίσουν τη στάση τους για τη δημιουργία της δικής τους επιχείρησης στο μέλλον. Αυτή η μορφή μελέτης, βοηθά επίσης τα πανεπιστήμια και άλλα ιδρύματα, να αναπτύξουν κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα για να προωθήσουν την επιχειρηματικότητα. Προφανώς τα ευρήματα από μια τέτοια μελέτη θα έχουν σαφείς συνέπειες στη διαμόρφωση πολιτικής για την προτροπή περισσότερων αποφοίτων πανεπιστημίου να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση¹¹.

Προκειμένου να εξεταστούν οι προθέσεις και οι αντιλήψεις των φοιτητών, του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε σχέση με την επιχειρηματικότητα αλλά και τη διδασκαλία της, θεωρήθηκε χρήσιμο να διενεργηθεί έρευνα πεδίου. Στο πλαίσιο αυτό συντάχθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο είχε σαν σκοπό την καταγραφή του προφίλ των φοιτητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, των απόψεών τους σχετικά με την επιχειρηματικότητα, τη διδασκαλία της αλλά και τα περιεχόμενα που θα επιθυμούσαν να έχει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας. Το τρισέλιδο αυτό ερωτηματολόγιο περιλάμβανε 24 ερωτήσεις με την ακόλουθη κατηγοριοποίηση:

¹¹ Clement K. Wang, Poh-Kam Wong, 2002, *Entrepreneurial interest of university students in Singapore*, Centre for Entrepreneurship, National University of Singapore, p.p. 163-172

1η κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνονται οι τέσσερις (4) πρώτες ερωτήσεις, οι οποίες ζητούν τα γενικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου φοιτητή όπως είναι το φύλο του, ο τόπος καταγωγής του, το τμήμα της σχολής στην οποία φοιτά και το έτος σπουδών στο οποίο βρίσκεται. Αυτή η πρώτη κατηγορία ερωτήσεων είναι σημαντική γιατί η λεγόμενη κλίση που μπορεί κάποιος να έχει προς την επιχειρηματικότητα μπορεί να εξαρτάται από παράγοντες όπως είναι το φύλο ή ο τόπος καταγωγής του και τα ερεθίσματα που μπορεί να έχει από αυτόν.

2^η κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα περιλαμβάνονται οι επόμενες τέσσερις (4) ερωτήσεις, στις οποίες καταγράφονται τα κύρια χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος από το οποίο προέρχεται ο φοιτητής. Αυτές οι ερωτήσεις αφορούν στο επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας αλλά και στο μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας αντίστοιχα. Αυτή η κατηγορία ερωτήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς οι γονείς είναι αυτοί που κατά κύριο λόγο επηρεάζουν το παιδί τους στο να επιλέξει μια καριέρα επιχειρηματική ή όχι και αυτό είναι άμεσα συνδεδεμένο τόσο με το επάγγελμα των ίδιων των γονιών όσο και με το μορφωτικό τους επίπεδο.

3^η κατηγορία: Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται πέντε (5) ερωτήσεις στις οποίες καταγράφονται οι στάσεις και οι αντιλήψεις των φοιτητών για την επιχειρηματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, καταγράφονται οι απόψεις των φοιτητών σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και ερωτώνται αν πιστεύουν ότι τα μαθήματα που διδάσκονται συμβάλουν στην επίτευξη των επαγγελματικών τους στόχων, τους ζητείται να καταγράψουν ποια από τα μαθήματα που περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα σπουδών τους πιστεύουν ότι βοηθούν στην επιχειρηματικότητα, αν πιστεύουν ότι η επιχειρηματικότητα είναι ένα αντικείμενο που διδάσκεται, αν θα «θυσίαζαν» ένα μάθημα της κατεύθυνσής τους προκειμένου να παρακολουθήσουν ένα μάθημα επιχειρηματικότητας, αν πιστεύουν ότι η εισαγωγή ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας στο πρόγραμμα σπουδών τους θα τους προσέφερε χρήσιμες γνώσεις και τι θα ήθελαν να περιλαμβάνει το μάθημα αυτό.

4^η κατηγορία: Αυτή η ομάδα περιλαμβάνει δύο (2) ερωτήσεις, στις οποίες οι φοιτητές ερωτώνται για το αν γνωρίζουν την έννοια της «επιχειρηματικότητας» και τι πιστεύουν ότι αυτή περιλαμβάνει από μια λίστα 18 διαφορετικών επιλογών.

5^η κατηγορία: Η τελευταία αυτή κατηγορία περιλαμβάνει οχτώ (8) ερωτήσεις. Σε αυτές τις ερωτήσεις γίνεται προσπάθεια να καθοριστεί η θέση του κάθε φοιτητή απέναντι στο ρίσκο και την πρωτοβουλία, δύο έννοιες που συνδέονται άμεσα με την επιχειρηματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, ζητείται από τους φοιτητές να σημειώσουν τις μελλοντικές επαγγελματικές τους βλέψεις και να σημειώσουν τον βαθμό συμφωνίας τους με τις παρακάτω έξι (6) προτάσεις:

- Η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου είναι αυτή της πρωτοβουλίας.
- Μία επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα είναι βασική για μια επιτυχημένη ζωή.
- Το φύλο δεν θα πρέπει να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής.
- Οι οργανισμοί είναι δυναμικά συστήματα και θα πρέπει συνεχώς να αλλάζουν.
- Οι κανόνες είναι σημαντικοί σε έναν οργανισμό και δεν πρέπει να καταστρατηγούνται.
- Υπάρχουν κάποια επαγγέλματα, που είναι καθαρά ανδρικά.

Επιπλέον, η τελευταία ερώτηση αποτελεί στην ουσία ένα πείραμα στο οποίο οι φοιτητές καλούνται να απαντήσουν σε ποιο επίπεδο ρίσκου θα θυσιάζαν ένα χρηματικό ποσό (στο συγκεκριμένο πείραμα 1000 €) παίζοντας ένα τυχερό παιχνίδι (π.χ. κορώνα – γράμματα).

Και αυτή η κατηγορία ερωτήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς σε γενικές γραμμές υποστηρίζεται ότι η καινοτομία, η ανάληψη ρίσκου και ο εσωτερικός, κεντρικός έλεγχος είναι βασικά γνωρίσματα κάποιου ατόμου που αναλαμβάνει τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης. Γενικά, τα άτομα που δεν δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την επιχειρηματικότητα αποφεύγουν το ρίσκο (“risk averse”).

Στο **Παράρτημα IV**, παρατίθεται το ερωτηματολόγιο της έρευνας που δόθηκε στους φοιτητές:

3.2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η σύνταξη του ερωτηματολογίου αυτού ξεκίνησε στις 17/3/2004 και αφού προηγήθηκε ο κατάλληλος έλεγχος και η πιλοτική εφαρμογή του, έφτασε στην τελική του μορφή στις 31/3/2004. Η έρευνα οργανώθηκε έτσι ώστε να διεξαχθεί στους προπτυχιακούς φοιτητές των τμημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου που φαίνονται παρακάτω στον Πίνακα 3.1

Ο προγραμματισμένος χρόνος για τη διεξαγωγή της έρευνας αυτής ήταν η τελευταία εβδομάδα του Απριλίου, δηλαδή από τις 26/4/04 – 30/4/04. Παρά το γεγονός όμως αυτό και λόγω διαφόρων κολλημάτων, για την πραγματοποίηση της έρευνας απαιτήθηκε και ο μήνας Μάιος. Τα ερωτηματολόγια μοιράστηκαν στα τέσσερα (4) έτη των έντεκα (11) τμημάτων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Πρωταγόρας». Αυτό πραγματοποιήθηκε αφού προσδιορίστηκε το μαζικό μάθημα κάθε έτους (δηλαδή το μάθημα που στατιστικά παρακολουθείται από τους περισσότερους φοιτητές) έτσι ώστε έπειτα από συνεννόηση με τον αρμόδιο καθηγητή μοιράστηκε το ερωτηματολόγιο στους φοιτητές στην αρχή του μαθήματος και δόθηκε ένα χρονικό περιθώριο της τάξης των 10 λεπτών για την απάντησή του. Παρακάτω, στον Πίνακα 3.1. παρουσιάζεται ο αριθμός ερωτηματολογίων ανά σχολή που θα έπρεπε να συγκεντρωθεί προκειμένου να επιτευχθεί ένα διάστημα εμπιστοσύνης της έρευνας της τάξης του 95%. Καθώς δεν ήταν δυνατή η εφαρμογή κάποιου τύπου για τον υπολογισμό του διαστήματος αυτού, από τη στιγμή που δεν έχουμε στοιχεία όπως η κατανομή που ακολουθεί το δείγμα μας ή η διακύμανσή του, χρησιμοποιήθηκε ένας “Sample Size Calculator”¹². Στον υπολογιστή αυτό θέσαμε σαν δεδομένο ένα επίπεδο εμπιστοσύνης 95% και ένα διάστημα εμπιστοσύνης 5 και λάβαμε τον αριθμό ερωτηματολογίων που φαίνεται παρακάτω στον πίνακα:

¹² Πηγή: <http://www.surveysystem.com>

Πίνακας 3.1: Αριθμός προπτυχιακών φοιτητών ανά τμήμα (συνολικό δείγμα της έρευνας) και αριθμός επιθυμητών απαντήσεων για επίπεδο εμπιστοσύνης 95%.

ΜΥΤΙΛΗΝΗ		
ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ¹³	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ
Περιβάλλοντος (ΣΠ ¹⁴)	335	179
Γεωγραφίας (ΣΚΕ)	310	172
Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας (ΣΚΕ)	511	220
Επιστήμης της Θάλασσας	413	199

ΧΙΟΣ		
ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ
Διοίκησης Επιχειρήσεων (ΣΕΔ)	764	256
Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών	248	151
Μηχανικών Οικονομίας & Διοίκησης	213	137

ΣΑΜΟΣ		
ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ
Μαθηματικών (ΣΘΕ)	543	225
Μηχανικών Πληροφ. & Επικοινων. Συστημάτων (ΣΘΕ)	311	172
Στατιστικής & Αναλογιστικής Επιστήμης (ΣΘΕ)	260	155

ΣΥΡΟΣ		
ΤΜΗΜΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ
Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων & Συστημάτων	260	155

¹³ Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στους προπτυχιακούς φοιτητές του ακαδημαϊκού έτους 2003-2004

¹⁴ Όπου ΣΠ: Σχολή Περιβάλλοντος, ΣΚΕ: Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, ΣΕΔ: Σχολή Επιστημών της Διοίκησης, ΣΘΕ: Σχολή Θετικών Επιστημών.

3.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη στους φοιτητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου, των τριών τμημάτων της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης: Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών και Τμήμα Μηχανικών Οικονομίας & Διοίκησης.

3.3.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: προφίλ και χαρακτηριστικά των φοιτητών

Αρχικά θα παρουσιαστεί το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των φοιτητών που συμμετείχαν στην έρευνα αυτή συμπληρώνοντας το ερωτηματολόγιό μας. Έτσι, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι από τα τρία τμήματα της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης λήφθηκαν 403 απαντήσεις από τις οποίες το 52,4%, αντιστοιχεί σε άντρες και το 47,6% σε γυναίκες. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται ο αριθμός και το ποσοστό των απαντήσεων που λήφθηκαν από κάθε τμήμα της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης ξεχωριστά.

Πίνακας 3.2: Αριθμός απαντήσεων ανά τμήμα της Σ.Ε.Δ.

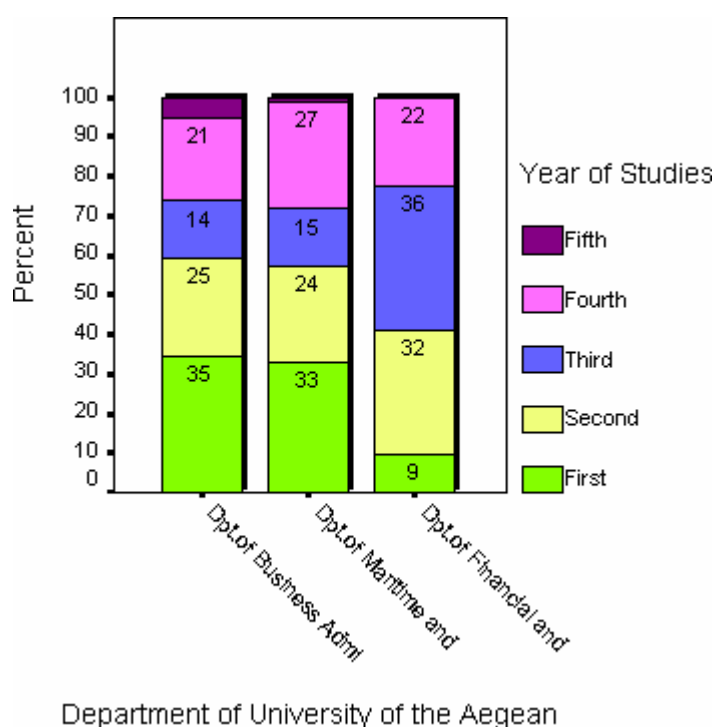
ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ Σ.Ε.Δ.	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΟΧΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών	185	151	45,9
Διοίκησης Επιχειρήσεων	133	256	33
Μηχανικών Οικονομίας & Διοίκησης	85	137	21,1
ΣΥΝΟΛΟ	403	544	100

Παρατηρούμε ότι από το Τμήμα Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών (Τ.Ν.Ε.Υ.) λήφθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων (46%) με επίπεδο εμπιστοσύνης πάνω από 95%, από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων (Τ.Δ.Ε.) λήφθηκε το 33% των απαντήσεων και από το Τμήμα Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης (Τ.Μ.Ο.Δ.) λήφθηκε το 21% των απαντήσεων. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το έτος σπουδών των ερωτηθέντων τόσο γενικά όσο και σε σχέση με την κάθε σχολή ξεχωριστά:

Πίνακας 3.3: Απαντήσεις φοιτητών ανά έτος σπουδών συνολικά

ΕΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Πρώτο	115	28,5
Δεύτερο	105	26,1
Τρίτο	77	19,1
Τέταρτο	97	24,1
Πέμπτο	9	2,2
ΣΥΝΟΛΟ	403	100

Σχεδιάγραμμα 3.1: Απαντήσεις φοιτητών ανά έτος σπουδών για κάθε τμήμα της Σ.Ε.Δ.

Όπως παρατηρούμε στον **Πίνακα 3.3**, το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων λήφθηκε από πρωτοετείς φοιτητές (28,5%), το 26,1% ήταν φοιτητές του δεύτερου έτους σπουδών, το 19,1% φοιτητές του τρίτου έτους σπουδών και το 24,1% φοιτητές του τέταρτου έτους σπουδών. Από την άλλη πλευρά, στο **Σχεδιάγραμμα 3.1** όπου παρουσιάζεται το ποσοστό απαντήσεων ανά σχολή και ανά έτος, παρατηρούμε ότι στο Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων (Τ.Δ.Ε.) και στο Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών (Τ.Ν.Ε.Υ.) ο μεγαλύτερος αριθμός απαντήσεων λήφθηκε από πρωτοετείς φοιτητές (35% και 33% αντίστοιχα), ενώ αντίθετα στο Τμήμα Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης το μεγαλύτερο μέρος των απαντήσεων λήφθηκε από τρίτοετείς φοιτητές (36% των απαντήσεων).

Η καταγραφή του προφίλ των φοιτητών που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο, ολοκληρώνεται με τις απαντήσεις στην ερώτηση για τον τόπο καταγωγής τους. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι η ερώτηση αυτή ήταν «ανοιχτή» και οι

φοιτητές μπορούσαν να σημειώσουν ελεύθερα το νομό και την πόλη από την οποία κατάγονται. Προκειμένου όμως τα αποτελέσματα να είναι ευπαρουσίαστα έγινε ομαδοποίηση των απαντήσεων στις εξής τρεις (3) κατηγορίες:

- **Αστικά Κέντρα:** σε αυτή την κατηγορία κατατάχθηκαν οι φοιτητές που δήλωσαν σαν τόπο καταγωγής πρωτεύουσες νομών της Ελλάδας αλλά και της Κύπρου.
- **Ημιαστικά Κέντρα:** εδώ κατατάχθηκαν οι φοιτητές που δήλωσαν ως τόπο καταγωγής κάποιες κωμοπόλεις ή σχετικά μικρούς Δήμους.
- **Μη Αστικά Κέντρα:** σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι φοιτητές που δήλωσαν ως τόπο καταγωγής διάφορα χωριά ή κοινότητες.

Οι απαντήσεις αυτές φαίνονται παρακάτω, στον **Πίνακα 3.4** και όπως παρατηρούμε το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (81%) δήλωσε ως τόπο καταγωγής κάποιο αστικό κέντρο.

Πίνακας 3.4: Αριθμός απαντήσεων σε σχέση με τον τόπο καταγωγής

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Αστικά κέντρα	53	13,8%
Ημιαστικά κέντρα	312	81%
Μη αστικά κέντρα	20	5,2%
ΣΥΝΟΛΟ	385	100%

3.3.2. Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος των φοιτητών

Σε αυτή τη φάση της ανάλυσης των αποτελεσμάτων της έρευνας καταγράφονται τα χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος των ερωτηθέντων φοιτητών και παρουσιάζονται παρακάτω.

Πίνακας 3.5: Απαντήσεις φοιτητών σε σχέση με το επάγγελμα των γονέων

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Στέλεχος Δημόσιας Επιχείρησης	86	21,3
Στέλεχος Ιδιωτικής Επιχείρησης	66	16,4
Αυτοαπασχολούμενος / Επιχειρηματίας	97	24,1
Έμπορος	25	6,2
Αγρότης	15	3,7
Άλλο	109	27
Δεν ξέρω / δεν απαντώ	5	1,2
ΣΥΝΟΛΟ	403	100

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Στέλεχος Δημόσιας Επιχείρησης	63	15,6
Στέλεχος Ιδιωτικής Επιχείρησης	47	11,7
Αυτοαπασχολούμενος / Επιχειρηματίας	34	8,4
Έμπορος	19	4,7
Αγρότης	15	3,7
Άλλο	216	53,6
Δεν ξέρω / δεν απαντώ	9	2,2
ΣΥΝΟΛΟ	403	100

Αρχικά παρουσιάζονται οι απαντήσεις στο ερώτημα για το επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας. Όπως παρατηρούμε και από τον **Πίνακα 3.5**, είναι αξιοσημείωτο ότι μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (το 24,1%) δήλωσε ότι ο πατέρας του είναι ελεύθερος επαγγελματίας ή επιχειρηματίας, το 21,3% ότι απασχολείται στο Δημόσιο τομέα, ενώ το 27% ότι ο πατέρας του απασχολείται σε κάποια άλλη εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες¹⁵. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι απαντήσεις στην ερώτηση για το επάγγελμα της μητέρας. Σε αυτή την περίπτωση παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων (53,6%) ανήκει στην **κατηγορία «Άλλο»** και **αντιπροσωπεύει κυρίως τις γυναίκες που ασχολούνται με τα οικιακά** ή δεν εργάζονται για διάφορους λόγους¹⁶.

Στη συνέχεια στον **Πίνακα 3.6** καταγράφεται το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Εδώ παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (το 42,9%) δήλωσε ότι ο πατέρας έχει ανώτερο ή ανώτατο επίπεδο μόρφωσης (απόφοιτος τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (το 48,1%) δήλωσε ότι η μητέρα είναι απόφοιτη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

¹⁵ Είναι αξιοσημείωτο το σχετικά μεγάλο ποσοστό που αντιστοιχεί σε αυτή την απάντηση το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του ενδεχομένως να εκπροσωπεί τους φοιτητές που ο πατέρας τους έχει πάρει σύνταξη ή δεν εργάζεται πια για διάφορους λόγους.

¹⁶ Αναλυτικότερα οι απαντήσεις των φοιτητών σε αυτή την ερώτηση παρουσιάζονται στο **Παράρτημα V(θ)**.

Πίνακας 3.6: Μορφωτικό επίπεδο των γονέων

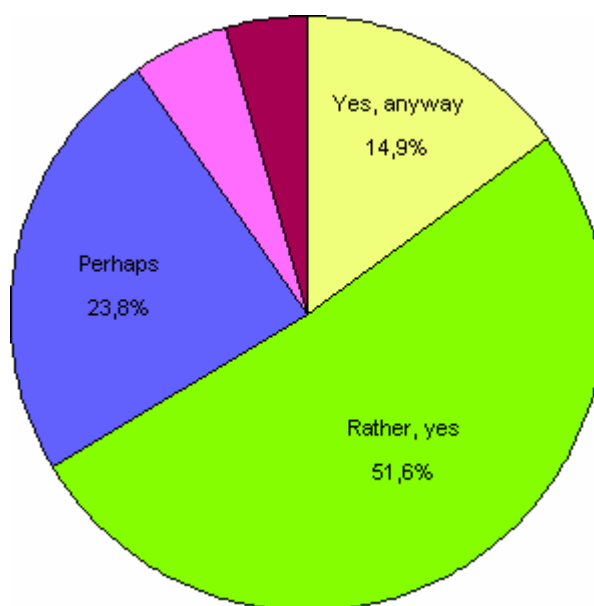
ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	71	17,7
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	158	39,4
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	172	42,9
ΣΥΝΟΛΟ	403	100

ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	70	17,5
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	193	48,1
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	138	34,4
ΣΥΝΟΛΟ	403	100

3.3.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: στάσεις και αντιλήψεις φοιτητών για την επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της

Στο σημείο αυτό παρουσιάζονται οι απόψεις των φοιτητών για τα μαθήματα που διδάσκονται στο πανεπιστήμιο γενικότερα αλλά και για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας ειδικότερα. Στο παρακάτω **Σχήμα 3.1**, παρουσιάζονται οι απόψεις των φοιτητών σχετικά με την συμβολή των μαθημάτων που διδάσκονται στην επίτευξη των επαγγελματικών τους στόχων. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το **51,6%**, δείχνει ικανοποιημένο από τα μαθήματα που διδάσκεται καθώς δήλωσε σχεδόν σίγουρο ότι τα μαθήματα αυτά συμβάλλουν στην επίτευξη των επαγγελματικών του στόχων.

Σχήμα 3.1: Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο και επίτευξη επαγγελματικών στόχων

Στην ερώτηση που ακολουθεί ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν έξι (6) μαθήματα από το πρόγραμμα σπουδών τους που θεωρούν ότι βοηθούν και σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα. Πριν αναλύσουμε τις απαντήσεις των φοιτητών θα πρέπει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με σχετική ερώτηση που έγινε σε καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Πρωταγόρας», δηλώθηκε ότι τα μαθήματα που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα ανά τμήμα της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης, έχουν ως εξής:

Πίνακας 3.7: Μαθήματα του προγράμματος σπουδών που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα

Τμήμα	Αριθμός Μαθημάτων	Τίτλος Μαθήματος
Διοίκησης Επιχειρήσεων	32	9 μαθήματα Χρηματοοικονομικής και Λογιστικής 8 μαθήματα Αξιοποίησης Νέων Τεχνολογιών & εφαρμογής τους στη Διοίκηση 6 μαθήματα Οικονομικής Τουρισμού 9 μαθήματα Επιχειρηματικής Οικονομικής
Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών	30	12 μαθήματα Γενικής Εκπαίδευσης για τις Επιχειρήσεις 18 μαθήματα Βασικής Εκπαίδευσης στη Διοίκηση
Μηχανικών Οικονομίας & Διοίκησης	16	7 μαθήματα Οικονομικής και Χρηματοοικονομικής 9 μαθήματα της Επιστήμης της Διοίκησης

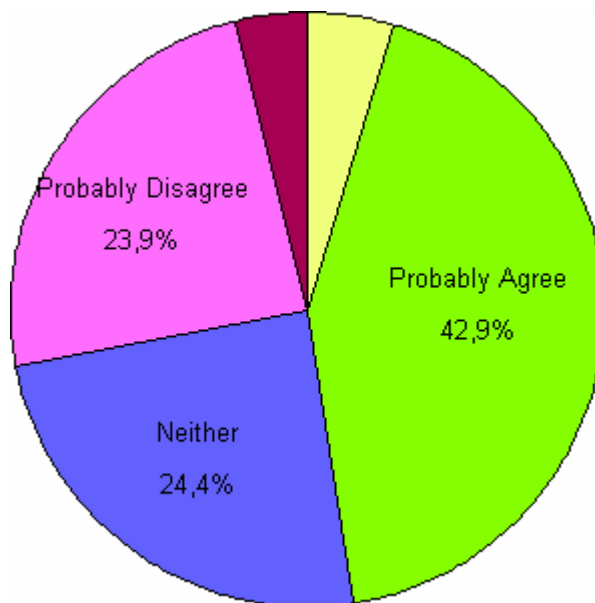
Αναλυτικά οι απαντήσεις των φοιτητών παρουσιάζονται στο **Παράρτημα V⁽ⁱ⁾** αυτής της εργασίας. Σε γενικές γραμμές όμως θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι φοιτητές του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών εμφανίζονται να έχουν μια πολύ καλή αντίληψη για τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών τους που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα καθώς δήλωσαν 30 μαθήματα ως σχετικά με την επιχειρηματικότητα. Έτσι, στην περίπτωση αυτή οι απαντήσεις των φοιτητών συγκλίνουν με τα στοιχεία του πίνακα καθώς εκεί αναφέρονται ως σχετικά 32 μαθήματα.

Οι φοιτητές της Διοίκησης Επιχειρήσεων φαίνεται πως έχουν επίσης μια πολύ καλή αντίληψη για τα μαθήματα αυτά καθώς δήλωσαν 31 μαθήματα ως σχετικά με την επιχειρηματικότητα γεγονός που δεν αποκλίνει πολύ από τα στοιχεία του πίνακα. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι οι απαντήσεις τους έχουν ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό επιτυχίας. Τέλος, οι φοιτητές του Τμήματος Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης δείχνουν να έχουν μια πιο «ασαφή» εικόνα περί των μαθημάτων που υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι έχουν δηλώσει ως σχετικά με το θέμα αυτό 23 μαθήματα ενώ στην πραγματικότητα (με βάση τα στοιχεία που φαίνονται στον **Πίνακα 3.7**) τα μαθήματα αυτά είναι μόλις 16. Στα 23 αυτά μαθήματα που δηλώθηκαν περιλαμβάνονταν όλα τα μαθήματα που είναι σχετικά με την επιχειρηματικότητα αλλά και κάποια μαθήματα που σχετίζονται μόνο με την επιστήμη του μηχανικού. Αξιοσημείωτο είναι, τέλος, το γεγονός ότι η πλειοψηφία των φοιτητών και των τριών τμημάτων αναφέρει ως πιο σχετικό με την επιχειρηματικότητα το

μάθημα «Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων», ενώ ακολουθούν το «Μάρκετινγκ», η «Επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική» και η «Μικροοικονομική».

Στην επόμενη ερώτηση οι φοιτητές ερωτήθηκαν για το αν πιστεύουν ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται. Όπως παρατηρούμε, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών, δηλαδή το 42,7%, είναι σχεδόν σίγουρο ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στο παρακάτω **Σχήμα 3.2**.

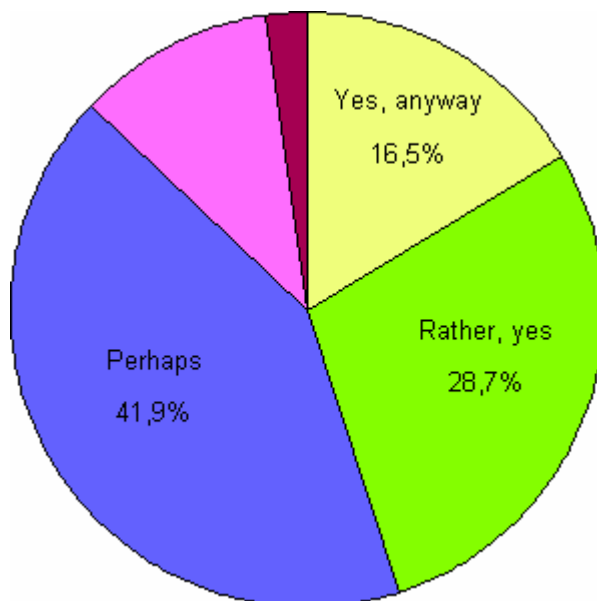
Σχήμα 3.2: Απαντήσεις φοιτητών σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μόνο το 4,7% των φοιτητών συμφώνησε απόλυτα με την πρόταση αυτή, το 24,4% δήλωσε αδιάφορο, το 23,9% δήλωσε ότι μάλλον διαφωνεί και τέλος μόνο το 4% των φοιτητών που ερωτήθηκαν δήλωσε ότι η επιχειρηματικότητα δεν διδάσκεται.

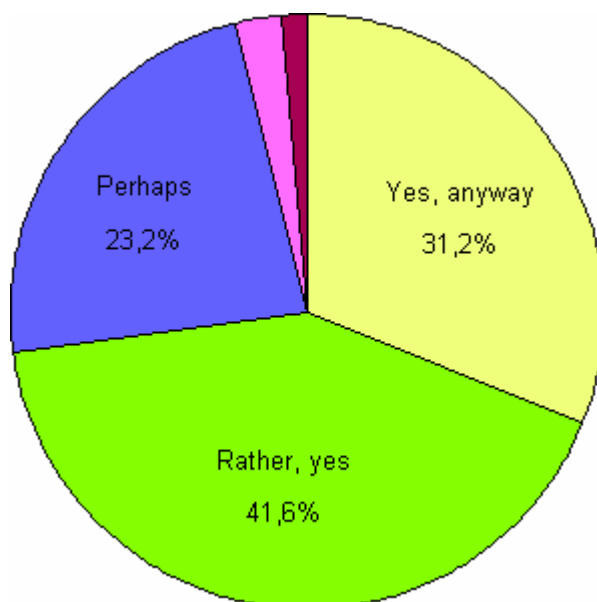
Στη συνέχεια οι φοιτητές ερωτήθηκαν για το αν θα «θυσίαζαν» ένα μάθημα κατεύθυνσης προκειμένου να παρακολουθήσουν ένα μάθημα επιχειρηματικότητας. Σε αυτή την περίπτωση βλέπουμε το κατά πόσον οι φοιτητές προτίθενται ή επιθυμούν να «πληρώσουν» για να παρακολουθήσουν ένα μάθημα επιχειρηματικότητας (“willingness to pay”). Όπως φαίνεται παρακάτω στο **Σχήμα 3.3**, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα, το 41,9%, κράτησε ουδέτερη στάση καθώς δήλωσε ότι «ίσως» θα θυσίαζε ένα μάθημα από την κατεύθυνσή του προκειμένου να παρακολουθήσει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας. Αυτό δείχνει ότι η πλειοψηφία των φοιτητών δεν θα έπαιρνε εύκολα την απόφαση να ανταλλάξει στην ουσία ένα μάθημα από την κατεύθυνσή του με το μάθημα της επιχειρηματικότητας. Αυτό συμβαίνει ίσως επειδή ένα μεγάλο μέρος των φοιτητών έχει αμφιβολίες για το αν η επιχειρηματικότητα μπορεί να διδαχθεί και επιπλέον δεν θεωρεί απολύτως απαραίτητη την εισαγωγή ενός τέτοιου μαθήματος. Παρόλα αυτά όμως φαίνεται σε γενικές γραμμές ότι οι φοιτητές δεν θα έλεγαν όχι στην εισαγωγή αυτού του μαθήματος αφού τα ποσοστά των φοιτητών που δήλωσαν ότι δεν θα επέλεγαν να παρακολουθήσουν ένα τέτοιο μάθημα είναι συγκριτικά μικρά.

Σχήμα 3.3: Παρακολούθηση μαθήματος επιχειρηματικότητας σε βάρος ενός μαθήματος κατεύθυνσης

Η επόμενη ερώτηση ζητά από τους φοιτητές να δηλώσουν αν πιστεύουν ότι η εισαγωγή ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας στο πρόγραμμα σπουδών τους θα τους προσέφερε χρήσιμες γνώσεις. Όπως είναι φανερό παρακάτω στο **Σχήμα 3.4**, η πλειοψηφία των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 41,6% πιστεύει ότι η εισαγωγή ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας στο πρόγραμμα σπουδών μάλλον θα προσέφερε χρήσιμες γνώσεις¹⁷.

Σχήμα 3.4: Μάθημα «Επιχειρηματικότητα» - προσφορά χρήσιμων γνώσεων

¹⁷ Στο **Παράρτημα V(i)**, παρατίθενται οι πίνακες με τις συχνότητες και τα ποσοστά των απαντήσεων των φοιτητών σε σχέση με αυτή την κατηγορία ερωτήσεων.

Τέλος, στην επόμενη και τελευταία ερώτηση αυτής της ομάδας, ζητήθηκε από τους φοιτητές να καταγράψουν όλα αυτά που θα ήθελαν να περιλαμβάνει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας στο πανεπιστήμιο. Έπειτα από συγκέντρωση και ομαδοποίηση αυτών των ιδεών μπορούμε να καταλήξουμε στα ακόλουθα επιθυμητά περιεχόμενα από τους φοιτητές:

- ✍ **Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα** και παρουσίαση των βασικών αρχών της έννοιας αυτής (για παράδειγμα τι είναι η επιχειρηματικότητα, ποια άτομα είναι ικανά να αναλάβουν επιχειρηματική δραστηριότητα, ποια είναι τα προσόντα ενός καλού επιχειρηματία, κ.λ.π.)
- ✍ **Οργάνωση και Διοίκηση επιχειρήσεων** (για παράδειγμα τρόποι λειτουργίας της σύγχρονης επιχείρησης, τρόποι οργάνωσης, τρόποι επέκτασης της επιχείρησης, παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία της επιχείρησης, πώς μια καινοτόμος επιχείρηση μπορεί να έχει μέλλον, κ.λ.π.)
- ✍ **Λήψη αποφάσεων.**
- ✍ **Επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική** και πιο συγκεκριμένα ανάλυση δυνάμεων, αδυναμιών, ευκαιριών, απειλών (S.W.O.T. Analysis) καθώς και οργάνωση επιχειρηματικών σχεδίων για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμού και διαμόρφωση του επιχειρηματικού πλάνου.
- ✍ **Ανάλυση ρίσκου** (για παράδειγμα πότε είναι σε θέση κάποιος να αναλάβει ρίσκο και ποιοι είναι οι τρόποι για την ελαχιστοποίηση του κινδύνου από το ρίσκο αυτό).
- ✍ **Αναγνώριση ευκαιριών** (για παράδειγμα ιδέες για το πώς μπορεί ένας επιχειρηματίας να διαβλέπει το μέλλον και να κάνει σωστές κινήσεις).
- ✍ **Ανάλυση αγοράς** (για παράδειγμα μελέτη και ανάλυση τόσο της παγκόσμιας όσο και της εγχώριας αγοράς, ενημέρωση για τις συνθήκες που επικρατούν και μελέτη για τη δημιουργία νέων αγορών).
- ✍ **Marketing / Management & Λογιστική.**
- ✍ **Δημόσιες σχέσεις.**
- ✍ **Ανάλυση επενδύσεων** και πιο συγκεκριμένα τρόπους εκμετάλλευσης νέων αγορών και επενδυτικών ευκαιριών, τρόπους εξεύρεσης πόρων για τη δημιουργία και την ανάπτυξη μιας επιχείρησης.
- ✍ **Χρήση των νέων τεχνολογιών στην επιχείρηση.**
- ✍ **Μαθήματα ψυχολογίας.**
- ✍ **Επιχειρησιακή έρευνα και στατιστική.**
- ✍ **Επιχειρησιακή ηθική.**
- ✍ **Νομικά θέματα σε σχέση με τις επιχειρήσεις.**
- ✍ **Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού.**
- ✍ **Περιβαλλοντικά θέματα** και τρόπους με τους οποίους μια επιχείρηση μπορεί να δείξει σεβασμό στο περιβάλλον.

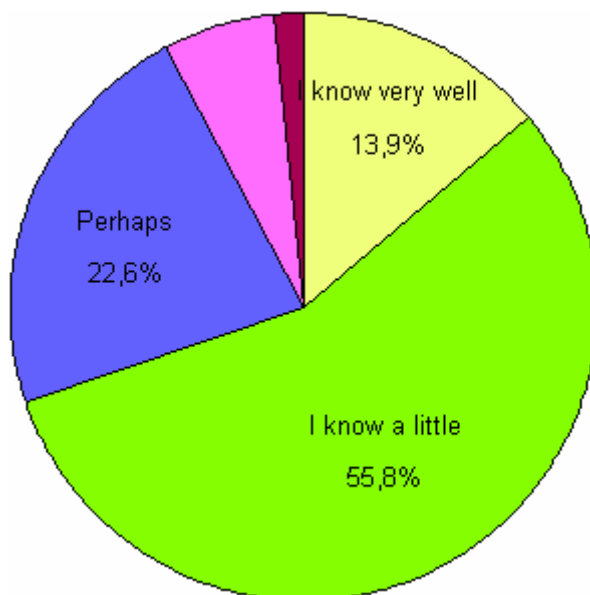
Σαν υποστηρικτικό κομμάτι των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας, μπορούμε να πούμε ότι προτάθηκαν τα εξής:

- ✍ Παρουσίαση μελετών περιπτώσεων επιχειρήσεων (**Case Studies**) από τους καθηγητές καθώς και διαλέξεις και σεμινάρια από αυτοδημιούργητους επιχειρηματίες στα οποία θα δίνονται ιστορικά στοιχεία για την πορεία τους και για τον τρόπο που έλαβαν τις δικές τους αποφάσεις.
- ✍ **Επισκέψεις σε επιχειρήσεις** / οργανισμούς αλλά και πρακτική άσκηση των φοιτητών με μορφή εργασίας σε κάποια επιχείρηση που θα τους δίνει τη δυνατότητα να δουλέψουν στο περιβάλλον της αγοράς.
- ✍ **Ομαδικές εργασίες των φοιτητών**

3.3.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: γνώση και περιεχόμενα της επιχειρηματικότητας

Στη συνέχεια ακολουθούν τα αποτελέσματα των ερωτήσεων που είναι σχετικές με τη γνώση και τα περιεχόμενα της επιχειρηματικότητας. Παρακάτω στο **Σχήμα 3.5** παρουσιάζονται οι απαντήσεις των φοιτητών στην ερώτηση για το αν γνωρίζουν τι περιλαμβάνει η έννοια της Επιχειρηματικότητας. Όπως παρατηρούμε, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 55,8% δήλωσε ότι μάλλον γνωρίζει τι περιλαμβάνει η έννοια της Επιχειρηματικότητας¹⁸.

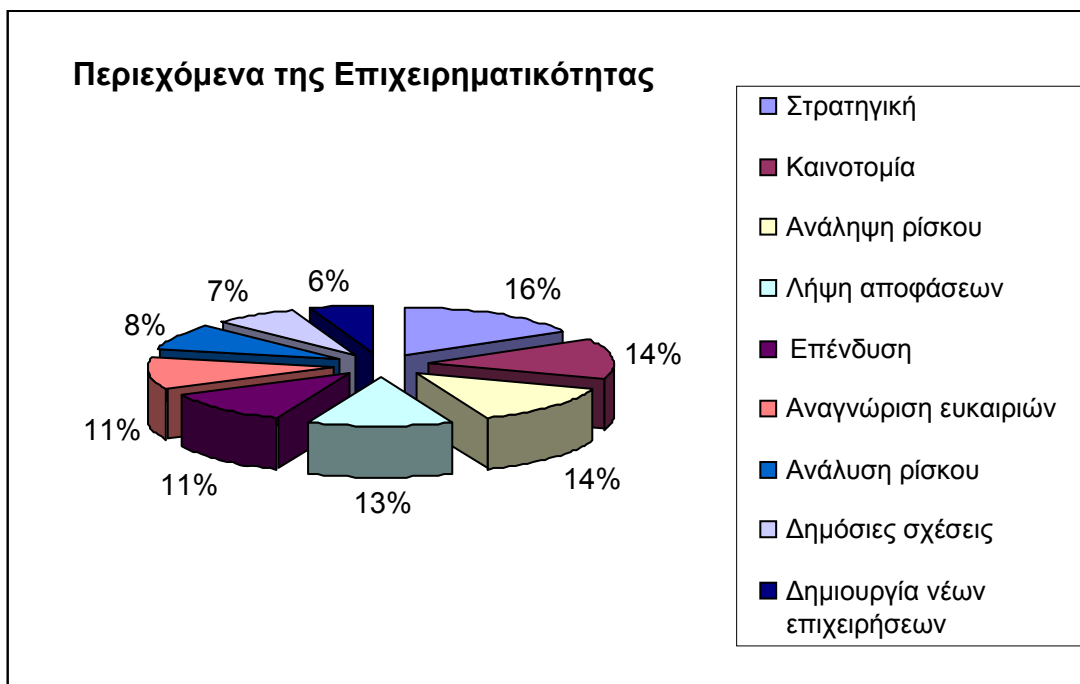
Σχήμα 3.5: Γνώση των περιεχομένων της επιχειρηματικότητας

¹⁸ Ο πίνακας με τις αναλυτικές απαντήσεις των φοιτητών στην ερώτηση αυτή παρατίθεται στο Παράρτημα V(ι).

Στην επόμενη ερώτηση ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν ποια στοιχεία πιστεύουν ότι περιλαμβάνονται στην έννοια της επιχειρηματικότητας επιλέγοντάς τα από μια λίστα των εξής 9 στοιχείων: **Δημιουργία νέων επιχειρήσεων, καινοτομία, ανάληψη ρίσκου, επένδυση, ανάλυση ρίσκου, αναγνώριση ευκαιριών, δημόσιες σχέσεις, λήψη απόφασης, στρατηγική.** Ο κάθε φοιτητής είχε τη δυνατότητα να δώσει παραπάνω από μια απαντήσεις. Έτσι οι απαντήσεις που δόθηκαν έχουν ως εξής:

Σχήμα 3.6: Τα περιεχόμενα της επιχειρηματικότητας

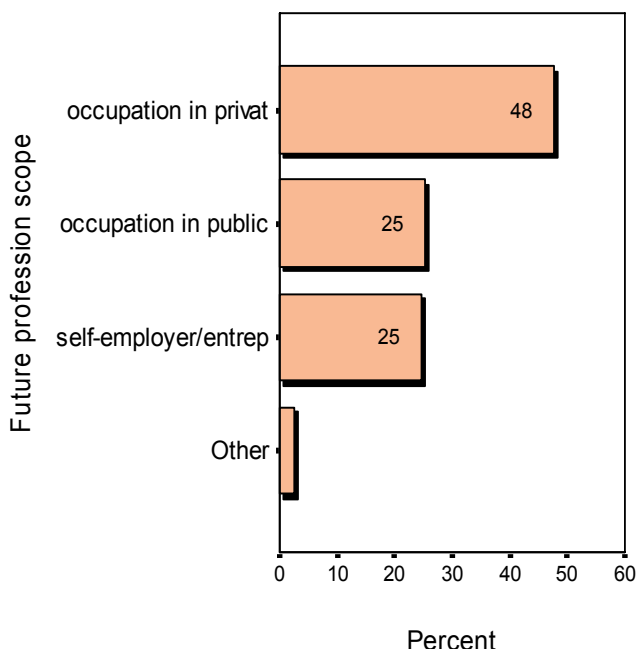

- ✗ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, οι φοιτητές δήλωσαν ότι στην έννοια της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνεται η στρατηγική, η καινοτομία, η ανάληψη ρίσκου και η λήψη αποφάσεων, με ποσοστά 16,3%, 14% και 12,8% αντίστοιχα.
- ✗ Στη συνέχεια οι φοιτητές δήλωσαν ότι η έννοια της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει την επένδυση, την αναγνώριση ευκαιριών και την ανάλυση ρίσκου, με ποσοστά 12,8%, 10,9% και 8,4% αντίστοιχα.
- ✗ Τέλος, σε μικρότερα ποσοστά (7,2% και 5,7%) αναφέρεται ότι πρέπει να περιλαμβάνονται οι δημόσιες σχέσεις και η δημιουργία νέων επιχειρήσεων

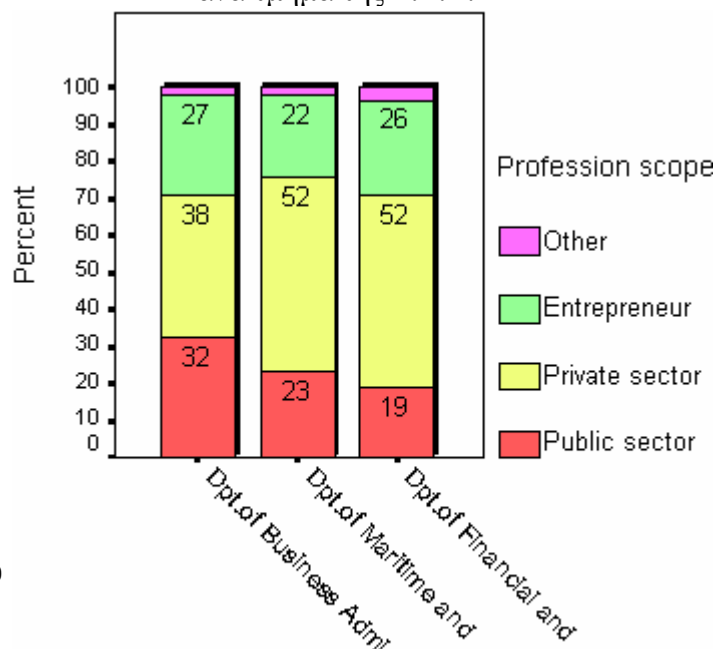
3.3.5. Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις, στάση απέναντι στο ρίσκο και την πρωτοβουλία

Στην τελευταία ενότητα ερωτήσεων γίνεται προσπάθεια να καθοριστεί η θέση του κάθε φοιτητή απέναντι στο ρίσκο και την πρωτοβουλία, δύο έννοιες που συνδέονται άμεσα με την επιχειρηματικότητα. Αρχικά ζητείται από τους φοιτητές να δηλώσουν τις μελλοντικές επαγγελματικές τους βλέψεις .

Σχεδιάγραμμα 3.2: Οι μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις των φοιτητών

Σχεδιάγραμμα 3.3: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις των φοιτητών ανά τμήμα της Σ.Ε.Δ.

Department of University of the Aegean

Όπως παρατηρούμε παραπάνω, στο **Σχεδιάγραμμα 3.2**, το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 47,6% δήλωσε ότι επιθυμεί να απασχοληθεί επαγγελματικά στον ιδιωτικό τομέα ενώ περίπου το 25% δήλωσε ότι θέλει να εργαστεί στο δημόσιο τομέα και να γίνει ελεύθερος επαγγελματίας / επιχειρηματίας αντίστοιχα. Στο διπλανό σχήμα (**Σχεδιάγραμμα 3.3**) φαίνονται αναλυτικά οι απαντήσεις των φοιτητών ανά τμήμα της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης. Όπως παρατηρούμε, και στα τρία τμήματα το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (52%) επιθυμεί να απασχοληθεί στον ιδιωτικό τομέα όμως ο μεγαλύτερος αριθμός αυτών των φοιτητών εμφανίζεται στο Τμήμα Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης αλλά και στο Τμήμα Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών όπου η πλειοψηφία των φοιτητών δήλωσε ότι θέλει να εργαστεί στον ιδιωτικό τομέα και πιο συγκεκριμένα σε ναυτιλιακές εταιρείες ή εταιρείες που ανήκουν στον τομέα των μεταφορών.

Στη συνέχεια ακολουθούν οι επόμενες έξι (6) ερωτήσεις στις οποίες ζητείται από τους φοιτητές να σημειώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με έξι διαφορετικές προτάσεις οι οποίες σαν στόχο έχουν να σκιαγραφήσουν την προσωπικότητα του φοιτητή και τη στάση του απέναντι σε κάποιους παράγοντες που συνδέονται έμμεσα με την επιχειρηματικότητα. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι πίνακες με τις απαντήσεις των φοιτητών σε κάθε μια από αυτές τις ερωτήσεις.

Πίνακας 3.8: «Η πρωτοβουλία είναι η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου»

Η ΚΥΡΙΑ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΙΚΑΝΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	65	16,2%
Μάλλον Συμφωνώ	192	47,9%
Αδιάφορα	93	23,20%
Μάλλον Διαφωνώ	42	10,50%
Διαφωνώ Απόλυτα	9	2,2%
ΣΥΝΟΛΟ	401	100%

Πίνακας 3.9: «Μια επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα είναι βασική για μια επιτυχημένη ζωή»

ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΡΙΕΡΑ ΕΙΝΑΙ ΒΑΣΙΚΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΖΩΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	79	19,7%
Μάλλον Συμφωνώ	149	37,2%
Αδιάφορα	81	20,2%
Μάλλον Διαφωνώ	59	14,7%
Διαφωνώ Απόλυτα	33	8,2%
ΣΥΝΟΛΟ	401	100%

Πίνακας 3.10: «Το φύλο δεν θα πρέπει να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής»

ΤΟ ΦΥΛΟ ΔΕΝ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ, ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ Ή ΑΜΟΙΒΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	267	66,6%
Μάλλον Συμφωνώ	55	13,7%
Αδιάφορα	33	8,2%
Μάλλον Διαφωνώ	22	5,5%
Διαφωνώ Απόλυτα	24	6,0%
ΣΥΝΟΛΟ	401	100%

Πίνακας 3.11: «Οι οργανισμοί είναι δυναμικά συστήματα & θα πρέπει συνεχώς να αλλάζουν»

ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΣΥΝΕΧΩΣ ΝΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	118	29,4%
Μάλλον Συμφωνώ	180	44,9%
Αδιάφορα	75	18,7%
Μάλλον Διαφωνώ	25	6,2%
Διαφωνώ Απόλυτα	3	7,0%
ΣΥΝΟΛΟ	401	100%

Πίνακας 3.12: «Οι κανόνες είναι σημαντικοί σε έναν οργανισμό & δεν πρέπει να καταστρατηγούνται»

ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΣΕ ΕΝΑΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΚΑΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΟΥΝΤΑΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	118	29,4%
Μάλλον Συμφωνώ	194	48,4%
Αδιάφορα	61	15,2%
Μάλλον Διαφωνώ	25	6,2%
Διαφωνώ Απόλυτα	3	7,0%
ΣΥΝΟΛΟ	401	100%

Πίνακας 3.13: Υπάρχουν κάποια επαγγέλματα που είναι καθαρά ανδρικά

ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΑΡΑ ΑΝΔΡΙΚΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	68	17,0%
Μάλλον Συμφωνώ	115	28,8%
Αδιάφορα	85	21,30%
Μάλλον Διαφωνώ	65	16,30%
Διαφωνώ Απόλυτα	67	16,8%
ΣΥΝΟΛΟ	400	100%

Στην πρώτη από αυτές τις προτάσεις οι φοιτητές ερωτούνται αν πιστεύουν ότι η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου είναι αυτή της πρωτοβουλίας. Οι απαντήσεις φαίνονται στον **Πίνακα 3.8** όπου παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 47,9% δήλωσε ότι μάλλον συμφωνεί με την πρόταση αυτή. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι η πλειοψηφία των φοιτητών δεν θεωρεί απόλυτα την πρωτοβουλία σαν την κυριότερη ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου αλλά σίγουρα θεωρεί αυτή την ιδιότητα σαν μια από τις σημαντικότερες.

Στη δεύτερη πρόταση οι φοιτητές ρωτήθηκαν αν πιστεύουν ότι μία επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα είναι βασική για μια επιτυχημένη ζωή. Οι απαντήσεις τους

παρουσιάζονται στον **Πίνακα 3.9** όπου παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 37,2% δήλωσε ότι μάλλον συμφωνεί με την πρόταση αυτή. Γενικά παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των φοιτητών δεν θεωρεί απόλυτα την επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα σαν βασικό παράγοντα για μια επιτυχημένη επαγγελματική ζωή αλλά θεωρεί ότι είναι κι αυτός ένας από τους παράγοντες.

Στην τρίτη πρόταση ζητήθηκε από τους φοιτητές να δηλώσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με την πρόταση ότι το φύλο δεν θα πρέπει να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής. Οι απαντήσεις απεικονίζονται στον **Πίνακα 3.10** όπου είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 66,6% δήλωσε ότι συμφωνεί απόλυτα με την πρόταση αυτή. Σε αυτή την περίπτωση μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών πιστεύει ότι το φύλο δεν θα πρέπει να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής.

Στην επόμενη πρόταση οι φοιτητές ρωτήθηκαν για το αν οι οργανισμοί είναι δυναμικά συστήματα και θα πρέπει συνεχώς να αλλάζουν. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στον **Πίνακα 3.11** όπου είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο ποσοστό και πιο συγκεκριμένα το 44,7% των φοιτητών δήλωσε ότι μάλλον συμφωνεί με την πρόταση αυτή. Με βάση τα στοιχεία που μας δίνει το διάγραμμα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι σε γενικές γραμμές ότι οι φοιτητές υποστηρίζουν την άποψη πως οι οργανισμοί αποτελούν δυναμικά συστήματα τα οποία διαρκώς παρουσιάζουν μεταβολές και δεν μένουν στάσιμα.

Στην πέμπτη πρόταση οι φοιτητές ρωτήθηκαν για το αν οι κανόνες είναι σημαντικοί σε έναν οργανισμό και δεν θα πρέπει να καταστρατηγούνται. Οι απαντήσεις τους απεικονίζονται στον **Πίνακα 3.12** όπου μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι το 48,4% των φοιτητών, που στην προκειμένη περίπτωση αποτελεί και την πλειοψηφία, μάλλον συμφωνεί με την πρόταση που τέθηκε. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η σημαντικότητα των κανόνων μέσα σε έναν οργανισμό και ο σεβασμός απέναντί τους είναι ένα γεγονός αποδεκτό από την πλειοψηφία των φοιτητών.

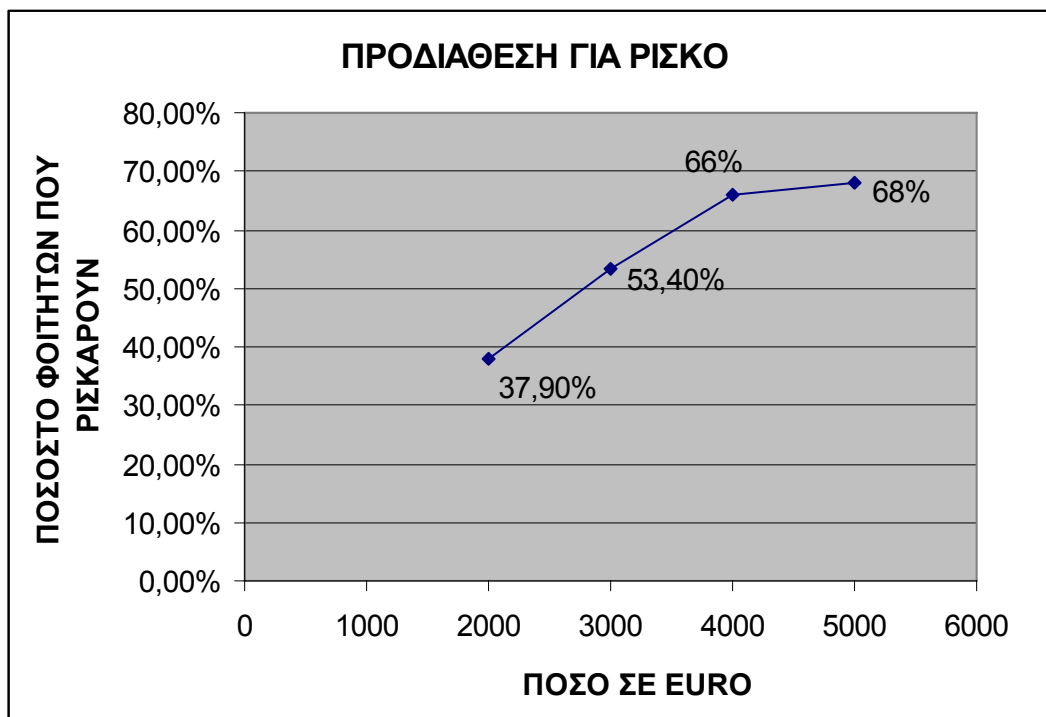
Στην έκτη και τελευταία πρόταση ζητήθηκε από τους φοιτητές να δηλώσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με την πρόταση ότι υπάρχουν κάποια επαγγέλματα που είναι καθαρά ανδρικά. Οι απαντήσεις που λήφθηκαν εμφανίζονται στον **Πίνακα 3.13** στο οποίο διαφαίνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 28,7% δήλωσε ότι μάλλον συμφωνεί με την πρόταση αυτή. Συμπερασματικά, και με βάση τα στοιχεία που παρουσιάζονται στο σχήμα, μπορούμε να πούμε ότι οι απόψεις των φοιτητών στο θέμα της διάκρισης των επαγγελμάτων σε ανδρικά και γυναικεία διχάζονται αν και υπάρχει μια τάση προς συμφωνία με τη διάκριση αυτή ακόμα και σήμερα¹⁹.

Τέλος, η τελευταία ερώτηση αυτής της ομάδας και ολόκληρου του ερωτηματολογίου, αποτελεί στην ουσία ένα πείραμα στο οποίο οι φοιτητές καλούνται να απαντήσουν σε ποιο επίπεδο ρίσκου θα θυσιάζαν ένα χρηματικό ποσό (στο συγκεκριμένο πείραμα 1000 €) παίζοντας ένα παιχνίδι (π.χ. κορώνα – γράμματα). Παρακάτω εμφανίζονται τα αποτελέσματα από την επεξεργασία των απαντήσεων των φοιτητών. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι τα αποτελέσματα αυτά δεν είναι

¹⁹ Οι πίνακες με τις απαντήσεις των φοιτητών όλων των παραπάνω ερωτήσεων αυτής της κατηγορίας, παραθέτονται στο **Παράρτημα V**_(ii).

ιδιαίτερα αξιόπιστα αλλά καταγράφουν απλά μια τάση, δεδομένου ότι η ερώτηση αυτή προστέθηκε αργότερα στο ερωτηματολόγιο και αφού είχε πρώτα διεξαχθεί ένα μέρος της έρευνας.

Σχεδιάγραμμα 3.4: Πρόθεση των φοιτητών να ρισκάρουν

Παρατηρώντας το παραπάνω σχεδιάγραμμα βλέπουμε τις απαντήσεις των φοιτητών στο ερώτημα για το αν θα «ρίσκαραν» 1000 € παίζοντας κορώνα – γράμματα. Γενικά, παρατηρώντας τα παραπάνω στοιχεία θα μπορούσαμε να πούμε ότι μεγάλη στροφή προς το ρίσκο παρατηρείται από την δεύτερη κι όλα περίπτωση, δηλαδή από το ενδεχόμενο του τριπλασιασμού του ποσού σε 3000 €. Έτσι, σε αυτή την περίπτωση βλέπουμε ότι το ποσοστό των φοιτητών που ρισκάρουν παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αύξηση της τάξης του 15,5% (από 37,9% αυξάνεται σε 53,4%). Το ποσοστό αυτό των φοιτητών εξακολουθεί να αυξάνεται αλλά με φθίνοντα ρυθμό καθώς στην τρίτη περίπτωση το ποσοστό των φοιτητών που ρισκάρουν αυξάνεται κατά 12,6% ενώ στην τέταρτη και τελευταία περίπτωση το ποσοστό αυτό αυξάνεται μόλις κατά 2% (από 66% σε 68%).

Μεταφράζοντας τα στοιχεία αυτά σε όρους της επιχειρηματικότητας θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι φοιτητές της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης εμφανίζονται αρκετά θετικοί ως προς το ρίσκο γεγονός που σημαίνει ότι δεν δείχνουν ιδιαίτερα μεγάλο φόβο στο ενδεχόμενο της αποτυχίας και ενδεχομένως η πλειοψηφία δεν θα δίσταζε να προχωρήσει στη διαμόρφωση κάποιας επιχείρησης. Η θετικότητα αυτή ως προς το ρίσκο μπορεί να σημαίνει γρήγορη εκμετάλλευση των ευκαιριών, γρήγορη δέσμευση των πόρων, πραγματοποίηση τολμηρών κινήσεων και γενικότερα

μια τάση για πειραματισμό. Όλα τα παραπάνω στοιχεία σκιαγραφούν τα χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα να έχει ένας επιχειρηματίας στο ξεκίνημά του²⁰.

3.3.6. Συνδυασμοί ερωτήσεων

Σε αυτό το σημείο θα προσπαθήσουμε να συνδυάσουμε κάποιες ερωτήσεις προκειμένου να δούμε τον συσχετισμό και την αλληλεπίδραση των διαφόρων μεταβλητών και επομένως να βγάλουμε χρήσιμα συμπεράσματα για τις πεποιθήσεις και τις προθέσεις των φοιτητών της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης σε σχέση με την επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της. Προκειμένου να δούμε το βαθμό του συσχετισμού μεταξύ των ερωτήσεων, πραγματοποιήθηκαν μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS δοκιμές X^2 (Chi-Square Tests).

Πιο συγκεκριμένα, αυτή είναι μια σειρά δοκιμών προκειμένου να καθοριστεί το αν η σχέση μεταξύ δύο συγκρινόμενων μεταβλητών είναι σημαντική. Μια από τις πιο κοινές δοκιμές αυτού του τύπου είναι η X^2 (Chi-Square) και ένα από τα πλεονεκτήματά της είναι ότι είναι κατάλληλη σχεδόν για κάθε τύπο δεδομένων. Επιπλέον, η αξία της σημαντικότητας (η στήλη two-sided asymptotic significance) του X^2 μας δίνει μια επιπλέον χρήσιμη πληροφορία: όσο χαμηλότερη είναι η τιμή της, τόσο λιγότερο πιθανό είναι οι δύο μεταβλητές να είναι ανεξάρτητες / ασυσχέτιστες. Έτσι σε περίπτωση που η τιμή αυτή είναι 0,000 σημαίνει ότι οι μεταβλητές συσχετίζονται απόλυτα. Αντίθετα εάν η τιμή αυτή είναι μεγαλύτερη από 0,10, αυτό σημαίνει ότι οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των μεταβλητών οφείλονται σε τυχαία απόκλιση και επομένως οι μεταβλητές αυτές δεν συσχετίζονται.

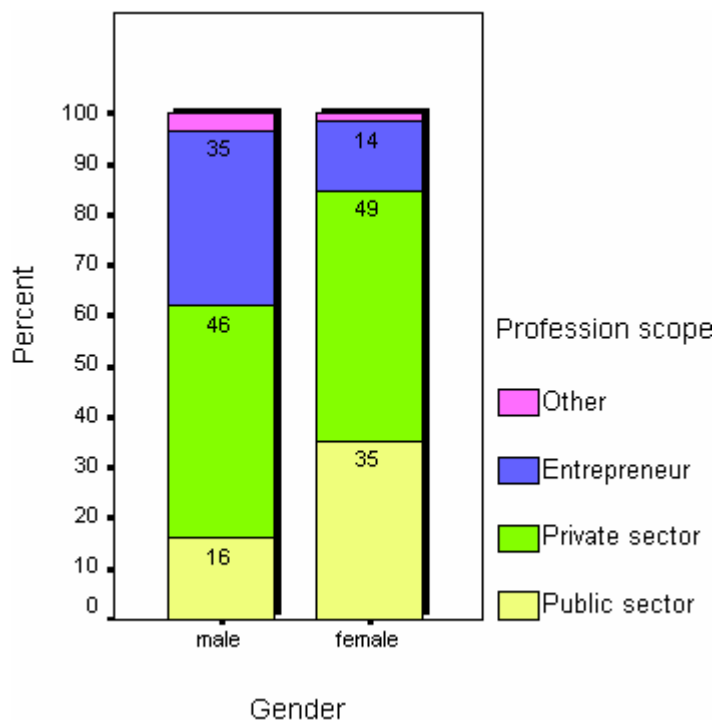
3.3.6.1. Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το φύλο

Προκειμένου να δούμε ποιο από τα δύο φύλα έχει μεγαλύτερη επιθυμία για να απασχοληθεί με τον επιχειρηματικό τομέα, κρίθηκε απαραίτητος ο συνδυασμός της ερώτησης Q1 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να δηλώσουν το φύλο τους και της ερώτησης Q9 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν τις μελλοντικές επαγγελματικές τους βλέψεις. Έπειτα από τις δοκιμές X^2 που προηγήθηκαν, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει απόλυτος συσχετισμός μεταξύ του φύλου (που αποτελεί την ανεξάρτητη μεταβλητή) και του μελλοντικού επαγγέλματος (που αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή)²¹. Τα αποτελέσματα από αυτό το συνδυασμό φαίνονται στο **Σχεδιάγραμμα 3.5** που ακολουθεί:

²⁰ Bostjan Antoncic and Robert D. Hisrich, "Clarifying the intrapreneurship concept", *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Volume10 – Number 1, 2003, pp.7-24.

²¹ Ο πίνακας με τις δοκιμές X^2 (Chi-Square Tests) όπου παρατηρούμε ότι η αξία της σημαντικότητας (η στήλη two-sided asymptotic significance) γι' αυτές τις δύο ερωτήσεις είναι 0,000, παρατίθεται στο **Παράρτημα V**⁽ⁱⁱⁱ⁾.

Σχεδιάγραμμα 3.5: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το φύλο

Από το παραπάνω σχεδιάγραμμα παρατηρούμε ότι το ποσοστό των ανδρών και των γυναικών που επιθυμούν να απασχοληθούν στον Ιδιωτικό τομέα είναι σχεδόν το ίδιο. Από την άλλη πλευρά μπορούμε να δούμε ότι το 34,6% των ανδρών δήλωσε επιθυμία να γίνει επιχειρηματίας ή αυτοαπασχολούμενος σε αντίθεση με το 13,5% των γυναικών και επιπλέον το ποσοστό των γυναικών που θέλουν να απασχοληθούν στο Δημόσιο είναι μεγαλύτερο. Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερη αποστροφή προς το ρίσκο και την αβεβαιότητα του επιχειρηματικού κλάδου και προτιμούν τη σιγουριά του Δημοσίου τομέα.

3.3.6.2 Τόπος καταγωγής και μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις

Προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσον επηρεάζει η καταγωγή του κάθε φοιτητή τις μελλοντικές επαγγελματικές του βλέψεις και κατ' επέκταση την επιθυμία του να γίνει επιχειρηματίας, κρίθηκε απαραίτητος ο συνδυασμός της ερώτησης Q4 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν τον τόπο καταγωγής τους (Νομό / Πόλη) και της ερώτησης Q9 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν τις μελλοντικές επαγγελματικές τους βλέψεις. Έπειτα από τις δοκιμές X^2 που προηγήθηκαν, διαπιστώθηκε ότι η αξία της σημαντικότητας (η στήλη two-sided asymptotic significance) γι' αυτές τις δύο ερωτήσεις είναι 0,616, γεγονός που σημαίνει ότι οι διαφορές που υπάρχουν μεταξύ της καταγωγής (που αποτελεί την ανεξάρτητη μεταβλητή) και των επαγγελματικών βλέψεων (που αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή), οφείλονται σε τυχαία απόκλιση και επομένως οι μεταβλητές αυτές δεν

συσχετίζονται²². Τα αποτελέσματα από αυτό το συνδυασμό παρουσιάζονται στον Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 3.14: Τόπος καταγωγής και μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις

	ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΕΨΕΙΣ				
ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ	Δημόσιος Τομέας	Ιδιωτικός Τομέας	Επιχειρηματίας	Άλλο	ΣΥΝΟΛΟ
Αστικά κέντρα	26,9%	45,8%	24,7%	2,6%	100%
Ημιαστικά κέντρα	22,6%	56,6%	18,9%	1,9%	100%
Μη αστικά κέντρα	10%	60%	30%	0%	100%

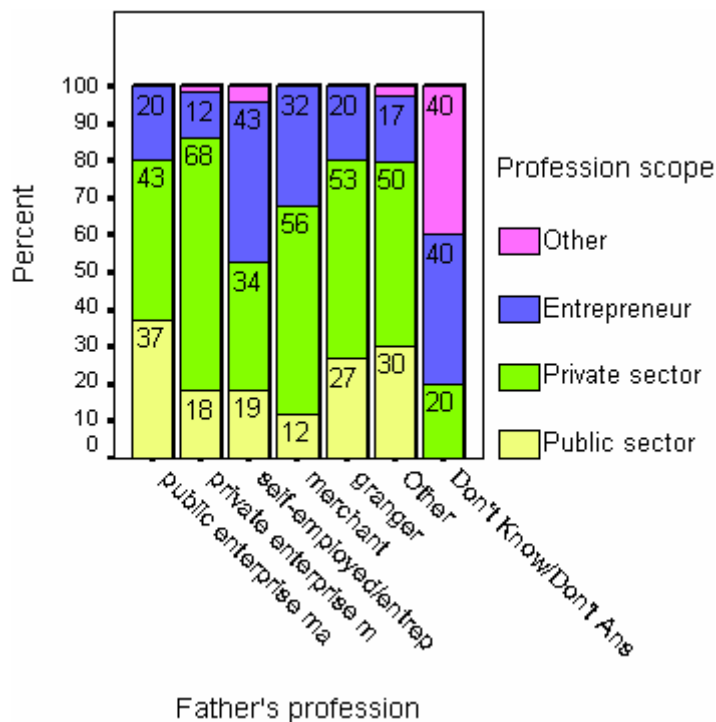
Από τον παραπάνω πίνακα των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι αναλογικά το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών που επιθυμούν να γίνουν επιχειρηματίες (το 30%) ή όσων επιθυμούν να απασχοληθούν στον Ιδιωτικό τομέα (το 60%) εντοπίζεται σε όσους κατάγονται από μη αστικά κέντρα (δηλαδή από χωριά ή κοινότητες). Αυτό δείχνει μικρότερη αποστροφή στο ρίσκο σε αντίθεση με τους φοιτητές που κατάγονται από αστικά κέντρα οι οποίοι έδειξαν μεγαλύτερη προτίμηση στη «σιγουριά» που προσφέρει η απασχόληση στο Δημόσιο τομέα. Η προτίμηση βέβαια, των φοιτητών που προέρχονται από τα μη αστικά κέντρα στον ιδιωτικό και τον επιχειρηματικό τομέα, οφείλεται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στο γεγονός ότι στην επαρχία και ειδικότερα στα χωριά οι θέσεις εργασίας που προσφέρονται στο δημόσιο τομέα είναι ελάχιστες και δεν προσφέρουν ιδιαίτερες προοπτικές εξέλιξης. Αντίθετα, οι θέσεις αυτές είναι πολύ περισσότερες στα μεγάλα αστικά κέντρα.

3.3.6.3. Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το επάγγελμα των γονέων

Προκειμένου να διαπιστωθεί αυτή η σχέση κρίθηκε απαραίτητος ο συνδυασμός της ερώτησης Q5 (σε πρώτη φάση) στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν το επάγγελμα του πατέρα τους, της ερώτησης Q6 (σε δεύτερη φάση) στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν το επάγγελμα της μητέρας τους και της ερώτησης Q9 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να σημειώσουν τις μελλοντικές επαγγελματικές τους βλέψεις. Αρχικά, από τον πίνακα των δοκιμών X^2 (ο οποίος παρατίθεται στο Παράρτημα V_(ii)), παρατηρούμε ότι η τιμή της αξίας της σημαντικότητας (δηλαδή η στήλη two-sided asymptotic significance) είναι 0,000 γεγονός που αποδεικνύει ότι το επάγγελμα του πατέρα (ανεξάρτητη μεταβλητή) συσχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τις μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις των φοιτητών (εξαρτημένη μεταβλητή). Τα αποτελέσματα από αυτούς τους συνδυασμούς φαίνονται στα σχεδιαγράμματα που ακολουθούν.

²² Ο πίνακας με τις δοκιμές X^2 (Chi-Square Tests) παρατίθεται στο Παράρτημα V_(iii).

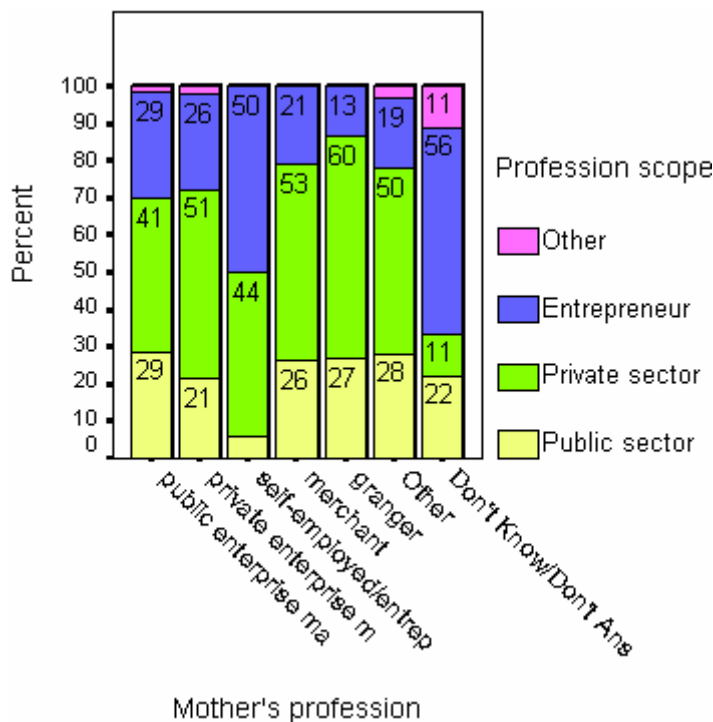
Σχεδιάγραμμα 3.6: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το επάγγελμα του πατέρα.

Πιο αναλυτικά και παρατηρώντας το παραπάνω σχεδιάγραμμα, μπορούμε να πούμε ότι οι φοιτητές που προέρχονται από **πατέρα επιχειρηματία ή αυτοαπασχολούμενο** επιθυμούν στην πλειοψηφία τους να ασχοληθούν με τον επιχειρηματικό κλάδο (43,3% έναντι του 18,6% που θέλει να απασχοληθεί στο Δημόσιο και του 34% που θέλει να απασχοληθεί στον Ιδιωτικό Τομέα). Όσοι προέρχονται από πατέρα που εργάζεται στο **Δημόσιο Τομέα** επιθυμούν στην πλειοψηφία τους να απασχοληθούν στον Ιδιωτικό Τομέα (43% έναντι του 37,2% που θέλει να απασχοληθεί στο Δημόσιο και του 19,8% που θέλει να γίνει επιχειρηματίας ή ελεύθερος επαγγελματίας). Τέλος, όσοι προέρχονται από πατέρα έμπορο ή αγρότη θέλουν στην πλειοψηφία τους να γίνουν στελέχη του Ιδιωτικού Τομέα.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αντίστοιχα στοιχεία με βάση το επάγγελμα της μητέρας.

Σχεδιάγραμμα 3.7: Μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις σε σχέση με το επάγγελμα της μητέρας.

Παρατηρώντας τον πίνακα των δοκιμών χ^2 μπορούμε να δούμε ότι η τιμή της αξίας της σημαντικότητας (δηλαδή η στήλη two-sided asymptotic significance) είναι 0,022, δηλαδή μικρότερη από 0,10. Αυτό το γεγονός αποδεικνύει ότι το επάγγελμα της μητέρας (ανεξάρτητη μεταβλητή) συσχετίζεται με τις μελλοντικές επαγγελματικές βλέψεις των φοιτητών (εξαρτημένη μεταβλητή) όχι όμως στον ίδιο βαθμό με το επάγγελμα του πατέρα (σε αυτή την περίπτωση η αξία της σημαντικότητας - η στήλη two-sided asymptotic significance - ήταν 0,000).

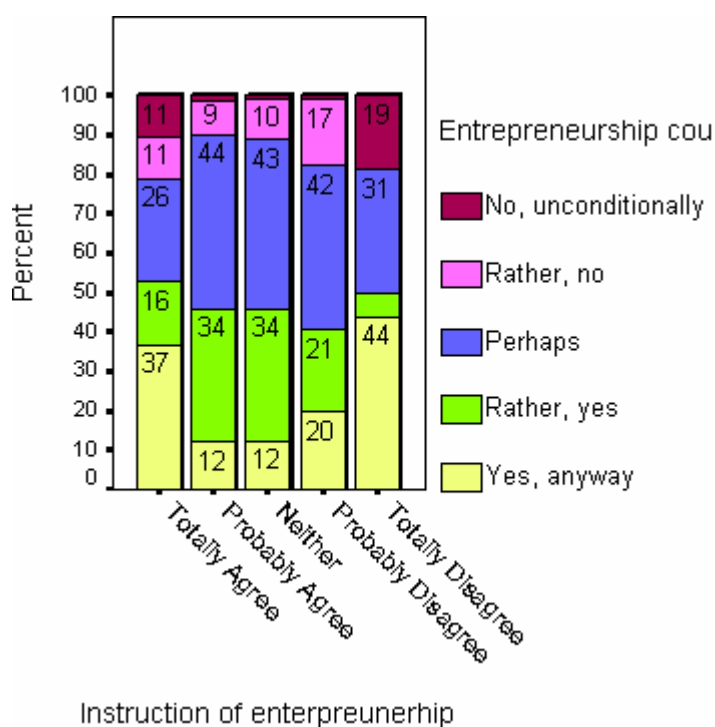
Με βάση τα στοιχεία του **Σχεδιαγράμματος 3.7**, παρατηρούμε ότι στην περίπτωση που η μητέρα είναι επιχειρηματίας (αν και αυτές οι περιπτώσεις δεν είναι πολλές), η πλειοψηφία των φοιτητών επιθυμούν να απασχοληθούν στον επιχειρηματικό κλάδο ή να γίνουν ελεύθεροι επαγγελματίες (το 50% έναντι του 44,1% που θέλουν να απασχοληθούν στον Ιδιωτικό Τομέα και του 5,9% που θέλουν να απασχοληθούν στο Δημόσιο). Σε κάθε μια από τις άλλες περιπτώσεις που η μητέρα απασχολείται σε άλλους κλάδους ή δεν εργάζεται καθόλου, οι φοιτητές κατά πλειοψηφία επιθυμούν να απασχοληθούν στον Ιδιωτικό Τομέα.

Σε γενικές λοιπόν γραμμές, παρατηρούμε ότι οι φοιτητές που προέρχονται από γονείς επιχειρηματίες είναι αυτοί που κατά πλειοψηφία θέλουν μελλοντικά να ακολουθήσουν τον ίδιο δρόμο. Έτσι, επιβεβαιώνεται η θεωρία που θέλει την επιχειρηματικότητα (ειδικά στην Ελλάδα) να ακολουθεί μια οικογενειακή παράδοση η οποία προέρχεται στις περισσότερες περιπτώσεις από τον πατέρα.

3.3.6.4. Διδασκαλία της επιχειρηματικότητας σε συνδυασμό με την επιλογή για παρακολούθηση ενός τέτοιου μαθήματος

Στο σημείο αυτό θεωρήθηκε χρήσιμο να δούμε κατά πόσον οι φοιτητές που δηλώνουν ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται ή όχι (ανεξάρτητη μεταβλητή) είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν ένα μάθημα κατεύθυνσης προκειμένου να παρακολουθήσουν ένα μάθημα επιχειρηματικότητας (εξαρτημένη μεταβλητή). Για το σκοπό αυτό συνδυάστηκαν οι ερωτήσεις Q14 και Q15 και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω.

Σχεδιάγραμμα 3.8: Διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και παρακολούθηση του μαθήματος

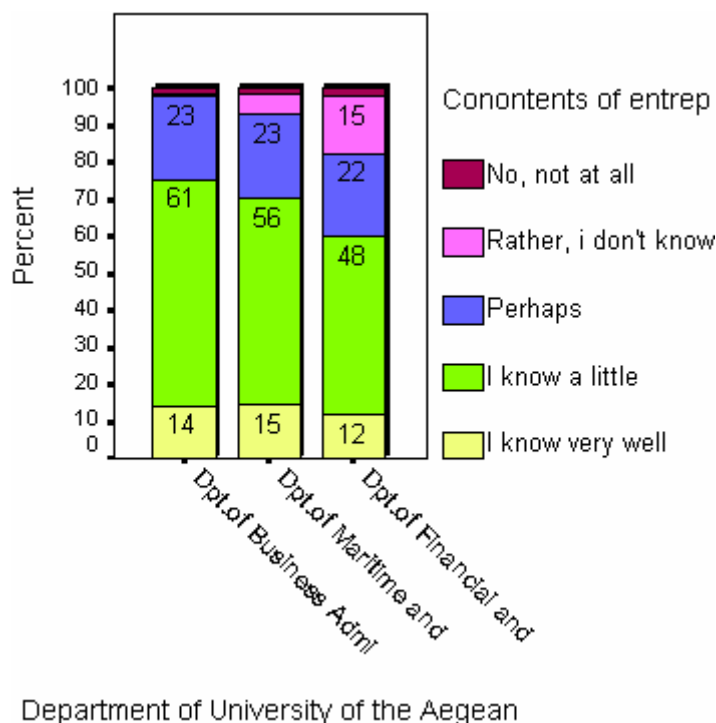

Από τον πίνακα των δοκιμών χ^2 (ο οποίος παρατίθεται στο **Παράρτημα V⁽ⁱⁱⁱ⁾**) μπορούμε να δούμε ότι η τιμή της αξίας της σημαντικότητας (η two-sided asymptotic significance) είναι 0,000 γεγονός που σημαίνει ότι υπάρχει απόλυτη συσχέτιση ανάμεσα στις δύο αυτές ερωτήσεις. Σε γενικές γραμμές μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τα άτομα που πιστεύουν με σιγουριά ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται δηλώνουν ότι οπωσδήποτε θα επέλεγαν να παρακολουθήσουν ένα μάθημα επιχειρηματικότητας. Οι φοιτητές που πιστεύουν ότι ενδεχομένως να διδάσκεται η επιχειρηματικότητα ή οι φοιτητές που τήρησαν ουδέτερη στάση δήλωσαν κατά πλειοψηφία πως ίσως θα «θυσιάζαν» ένα μάθημα της κατεύθυνσής τους προκειμένου να παρακολουθήσουν το μάθημα της επιχειρηματικότητας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πλειοψηφία των ατόμων που πιστεύουν ότι η επιχειρηματικότητα δεν διδάσκεται και πιο συγκεκριμένα το 43,8%, δήλωσε ότι σίγουρα θα επέλεγε να παρακολουθήσει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας.

3.3.6.5 Γνώση των περιεχομένων της έννοιας της επιχειρηματικότητας σε συνδυασμό με κάθε τμήμα της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης

Προκειμένου να δούμε οι φοιτητές ποιού τμήματος της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης γνωρίζουν περισσότερο την έννοια της επιχειρηματικότητας, κρίθηκε απαραίτητος ο συνδυασμός της ερώτησης Q2 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να δηλώσουν το τμήμα του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο οποίο φοιτούν (ανεξάρτητη μεταβλητή) και της ερώτησης Q11 στην οποία ερωτήθηκαν οι φοιτητές για το αν γνωρίζουν τα περιεχόμενα της έννοιας της επιχειρηματικότητας (εξαρτημένη μεταβλητή). Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω.

Σχεδιάγραμμα 3.9: Γνώση της επιχειρηματικότητας ανά τμήμα της Σ.Ε.Δ.

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε αναλυτικά στο παραπάνω σχήμα, από τους φοιτητές του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων:

- ✓ Το 14,3% δήλωσε ότι γνωρίζει πολύ καλά το περιεχόμενο της έννοιας αυτής.
- ✓ Το 60,9% δήλωσε ότι **γνωρίζει αρκετά** την έννοια αυτή.
- ✓ Το 22,6% δήλωσε ότι ίσως γνωρίζει την έννοια της επιχειρηματικότητας.
- ✓ Το 0,8% δήλωσε ότι μάλλον δεν την γνωρίζει και τέλος
- ✓ Το 1,5% δήλωσε ότι δεν την γνωρίζει καθόλου.

Από τους φοιτητές του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών:

- ✓ Το 14,6% δήλωσε ότι γνωρίζει πολύ καλά το περιεχόμενο της έννοιας αυτής.

- ✓ Το **55,7%** δήλωσε ότι **γνωρίζει αρκετά** την έννοια αυτή.
- ✓ Το 22,7% δήλωσε ότι ίσως γνωρίζει τη ν έννοια της επιχειρηματικότητας.
- ✓ Το 5,4% δήλωσε ότι μάλλον δεν την γνωρίζει και τέλος
- ✓ Το 1,6% δήλωσε ότι δεν την γνωρίζει καθόλου.

Από τους φοιτητές του Τμήματος Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης:

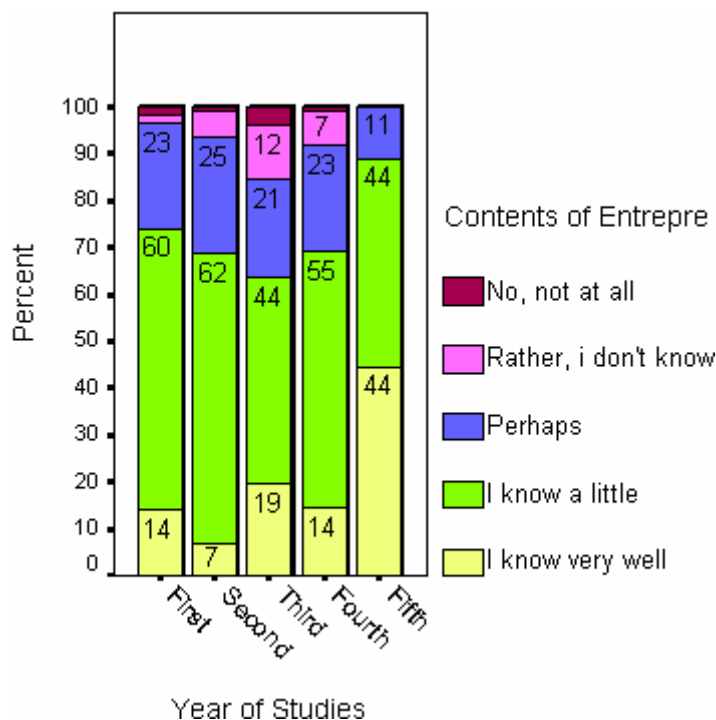
- ✓ Το 11,8% δήλωσε ότι γνωρίζει πολύ καλά το περιεχόμενο της έννοιας αυτής.
- ✓ Το **48,2%** δήλωσε ότι **γνωρίζει αρκετά** την έννοια αυτή.
- ✓ Το 22,4% δήλωσε ότι ίσως γνωρίζει τη ν έννοια της επιχειρηματικότητας.
- ✓ Το 15,3% δήλωσε ότι μάλλον δεν την γνωρίζει και τέλος
- ✓ Το 2,4% δήλωσε ότι δεν την γνωρίζει καθόλου.

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι φοιτητές του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων θεωρούν ότι έχουν συνολικά καλύτερη γνώση του περιεχομένου της έννοιας της επιχειρηματικότητας καθώς συγκριτικά μεγάλο ποσοστό δηλώνει ότι γνωρίζει πολύ καλά την έννοια αυτή και ένα ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει ότι την γνωρίζει αρκετά. Επιπλέον και οι φοιτητές του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών εμφανίζονται να έχουν αρκετά καλή γνώση. Αντίθετα το μεγαλύτερο (συγκριτικά) ποσοστό των φοιτητών που δηλώνουν ότι δεν γνωρίζουν την έννοια αυτή, ανήκει στο Τμήμα Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης.

3.3.6.6. Συνδυασμός έτους σπουδών και γνώση της έννοιας της επιχειρηματικότητας

Προκειμένου να διαπιστωθεί οι φοιτητές ποιού έτους σπουδών γνωρίζουν καλύτερα την έννοια της επιχειρηματικότητας, πραγματοποιήθηκε ο συνδυασμός της ερώτησης Q3 και της ερώτησης Q11 και τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω.

Σχεδιάγραμμα 3.10: Γνώση της επιχειρηματικότητας ανά έτος σπουδών

Παρατηρούμε ότι δεν υπάρχει συσχετισμός μεταξύ της γνώσης των περιεχομένων της επιχειρηματικότητας (που αποτελεί την εξαρτημένη μεταβλητή) και του έτους σπουδών των φοιτητών (που αποτελεί την ανεξάρτητη μεταβλητή). Έτσι, λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω σχεδιάγραμμα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ακόμα και από το πρώτο έτος σπουδών οι φοιτητές δείχνουν να έχουν από καλή έως πολύ καλή γνώση της έννοιας αυτής.

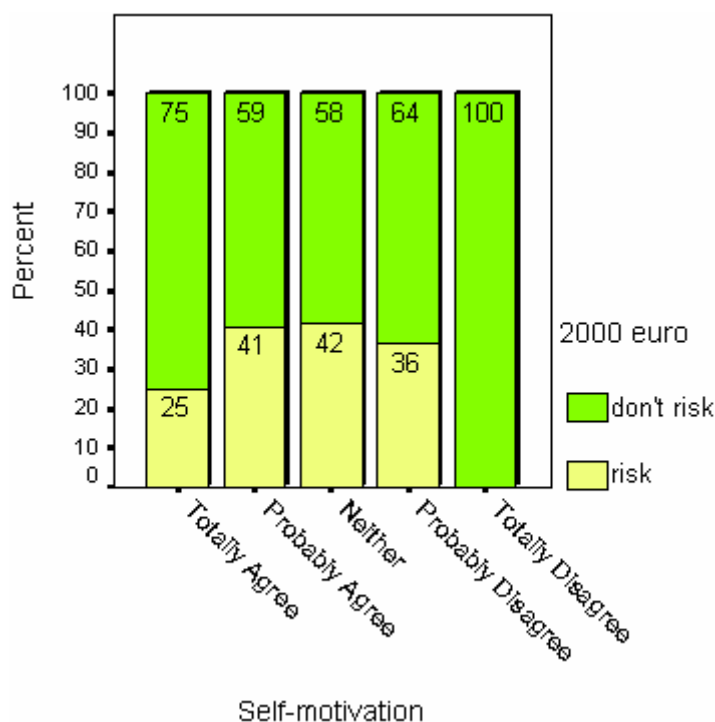
Πιο αναλυτικά, στους φοιτητές του πρώτου έτους σπουδών, η πλειοψηφία και πιο συγκεκριμένα το 60% δήλωσε ότι μάλλον γνωρίζει ενώ μόλις το 1,7% δήλωσε ότι δεν γνωρίζει τα περιεχόμενα της έννοιας αυτής. Όσον αφορά στους φοιτητές του δεύτερου έτους σπουδών, το μεγαλύτερο μέρος και πιο συγκεκριμένα το 61,9% δήλωσε ότι μάλλον γνωρίζει την έννοια αυτή, το 24,8% ότι ίσως τη γνωρίζει και το 5,7% και 1,0% ότι μάλλον δεν τη γνωρίζει ή ότι δεν τη γνωρίζει καθόλου, αντίστοιχα. Στη συνέχεια, η πλειοψηφία των φοιτητών του τρίτου έτους δηλώνει και αυτή ότι μάλλον γνωρίζει την έννοια αυτή ενώ ένα, συγκριτικά με τους φοιτητές των άλλων ετών, μεγάλο ποσοστό δηλώνει ότι μάλλον δεν γνωρίζει ή ότι δεν γνωρίζει καθόλου (11,7% και 3,9% αντίστοιχα).

Τέλος, όσον αφορά στους φοιτητές των μεγαλύτερων ετών (τέταρτο-πέμπτο) παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία τους δηλώνει μερική γνώση των περιεχομένων της επιχειρηματικότητας και ένα ελάχιστο ποσοστό δήλωσε ότι δεν γνωρίζει. Έτσι λοιπόν, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η νέα γενιά των φοιτητών (και αυτό φαίνεται από τους φοιτητές κυρίως του πρώτου αλλά και του δεύτερου έτους σπουδών) φαίνεται καλύτερα ενημερωμένη ως προς την επιχειρηματικότητα απ' ότι οι φοιτητές των υπόλοιπων ετών και ιδίως εκείνοι που φοιτούν στο τρίτο έτος σπουδών.

3.3.6.7 Σχέση μεταξύ ρίσκου και πρωτοβουλίας

Σε αυτό το κομμάτι θα εξετάσουμε τα χαρακτηριστικά των φοιτητών που δήλωσαν ότι ρισκάρουν. Πιο συγκεκριμένα, θα παρατηρήσουμε τις απαντήσεις που μας έδωσαν οι φοιτητές που ρισκάρουν τα χρήματά τους (1000 €) στο ενδεχόμενο διπλασιασμού του ποσού τους σε 2000 €. Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα, παρουσιάζονται οι απαντήσεις των ατόμων αυτών στην ερώτηση για το αν η πρωτοβουλία είναι η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου.

Σχεδιάγραμμα 3.11: Σχέση πρωτοβουλίας και ρίσκου

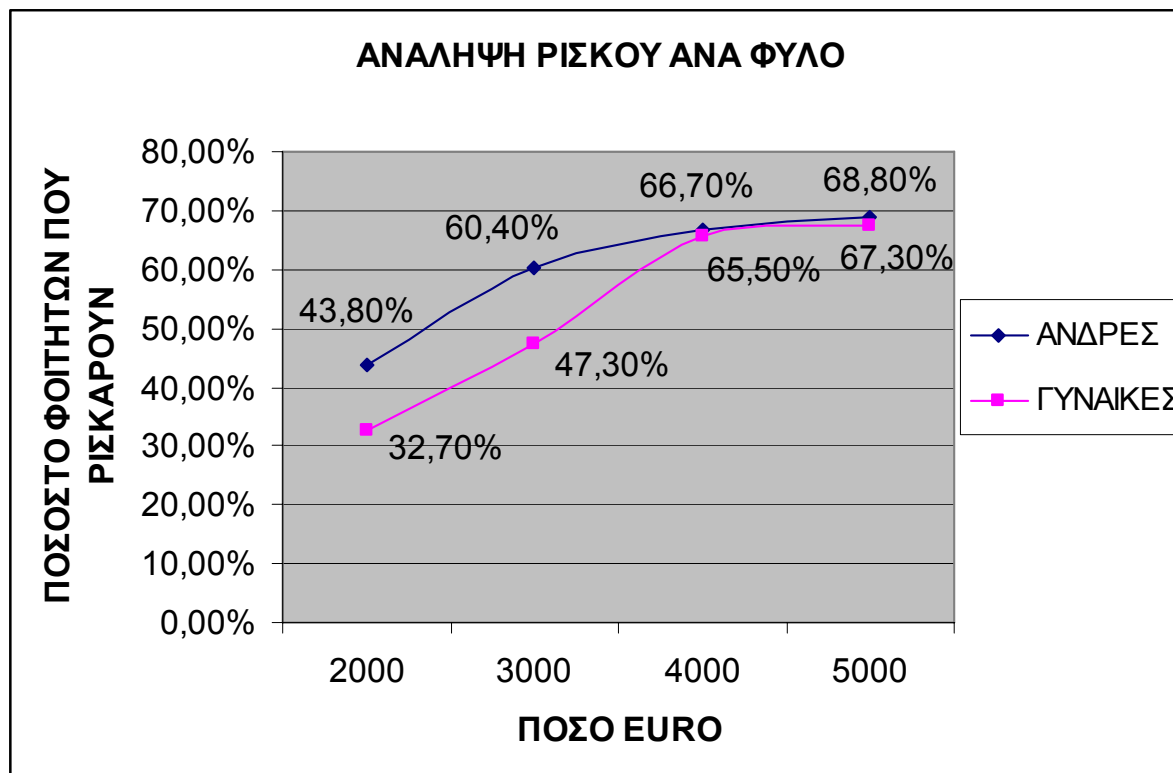
Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι στην παραπάνω περίπτωση, οι φοιτητές που δήλωσαν ότι διαφωνούν απόλυτα δήλωσαν και ότι δεν ρισκάρουν. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούμε ότι όσοι φοιτητές θεωρούν ότι η πρωτοβουλία δεν είναι η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου, **δεν ρισκάρουν**. Αυτό επιβεβαιώνει τον κανόνα ότι τα άτομα που είναι αρνητικά στο ρίσκο είναι και αρνητικά ως προς την πρωτοβουλία και κατά συνέπεια δεν παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία.

3.3.6.8 Ανάλυση ρίσκου σε σχέση με το φύλο

Προκειμένου να δούμε ποιο από τα δύο φύλα είναι πιο θετικό στο ρίσκο, κρίθηκε απαραίτητος ο συνδυασμός της ερώτησης Q1 στην οποία ζητήθηκε από τους φοιτητές να δηλώσουν το φύλο τους και της ερώτησης Q24 η οποία αποτελεί στην ουσία ένα πείραμα στο οποίο οι φοιτητές καλούνται να απαντήσουν σε ποιο επίπεδο ρίσκου θα

θυσίαζαν παίζοντας ένα παιχνίδι (π.χ. κορώνα – γράμματα) ένα χρηματικό ποσό (στο συγκεκριμένο πείραμα 1000 €). Τα αποτελέσματα από το συνδυασμό των δύο αυτών ερωτήσεων φαίνονται στο παρακάτω Σχεδιάγραμμα.

Σχεδιάγραμμα 3.12: Ανάλυση ρίσκου ανά φύλο.

Παρατηρώντας το παραπάνω σχεδιάγραμμα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι γυναίκες δείχνουν μεγαλύτερη αποστροφή στο ρίσκο σε σύγκριση με τους άντρες. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη περίπτωση όπου αν κερδίσουν διπλασιάζουν τα χρήματά τους σε 2000 € ή τα χάνουν όλα (δηλαδή κερδίζουν 0 €) το 43,8% των ανδρών δήλωσε ότι θα ρισκάρει ενώ από τις γυναίκες έδωσε θετική ως προς το ρίσκο απάντηση μόνο το 32,7%. Στην πρώτη αυτή περίπτωση παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των φοιτητών και από τα δύο φύλα τήρησε αρνητική στάση ως προς το ρίσκο όμως οι γυναίκες είναι αυτές που κατά κύριο λόγο δήλωσαν ότι δεν θα ρισκάρουν. Τα στοιχεία αυτά, όμως, ανατρέπονται σημαντικά στη δεύτερη περίπτωση όπου αν κερδίσουν τριπλασιάζουν το ποσό σε 3000 € ή διαφορετικά τα χάνουν όλα. Στην περίπτωση αυτή παρατηρούμε ότι τα δεδομένα αλλάζουν σημαντικά για τους άντρες και η πλειοψηφία των φοιτητών, δηλαδή το 60,4%, δηλώνει ότι ρισκάρει τα 1000 € ενώ από τις γυναίκες φοιτήτριες το δήλωσε μόνο το 47,3%. Στην τρίτη περίπτωση όπου σε περίπτωση επιτυχίας το ποσό τετραπλασιάζεται σε 4000 € παρατηρούμε ότι το ποσοστό των φοιτητριών που δηλώνουν ότι ρισκάρουν αυξάνεται σημαντικά στο 65,5% σε αντίθεση με το ποσοστό των αντρών το οποίο αυξάνεται σε μικρότερη κλίμακα και φτάνει το 66,7%. Στην τέταρτη και τελευταία περίπτωση, όπου σε ενδεχόμενο επιτυχίας το ποσό

πενταπλασιάζεται σε 5000 €, τα ποσοστά δεν αλλάζουν δραματικά και έτσι το 68,8% των φοιτητών και το 67,3% των φοιτητριών δήλωσε ότι θα ρισκάρει.

Με βάση, λοιπόν, τα παραπάνω στοιχεία είναι ευδιάκριτο το γεγονός ότι οι άντρες δέχτηκαν (κατά πλειοψηφία) να ρισκάρουν το ποσό των χρημάτων τους νωρίτερα από ότι οι γυναίκες. Αυτό φαίνεται στη δεύτερη περίπτωση τριπλασιασμού του ποσού όπου η πλειοψηφία δήλωσε ότι θα ρισκάρει τα 1000 € ενώ από την άλλη πλευρά η πλειοψηφία των γυναικών δήλωσε ότι θα τα ρισκάρει μόνο σε περίπτωση τετραπλασιασμού του ποσού. Έτσι, και σε αυτή την περίπτωση επιβεβαιώνεται η θεωρία που θέλει τις γυναίκες περισσότερο αρνητικές απέναντι από το ρίσκο (“risk averse”) απ’ ότι οι άντρες.

3.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση την παραπάνω ανάλυση των απαντήσεων των φοιτητών, μπορούμε να συνοψίσουμε κάποια βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία και να οδηγηθούμε σε ορισμένες βασικές διαπιστώσεις που αφορούν στους φοιτητές της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης και τις απόψεις τους σε σχέση με την επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της. Ξεκινώντας από την παρουσίαση του προφίλ των φοιτητών αυτών διαπιστώσαμε ότι το ποσοστό ανδρών και γυναικών που απάντησαν μοιράζεται σχεδόν ισόποσα (53% - 47%) , η πλειοψηφία των απαντήσεων που λάβαμε ανήκει σε φοιτητές του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών (46%) ενώ το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών δήλωσε ότι κατάγεται από ημιαστικά κέντρα (81%).

Στη συνέχεια, στην ανάλυση του οικογενειακού περιβάλλοντος των φοιτητών παρατηρήσαμε με μεγάλο ενδιαφέρον, το γεγονός ότι μεγάλη πλειοψηφία (24%) δήλωσε ότι ο πατέρας εργάζεται ως ελεύθερος επαγγελματίας ή επιχειρηματίας. Στη συνέχεια παρατηρήσαμε ότι το επίπεδο μόρφωσης του πατέρα στην πλειοψηφία των περιπτώσεων ήταν υψηλότερο από αυτό της μητέρας και επιπλέον, αποδείχθηκε ότι ο τομέας δραστηριοποίησης των γονέων συσχετίζεται με την απόφαση των φοιτητών για μελλοντική επαγγελματική δραστηριοποίηση. Έτσι, παρατηρήσαμε ότι οι φοιτητές που προέρχονται από **πατέρα ή μητέρα επιχειρηματία ή αυτοαπασχολούμενο** επιθυμούν στην πλειοψηφία τους (43,3% & 50%) να ασχοληθούν με τον επιχειρηματικό κλάδο.

Στη συνέχεια διαπιστώσαμε ότι οι φοιτητές κατά πλειοψηφία (48%) επιθυμούν να απασχοληθούν στον ιδιωτικό τομέα. Πέρα όμως από αυτό, παρατηρήσαμε ότι υπάρχει συσχετισμός μεταξύ του τύπου καταγωγής ενός φοιτητή και των μελλοντικών επαγγελματικών του βλέψεων. Το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών που θέλουν να ενταχθούν στον επιχειρηματικό κλάδο (30%) κατάγονται από μη αστικά κέντρα ενώ αντίθετα το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών που αποστρέφονται το ρίσκο της επιχειρηματικότητας και επιθυμούν κάτι πιο σίγουρο όπως είναι ο Δημόσιος τομέας (27%) το συναντάμε στους φοιτητές που κατάγονται από τα Αστικά κέντρα.

Σχετικά τώρα με τη γνώση της επιχειρηματικότητας και των περιεχομένων της μπορούμε να πούμε ότι ενώ η πλειοψηφία των φοιτητών (περίπου το 60%) δηλώνει ότι

γνωρίζει κατά ένα μέρος την επιχειρηματικότητα. Ωστόσο βλέπουμε ότι οι περισσότεροι τη συνδέουν με τη στρατηγική και τη διοίκηση επιχειρήσεων και όχι με τη δημιουργία μιας νέας επιχείρησης από το μηδέν.

Όσον αφορά στα μαθήματα που διδάσκονται στο πανεπιστήμιο, θετικό θεωρείται το γεγονός ότι οι φοιτητές της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης φαίνονται να είναι ικανοποιημένοι και μάλιστα κατά πλειοψηφία (πάνω από το 50%) θεωρούν ότι τα μαθήματα αυτά συμβάλλουν στην πραγμάτωση των επαγγελματικών τους στόχων. Επιπλέον, είναι φανερό ότι οι φοιτητές και των τριών τμημάτων (με μια μικρή εξαίρεση ίσως για τους φοιτητές του Τ.Μ.Ο.Δ.) γνωρίζουν σε γενικές γραμμές ποια από τα μαθήματα που διδάσκονται υποστηρίζουν άμεσα την επιχειρηματικότητα.

Στη συνέχεια, κατά πλειοψηφία (43%) θεωρούν μεν ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται αλλά όχι απόλυτα, δηλαδή θεωρούν ότι για να γίνει κάποιος επιχειρηματίας δεν χρειάζεται μόνο εκπαίδευση αλλά απαιτούνται και άλλα προσόντα. Παρόλα αυτά, ενώ κατά πλειοψηφία οι φοιτητές τήρησαν ουδέτερη στάση, ένα αξιοσημείωτο ποσοστό της τάξης του 30% περίπου, δήλωσε ότι είναι διατεθειμένο να «πληρώσει» για να παρακολουθήσει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας, «θυσιάζοντας» ένα μάθημα από την κατεύθυνσή του. Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος των φοιτητών δήλωσε ότι ένα τέτοιο μάθημα θα τους προσέφερε σίγουρα χρήσιμες γνώσεις (το 31% δήλωσε σίγουρα ναι και το 42% μάλλον ναι).

Οι φοιτητές της Σ.Ε.Δ. δεν φαίνονται ιδιαίτερα αρνητικοί ως προς το ρίσκο. Αυτό είναι φανερό από το ότι κατά πλειοψηφία επιθυμούν να δουλέψουν στον ιδιωτικό τομέα και όχι στο δημόσιο. Επιπλέον, αυτό φαίνεται και από τις απαντήσεις των φοιτητών στο πείραμα της ερώτησης 24 όπου δεν έδειξαν μεγάλο φόβο στο ενδεχόμενο αποτυχίας και απώλειας του χρηματικού ποσού των 1000 € παίζοντάς το κορώνα – γράμματα (το 32% δήλωσε ότι θα ρίσκαρε από την πρώτη κι όλα περίπτωση). Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτο ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών που ρισκάρουν ανήκει στους άνδρες.

Σχετικά τώρα με τις γενικότερες αντιλήψεις τους, πιστεύουν ότι μια από τις κύριες ιδιότητες ενός ικανού υπαλλήλου είναι αυτή της πρωτοβουλίας, ότι μια επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα είναι εν μέρει βασική για μια επιτυχημένη ζωή, ότι το φύλο δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής, ότι οι οργανισμοί είναι δυναμικά συστήματα και θα πρέπει συνεχώς να μεταβάλλονται και να προσαρμόζονται, ότι οι κανόνες είναι αρκετά σημαντικοί μέσα σε έναν οργανισμό και δεν θα πρέπει να καταστρατηγούνται και τέλος επικρατεί οριακά η άποψη ότι υπάρχουν όντως κάποια επαγγέλματα που είναι καθαρά ανδρικά.

Οι φοιτητές του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων φαίνονται να έχουν συνολικά καλύτερη γνώση του περιεχομένου της έννοιας της επιχειρηματικότητας καθώς συγκριτικά μεγάλο ποσοστό δηλώνει ότι γνωρίζει πολύ καλά την έννοια αυτή και ένα ακόμα μεγαλύτερο ποσοστό δηλώνει ότι την γνωρίζει αρκετά. Ακόμα και από το πρώτο έτος σπουδών οι φοιτητές δείχνουν να έχουν από καλή έως πολύ καλή γνώση της έννοιας αυτής. Η νέα γενιά των φοιτητών (και αυτό φαίνεται από τους φοιτητές κυρίως του πρώτου αλλά και του δεύτερου έτους σπουδών) φαίνεται καλύτερα ενημερωμένη ως προς την επιχειρηματικότητα απ' ότι οι φοιτητές των υπόλοιπων ετών και ιδίως εκείνοι που φοιτούν στο τρίτο έτος σπουδών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ

4.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Στην πρώτη φάση αυτής της ερευνητικής διαδικασίας κρίθηκε σκόπιμη, όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η καταγραφή του προφίλ των χρηστών (στην προκειμένη περίπτωση των φοιτητών), των αντιλήψεων και των επιθυμιών τους σε σχέση με τη δυνητική εισαγωγή ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας στο πρόγραμμα σπουδών τους, καθώς αυτοί αποτελούν και τους άμεσους ενδιαφερόμενους αυτής της διαδικασίας. Σαν ένα επόμενο στάδιο κρίθηκε απαραίτητη η έρευνα αγοράς σε καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου, καθώς αυτοί αποτελούν τους δυνητικούς διδάσκοντες του μαθήματος αυτού.

Προκειμένου λοιπόν, να εξεταστούν οι προθέσεις και οι αντιλήψεις καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε σχέση με την επιχειρηματικότητα αλλά και τη διδασκαλία της αλλά και προκειμένου να προσδιοριστούν τα περιεχόμενα, ο τρόπος διδασκαλίας και αξιολόγησης ενός τέτοιου μαθήματος, θεωρήθηκε χρήσιμο να διενεργηθεί έρευνα μέσω ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο αυτό (του οποίου η σύνταξη ολοκληρώθηκε στις αρχές Αυγούστου) απεστάλη σε ηλεκτρονική μορφή μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) σε όλους τους καθηγητές της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης²³ αλλά και σε όλα τα μέλη της ομάδας του έργου «Πρωταγόρας» στα οποία περιλαμβάνονται και διδάσκοντες άλλων σχολών του Πανεπιστημίου από τη Σάμο, τη Μυτιλήνη και τη Σύρο. Η πρώτη αποστολή του ερωτηματολογίου τόσο στους καθηγητές της Σχολής Επιστημών της Διοίκησης όσο και στα μέλη του έργου «Πρωταγόρας», έγινε τη δεύτερη εβδομάδα του Αυγούστου και η διαδικασία αυτή επαναλήφθηκε μέσα στον Σεπτέμβριο προκειμένου να ληφθεί ένας πιο αξιόπιστος αριθμός απαντήσεων. Από τους καθηγητές ζητήθηκε να στείλουν τις απαντήσεις τους επίσης με e-mail μέσα σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα.

Πιο αναλυτικά, δημιουργήθηκε ένα πεντασέλιδο ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε μια (1) σελίδα εισαγωγής, στην οποία γινόταν περιγραφή τόσο του έργου

²³ Η τουλάχιστον σε όσους υπήρχε πρόσβαση στα e-mail τους.

«Πρωταγόρας» όσο και του σκοπού του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου, και τέσσερις (4) σελίδες με 18 συνολικά ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο αυτό μπορούμε να πούμε ότι χωρίζεται σε έξι (6) κατηγορίες ερωτήσεων οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής:

1η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνονται οι έξι (6) πρώτες ερωτήσεις, οι οποίες ζητούν τα γενικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου διδάσκοντα προκειμένου να έχουμε μια πλήρη εικόνα του προφίλ του ατόμου που μας απαντά. Στις ερωτήσεις αυτές ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν το φύλο τους, το τμήμα του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο οποίο διδάσκουν, την ειδικότητά τους και να αναφέρουν το μάθημα ή τα μαθήματα τα οποία διδάσκουν. Επιπλέον, τους ζητήθηκε να δηλώσουν τη βαθμίδα την οποία κατέχουν στο πανεπιστήμιο μεταξύ πέντε επιλογών (Καθηγητής, Αναπληρωτής Καθηγητής, Επίκουρος Καθηγητής, Λέκτορας, Συμβασιούχος Διδάσκων - Π.Δ. 407) καθώς και το συνολικό αριθμό των ετών που διδάσκουν επιλέγοντας μια μεταξύ τεσσάρων κατηγοριών (1-3 έτη, 4-6 έτη, 7-10 έτη, περισσότερα από 10 έτη).

2^η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα περιλαμβάνονται οι επόμενες δύο (2) ερωτήσεις, στις οποίες ζητείται από τους καθηγητές να σημειώσουν τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος ή των μαθημάτων τους γενικότερα αλλά και τον τρόπο αξιολόγησης των φοιτητών τους. Πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια της βιβλιογραφικής έρευνας και της έρευνας στο διαδίκτυο που πραγματοποιήθηκε, βρέθηκαν και καταγράφηκαν επτά (7) διαφορετικές μέθοδοι διδασκαλίας οι οποίες εφαρμόζονται παγκοσμίως σε πανεπιστημιακό επίπεδο: διαλέξεις από τον καθηγητή, σεμινάρια, παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies), ατομικές εργασίες στις οποίες μεμονωμένοι φοιτητές παρουσιάζουν συγκεκριμένα θέματα σχετικά με το μάθημα, ομαδικές εργασίες φοιτητών, πρακτική άσκηση περιορισμένου χρονικού διαστήματος (π.χ. δύο ή τριών μηνών) ή επίσκεψη των φοιτητών σε εταιρείες προκειμένου να δουν πως είναι δομημένες και πώς λειτουργούν και τέλος διδασκαλία του μαθήματος από απόσταση μέσω του διαδικτύου (Internet). Έτσι, αφού παρατέθηκαν οι μέθοδοι αυτές ζητήθηκε από τον καθηγητή να σημειώσει σε τι ποσοστό χρησιμοποιεί κάθε μια από αυτές για τη διδασκαλία του μαθήματός του.

Στην άλλη περίπτωση, στα πλαίσια επίσης της βιβλιογραφικής έρευνας και της έρευνας στο διαδίκτυο που πραγματοποιήθηκε, βρέθηκαν πέντε (5) διαφορετικές μέθοδοι αξιολόγησης των φοιτητών οι οποίες εφαρμόζονται παγκοσμίως σε πανεπιστημιακό επίπεδο: ομαδικές εργασίες στις οποίες αξιολογείται ο κάθε φοιτητής ανάλογα με τη συνεισφορά του στην εργασία, ατομικές εργασίες (δηλαδή ανατίθεται μια ξεχωριστή εργασία στον κάθε φοιτητή και στη συνέχεια αξιολογείται από το αποτέλεσμα), παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές, γραπτά τεστ (ενδιάμεσες εξετάσεις σε συγκεκριμένα κομμάτια της διδακτέας ύλης κατά τη διάρκεια του εξαμήνου) και τελικές εξετάσεις. Και σε αυτή την περίπτωση ζητήθηκε από τον καθηγητή να σημειώσει το ποσοστό στο οποίο χρησιμοποιεί κάθε μια από τις παραπάνω μεθόδους. Αυτές οι δύο ερωτήσεις εισάχθηκαν στο ερωτηματολόγιο προκειμένου να δούμε πόσες, ποιες μεθόδους και σε τι ποσοστό εφαρμόζουν οι καθηγητές την κάθε μια από αυτές στο μάθημά τους.

3^η Κατηγορία: Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται άλλες δύο ερωτήσεις στις οποίες καταγράφεται η εμπειρία των καθηγητών (αν αυτή υπάρχει) σε σχέση με τα μαθήματα επιχειρηματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά ζητείται από τους καθηγητές να σημειώσουν εάν έχουν εμπειρία από κάποιο μάθημα ή κάποιο σεμινάριο για την

επιχειρηματικότητα (δηλαδή εάν έχουν παρακολουθήσει κάτι αντίστοιχο) και αν ναι τι περιελάμβανε αυτό και στη συνέχεια ερωτήθηκαν εάν έχουν διδάξει ποτέ το μάθημα της επιχειρηματικότητας.

4^η Κατηγορία: Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει τρεις συνολικά ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αυτές έχουν σαν στόχο να καταγράψουν τις απόψεις των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου σχετικά με τα περιεχόμενα ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας, τον πρωταρχικό σκοπό τον οποίο θα πρέπει να εξυπηρετεί το μάθημα αυτό καθώς και το κατά πόσον η εισαγωγή του στο πρόγραμμα σπουδών θα ήταν χρήσιμη.

Πιο αναλυτικά, στην πρώτη ερώτηση από τις τρεις παρατίθενται οι ενότητες / τα θέματα που περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας με βάση τα στοιχεία που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα αλλά και την έρευνα σε οδηγούς σπουδών πανεπιστημιακών τμημάτων του εξωτερικού: Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα, φύση και περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας, η δημιουργία και η ανάπτυξη μιας επιχείρησης, η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος, επιχειρηματικές ικανότητες, σχεδιασμός και λήψη αποφάσεων, βασικές αρχές του μάρκετινγκ, διοίκηση ανθρώπινων πόρων, οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός, διοίκηση έργου, επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός, έρευνα αγοράς, ανάλυση ρίσκου, αναγνώριση ευκαιριών, δημόσιες σχέσεις και καινοτομία. Στην περίπτωση αυτή ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν τα στοιχεία αυτά που πιστεύουν ότι θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας και σε τι ποσοστό το καθένα.

Στην επόμενη ερώτηση παρατίθενται πέντε διαφορετικοί σκοποί τους οποίους μπορεί να εξυπηρετεί ένα μάθημα επιχειρηματικότητας όπως αυτοί προέκυψαν από έρευνα σε αντίστοιχα προγράμματα επιχειρηματικότητας σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες²⁴. Έτσι, ζητήθηκε από τους καθηγητές να τους ταξινομήσουν με τους αριθμούς από το 1 έως το 5, όπου 1 = πρωταρχικός και 5 = δευτερεύον. Οι σκοποί αυτοί είναι οι εξής:

- Να βοηθά στην ανάπτυξη ικανοτήτων και να προσφέρει όλες εκείνες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για ένα νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δική του επιχείρηση.
- Να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας.
- Απόκτηση όλων των απαραίτητων γνώσεων για την αντιμετώπιση των διαφόρων καταστάσεων μέσα στην επιχείρηση και την κατάσταση επιχειρηματικού πλάνου.
- Να μειώσει την αποστροφή στο ρίσκο με τη βοήθεια αναλυτικών τεχνικών.

²⁴ Ulla Hytti and Colm O’Gorman, “What is “enterprise education? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries”, *Education & Training, Volume 46 – Number 1 – 2004*, p.p. 11-23 / Thomas N. Garavan and Barra O’Cinneide, “Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and Evaluation (Part 1)”, *Journal of European Industrial Training, Vol. 18 No. 8, 1994*, pp. 3-12.

- Να βοηθά τους νέους στο να γίνουν πιο «επιχειρηματικοί» στο σύνολο της ζωής τους δεδομένης της διαρκώς μεταβαλλόμενης φύσης της κοινωνίας και της κουλτούρας.

Τέλος, στην τρίτη ερώτηση ζητήθηκε από τους καθηγητές να δηλώσουν εάν πιστεύουν ότι είναι χρήσιμη η εισαγωγή ενός τέτοιου μαθήματος στο πρόγραμμα σπουδών και αν μπορεί να ωθήσει τους φοιτητές στο να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση μελλοντικά.

5^η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνονται τέσσερις ερωτήσεις στις οποίες καταγράφονται οι απόψεις των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου σε σχέση με τον πιθανό τρόπο διδασκαλίας αλλά και αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα της επιχειρηματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση από τις τέσσερις ζητείται από τους καθηγητές, δεδομένης της ιδιαιτερότητας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (τα τμήματά του λειτουργούν σε πέντε διαφορετικά νησιά του Αιγαίου), να υποθέσουν ότι το υλικό για τη διδασκαλία του μαθήματος της επιχειρηματικότητας θα βρίσκεται συγκεντρωμένο σε μια τοποθεσία στο διαδίκτυο, στην οποία θα έχουν πρόσβαση όλοι οι ενδιαφερόμενοι διδάσκοντες. Μέσα από αυτό το site οι διδάσκοντες θα έχουν τη δυνατότητα να συλλέγουν ό,τι εκείνοι θεωρούν πιο σημαντικό και ενδιαφέρον, προκειμένου να το παρουσιάσουν στους φοιτητές. Με βάση αυτό το σενάριο, οι καθηγητές καλούνται να δηλώσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με αυτόν τον πιθανό τρόπο οργάνωσης του μαθήματος και επίσης σε περίπτωση διαφωνίας καλούνται να προτείνουν έναν διαφορετικό πιθανό τρόπο. Επιπλέον, στην επόμενη ερώτηση ζητείται η άποψη των καθηγητών σε σχέση με το ποσοστό του μαθήματος που θα μπορούσε να διδαχθεί από απόσταση, ηλεκτρονικά.

Όσον αφορά στις δύο τελευταίες ερωτήσεις αυτής της κατηγορίας, αυτές αφορούν στις επιλογές των καθηγητών σε σχέση με τις μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών σε περίπτωση που θα τους δινόταν η δυνατότητα να διδάξουν το μάθημα της επιχειρηματικότητας. Και πάλι ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν το ποσοστό στο οποίο θα χρησιμοποιούσαν επτά διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας οι οποίες (όπως προέκυψε από τη βιβλιογραφική έρευνα αλλά και τις προτάσεις των φοιτητών) μπορούν να εφαρμοστούν στο μάθημα της επιχειρηματικότητας: διαλέξεις από τον καθηγητή, δημιουργία μιας εικονικής επιχείρησης στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία θα διαχειρίζονται οι φοιτητές φυσικά με την καθοδήγηση κάποιων καθηγητών, παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies), επισκέψεις των φοιτητών σε επιχειρήσεις, διαλέξεις στελεχών επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο, πρακτική άσκηση των φοιτητών σε εταιρείες (για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα) και οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού. Αντίστοιχα, στην άλλη περίπτωση, ζητήθηκε από τον καθηγητή να σημειώσει το ποσοστό στο οποίο θα χρησιμοποιούσε κάθε μια από πέντε (5) διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών: ομαδικές εργασίες, ατομικές εργασίες, παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές, γραπτά τεστ (ενδιάμεσες εξετάσεις κατά τη διάρκεια του εξαμήνου) και τελικές εξετάσεις.

6^η Κατηγορία: Σε αυτή την τελευταία κατηγορία εντάσσεται μια ερώτηση η οποία είναι αρκετά ανεξάρτητη από τις υπόλοιπες. Έπειτα από διάφορες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στους κύκλους Ελλήνων επιχειρηματιών έχει διαπιστωθεί ότι δέκα (10) στοιχεία είναι αυτά που θεωρούνται ως τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά ενός

επιτυχημένου επιχειρηματία²⁵: η καινοτομία / πρωτοπορία, η πρωτοβουλία, η δημιουργικότητα, η ικανότητα σωστής επιλογής και συνεργατών, η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής, η ικανότητα προγραμματισμού και οργάνωσης, η ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων, η διαπραγμάτευση ικανότητα, η σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών, η δικτύωση και οι επαφές. Με δεδομένα τα χαρακτηριστικά αυτά ζητήθηκε από τους καθηγητές να τα αξιολογήσουν βαθμολογώντας τα από το 1 έως το 10 όπου 1=πολύ σημαντικό και 10=καθόλου σημαντικό. Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσουμε να δούμε ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά του επιτυχημένου επιχειρηματία που θεωρούν οι καθηγητές ως σημαντικότερα με σκοπό αυτά τα στοιχεία να τονωθούν μέσα από το μάθημα της επιχειρηματικότητας.

Στο **Παράρτημα VI**, παρατίθεται το ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

4.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Το ερωτηματολόγιο απεστάλη συνολικά σε ογδόντα (80) διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου (κυρίως της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης αλλά και σε μερικούς από άλλες σχολές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Πρωταγόρας») και πιο συγκεκριμένα σε 12 γυναίκες και 68 άνδρες. Οι απαντήσεις όμως που λήφθηκαν ήταν μόνο 22 δηλαδή απάντησε περίπου το 28% των ερωτηθέντων. Παρόλα αυτά, μπορούμε να αναφέρουμε και να σχολιάσουμε τις απαντήσεις των διδασκόντων αυτών, προκειμένου να δούμε τις αντιλήψεις τους σε σχέση με την επιχειρηματικότητα και τη διδασκαλία της αλλά και τις προθέσεις τους σε σχέση με τον τρόπο διδασκαλίας αλλά και τον τρόπο αξιολόγησης των φοιτητών σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας.

4.2.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των διδασκόντων

Σε αυτή την πρώτη κατηγορία ερωτήσεων σκιαγραφείται το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των διδασκόντων που μας απάντησαν. Έτσι, από τους 22 αυτούς διδάσκοντες οι 19 ήταν άνδρες (86,4%) και οι 3 γυναίκες²⁶ (13,6%). Το Τμήμα του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο οποίο δήλωσαν ότι διδάσκουν φαίνεται στον **Πίνακα 4.1**. Όπως παρατηρούμε το μεγαλύτερο ποσοστό των διδασκόντων προέρχεται από το Τμήμα Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών.

²⁵ Στοιχεία από έρευνες της Λέσχης Επιχειρηματικότητας (<http://www.leshiepi.gr>)

²⁶ Δύο από το Τ.Ν.Ε.Υ και μια από το Τ.Μ.Ο.Δ.

Πίνακας 4.1: Τμήμα του Πανεπιστημίου Αιγαίου

ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών	11	50
Διοίκησης Επιχειρήσεων	5	22,7
Μηχανικών Οικονομίας & Διοίκησης	4	18,2
Στατιστικής & Αναλογιστικής Επιστήμης	2	9,1
ΣΥΝΟΛΟ	22	100

Στη συνέχεια, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν την ειδικότητά τους. Έτσι, οι ειδικότητες των διδασκόντων που μας απάντησαν ήταν οι εξής:

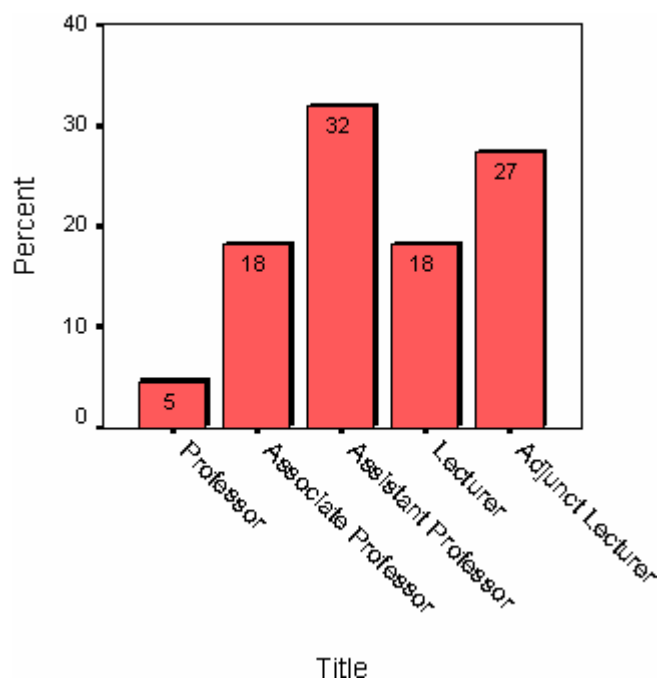
- ✦ Οικονομία
- ✦ Εφαρμοσμένη Οικονομική
- ✦ Διοίκηση ναυτιλιακών επιχειρήσεων
- ✦ Ποσοτικές μέθοδοι
- ✦ Μάρκετινγκ
- ✦ Στοχαστική μοντελοποίηση
- ✦ Στοχαστική ανάλυση
- ✦ Μηχανική Ηλεκτρονικών Υπολογιστών
- ✦ Πληροφορική
- ✦ Λειτουργική Διοίκηση Μεταφορών
- ✦ Συγκοινωνίες και μεταφορές
- ✦ Τεχνολογία υλικών / τεχνικά συγκοινωνιακά έργα
- ✦ Διοίκηση Καινοτομίας
- ✦ Εμπορικό Δίκαιο
- ✦ Χρηματοοικονομική
- ✦ Χημεία
- ✦ Διοίκηση Έργου
- ✦ Χρηματοοικονομικά Μαθηματικά

Επιπλέον, δήλωσαν τα μαθήματα που διδάσκουν τα οποία εντάσσονται στα παραπάνω γνωστικά αντικείμενα²⁷. Παρατηρούμε ότι στα μαθήματα που δήλωσαν ότι διδάσκουν περιλαμβάνονται και πολλά που σχετίζονται άμεσα με το αντικείμενο της επιχειρηματικότητας.

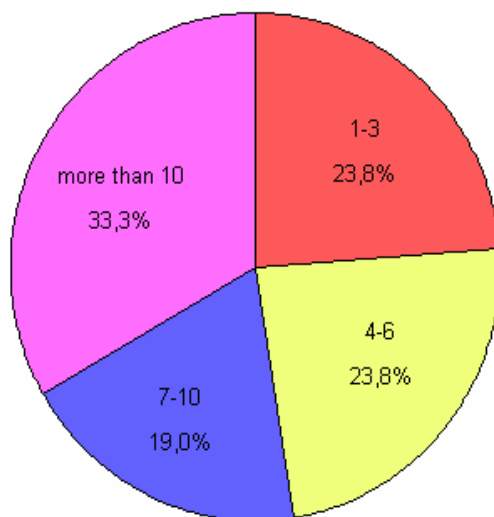
²⁷ Η συνολική αναλυτική λίστα με τα μαθήματα που δήλωσαν ότι διδάσκουν οι καθηγητές του Π.Α. παρατίθεται στο **Παράρτημα Χ**.

Στις επόμενες δύο ερωτήσεις, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν την βαθμίδα που κατέχουν αλλά και τα χρόνια που διδάσκουν συνολικά. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στα παρακάτω δύο σχήματα:

Σχεδιάγραμμα 4.1: Βαθμίδα των καθηγητών στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Σχήμα 4.1: Συνολικά έτη διδασκαλίας

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω σχήματα, η πλειοψηφία των διδασκόντων που μας απάντησαν και πιο συγκεκριμένα το 31,8% ήταν Επίκουροι καθηγητές, το 27,3% ήταν Συμβασιούχοι διδάσκοντες (Π.Δ. 407) το 18,2% ήταν Αναπληρωτές καθηγητές και Λέκτορες και τέλος μόνο το 4,5% είχε τη βαθμίδα του Καθηγητή. Από

την άλλη πλευρά, όπως φαίνεται στο Σχήμα 4.2, η πλειοψηφία των διδασκόντων και πιο συγκεκριμένα το 33,3% δήλωσε ότι διδάσκει περισσότερα από 10 χρόνια.

4.2.2 Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: Τρόπος διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών

Στην πρώτη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου, να δηλώσουν σε τι ποσοστό χρησιμοποιούν κάθε μια από επτά (7) διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας στο μάθημα που διδάσκουν. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κατά μέσο όρο τα ποσοστά τα οποία δήλωσαν για την κάθε μέθοδο οι διδάσκοντες αυτοί.

- ✓ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό και πιο συγκεκριμένα κατά **63%** δήλωσαν τη μέθοδο των διαλέξεων από τον ίδιο τον καθηγητή.
- ✓ Κατά **10%** οι διδάσκοντες δήλωσαν ότι χρησιμοποιούν τη μέθοδο των ομαδικών εργασιών των φοιτητών.
- ✓ Έπειτα σε ποσοστό **8%** δήλωσαν σαν μέθοδο διδασκαλίας την παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies) και τις ατομικές εργασίες των φοιτητών αντίστοιχα.
- ✓ Κατά **3%** ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν κάποια άλλη μέθοδο εκτός από τις επτά αναφερόμενες.
- ✓ Σε μικρό ποσοστό της τάξης του **2%** εφαρμόζουν τη μέθοδο των σεμιναρίων.
- ✓ Τέλος, σε ποσοστό **1%** εφαρμόζουν αντίστοιχα την πρακτική άσκηση ή επίσκεψη των φοιτητών σε εταιρείες και την από απόσταση εκπαίδευση (μέσω του διαδικτύου).

Στην περίπτωση των καθηγητών που δήλωσαν ότι εφαρμόζουν κάποια άλλη μέθοδο εκτός από τις επτά αναφερόμενες, αναφέρθηκαν οι εξής μέθοδοι: Βιομαθητικές ασκήσεις, διδασκαλία μέσω εξειδικευμένου software χρηματοοικονομικής, φροντιστηριακές ασκήσεις, παιχνίδια διαπραγμάτευσης (Bargaining Games).

Στην επόμενη ερώτηση της κατηγορίας αυτής, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν σε τι ποσοστό χρησιμοποιούν κάθε μια από πέντε (5) διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα που διδάσκουν. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κατά μέσο όρο τα ποσοστά τα οποία δήλωσαν για την κάθε μέθοδο οι διδάσκοντες.

- ✓ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, και πιο συγκεκριμένα κατά **58%**, δήλωσαν ότι αξιολογούν τους φοιτητές με βάση τις τελικές εξετάσεις.
- ✓ Κατά **14%** αξιολογούν τους φοιτητές με βάση τις ομαδικές τους εργασίες.
- ✓ Σε ένα ποσοστό **11%** εφαρμόζουν τη μέθοδο των γραπτών ενδιάμεσων τεστ.
- ✓ Κατά **9%** δήλωσαν ότι αξιολογούν τους φοιτητές με βάση ατομικές εργασίες.

- ✓ Τέλος, σε ένα μικρότερο ποσοστό της τάξης του **8%** εφαρμόζουν ως μέθοδο αξιολόγησης τις παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές.

4.2.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: Εμπειρία των διδασκόντων σε σχέση με την επιχειρηματικότητα

Στην επόμενη ερώτηση ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να καταγράψουν την εμπειρία τους (αν αυτή υπάρχει) σε σχέση με κάποιο μάθημα ή σεμινάριο για την επιχειρηματικότητα. Η πλειοψηφία των διδασκόντων και ποιο συγκεκριμένα το **77,3%** (17 διδάσκοντες), δήλωσε ότι δεν έχει εμπειρία από κάποιο τέτοιο μάθημα ή σεμινάριο ενώ το υπόλοιπο **22,7%** (5 διδάσκοντες) δήλωσε ότι έχει εμπειρία. Όσοι διδάσκοντες μας απάντησαν θετικά, δήλωσαν ότι τα μαθήματα ή τα σεμινάρια αυτά περιλάμβαναν τα εξής αντικείμενα:

- ✓ Έναρξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων.
- ✓ Ανάπτυξη και χρηματοδότηση επιχειρήσεων
- ✓ Δημιουργικότητα
- ✓ Διαπραγματεύσεις
- ✓ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ
- ✓ Θέματα στρατηγικού σχεδιασμού μάρκετινγκ
- ✓ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων
- ✓ Ανάλυση ρίσκου
- ✓ Έρευνα αγοράς

Στη συνέχεια οι διδάσκοντες ρωτήθηκαν αν έχουν διδάξει ποτέ το μάθημα της Επιχειρηματικότητας (Entrepreneurship). Η συντριπτική πλειοψηφία και πιο συγκεκριμένα το **86,4%** (19 διδάσκοντες) απάντησε ότι δεν έχει διδάξει ποτέ το μάθημα αυτό, ενώ μόνο το **13,6%** (3 διδάσκοντες) απάντησαν ότι το έχουν διδάξει στο παρελθόν.

4.2.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: Απόψεις των διδασκόντων για τα περιεχόμενα του μαθήματος της επιχειρηματικότητας

Στην πρώτη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, οι διδάσκοντες σημείωσαν τα αντικείμενα που θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας αλλά και σε τι ποσοστό θα πρέπει να διδάσκεται το καθένα. Παρακάτω παραθέτονται τα αντικείμενα που σημειώθηκαν κατά σειρά σημαντικότητας

Στην πρώτη ομάδα αντικειμένων, με τα μεγαλύτερα ποσοστά συγκεντρώθηκαν τα εξής:

- Σχεδιασμός και Λήψη Αποφάσεων.
- Δημιουργία και ανάπτυξη μιας επιχείρησης

✚ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος

✚ Επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός

Η δεύτερη ομάδα περιλαμβάνει τα εξής αντικείμενα:

✚ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων.

✚ Ανάλυση Ρίσκου.

✚ Φύση και περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας

✚ Διοίκηση έργου

Η τρίτη και τελευταία ομάδα, περιλαμβάνει τα αντικείμενα που δηλώθηκαν με τη μικρότερη συμμετοχή. Αυτά είναι τα ακόλουθα:

✚ Καινοτομία

✚ Επιχειρηματικές Ικανότητες

✚ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ

✚ Οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός

✚ Έρευνα αγοράς

✚ Εισαγωγή στην Επιχειρηματικότητα

✚ Αναγνώριση ευκαιριών και

✚ Δημόσιες Σχέσεις.

Σε γενικές γραμμές παρατηρούμε ότι κατά τη γνώμη των διδασκόντων του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στο μάθημα της επιχειρηματικότητας θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα περισσότερο στα αντικείμενα που έχουν να κάνουν με το σχεδιασμό, τη λήψη αποφάσεων, τη στρατηγική που θα πρέπει να εφαρμόζεται σε μια επιχείρηση και έπειτα στα αντικείμενα που σχετίζονται άμεσα με τους τρόπους δημιουργίας, χρηματοδότησης και ανάπτυξης μιας νέας επιχείρησης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ποσοστό που δίνεται στο αντικείμενο της αναγνώρισης ευκαιριών που θεωρείται από τους βασικούς τομείς στο κομμάτι της επιχειρηματικότητας, είναι αρκετά μικρό.

Στη δεύτερη ερώτηση αυτής της κατηγορίας ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να σημειώσουν ποιοι θα πρέπει να είναι οι πρωταρχικοί σκοποί ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας. Με βάση τις απαντήσεις τους μπορούμε να κατατάξουμε τους σκοπούς του μαθήματος της επιχειρηματικότητας από το 1 έως το 5 (όπου 1=πρωταρχικός σκοπός, 5=δευτερεύον σκοπός), ως εξής:

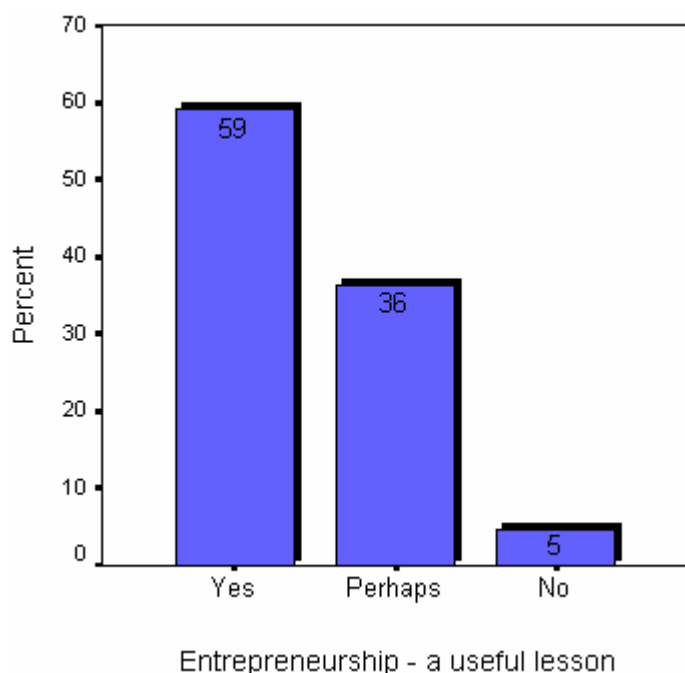
1. Να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας.
2. Να βοηθά στην ανάπτυξη ικανοτήτων και να προσφέρει όλες εκείνες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για έναν νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δική του επιχείρηση.
3. Απόκτηση όλων των απαραίτητων γνώσεων για την αντιμετώπιση των διαφόρων καταστάσεων μέσα στην επιχείρηση και την κατάστροψη επιχειρηματικού πλάνου.

4. Να βοηθά τους νέους στο να γίνουν πιο «επιχειρηματικοί» στο σύνολο της ζωής τους δεδομένης της διαρκώς μεταβαλλόμενης φύσης της κοινωνίας και της κουλτούρας²⁸.

5. Να μειώσει την αποστροφή στο ρίσκο με τη βοήθεια αναλυτικών τεχνικών.

Στην τρίτη και τελευταία ερώτηση αυτής της κατηγορίας ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να αναφέρουν τη γνώμη τους σχετικά με τη χρησιμότητα της εισαγωγής ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας στο πρόγραμμα σπουδών και αν μπορεί το μάθημα αυτό να ωθήσει τους φοιτητές στο να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση μελλοντικά. Οι απαντήσεις των διδασκόντων απεικονίζονται στο παρακάτω σχεδιάγραμμα και όπως παρατηρούμε η πλειοψηφία αυτών (**59%**) δήλωσε ότι η εισαγωγή του μαθήματος της επιχειρηματικότητας θα είναι ιδιαίτερα χρήσιμη.

Σχεδιάγραμμα 4.2: Χρησιμότητα του μαθήματος «Επιχειρηματικότητα»

4.2.5 Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: Πιθανός τρόπος διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα της επιχειρηματικότητας

Στην πρώτη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να σημειώσουν τη γνώμη τους σε σχέση με τη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων στο διαδίκτυο στην οποία θα έχουν πρόσβαση όλοι οι καθηγητές και θα μπορούν να αντλούν από εκεί το υλικό για τη διδασκαλία του μαθήματος της επιχειρηματικότητας. Η πλειοψηφία των διδασκόντων και πιο συγκεκριμένα το **72,7%** δήλωσε ότι μάλλον συμφωνεί με αυτό τον τρόπο οργάνωσης του μαθήματος ενώ το υπόλοιπο **27,3%** δήλωσε ότι συμφωνεί απόλυτα. Αξιοσημείωτο είναι ότι κανένας διδάσκοντας δεν

²⁸ Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι οι απόψεις που αφορούν στο σκοπό αυτό δίστανται. Αυτό συμβαίνει γιατί το 38% των ερωτηθέντων διδασκόντων έχει κατατάξει τον σκοπό αυτό ως πρώτο και το 33% ως πέμπτο και κατά συνέπεια τελευταίο.

δήλωσε ότι διαφωνεί μερικώς ή απόλυτα με αυτό το σκεπτικό. Οι προτάσεις και οι παρατηρήσεις που μας έκαναν οι διδάσκοντες πάνω σε αυτό το θέμα της οργάνωσης του μαθήματος μέσω του διαδικτύου ήταν οι ακόλουθες:

- Στην αρχή ο ρόλος του δικτυακού τύπου θα πρέπει να είναι βοηθητικός (δευτερεύον) και να λειτουργεί ως πηγή πληροφοριών. Σιγά σιγά όμως θα πρέπει να προσφέρει interactive υπηρεσίες ώστε προοδευτικά να αποτελέσει το κύριο εργαλείο του μαθήματος.
- Θα πρέπει να έχει τη μορφή μιας «κοινής» υποδομής αλλά από ένα σημείο και έπειτα ο κάθε διδάσκοντας θα πρέπει να αναπτύσσει το μάθημα με βάση το δικό του προφίλ.
- Είναι απαραίτητο ο δικτυακός αυτός τύπος να έχει και πρόσθετο υλικό που να ανταποκρίνεται σε ιδιαίτερες περιπτώσεις (π.χ. στη ναυτιλία).

Στην επόμενη ερώτηση ζητήσαμε από τους διδάσκοντες να μας προσδιορίσουν το ποσοστό του μαθήματος που κατά την άποψή τους θα μπορούσε να διδαχθεί ηλεκτρονικά. Λαμβάνοντας υπόψη τα ποσοστά που μας ανέφεραν κατά μέσο όρο μπορούμε να πούμε ότι σύμφωνα με την άποψη των διδασκόντων, ένα ποσοστό του μαθήματος της τάξης του **54%**, θα ήταν δυνατό να διδαχθεί μέσω του διαδικτύου (Internet).

Στην τρίτη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου, να δηλώσουν σε τι ποσοστό θα χρησιμοποιούσαν κάθε μια από επτά (7) διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας εάν τους δινόταν η δυνατότητα να διδάξουν το μάθημα της επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κατά μέσο όρο τα ποσοστά τα οποία δήλωσαν για την κάθε μέθοδο οι διδάσκοντες.

- ✓ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό και πιο συγκεκριμένα κατά **27%** δήλωσαν τη μέθοδο των διαλέξεων από τον ίδιο τον καθηγητή.
- ✓ Έπειτα σε ποσοστό **15%** δήλωσαν εξίσου ότι θα δημιουργούσαν κάποια εικονική επιχείρηση στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία θα διαχειρίζονται οι φοιτητές αλλά με την καθοδήγηση καθηγητών και ότι θα εφαρμόζαν τη μέθοδο των παρουσιάσεων μελετών περίπτωσης (case studies).
- ✓ Στη συνέχεια, σε ποσοστό **12%** δήλωσαν ότι θα εφαρμόζαν τη μέθοδο των διαλέξεων στελεχών επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο.
- ✓ Σε ποσοστό **11%** δήλωσαν ότι θα εφαρμόζαν τη μέθοδο της πρακτικής άσκησης των φοιτητών σε εταιρείες (για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα).
- ✓ Σε ποσοστό **10%** την οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού.
- ✓ Τέλος, σε ένα μικρό ποσοστό της τάξης του **6%** θα εφαρμόζαν τη μέθοδο των επισκέψεων φοιτητών σε επιχειρήσεις.

Στην επόμενη ερώτηση της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν σε τι ποσοστό θα χρησιμοποιούσαν κάθε μια από πέντε (5) διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών εάν τους δινόταν η δυνατότητα να διδάξουν το μάθημα της επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κατά μέσο όρο τα

ποσοστά τα οποία δήλωσαν για την κάθε μέθοδο οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου.

- ✓ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, και πιο συγκεκριμένα κατά **27%**, δήλωσαν ότι θα εφαρμόζαν τη μέθοδο των τελικών εξετάσεων.
- ✓ Σε ένα ποσοστό περίπου **26%** δήλωσαν ότι θα αξιολογούσαν τους φοιτητές μέσω παρουσιάσεων θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους ίδιους.
- ✓ Κατά **24%** με βάση διάφορες ομαδικές εργασίες
- ✓ Σε ένα ποσοστό της τάξης του **17%** δηλώθηκε ως μέθοδος αξιολόγησης οι ατομικές εργασίες των φοιτητών.
- ✓ Τέλος, σε ένα μικρότερο ποσοστό **6%** οι διδάσκοντες δήλωσαν ότι θα αξιολογούσαν τους φοιτητές στο μάθημα της επιχειρηματικότητας με βάση κάποια ενδιάμεσα γραπτά τεστ.

4.2.6 Αποτελέσματα έκτης κατηγορίας ερωτήσεων: Χαρακτηριστικά των Επιχειρηματιών

Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνεται η ερώτηση στην οποία ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν ποια χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών θεωρούν σημαντικότερα και επομένως απαραίτητα για κάθε φοιτητή που επιθυμεί να γίνει επιχειρηματίας. Τα χαρακτηριστικά αυτά αξιολογήθηκαν από το 1-10 (όπου 1=πολύ σημαντικό και 10=καθόλου σημαντικό). Έτσι, παρακάτω παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά αυτά με αύξουσα σειρά και ξεκινώντας από το πιο σημαντικό με βάση τις απαντήσεις:

Πίνακας 4.2: Χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία σύμφωνα με τους διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ
1. Ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών
2. Καινοτομία / πρωτοπορία & δημιουργικότητα
3. Ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής & Ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης
4. Πρωτοβουλία
5. Ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων & Διαπραγματευτική ικανότητα
6. Σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών
7. Δικτύωση & επαφές

Στο Παράρτημα VII παρατίθενται οι αναλυτικοί πίνακες με τις απαντήσεις των διδασκόντων.

4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα της έρευνας πεδίου θα μπορούσαμε να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα. Αρχικά θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι όσον αφορά στη διδασκαλία των μαθημάτων, με βάση αυτά που μας δήλωσαν οι καθηγητές, στο μεγαλύτερο ποσοστό της πραγματοποιείται μέσω διαλέξεων. Στην περίπτωση της δυναμικής διδασκαλίας του μαθήματος της επιχειρηματικότητας και πάλι οι διαλέξεις αναφέρονται ως κύρια μέθοδος αλλά σχεδόν στο μισό ποσοστό (27% έναντι 63% στα άλλα μαθήματα). Πιο αναλυτικά η σύγκριση μεταξύ των μεθόδων αξιολόγησης και διδασκαλίας που δήλωσαν οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 4.3: Μέθοδοι διδασκαλίας και αξιολόγησης – Διδάσκοντες Πανεπιστημίου Αιγαίου

ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ			
ΓΕΝΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑ “ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ”	
Ποσοστό	Μέθοδος	Ποσοστό	Μέθοδος
63%	Διαλέξεις	27%	Διαλέξεις
10%	Ομαδικές εργασίες	15%	Εικονική επιχείρηση + Case studies
8%	Case Studies	12%	Διαλέξεις στελεχών επιχειρήσεων
8%	Ατομικές εργασίες	11%	Πρακτική άσκηση
3%	Άλλη μέθοδος	10%	Οργάνωση παιχνιδιών
2%	Σεμινάρια	6%	Επισκέψεις σε επιχειρήσεις
1%	Μέσω Internet		
1%	Πρακτική άσκηση		
ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ			
ΓΕΝΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ		ΜΑΘΗΜΑ “ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ”	
Ποσοστό	Μέθοδος	Ποσοστό	Μέθοδος
58%	Τελικές εξετάσεις	27%	Τελικές εξετάσεις
14%	Ομαδικές εργασίες	26%	Case studies
11%	Ενδιάμεσα τεστ	24%	Ομαδικές εργασίες
9%	Ατομικές εργασίες	17%	Ατομικές εργασίες
8%	Case Studies	6%	Ενδιάμεσα τεστ

Σε γενικές γραμμές, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η διδασκαλία στο μάθημα της επιχειρηματικότητας παίρνει μια πιο πρακτική μορφή σε σύγκριση με τα άλλα πανεπιστημιακά μαθήματα. Αυτό διαπιστώνεται από το γεγονός ότι στην περίπτωση του μαθήματος της επιχειρηματικότητας οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου προτίθενται να χρησιμοποιήσουν σε μεγαλύτερο ποσοστό μεθόδους όπως είναι η δημιουργία και η διαχείριση μιας εικονικής επιχείρησης με τη συμμετοχή των φοιτητών (15%), η παρουσίαση μελετών περίπτωσης επιχειρήσεων (case studies – 15%), οι διαλέξεις επιχειρηματιών αλλά και η πρακτική άσκηση των φοιτητών σε εταιρείες²⁹.

²⁹ Στις τελευταίες αναφερόμενες μεθόδους διδασκαλίας, το ποσοστό στο οποίο προτίθενται οι διδάσκοντες να τις χρησιμοποιήσουν είναι σαφώς μεγαλύτερο από την περίπτωση διδασκαλίας άλλων μαθημάτων.

Όσον αφορά στις μεθόδους αξιολόγησης, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του βαθμού των φοιτητών κρίνεται από τις τελικές εξετάσεις ενώ το υπόλοιπο ποσοστό μοιράζεται στις εργασίες των φοιτητών (ομαδικές περισσότερο και λιγότερο ατομικές) και στις ενδιάμεσες εξετάσεις. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην περίπτωση του μαθήματος της επιχειρηματικότητας, οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου προτίθενται να χρησιμοποιήσουν σε μεγαλύτερο ποσοστό πιο πρακτικές μεθόδους, όπως η μέθοδος των Case Studies (αύξηση από 8% σε 26%!) και των ομαδικών εργασιών ενώ το ποσοστό των ενδιάμεσων γραπτών τεστ που μειώνεται από 11% σε 6%.

Κατά συντριπτική πλειοψηφία οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου δεν έχουν κάποια εμπειρία από σεμινάριο ή μάθημα για την επιχειρηματικότητα. Παρά το γεγονός όμως αυτό, εξέφρασαν θετική άποψη για την εισαγωγή ενός τέτοιου μαθήματος στο πρόγραμμα σπουδών. Όσον αφορά στα περιεχόμενα του μαθήματος αυτού, δήλωσαν ότι θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα περισσότερο στα αντικείμενα που έχουν να κάνουν με το σχεδιασμό, τη λήψη αποφάσεων και τη στρατηγική που θα πρέπει να εφαρμόζεται σε μια επιχείρηση και έπειτα στα αντικείμενα που σχετίζονται άμεσα με τους τρόπους δημιουργίας, χρηματοδότησης και ανάπτυξης μιας νέας επιχείρησης. Από την άλλη πλευρά, οι διδάσκοντες δήλωσαν ότι ένα μάθημα επιχειρηματικότητας θα πρέπει πρωταρχικά να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον, οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου έδειξαν να συμφωνούν με μια δυναμική οργάνωση του μαθήματος μέσω του διαδικτύου με προοπτική την διαρκή αναβάθμιση αυτού του δικτυακού τόπου τόσο ως προς το υλικό για το μάθημα που θα είναι διαθέσιμο σε αυτόν όσο και ως προς τις δυνατότητες πραγματοποίησης του μαθήματος μέσα από αυτόν. Τέλος, όσον αφορά στα βασικά χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών, οι διδάσκοντες δήλωσαν ως σημαντικότερα την ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών και συνεργατών και την πρωτοβουλία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ

5.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Στη δεύτερη φάση αυτής της ερευνητικής διαδικασίας κρίθηκε σκόπιμη, όπως είδαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο, η καταγραφή των προθέσεων και των αντιλήψεων διαφόρων διδασκόντων και καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας γενικότερα, αλλά και τη δυναμική μορφή καθώς και τα περιεχόμενα ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας που πρόκειται να εισαχθεί στο πρόγραμμα σπουδών αρχικά των τριών τμημάτων της Σχολής των Επιστημών της Διοίκησης. Σαν ένα επόμενο στάδιο κρίθηκε απαραίτητη η έρευνα πεδίου σε διδάσκοντες διαφόρων πανεπιστημίων του εξωτερικού (Ευρώπης και Αμερικής) στα οποία διδάσκεται ήδη η επιχειρηματικότητα, προκειμένου να καταγραφεί η πολύτιμη εμπειρία τους αλλά και οι προτάσεις τους σχετικά με τη δομή και τα περιεχόμενα ενός τέτοιου μαθήματος.

Προκειμένου λοιπόν, να εξεταστούν οι αντιλήψεις αλλά και η εμπειρία διδασκόντων πανεπιστημίων του εξωτερικού σε σχέση με την επιχειρηματικότητα αλλά και τη διδασκαλία της, θεωρήθηκε χρήσιμο να διενεργηθεί μια ακόμα έρευνα μέσω ερωτηματολογίου. Με αυτόν τον τρόπο θα είναι δυνατή η καταγραφή των περιεχομένων του μαθήματος αυτού αλλά και οι μέθοδοι διδασκαλίας και αξιολόγησής του. Πιο συγκεκριμένα, το ερωτηματολόγιο αυτό (του οποίου η σύνταξη ολοκληρώθηκε στις αρχές Αυγούστου) απεστάλη σε ηλεκτρονική μορφή μέσω του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail) σε υπευθύνους τμημάτων πανεπιστημίων στα οποία διδάσκεται η επιχειρηματικότητα αλλά και σε μεμονωμένους καθηγητές³⁰. Μερικά από τα πανεπιστήμια στα οποία απεστάλη το ερωτηματολόγιο, ήταν τα εξής:

³⁰ Η εύρεση αυτών των πανεπιστημίων έγινε μέσω έρευνας στο διαδίκτυο. Καθώς δεν ήταν πάντα εύκολη η εύρεση ηλεκτρονικών διευθύνσεων μεμονωμένων καθηγητών, στις περισσότερες περιπτώσεις το ερωτηματολόγιο απεστάλη σε γραμματείς ή υπεύθυνους τμημάτων με την παράκληση να προωθηθεί σε καθηγητές σχετικούς με το μάθημα της επιχειρηματικότητας. E-mails μεμονωμένων διδασκόντων βρέθηκαν είτε από άρθρα που είχαν γράψει και δημοσιεύσει οι ίδιοι είτε από sites των πανεπιστημίων στα οποία διδάσκουν.

- ✦ The University of Aberdeen (Σκωτία)
- ✦ The University of Huddersfield (Αγγλία)
- ✦ University of Lancaster (Αγγλία)
- ✦ London Metropolitan University (Λονδίνο – Αγγλία)
- ✦ Napier University Edinburgh (Εδιμβούργο – Σκωτία)
- ✦ University College Northampton (Αγγλία)
- ✦ Queen Mary University of London (Λονδίνο – Αγγλία)
- ✦ Southampton Institute (Αγγλία)
- ✦ Staffordshire University (Αγγλία)
- ✦ University of Ulster (Αγγλία)
- ✦ University of Wolverhampton (Αγγλία)
- ✦ Università Commerciale Luigi Bocconi (Μιλάνο – Ιταλία)
- ✦ Harvard Business School (Βοστώνη – ΗΠΑ)
- ✦ London Business School (Λονδίνο – Αγγλία)
- ✦ City and Islington College (Λονδίνο – Αγγλία)
- ✦ Hackney Community College (Λονδίνο – Αγγλία)
- ✦ Saint Louis University (ΗΠΑ)
- ✦ George Washington University (Ουάσιγκτον – ΗΠΑ)
- ✦ Syracuse University (ΗΠΑ)
- ✦ University of Maryland (ΗΠΑ)
- ✦ University of Strathclyde (Γλασκόβη – Σκωτία)
- ✦ Babson College (Μασαχουσέτη – ΗΠΑ)

Η πρώτη αποστολή του ερωτηματολογίου αυτού στα πανεπιστήμια του εξωτερικού, έγινε τη δεύτερη εβδομάδα του Αυγούστου και επαναλήφθηκε μέσα στον Σεπτέμβριο προκειμένου να ληφθεί ένας πιο αξιόπιστος αριθμός απαντήσεων. Ζητήθηκε από τους παραλήπτες να στείλουν τις απαντήσεις τους επίσης με e-mail μέσα σε ένα εύλογο χρονικό διάστημα.

Πιο αναλυτικά, δημιουργήθηκε ένα τετρασέλιδο ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε μια (1) σελίδα εισαγωγής, στην οποία γινόταν εξήγηση τόσο του έργου «Πρωταγόρας» όσο και του σκοπού του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου, και τρεις (3) σελίδες με 15 συνολικά ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο αυτό μπορούμε να πούμε ότι χωρίζεται σε πέντε (5) κατηγορίες ερωτήσεων οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής:

1η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνονται οι έξι (6) πρώτες ερωτήσεις, οι οποίες ζητούν τα γενικά χαρακτηριστικά του ερωτώμενου διδάσκοντα προκειμένου να έχουμε μια πλήρη εικόνα του προφίλ του ατόμου που μας απαντά. Στις ερωτήσεις αυτές ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν το φύλο τους, το πανεπιστημιακό ίδρυμα στο οποίο διδάσκουν, την ειδικότητά τους και να αναφέρουν το

μάθημα ή τα μαθήματα τα οποία διδάσκουν. Επιπλέον, τους ζητήθηκε να δηλώσουν το συνολικό αριθμό των ετών που διδάσκουν επιλέγοντας μια μεταξύ τεσσάρων κατηγοριών αλλά και τον αριθμό των ετών που διδάσκουν το μάθημα της επιχειρηματικότητας επιλέγοντας και πάλι μια μεταξύ τεσσάρων κατηγοριών.

2^η Κατηγορία: Η ομάδα αυτή περιλαμβάνει δύο ερωτήσεις οι οποίες έχουν σαν στόχο να καταγράψουν τις απόψεις των καθηγητών πανεπιστημίων του εξωτερικού σχετικά με τα περιεχόμενα ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας καθώς και τον πρωταρχικό σκοπό τον οποίο θα πρέπει να εξυπηρετεί το μάθημα αυτό.

Πιο αναλυτικά, στην πρώτη ερώτηση παρατίθενται οι ενότητες / τα θέματα που περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας με βάση τα στοιχεία που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα αλλά και την έρευνα σε οδηγούς σπουδών πανεπιστημιακών τμημάτων του εξωτερικού: Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα, φύση και περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας, η δημιουργία και η ανάπτυξη μιας επιχείρησης, η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος, επιχειρηματικές ικανότητες, σχεδιασμός και λήψη αποφάσεων, βασικές αρχές του μάρκετινγκ, διοίκηση ανθρώπινων πόρων, οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός, διοίκηση έργου, επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός, έρευνα αγοράς, ανάλυση ρίσκου, αναγνώριση ευκαιριών, δημόσιες σχέσεις και καινοτομία. Στην περίπτωση αυτή ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν τον συνδυασμό των θεμάτων που θεωρούν ότι θα πρέπει να περιλαμβάνεται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας.

Στην επόμενη ερώτηση παρατίθενται πέντε διαφορετικοί σκοποί τους οποίους μπορεί να εξυπηρετεί ένα μάθημα επιχειρηματικότητας όπως αυτοί προέκυψαν από έρευνα σε αντίστοιχα προγράμματα επιχειρηματικότητας σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες³¹. Έτσι, όπως και στην περίπτωση των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου ζητήθηκε και από τους καθηγητές του εξωτερικού να τους ταξινομήσουν με τους αριθμούς από το 1 έως το 5, όπου 1 = πρωταρχικός και 5 = δευτερεύον.

3^η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνονται οι επόμενες δύο ερωτήσεις στις οποίες ζητείται από τους καθηγητές να σημειώσουν τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος της επιχειρηματικότητας αλλά και τον τρόπο αξιολόγησης των φοιτητών τους στο μάθημα αυτό. Σε αυτή την περίπτωση ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν το ποσοστό στο οποίο χρησιμοποιούν επτά διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας οι οποίες (όπως προέκυψε από τη βιβλιογραφική έρευνα) εφαρμόζονται στο μάθημα της επιχειρηματικότητας: διαλέξεις από τον καθηγητή, δημιουργία μιας εικονικής επιχείρησης στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία θα διαχειρίζονται οι φοιτητές φυσικά με την καθοδήγηση κάποιων καθηγητών, παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies), επισκέψεις των φοιτητών σε επιχειρήσεις, διαλέξεις στελεχών επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο, πρακτική άσκηση των φοιτητών σε εταιρείες (για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα) και οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού. Αντίστοιχα, στην επόμενη ερώτηση, ζητήθηκε από τον καθηγητή να

³¹ Ulla Hytti and Colm O’Gorman, “What is “enterprise education? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries”, *Education & Training, Volume 46 – Number 1 – 2004*, p.p. 11-23 / Thomas N. Garavan and Barra O’Cinneide, “Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and Evaluation (Part 1)”, *Journal of European Industrial Training, Vol. 18 No. 8, 1994*, pp. 3-12.

σημειώσει το ποσοστό στο οποίο χρησιμοποιεί κάθε μια από πέντε (5) διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών: ομαδικές εργασίες, ατομικές εργασίες, παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές, γραπτά τεστ (ενδιάμεσες εξετάσεις κατά τη διάρκεια του εξαμήνου) και τελικές εξετάσεις.

4^η Κατηγορία: Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται τέσσερις ερωτήσεις οι οποίες αφορούν στον τρόπο αξιολόγησης των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας αλλά και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτού του μαθήματος. Πιο αναλυτικά, στις δύο πρώτες ερωτήσεις, ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν αντίστοιχα την άποψή τους σχετικά με την επιτυχία ή μη της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας (με βάση την εμπειρία στο πανεπιστήμιο που διδάσκουν) και να δηλώσουν τον τρόπο με τον οποίο αξιολογούν την επιτυχία ή την αποτυχία τέτοιων προγραμμάτων / μαθημάτων όπως για παράδειγμα αν εφαρμόζουν κάποιο συγκεκριμένο μοντέλο αξιολόγησης.

Επιπλέον στις επόμενες δύο ερωτήσεις, ζητήθηκε από τους καθηγητές να σημειώσουν τα μαθήματα που θεωρούν ότι υποστηρίζουν την επιχειρηματικότητα και σχετίζονται με αυτή καθώς επίσης και να αναφέρουν τις βασικές διαφορές μεταξύ των μαθημάτων «επιχειρηματικότητας» και «διοίκησης επιχειρήσεων» (“entrepreneurship” and “business” courses).

5^η Κατηγορία: Σε αυτή την τελευταία κατηγορία εντάσσεται μια ερώτηση η οποία είναι αρκετά ανεξάρτητη από τις υπόλοιπες. Έπειτα από διάφορες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στους κύκλους επιχειρηματιών έχει διαπιστωθεί ότι δέκα (10) στοιχεία είναι αυτά που θεωρούνται ως τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία: η καινοτομία / πρωτοπορία, η πρωτοβουλία, η δημιουργικότητα, η ικανότητα σωστής επιλογής και συνεργατών, η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής, η ικανότητα προγραμματισμού και οργάνωσης, η ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων, η διαπραγματεύση ικανότητα, η σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών, η δικτύωση και οι επαφές. Με δεδομένα τα χαρακτηριστικά αυτά ζητήθηκε από τους καθηγητές του εξωτερικού (όπως και από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου) να τα αξιολογήσουν βαθμολογώντας τα από το 1 έως το 10 όπου 1=πολύ σημαντικό και 10=καθόλου σημαντικό. Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσουμε να δούμε ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά του επιτυχημένου επιχειρηματία που θεωρούν οι καθηγητές ως σημαντικότερα με σκοπό αυτά τα στοιχεία να τονωθούν μέσα από το μάθημα της επιχειρηματικότητας.

Στο **Παράρτημα VIII**, παρατίθεται το ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε σε διδάσκοντες πανεπιστημίων του εξωτερικού.

5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Καθώς οι απαντήσεις που λήφθηκαν από διδάσκοντες πανεπιστημίων του εξωτερικού ήταν ελάχιστες (μας απεστάλησαν μόλις τέσσερα ερωτηματολόγια), θα μπορούσαμε να πούμε ότι δεν είναι δυνατό να εξαχθούν ιδιαίτερα αξιόπιστα συμπεράσματα. Συγκρίνοντας όμως τις απαντήσεις των διδασκόντων που λάβαμε, με τα ευρήματα ερευνών που έχουν πραγματοποιηθεί σε πανεπιστημιακά ιδρύματα του εξωτερικού και που εντοπίσαμε στη διεθνή βιβλιογραφία και στο διαδίκτυο, παρατηρήσαμε ότι οι απόψεις αυτές συγκλίνουν. Έτσι, μας δίνεται η δυνατότητα να αναφέρουμε και να σχολιάσουμε τις απαντήσεις των διδασκόντων αυτών, προκειμένου να δούμε μια τάση σε σχέση με τον τρόπο διδασκαλίας, τον τρόπο αξιολόγησης, τον σκοπό αλλά και τα περιεχόμενα του μαθήματος της επιχειρηματικότητας, όπως αυτό διδάσκεται σε διάφορα πανεπιστήμια του εξωτερικού.

5.2.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των διδασκόντων

Σε αυτή την πρώτη κατηγορία ερωτήσεων σκιαγραφείται το προφίλ και τα χαρακτηριστικά των διδασκόντων που μας απάντησαν. Έτσι, οι τέσσερις αυτοί καθηγητές που μας απάντησαν ήταν **άνδρες** και είχαν τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

Πρόερχονταν από τα εξής πανεπιστημιακά ιδρύματα:

- Ένας διδάσκοντας από το “George Washington University” (USA).
- Δύο διδάσκοντες από το “University of Ulster” (Northern Ireland, UK).
- Ένας διδάσκοντας από το “London Business School”.

Δήλωσαν ως εξειδίκευσή τους τις ειδικότητες:

- Επιχειρηματικότητα
- Επιχειρησιακή στρατηγική και διεθνείς επιχειρήσεις
- Επιχειρησιακή ανάπτυξη
- Καινοτομία
- Νέες τεχνολογίες

Τα μαθήματα που διδάσκουν στα πανεπιστήμια αυτά είναι τα ακόλουθα:

- Διαχείριση της ανάπτυξης μιας επιχείρησης (“Managing the growing business”)
- Διοίκηση Επιχειρήσεων (“Business Administration”)
- Καινοτομία (“Innovation”)
- Διεθνής Επιστήμη και Τεχνολογία (“International Science and Technology”)
- Νέες επιχειρήσεις (“New Ventures”) και

Διοίκηση της Τεχνολογίας (“Management of Technology”).

Τέλος, οι δύο από αυτούς δήλωσαν ότι διδάσκουν τόσο γενικότερα όσο και ειδικότερα το αντικείμενο της επιχειρηματικότητας 7-10 χρόνια ενώ οι άλλοι δύο περισσότερα από 10 χρόνια.

5.2.2 Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: Οι απόψεις των διδασκόντων για τα μαθήματα επιχειρηματικότητας

Στην πρώτη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, οι διδάσκοντες σημείωσαν τα αντικείμενα που θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας αλλά και σε τι ποσοστό θα πρέπει να διδάσκεται το καθένα. Παρακάτω παραθέτονται σε τρεις κατηγορίες τα αντικείμενα που σημειώθηκαν με τα μεγαλύτερα ποσοστά (κατά αύξουσα σειρά):

1^η Κατηγορία αντικειμένων:

- Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος
- Σχεδιασμός & λήψη αποφάσεων
- Έρευνα αγοράς
- Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης
- Αναγνώριση ευκαιριών
- Καινοτομία & δημιουργικότητα

2^η Κατηγορία αντικειμένων:

- Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός
- Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός
- Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας
- Βασικές αρχές του μάρκετινγκ

3^η Κατηγορία αντικειμένων:

- Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα
- Επιχειρηματικές ικανότητες
- Διοίκηση ανθρώπινων πόρων
- Διοίκηση έργου
- Ανάλυση ρίσκου

Σε γενικές γραμμές παρατηρούμε ότι κατά τη γνώμη των διδασκόντων πανεπιστημίων του εξωτερικού, στο μάθημα της επιχειρηματικότητας θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα περισσότερο στα αντικείμενα που έχουν να κάνουν άμεσα με τους τρόπους δημιουργίας, χρηματοδότησης και ανάπτυξης μιας νέας επιχείρησης και λιγότερο σε αυτά που αφορούν στην ανάπτυξη επιχειρηματικών ικανοτήτων και στους τρόπους διοίκησης της ίδιας της επιχείρησης αλλά και του ανθρώπινου δυναμικού.

Αξιοσημείωτο είναι ότι κανένας διδάσκοντας δεν έδωσε κάποιο ποσοστό στις Δημόσιες Σχέσεις, ένα αντικείμενο στου οποίου την διδασκαλία ίσως να μην δίνεται μεγάλη σημασία στο εξωτερικό ή τουλάχιστον στα πανεπιστήμια από τα οποία λάβαμε απαντήσεις.

Στη δεύτερη ερώτηση αυτής της κατηγορίας ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να σημειώσουν ποιοι θα πρέπει να είναι οι πρωταρχικοί σκοποί ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας. Οι σκοποί τους οποίους έπρεπε να αξιολογήσουν οι διδάσκοντες ήταν οι εξής:

Με βάση τις απαντήσεις τους μπορούμε να κατατάξουμε τους σκοπούς του μαθήματος της επιχειρηματικότητας από το 1 έως το 5 (όπου 1=πρωταρχικός σκοπός, 5=δευτερεύον σκοπός), ως εξής:

1. Να βοηθά στην ανάπτυξη ικανοτήτων και να προσφέρει όλες εκείνες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για ένα νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δικιά του επιχείρηση.
2. Να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας.
3. Απόκτηση όλων των απαραίτητων γνώσεων για την αντιμετώπιση των διαφόρων καταστάσεων μέσα στην επιχείρηση και την κατάστροφηση επιχειρηματικού πλάνου.
4. Να μειώσει την αποστροφή στο ρίσκο με τη βοήθεια αναλυτικών τεχνικών.
5. Να βοηθά τους νέους στο να γίνουν πιο «επιχειρηματικοί» στο σύνολο της ζωής τους δεδομένης της διαρκώς μεταβαλλόμενης φύσης της κοινωνίας και της κουλτούρας.

5.2.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: Τρόποι διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα της επιχειρηματικότητας

Στην πρώτη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν σε τι ποσοστό χρησιμοποιούν κάθε μια από επτά (7) διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας στο μάθημα της επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κατά μέσο όρο τα ποσοστά τα οποία δήλωσαν για την κάθε μέθοδο οι διδάσκοντες.

- ✓ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό και πιο συγκεκριμένα κατά **31%** δήλωσαν τη μέθοδο της παρουσίασης μελετών περίπτωσης (Case Studies) από τον ίδιο τον καθηγητή.
- ✓ Έπειτα σε ποσοστό **29%** δήλωσαν ότι εφαρμόζουν την κλασσική μέθοδο διδασκαλίας, δηλαδή τις διαλέξεις.
- ✓ Σε ποσοστό **10%** τη μέθοδο της οργάνωσης παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού.
- ✓ Στη συνέχεια, σε ποσοστό **9%** δήλωσαν ότι εφαρμόζουν εξίσου τη δημιουργία εικονικής επιχείρησης στην οποία συμμετέχουν και την οποία διαχειρίζονται οι

φοιτητές με την καθοδήγηση καθηγητών, τη μέθοδο των διαλέξεων στελεχών επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο αλλά και τη μέθοδο της πρακτικής άσκησης των φοιτητών σε εταιρείες (για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα).

- ✓ Τέλος, σε ένα μικρό ποσοστό της τάξης του **4%** εφαρμόζουν τη μέθοδο των εκπαιδευτικών επισκέψεων φοιτητών σε επιχειρήσεις.

Στην επόμενη ερώτηση της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν σε τι ποσοστό χρησιμοποιούν κάθε μια από πέντε (5) διαφορετικές μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα της επιχειρηματικότητας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται κατά μέσο όρο τα ποσοστά τα οποία δήλωσαν για την κάθε μέθοδο οι διδάσκοντες.

- ✓ Κατά το μεγαλύτερο ποσοστό, και πιο συγκεκριμένα κατά **38%**, δήλωσαν ότι εφαρμόζουν τη μέθοδο των ατομικών εργασιών των φοιτητών.
- ✓ Κατά **30%** αξιολογούν τους φοιτητές με βάση διάφορες ομαδικές εργασίες.
- ✓ Σε ένα ποσοστό **20%** δηλώθηκε ως μέθοδος αξιολόγησης οι παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους ίδιους τους φοιτητές.
- ✓ Τέλος, σε ένα ποσοστό της τάξης του **13%** χρησιμοποιούν τη μέθοδο των τελικών εξετάσεων.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η μέθοδος των ενδιάμεσων γραπτών τεστ δεν αναφέρθηκε καθόλου ως μέθοδος αξιολόγησης στο μάθημα της επιχειρηματικότητας³².

5.2.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: Αξιολόγηση των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας

Σε αυτή την κατηγορία αναλύονται οι ερωτήσεις που αφορούν στον τρόπο αξιολόγησης των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας αλλά και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτών των μαθημάτων. Πιο συγκεκριμένα οι διδάσκοντες απάντησαν τα εξής:

- Όλοι οι διδάσκοντες (και οι τέσσερις) ανέφεραν ότι η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό κρίνεται απόλυτα επιτυχημένη.
- Ως μεθόδους αξιολόγησης ή μονάδες μέτρησης της επιτυχίας ή της αποτυχίας τέτοιων προγραμμάτων / μαθημάτων οι διδάσκοντες δήλωσαν τις εξής: την ικανοποίηση και τη μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση των φοιτητών, τη συλλογή και καταγραφή των απόψεων των φοιτητών μέσω του ετήσιου ερωτηματολογίου που μοιράζεται σε κάθε πανεπιστήμιο και αφορά στην αξιολόγηση των μαθημάτων.
- Ως μαθήματα τα οποία υποστηρίζουν άμεσα την επιχειρηματικότητα ανέφεραν τα εξής: Στρατηγική, Καινοτομία, Δημιουργικότητα, Μάρκετινγκ, Χρηματοοικονομική.
- Ως κύρια διαφορά μεταξύ των μαθημάτων επιχειρηματικότητας και των μαθημάτων διοίκησης επιχειρήσεων δηλώθηκε το γεγονός ότι τα μαθήματα της

³² Οι αναλυτικοί πίνακες των απαντήσεων των διδασκόντων παραθέτονται στο **Παράρτημα ΙΧ**.

επιχειρηματικότητας είναι περισσότερο προσανατολισμένα στην αναγνώριση ευκαιριών και επιπλέον επικεντρώνονται στη δημιουργία και την ανάπτυξη μιας επιχείρησης.

5.2.5 Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: Χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών

Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνεται η ερώτηση στην οποία ζητήθηκε από τους διδάσκοντες να δηλώσουν ποια χαρακτηριστικά των επιχειρηματιών θεωρούν σημαντικότερα και επομένως απαραίτητα για κάθε φοιτητή που επιθυμεί να γίνει επιχειρηματίας. Τα χαρακτηριστικά αυτά αξιολογήθηκαν από το 1-10 (όπου 1=πολύ σημαντικό και 10=καθόλου σημαντικό). Έτσι, παρακάτω παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά αυτά με αύξουσα σειρά και ξεκινώντας από το πιο σημαντικό με βάση τις απαντήσεις:

Πίνακας 5.1: Χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία – Καθηγητές εξωτερικού

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
1. Διαπραγματευτική ικανότητα
2. Πρωτοβουλία
3. Καινοτομία / πρωτοπορία
4. Ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών
5. Δικτύωση & επαφές
6. Δημιουργικότητα & Ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων
7. Ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής & Ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης
8. Ικανότητα σωστής / αποδοτικής χρήσης πληροφοριών

Σε γενικές γραμμές και με βάση την παραπάνω ανάλυση, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τα μαθήματα ή τα περιεχόμενα των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό είναι περισσότερο επικεντρωμένα στα αντικείμενα που έχουν να κάνουν άμεσα με τους τρόπους δημιουργίας, χρηματοδότησης και ανάπτυξης μιας νέας επιχείρησης και στοχεύουν κυρίως στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στην προσφορά όλων εκείνων των πληροφοριών που είναι απαραίτητες για ένα νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δικιά του επιχείρηση³³.

Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στον τρόπο διδασκαλίας και αξιολόγησης των φοιτητών, παρατηρούμε ότι δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην παρουσίαση μελετών

³³ Αυτό βέβαια μπορεί να διαφέρει από το ένα πανεπιστήμιο στο άλλο ή μεταξύ των διαφόρων προγραμμάτων / μαθημάτων.

περιπτώσεων επιχειρήσεων και επιχειρηματιών (case studies) αλλά και στην πραγματοποίηση διαλέξεων από τους καθηγητές, ενώ η αξιολόγηση γίνεται κυρίως μέσα από τις εργασίες των φοιτητών είτε αυτές είναι ατομικές είτε ομαδικές και μέσω παρουσιάσεων μελετών περίπτωσης από τους φοιτητές. Σε γενικές γραμμές η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό κρίνεται επιτυχημένη και αυτό το αξιολογούν κυρίως οι φοιτητές μέσω ερωτηματολογίων αλλά και με βάση την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Τέλος, τα βασικά χαρακτηριστικά ενός επιχειρηματία που θα πρέπει να αναπτύσσονται και στους φοιτητές είναι η ικανότητά τους να διαπραγματεύονται και να λαμβάνουν πρωτοβουλίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ

6.1 Η ΕΡΕΥΝΑ ΠΕΔΙΟΥ ΣΤΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Στην τρίτη και τελευταία φάση αυτής της ερευνητικής διαδικασίας, κρίθηκε ιδιαίτερα χρήσιμη η καταγραφή των θέσεων και των αντιλήψεων διαφόρων επιχειρηματιών σε σχέση με την επιχειρηματικότητα, τη διδασκαλία της αλλά και τις γνώσεις τους που ήταν χρήσιμες προκειμένου να ξεκινήσουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Προκειμένου λοιπόν, να εξεταστούν οι αντιλήψεις αλλά και η εμπειρία των επιχειρηματιών σε σχέση με την επιχειρηματικότητα αλλά και τη διδασκαλία της, θεωρήθηκε χρήσιμο να διενεργηθεί μια ακόμα έρευνα πεδίου μέσω ερωτηματολογίου.

Πιο αναλυτικά, δημιουργήθηκε ένα πεντασέλιδο ερωτηματολόγιο που περιλάμβανε μια (1) σελίδα εισαγωγής, στην οποία γινόταν εξήγηση τόσο του έργου «Πρωταγόρας» όσο και του σκοπού του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου, και τέσσερις (4) σελίδες με 21 συνολικά ερωτήσεις. Το ερωτηματολόγιο αυτό μπορούμε να πούμε ότι χωρίζεται σε πέντε (5) κατηγορίες ερωτήσεων οι οποίες περιλαμβάνουν τα εξής:

1η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων περιλαμβάνονται οι πέντε (5) πρώτες ερωτήσεις, οι οποίες ζητούν τα βασικά χαρακτηριστικά της εταιρείας προκειμένου να έχουμε μια γενική εικόνα. Έτσι, στις ερωτήσεις αυτές ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν τον τομέα δραστηριότητας της επιχείρησής τους και το έτος ίδρυσής της. Επιπλέον, προκειμένου να σχηματίσουμε μια εικόνα για το μέγεθος της εταιρείας ζητήθηκε η καταγραφή του αριθμού των ατόμων που απασχολεί, η νομική της μορφή καθώς και το μέσο ύψος του ισολογισμού της εταιρείας τα τελευταία 2 – 3 έτη.

2^η Κατηγορία: Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει τις επόμενες πέντε (5) ερωτήσεις, στις οποίες παρουσιάζεται το προφίλ του ερωτώμενου επιχειρηματία. Πιο συγκεκριμένα, ζητείται από τον επιχειρηματία να σημειώσει την ηλικία του σημειώνοντας μια από τις τέσσερις κατηγορίες (18-24 ετών, 25-35 ετών, 36-50 ετών και μεγαλύτερος από 50 ετών), τη θέση που κατέχει μέσα στην επιχείρηση, τον συνολικό αριθμό των ετών που δραστηριοποιείται στην επιχείρηση και τέλος τις σπουδές που έχει κάνει και το επίπεδο μόρφωσής του.

3^η Κατηγορία: Σε αυτή την ομάδα εντάσσονται πέντε συνολικά ερωτήσεις οι οποίες έχουν σαν στόχο να καταγράψουν το πότε και με ποιόν τρόπο ξεκίνησε ο κάθε επιχειρηματίας το εγχείρημά του. Πιο συγκεκριμένα, ζητείται από τους επιχειρηματίες να δηλώσουν εάν προέρχονται από επιχειρηματικό περιβάλλον (εάν δηλαδή συνέβαλε, κατά κάποιον τρόπο, η οικογενειακή παράδοση στην απόφασή τους αυτή). Επιπλέον, ζητείται από τον κάθε επιχειρηματία να σημειώσει την ηλικία στην οποία ξεκίνησε την επιχειρηματική του καριέρα σημειώνοντας μια από τέσσερις κατηγορίες, το χρονικό διάστημα το οποίο αφιέρωσε για να σκεφτεί την επιχειρηματική του ιδέα, αλλά και τον παράγοντα ή τους παράγοντες που τον ώθησαν στο να αναλάβει το ρίσκο για τη δημιουργία της επιχείρησής του. Τέλος, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν τον παράγοντα που τους βοήθησε περισσότερο στο εγχείρημά τους αυτό τόσο από πλευράς γνώσεων όσο και από πλευράς στοιχείων του χαρακτήρα τους.

4^η Κατηγορία: Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει τρεις κατά κάποιον τρόπο ανεξάρτητες ερωτήσεις οι οποίες αφορούν κυρίως τη γενικότερη αντίληψη για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και τα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία. Πιο συγκεκριμένα, στην πρώτη ερώτηση αναφέρεται ότι από έρευνα που πραγματοποίησε το Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE)³⁴ προέκυψε ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες στην Ελλάδα ασχολούνται με τις επιχειρήσεις κατ' ανάγκη, δηλαδή είτε γιατί δεν βρήκαν κάτι καλύτερο να κάνουν είτε γιατί δεν μπόρεσαν να γίνουν δημόσιοι υπάλληλοι. Έτσι, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας τους με την παραπάνω διαπίστωση της έρευνας προκειμένου να δούμε και τη δική τους θέση.

Από την άλλη πλευρά, η επόμενη ερώτηση περιλαμβάνει τη διαπίστωση, από διάφορες έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στους κύκλους επιχειρηματιών, ότι δέκα (10) στοιχεία είναι αυτά που θεωρούνται ως τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία. Με δεδομένα τα χαρακτηριστικά αυτά ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες (όπως και από τους καθηγητές στα προηγούμενα ερωτηματολόγια) να τα αξιολογήσουν βαθμολογώντας τα από το 1 έως το 10 όπου 1=πολύ σημαντικό και 10=καθόλου σημαντικό. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαμε να δούμε ποια είναι αυτά τα χαρακτηριστικά του επιτυχημένου επιχειρηματία που θεωρούν οι ίδιοι οι Έλληνες επιχειρηματίες ως σημαντικότερα με σκοπό να δοθεί έμφαση σε αυτά τα στοιχεία μέσα από το μάθημα της επιχειρηματικότητας.

Τέλος, ζητείται από τους επιχειρηματίες, με βάση την επιχειρηματική εμπειρία που έχουν αποκτήσει, να δώσουν μια και μοναδική συμβουλή σε κάποιον που ξεκινά τώρα ή που σκέφτεται να ξεκινήσει την καριέρα του ως επιχειρηματίας. Ο επιχειρηματίας κλήθηκε να επιλέξει μια συμβουλή από τις ακόλουθες οχτώ: «Δεν ενδείκνυται η εποχή για επιχειρηματική δραστηριότητα», «Απαιτείται αρκετή προσωπική εργασία», «Απαιτείται οικονομική άνεση / αρκετά κεφάλαια», «Προσεκτική αντιμετώπιση των πραγμάτων», «Προσεκτική επιλογή συνεργατών», «Τολμηρές επιλογές», «Γνώση του αντικειμένου», «Απαραίτητη η κατάστρωση επιχειρηματικού σχεδίου (Business Plan).

5^η Κατηγορία: Σε αυτή την τελευταία κατηγορία εντάσσονται επίσης τρεις ερωτήσεις, οι οποίες έχουν σαν σκοπό να καταγράψουν τις απόψεις των επιχειρηματιών σε σχέση με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, ζητείται να σημειώσουν

³⁴ <http://www.iobe.gr>

και να αιτιολογήσουν την άποψή τους για το αν η επιχειρηματικότητα μπορεί να διδαχθεί και να δηλώσουν εάν έχουν συμμετάσχει ή έχουν παρακολουθήσει ποτέ κάποιο μάθημα ή κάποιο σεμινάριο για την επιχειρηματικότητα και αν ναι να καταγράψουν τι περιλάμβανε αυτό.

Τέλος, παρατίθενται οι ενότητες / τα θέματα που περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας με βάση τα στοιχεία που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα αλλά και την έρευνα σε οδηγούς σπουδών πανεπιστημιακών τμημάτων του εξωτερικού. Στην περίπτωση αυτή ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν το συνδυασμό των θεμάτων που θεωρούν ότι θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας.

Στο **Παράρτημα X** παρατίθεται το ερωτηματολόγιο που απεστάλη στους επιχειρηματίες.

6.2 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Το ερωτηματολόγιο αυτό (του οποίου η σύνταξη ολοκληρώθηκε στις 9 Αυγούστου) στάλθηκε με τη μορφή επιστολής σε 50 από τα 58 συνολικά μέλη της Ελληνικής Λέσχης Επιχειρηματικότητας. Αναλυτικότερα, η Λέσχη Επιχειρηματικότητας αποτελεί μια πρωτοβουλία η οποία απόκτησε υπόσταση ως ένας νέος πρωτοπόρος θεσμός, με την ίδρυσή της, τον Φεβρουάριο του 1995. Η Λέσχη αυτή είναι ένα σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα που φιλοδοξεί να αναδείξει και να στηρίξει τους πιο άξιους νέους επιχειρηματίες της χώρας μας όπως αυτοί προβάλλονται μέσα από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα. Ιδρύθηκε από εικοσιτέσσερα (24) φυσικά πρόσωπα, όλοι τους καταξιωμένοι επιχειρηματίες, ενώ το μόνο μέλος μη φυσικό πρόσωπο είναι η Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ). Σήμερα, τα μέλη της Λέσχης απαριθμούνται σε πενήντα οχτώ (58).

Στόχος της Λέσχης αυτής είναι η ετήσια βράβευση των πλέον ικανών επιχειρηματιών (Βραβεία «Κούρος» και απονομή «Αριστείων Εξαιρετικής Επίδοσης») αλλά εκτός από αυτό σκοπεύει και στο να αφουγκράζεται το γνήσιο σφυγμό του πιο δυναμικού τμήματος του επιχειρηματικού κόσμου. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, περιλαμβάνει ανά τακτά χρονικά διαστήματα στην ερευνητική της διαδικασία ένα ερωτηματολόγιο σχετικά με καίρια θέματα της ελληνικής πραγματικότητας³⁵.

Από τον δικτυακό τόπο της Λέσχης Επιχειρηματικότητας³⁶ ήταν δυνατή η λήψη της λίστας με τους 58 συνολικά Έλληνες επιχειρηματίες – μέλη της Λέσχης. Έπειτα από έρευνα στις ιστοσελίδες αυτών των εταιρειών, βρήκαμε τις ταχυδρομικές διευθύνσεις για πενήντα από αυτές και έτσι στείλαμε επιστολές απευθυνόμενες στον εκάστοτε επιχειρηματία. Στις επιστολές αυτές εξηγήσαμε τον σκοπό του προγράμματος για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και της έρευνάς μας και τους επισυνάψαμε το ερωτηματολόγιο προς συμπλήρωση και αποστολή του μέσα σε ένα

³⁵ Περισσότερες λεπτομέρειες για τη Λέσχη Επιχειρηματικότητας παραθέτονται στο **Παράρτημα XI**.

³⁶ <http://www.leshiepi.gr>

εύλογο χρονικό διάστημα. Στο **Παράρτημα XII**, παρατίθεται ο πίνακας με τα μέλη της Λέσχης Επιχειρηματικότητας στα οποία απεστάλη ερωτηματολόγιο.

6.3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

Από τους πενήντα (50) συνολικά επιχειρηματίες, στους οποίους όπως προαναφέραμε απεστάλη το ερωτηματολόγιο, λάβαμε 14 απαντήσεις, δηλαδή μας απάντησε το 28% των ερωτηθέντων. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο ότι το κύριο μέρος αυτής της έρευνας πραγματοποιήθηκε την περίοδο του Αυγούστου κατά την οποία οι περισσότερες εταιρείες υπολειπονται λόγω διακοπών. Επιπλέον, το καθημερινό πρόγραμμα των επιχειρηματιών είναι ιδιαίτερα φορτωμένο και σε πολλές περιπτώσεις δεν ήταν δυνατό να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιό μας.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου αυτού πραγματοποιείται ανάλυση των απαντήσεων των επιχειρηματιών και καταγράφονται οι θέσεις, οι αντιλήψεις αλλά και οι προτάσεις τους για το μάθημα της επιχειρηματικότητας.

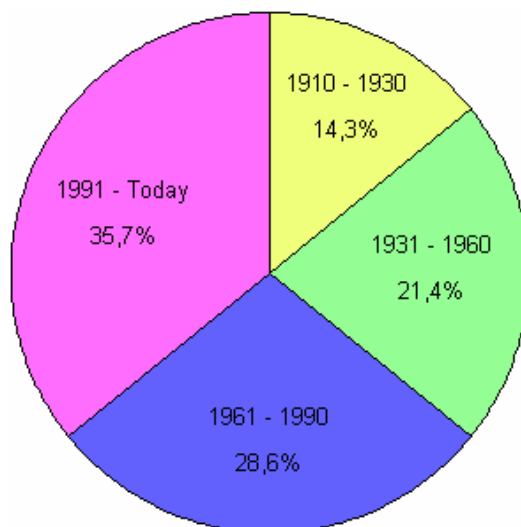
6.3.1 Αποτελέσματα πρώτης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά της εταιρείας

Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι ερωτήσεις που αφορούν στα γενικά χαρακτηριστικά αλλά και στο προφίλ των επιχειρήσεων στις οποίες απευθυνθήκαμε. Αρχικά, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν τον τομέα δραστηριότητας της επιχείρησής τους. Οι τομείς οι οποίοι καταγράφηκαν ήταν οι ακόλουθοι:

- ✓ Τομέας τροφίμων
- ✓ Ασφαλιστικές επιχειρήσεις
- ✓ Εκπαιδευτικές υπηρεσίες (εκπαιδευτήρια)
- ✓ Ανακύκλωση χαρτιού – χάρτινες κατασκευές
- ✓ Τραπεζικός τομέας
- ✓ Ναυπηγεία
- ✓ Τομέας οικονομικών υπηρεσιών
- ✓ Επιβατηγός ναυτιλία
- ✓ Παροχή συμβουλευτικών / επενδυτικών υπηρεσιών
- ✓ Χρηματοπιστηριακές υπηρεσίες

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν το έτος ίδρυσης της επιχείρησής τους. Οι απαντήσεις τους φαίνονται στο παρακάτω σχήμα:

Σχήμα 6.1: Έτος ίδρυσης της εταιρείας

Όπως παρατηρούμε στο παραπάνω σχήμα, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων και πιο συγκεκριμένα το 35,7%, δήλωσε ότι ιδρύθηκε κάποιο έτος μέσα στην περίοδο από το 1991 έως σήμερα. Ένα επίσης μεγάλο ποσοστό (28,6%) δήλωσε ότι ιδρύθηκε μέσα στην περίοδο από το 1961 έως το 1990.

Οι επόμενες τρεις ερωτήσεις στοχεύουν στο να καταγράψουν κυρίως το μέγεθος της κάθε επιχείρησης. Έτσι, αρχικά ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να δηλώσουν τη νομική μορφή της εταιρείας τους και τον συνολικό αριθμό των ατόμων που απασχολούν. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων και πιο συγκεκριμένα το 93% ήταν Ανώνυμες Εταιρείες (Α.Ε.) ενώ το υπόλοιπο 7% Εταιρείες Περιορισμένης Ευθύνης (Ε.Π.Ε.). Από την άλλη πλευρά το μεγαλύτερο μέρος των εταιρειών, και πιο συγκεκριμένα το 50%, δήλωσαν ότι απασχολούν από 101 – 500 άτομα. Τα αποτελέσματα φαίνονται αναλυτικότερα στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 6.1: Συνολικός αριθμός απασχολούμενων ατόμων στην επιχείρηση

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Λιγότεροι από 100	3	21,4
101 - 500	7	50
501 - 1000	1	7,1
Περισσότεροι από 1000	3	21,4
ΣΥΝΟΛΟ	14	100

Στην τελευταία ερώτηση αυτής της κατηγορίας ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν το μέσο ύψος του ισολογισμού της εταιρείας τους όπως αυτό διαμορφώνεται τα τελευταία 2 – 3 έτη. Οι απαντήσεις παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 6.2: Μέσο ύψος ισολογισμού

ΜΕΣΟ ΥΨΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Λιγότερο από 10 εκατομ. Euro	3	25,0
11 - 50 εκατομ. Euro	5	42
51 - 100 εκατομ. Euro	2	16,7
Περισσότερα από 201 εκατομ. Euro	2	16,7
ΣΥΝΟΛΟ	12	100

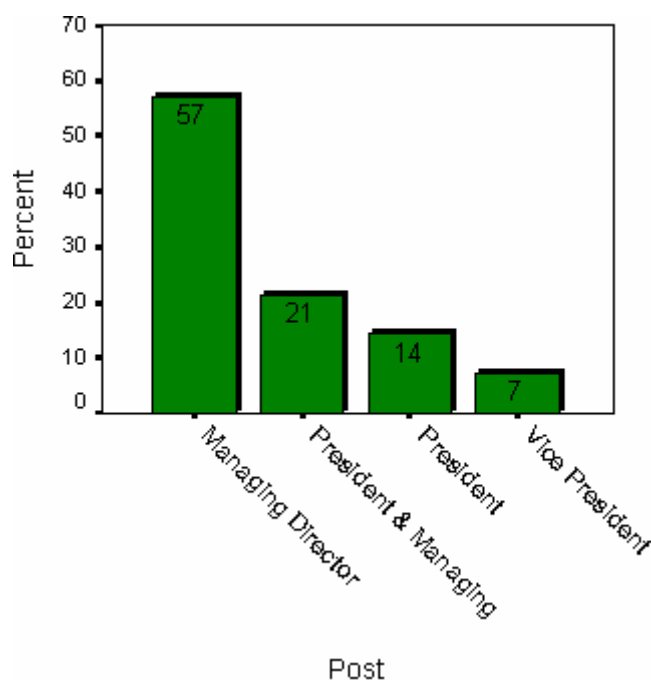
Παρατηρούμε ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων και πιο συγκεκριμένα το 42%, δήλωσε ως μέσο ύψος ισολογισμού κάποιο ποσό μεταξύ των 11 και των 50 εκατομμυρίων Euro.

6.3.2 Αποτελέσματα δεύτερης κατηγορίας ερωτήσεων: Το προφίλ και τα χαρακτηριστικά του επιχειρηματία

Σε αυτή την κατηγορία ερωτήσεων καταγράφονται όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα προκειμένου να σχηματίσουμε μια άποψη για το προφίλ του κάθε επιχειρηματία. Έτσι, αρχικά ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν το φύλο τους όπου διαπιστώθηκε ότι η πλειοψηφία των επιχειρηματιών και πιο συγκεκριμένα το 85,7% ήταν άνδρες ενώ το υπόλοιπο 14,3% γυναίκες.

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν την ηλικία τους και τη θέση που κατέχουν μέσα στην εταιρεία. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες και πιο συγκεκριμένα το 57,1% δήλωσαν ότι είναι άνω των πενήντα (50) ετών ενώ το υπόλοιπο 42,9% δήλωσε ηλικία μεταξύ των 36 και των 50 ετών. Κανένας επιχειρηματίας δεν δήλωσε ηλικία στις κατηγορίες κάτω των 35 ετών. Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στη θέση που κατέχουν μέσα στην επιχείρηση, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (57,1%) δήλωσε ότι κατέχει τη θέση του Διευθύνοντος Συμβούλου ενώ το 21,4% δήλωσε ότι κατέχει τη θέση του Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου. Αναλυτικότερα οι απαντήσεις σε αυτή την ερώτηση παρουσιάζονται στο παρακάτω Σχεδιάγραμμα 6.1.

Σχεδιάγραμμα 6.1: Θέση μέσα στην επιχείρηση

Στην επόμενη ερώτηση αυτής της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν τον συνολικό αριθμό των ετών που βρίσκονται στην επιχείρηση. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρηματιών που μας απάντησαν (το 85,7%) δήλωσε ότι βρίσκεται μέσα στην επιχείρηση περισσότερα από δέκα (10) έτη. Αναλυτικότερα οι απαντήσεις των επιχειρηματιών σε αυτή την ερώτηση παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 6.3: Έτη δραστηριοποίησης στην επιχείρηση

ΕΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
1 - 3 έτη	1	7,1
4 - 6 έτη	1	7,1
7 - 10 έτη	0	0
Περισσότερα από 10 έτη	12	85,7
ΣΥΝΟΛΟ	14	100,0

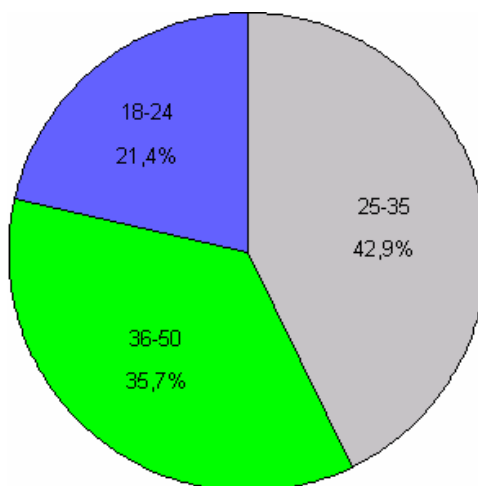
Στην τελευταία ερώτηση αυτής της κατηγορίας ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν το επίπεδο μόρφωσής τους. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών και πιο συγκεκριμένα το 71,4% δήλωσαν ότι είναι πτυχιούχοι κάποιας πανεπιστημιακής σχολής της Ελλάδας ή του εξωτερικού ενώ το 28,6% δήλωσε ότι κατέχει και Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (Master).

6.3.3 Αποτελέσματα τρίτης κατηγορίας ερωτήσεων: Η έναρξη της επιχειρηματικής σταδιοδρομίας

Σε αυτή την ομάδα ερωτήσεων καταγράφονται όλοι εκείνοι οι παράγοντες που σκιαγραφούν το πότε, το πώς και το γιατί ο κάθε επιχειρηματίας αποφάσισε να ξεκινήσει την επιχειρηματική του καριέρα. Αρχικά, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν το αν προέρχονται από επιχειρηματικό περιβάλλον καθώς έχει αποδειχτεί ότι τα άτομα που έχουν γονείς επιχειρηματίες ή έχουν μεγαλώσει σε ένα επιχειρηματικό οικογενειακό περιβάλλον, έχουν την τάση να συνεχίζουν την παράδοση της οικογένειάς τους και να ασχολούνται και αυτοί με τη σειρά τους με τον επιχειρηματικό κλάδο. Το γεγονός αυτό αποδείχτηκε και στα πλαίσια της δικής μας έρευνας όπου το 57,1% των επιχειρηματιών απάντησε ότι προέρχεται από επιχειρηματικό περιβάλλον ενώ το υπόλοιπο 42,9% ότι δεν προέρχεται από τέτοιο περιβάλλον. Σε γενικές γραμμές πάντως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το ποσοστό των επιχειρηματιών που δήλωσαν ότι δεν προέρχονται από επιχειρηματικό περιβάλλον είναι αρκετά μεγάλο.

Στη συνέχεια ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν την ηλικία στην οποία ξεκίνησαν την καριέρα τους. Οι απαντήσεις που λάβαμε απεικονίζονται στο παρακάτω σχήμα.

Σχήμα 6.2: Ηλικία έναρξης της επιχειρηματικής καριέρας

Όπως παρατηρούμε παραπάνω, στο **Σχήμα 6.2.**, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών δήλωσε ότι ξεκίνησε την επιχειρηματική καριέρα σε μια ηλικία μεταξύ των ετών 25 και 35. Ένα επίσης μεγάλο ποσοστό, της τάξης του 35,7% δήλωσε ότι ξεκίνησε την καριέρα του στην ηλικία μεταξύ 36 και 50 ετών, ενώ ένα 21,4% ξεκίνησε την καριέρα του στην ηλικία μεταξύ των ετών 18 και 24. Είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι κανένας από τους επιχειρηματίες δεν δήλωσε ως ηλικία έναρξης της επαγγελματικής του καριέρας τα 50 ή και περισσότερα έτη.

Στη συνέχεια οι επιχειρηματίες δήλωσαν το χρόνο τον οποίο αφιέρωσαν για να σκεφτούν την επιχειρηματική τους ιδέα. Οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 6.4: Χρόνος εκκόλαψης της επιχειρηματικής ιδέας

ΧΡΟΝΟΣ ΕΚΚΟΛΑΨΗΣ ΤΗΣ ΙΔΕΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Λιγότερο από 6 μήνες	4	28,6
Περίπου 1 χρόνο	2	14,3
Περίπου 1 - 2 χρόνια	2	14,3
Περισσότερο από 2 χρόνια	6	42,9
ΣΥΝΟΛΟ	14	100,0

Όπως παρατηρούμε, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών δήλωσε ότι χρειάστηκε περισσότερα από 2 χρόνια προκειμένου να σκεφτεί και να αποφασίσει να υλοποιήσει την επιχειρηματική του ιδέα. Όσον αφορά στους τέσσερις (4) επιχειρηματίες που δήλωσαν ότι για να σκεφτούν την επιχειρηματική τους ιδέα χρειάστηκαν λιγότερους από έξι (6) μήνες, αξίζει να σημειωθεί ότι αναφέρονται σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται είτε στον τομέα των τροφίμων είτε στον χρηματιστηριακό τομέα οι οποίες δημιουργήθηκαν από καθαρή άμεση εκμετάλλευση κάποιας ευκαιρίας που εμφανίστηκε στην αγορά (π.χ. η ανοδική πορεία του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών το 1999 η οποία συνέβαλε στην ίδρυση πολλών χρηματιστηριακών εταιρειών).

Στην επόμενη ερώτηση ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν τον παράγοντα ή τους παράγοντες που τους ώθησαν στο να αναλάβουν το ρίσκο για τη δημιουργία της επιχείρησής τους. Οι παράγοντες οι οποίοι δηλώθηκαν ήταν οι εξής:

- Κατά **33%** η προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία.
- Κατά **21%** η οικογενειακή εμπειρία στον κλάδο.
- Κατά **13%** οι συζητήσεις με επενδυτές.
- Κατά **8%** εξίσου η συμμετοχή σε κάποιο πρόγραμμα επιχειρηματικότητας και οι συζητήσεις με φίλους και συγγενείς.
- Κατά **4%** οι συζητήσεις με προμηθευτές.

Τέλος, ένα ποσοστό επιχειρηματιών της τάξης του **13%** δήλωσε ότι τους ώθησε κάποιος άλλος παράγοντας πέρα από τους αναφερόμενους. Οι επιπλέον παράγοντες οι οποίοι δηλώθηκαν, ήταν οι εξής:

- Η βαθειά προσωπική επιθυμία και το ενδιαφέρον για επιχειρηματική δραστηριοποίηση.
- Οι τάσεις της εποχής και του περιβάλλοντος
- Κενό στην αγορά του συγκεκριμένου προϊόντος ή υπηρεσίας το οποίο ο επιχειρηματίας εκμεταλλεύτηκε σωστά.

Στην τελευταία ερώτηση αυτής της κατηγορίας, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να δηλώσουν τι ήταν αυτό που τους βοήθησε περισσότερο στο εγχείρημά τους τόσο από πλευράς γνώσεων όσο και από πλευράς στοιχείων του χαρακτήρα τους. Τα στοιχεία που αναφέρθηκαν ήταν τα εξής:

- Η δημιουργικότητα.
- Η μεθοδικότητα, η θετική προσέγγιση των προβλημάτων και η ικανότητα ανάλυσης.
- Η ανάγκη και επιθυμία για δραστηριοποίηση και καινοτομία σε έναν συγκεκριμένο χώρο / κλάδο.
- Η μακροχρόνια εμπειρία στο χώρο και η έκθεση σε διεθνές επίπεδο από πολύ νωρίς.
- Οι γνώσεις επιχειρηματικότητας και η σωστή πληροφόρηση.
- Η επικέντρωση (“focus”) στο συγκεκριμένο αντικείμενο.
- Η εργατικότητα και η συστηματικότητα.
- Η γνώση της αγοράς και των τάσεων που επικρατούν
- Η επαφή με πολλές πολιτισμικές κουλτούρες.
- Η αποφασιστικότητα και η ψυχραιμία αντιμετώπισης των καταστάσεων.
- Η πρόσληψη αξιόλογων ανθρώπων – η δυνατότητα οργάνωσης και έμπνευσης του προσωπικού.
- Η ικανότητα μέγιστης αξιοποίησης των ανθρώπων και της εμπειρίας τους.
- Ο οραματισμός ενός προϊόντος ή μιας υπηρεσίας και η σκέψη για το πώς θα μπορούσε αυτό να διατεθεί καλύτερα στο κοινό και να διατηρηθεί.
- Η πίστη ότι το συγκεκριμένο εγχείρημα θα πετύχει.

- Η σημασία στη λεπτομέρεια και η τελειομανία.
- Η προϋπαρξή οικογενειακής επιχείρησης η οποία ήταν η αιτία δραστηριοποίησης στον επιχειρηματικό τομέα.

6.3.4 Αποτελέσματα τέταρτης κατηγορίας ερωτήσεων: Η αντίληψη για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Σε αυτή την κατηγορία, όπως έχουμε προαναφέρει, περιλαμβάνονται ανεξάρτητες ερωτήσεις οι οποίες αφορούν κυρίως τη γενικότερη αντίληψη για την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και τα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία. Αρχικά, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους με την πρόταση ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες στην Ελλάδα ασχολήθηκαν με τις επιχειρήσεις επειδή δεν βρήκαν κάτι άλλο να κάνουν επειδή ή δεν μπόρεσαν να γίνουν δημόσιοι υπάλληλοι, όπως προέκυψε από έρευνα του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE). Οι απαντήσεις των επιχειρηματιών παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 6.5: Βαθμός συμφωνίας με την έρευνα του IOBE

ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ IOBE	ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ (ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ)	ΠΟΣΟΣΤΟ %
Συμφωνώ Απόλυτα	1	8,3
Μάλλον Συμφωνώ	1	8,3
Μάλλον Διαφωνώ	4	33,3
Διαφωνώ Απόλυτα	6	50,0
ΣΥΝΟΛΟ	12	100,0

Όπως παρατηρούμε και στον Πίνακα 6.5, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών που μας απάντησαν, δήλωσε ότι διαφωνεί απόλυτα με την πρόταση αυτή, δηλαδή δεν θεωρεί ότι τα περισσότερα από τα άτομα που ασχολούνται με τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα το κάνουν κατ' ανάγκη ή γιατί δεν μπόρεσαν να κάνουν κάτι καλύτερο. Αντίθετα θεωρούν ότι τα άτομα που αποφασίζουν να ασχοληθούν με τις επιχειρήσεις και να γίνουν επιχειρηματίες το επιθυμούν και το επιδιώκουν πραγματικά.

Στην επόμενη ερώτηση της ομάδας αυτής ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να αξιολογήσουν τα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία, βαθμολογώντας τα από το 1 έως το 10 (όπου = πολύ σημαντικό, 10 = καθόλου σημαντικό). Με βάση τις απαντήσεις τους, τα χαρακτηριστικά αυτά κατατάσσονται ως εξής:

Πίνακας 6.6: Τα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία – Επιχειρηματίες

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ
<ol style="list-style-type: none">1. Δημιουργικότητα2. Ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών3. Ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής4. Καινοτομία / πρωτοπορία5. Πρωτοβουλία6. Ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης7. Διαπραγματευτική ικανότητα8. Ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων9. Σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών10. Δικτύωση & επαφές

Τέλος, ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να διαλέξουν μια και μοναδική συμβουλή την οποία θα έδιναν σε κάποιον που ξεκινά τώρα ή σκέφτεται να ξεκινήσει την καριέρα του ως επιχειρηματίας. Οι κυριότερες συμβουλές που μας έδωσαν οι επιχειρηματίες ήταν οι εξής:

➤ Το **57%** των επιχειρηματιών δήλωσε ότι είναι απαραίτητη η **γνώση του αντικειμένου**.

➤ Το **14%** δήλωσε ότι απαιτείται αρκετή **προσωπική εργασία** και

➤ Το **7%** ότι απαιτείται **προσεκτική αντιμετώπιση των πραγμάτων** και **προσεκτική επιλογή συνεργατών**.

Τέλος, περίπου το **14%** των επιχειρηματιών δήλωσε κάποια άλλη συμβουλή πέρα από αυτές που αναφέρονταν στη λίστα. Οι συμβουλές αυτές ήταν οι εξής:

➤ Να μην περιμένει κάποιος να αποκτήσει γρήγορα και άμεσα οικονομικά οφέλη

➤ Να έχει όραμα και να είναι εργατικός

6.3.5 Αποτελέσματα πέμπτης κατηγορίας ερωτήσεων: Η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας

Στην κατηγορία αυτή, καταγράφονται οι απόψεις των επιχειρηματιών σε σχέση με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Στην πρώτη ερώτηση ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν την άποψή τους για το αν η επιχειρηματικότητα διδάσκεται και να το αιτιολογήσουν. Η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρηματιών, και πιο συγκεκριμένα το **83,3%** δήλωσε ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται, ενώ το υπόλοιπο 16,7% ότι δεν διδάσκεται.

Πιο συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες που δήλωσαν θετική άποψη ως προς τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας, έκαναν τα εξής σχόλια:

- «Ένα ποσοστό της μπορεί να διδαχθεί, το υπόλοιπο όμως είναι έμφυτο».

- «Η επιχειρηματικότητα είναι σαν τον αθλητισμό: όλοι μπορούν να διδαχθούν και να κάνουν σωστά ένα άθλημα, πετυχαίνουν όμως μεγάλες επιδόσεις μόνο τα ταλέντα.»
- «Διδάσκεται στην εφαρμογή της αλλά όχι στη φιλοσοφία της.»
- «Τα πανεπιστήμια θα πρέπει να ασχοληθούν με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας. Εξ' άλλου η επιχειρηματικότητα είναι στο δαιμόνιο της Ελληνικής φυλής»
- «Φυσικά και διδάσκεται γιατί ο άνθρωπος εξελίσσεται μέσα από την εκπαίδευση».
- «Μπορεί να διδαχθεί αρκεί να υπάρχει συνδυασμός θεωρίας και πράξης».
- «Η τεχνοκρατική γνώση ενός αντικειμένου διδάσκεται – αυτό είναι ένα μέρος της επιχειρηματικότητας. Η εμπειρία αποκτάται με την τριβή και το χρόνο, το ένστικτο όχι».
- «Η διδασκαλία της πρέπει να ξεκινάει από τις μικρές ηλικίες (κάτω των 10 ετών)».
- «Διδάσκεται σε ένα μεγάλο ποσοστό: σαν μέθοδος σκέψης, εφαρμογής συστήματος και επιλογών».
- «Διδάσκεται μερικώς αλλά αυτό δεν αποτελεί προϋπόθεση επιτυχίας».
- «Το επιχειρείν απαιτεί γνώση και ήθος».

Με βάση τις παραπάνω προτάσεις και τις απόψεις των επιχειρηματιών συμπεραίνουμε ότι μπορούν να διδαχθούν οι βασικές θεωρητικές γνώσεις της επιχειρηματικότητας καθώς και τα στοιχεία που την απαρτίζουν αλλά η εφαρμογή της στην πράξη προϋποθέτει το ένστικτο και το ταλέντο, στοιχεία τα οποία δεν διδάσκονται.

Στη συνέχεια οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν για το αν έχουν συμμετάσχει ή αν έχουν παρακολουθήσει ποτέ κάποιο μάθημα ή κάποιο σεμινάριο για την επιχειρηματικότητα και τι αυτό περιλάμβανε. Η πλειοψηφία και πιο συγκεκριμένα το 66,7% των επιχειρηματιών δήλωσε ότι έχει παρακολουθήσει διάφορα σεμινάρια για την επιχειρηματικότητα που περιλάμβαναν τα εξής στοιχεία:

- ✓ Επιχειρηματικές επιλογές
- ✓ Πρωτοβουλίες
- ✓ Μελέτες Περίπτωσης (Case studies)
- ✓ Διοίκηση επιχείρησης
- ✓ Τάσεις της αγοράς
- ✓ Μάρκετινγκ
- ✓ Μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό
- ✓ Χρηματοδότηση επιχειρηματικών σχεδίων

Στην τελευταία ερώτηση ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να σημειώσουν τα περιεχόμενα που θεωρούν ότι θα πρέπει να έχει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας. Παρακάτω παραθέτονται τα αντικείμενα που σημειώθηκαν και κατά μέσο όρο το ποσοστό που δηλώθηκε για το κάθε ένα:

Πίνακας 6.7: Περιεχόμενα του μαθήματος της επιχειρηματικότητας - Επιχειρηματίες

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ														Μ.Ο.
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης	2	2	5	15	5	5	0	1	8	3	0	10	5	0	4,4%
Φύση & Περιεχόμενο της επιχειρημ.	2	5	5	15	10	0	0	1	5	2	0	10	5	0	4,3%
Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα	15	3	5	15	5	0	20	1	8	7	0	0	10	20	7,8%
Χρηματοδότηση του επιχ. εγχειρήματος	15	5	10	15	5	0	0	10	5	10	20	10	2	10	8,4%
Επιχειρηματικές ικανότητες	3	5	10	15	10	10	0	15	10	5	0	0	8	0	6,5%
Σχεδιασμός & λήψη αποφάσεων	10	12	5	15	10	15	0	15	8	10	0	0	10	0	7,9%
Βασικές αρχές του μάρκετινγκ	5	5	10	10	5	15	0	5	5	8	5	10	5	15	7,4%
Διοίκηση ανθρώπινων πόρων	5	10	5	0	15	15	10	15	8	7	0	10	10	15	8,9%
Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός	10	5	5	0	10	0	30	10	5	3	10	0	7	0	6,8%
Διοίκηση έργου	5	5	5	0	5	10	0	2	5	5	5	0	6	10	4,5%
Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός	5	11	10	0	5	20	0	10	8	10	10	0	7	0	6,9%
Έρευνα αγοράς	10	8	5	0	5	0	0	3	5	7	50	10	5	10	8,4%
Ανάλυση ρίσκου	5	5	5	0	5	0	20	1	5	5	0	10	3	10	5,3%
Αναγνώριση ευκαιριών	3	6	5	0		0	20	5	6	7	0	10	7	0	4,9%
Δημόσιες σχέσεις	2	4	5	0		10	0	1	5	5	0	10	3	10	3,9%
Καινοτομία & δημιουργικότητα	3	9	5	0	5	0	0	5	4	6	0	10	7	0	3,9%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100%

Παρατηρούμε ότι κατά κύριο λόγο οι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας θα πρέπει να περιλαμβάνονται αντικείμενα που σχετίζονται άμεσα με τη δημιουργία και την ανάπτυξη μιας επιχείρησης, όπως είναι η Εισαγωγή στην Επιχειρηματικότητα και η Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος. Εξίσου σημαντικό είναι να περιλαμβάνονται αντικείμενα που σχετίζονται με τη λήψη αποφάσεων και τη διοίκηση του ανθρώπινου δυναμικού. Τα θέματα που σχετίζονται με τη στρατηγική, την ανάλυση ρίσκου, την αναγνώριση ευκαιριών και με εισαγωγικά θέματα για την επιχειρηματικότητα, φαίνεται ότι θεωρούνται λιγότερο σημαντικά από τους επιχειρηματίες.

Στο **Παράρτημα XIII** παραθέτονται οι αναλυτικοί πίνακες με τις απαντήσεις των επιχειρηματιών

6.4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σε γενικές γραμμές και με βάση την παραπάνω ανάλυση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι επιχειρήσεις από τις οποίες λάβαμε απαντήσεις είναι σύγχρονες και μπορούν να χαρακτηριστούν από μεσαίες έως μεγάλες, καθώς από τη μια πλευρά το έτος ίδρυσής τους κατά πλειοψηφία εντάσσεται στην τελευταία δεκαετία και από την άλλη απασχολούν κατά πλειοψηφία από 100 έως 500 εργαζομένους. Επιπλέον έχουν τη νομική μορφή της Ανώνυμης Εταιρείας ενώ το μέσο ύψος του ισολογισμού τους κυμαίνεται από τα 11 έως τα 50 εκατομμύρια €.

Οι επιχειρηματίες που μας απάντησαν ήταν στην πλειοψηφία τους άνδρες, ηλικίας από 36 έως 50 ετών, πτυχιούχοι πανεπιστημιακών σχολών. Κατά πλειοψηφία κατέχουν τη θέση του Διευθύνοντος Συμβούλου και δραστηριοποιούνται στη συγκεκριμένη εταιρεία πάνω από δέκα (10) χρόνια. Όσον αφορά στον τρόπο που ξεκίνησαν το εγχείρημά τους, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά πλειοψηφία προέρχονται από επιχειρηματικό περιβάλλον (π.χ. οικογενειακή επιχείρηση) αλλά είναι εξίσου μεγάλο και το ποσοστό όσων δήλωσαν ότι ξεκίνησαν μόνοι τους την επιχειρηματική τους καριέρα. Η προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία είναι αυτή που στις περισσότερες περιπτώσεις ωθεί κάποιον στο να ξεκινήσει μια επιχείρηση, ενώ για να ωριμάσει μια επιχειρηματική ιδέα συνήθως απαιτούνται περισσότερα από δύο (2) χρόνια.

Όσον αφορά στις συμβουλές που δίνουν στους νέους, οι επιχειρηματίες πιστεύουν ότι ακόμα και αν η επιλογή για την επιχειρηματική δραστηριοποίηση είναι μονόδρομος για κάποιον που προέρχεται από μια επιχειρηματική οικογένεια, στην πορεία ξετυλίγονται στοιχεία των ικανοτήτων και των δεξιοτήτων που διαθέτει κανείς και είτε πετυχαίνει είτε όχι. Έτσι, απαιτείται γνώση του αντικειμένου με το οποίο προτίθεται κάποιος να ασχοληθεί και πολύ προσωπική εργασία. Σε αυτό στηρίζεται και η άποψή τους για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας καθώς ναι μεν πιστεύουν ότι διδάσκεται αλλά κατά το ήμισι, καθώς απαιτεί και το «επιχειρηματικό δαιμόνιο – ταλέντο».

Θεωρούν ότι τα κυριότερα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει ένας επιχειρηματίας ή ένας επίδοξος επιχειρηματίας είναι η δημιουργικότητα, η ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών και συνεργατών και η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής, καθώς έχει αποδειχτεί ότι οι επιχειρήσεις που δεν καταστρώνουν κάποια στρατηγική και κάποιο ευέλικτο επιχειρηματικό πλάνο (“business plan”), μπορούν να βρεθούν πολύ εύκολα σε αδιέξοδο και να οδηγηθούν στο κλείσιμο. Τέλος, ένα μάθημα επιχειρηματικότητας σύμφωνα με τις απόψεις των επιχειρηματιών θα πρέπει να είναι προσανατολισμένο στην εκμάθηση όλων των απαραίτητων εργαλείων έτσι ώστε να είναι κανείς σε θέση να δημιουργήσει μια δική του επιχείρηση. Επιπλέον, θα πρέπει να τους μαθαίνει να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις τόσο σε σχέση με την επιχείρησή τους όσο και σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό που απασχολούν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ / ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό πραγματοποιείται μια σύνοψη / σύγκριση των κυριότερων αποτελεσμάτων που προήλθαν από την ανάλυση των τεσσάρων ερωτηματολογίων (φοιτητών, διδασκόντων του Πανεπιστημίου Αιγαίου, διδασκόντων πανεπιστημίων του εξωτερικού και επιχειρηματιών). Έπειτα από αυτή τη σύγκριση, θα μπορέσουμε να εξάγουμε ένα γενικότερο συμπέρασμα σχετικά με τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής.

7.1 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΘΕΣΕΩΝ & ΑΠΟΨΕΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σε αυτό το σημείο είμαστε σε θέση να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα και να καταγράψουμε τις ομοιότητες αλλά και τις διαφορές στις απόψεις για τα περιεχόμενα, τον τρόπο διδασκαλίας και το σκοπό ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας, τόσο των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου όσο και των καθηγητών Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων του εξωτερικού που πήραν μέρος στην έρευνα. Παρακάτω, στον **Πίνακα 7.1** αντιπαραθέτονται τα αντικείμενα που δήλωσαν οι καθηγητές ότι θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας και το ποσοστό που αντιστοιχεί στο καθένα.

Παρατηρώντας τα στοιχεία αυτά, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι τα μαθήματα της επιχειρηματικότητας στο εξωτερικό είναι περισσότερο επικεντρωμένα στα αντικείμενα που έχουν να κάνουν άμεσα με τους τρόπους δημιουργίας, χρηματοδότησης και ανάπτυξης μιας νέας επιχείρησης και στοχεύουν κυρίως στην ανάπτυξη ικανοτήτων και στην προσφορά όλων εκείνων των πληροφοριών που είναι απαραίτητες για ένα νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δικιά του επιχείρηση. Από την άλλη πλευρά, κατά τη γνώμη των διδασκόντων του Πανεπιστημίου Αιγαίου, στο μάθημα της επιχειρηματικότητας θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα περισσότερο στα αντικείμενα που έχουν να κάνουν με το σχεδιασμό, τη λήψη αποφάσεων και τη στρατηγική που θα πρέπει να εφαρμόζεται σε μια επιχείρηση και έπειτα στα αντικείμενα που σχετίζονται άμεσα με τους τρόπους δημιουργίας, χρηματοδότησης και ανάπτυξης μιας νέας

επιχείρησης. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ποσοστό που δίνεται από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου στο αντικείμενο της αναγνώρισης ευκαιριών, που θεωρείται από τους βασικούς τομείς στο κομμάτι της επιχειρηματικότητας, είναι αρκετά μικρό.

Πίνακας 7.1: Σύγκριση περιεχομένων του μαθήματος «Επιχειρηματικότητα»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ "ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ"			
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	
Κατηγορία / Ποσοστό	Αντικείμενο	Κατηγορία / Ποσοστό	Αντικείμενο
1^η Κατηγορία (10%-12%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων ▪ Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης ▪ Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός ▪ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος 	1^η Κατηγορία (8%-15%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος ▪ Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων ▪ Έρευνα αγοράς ▪ Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης ▪ Αναγνώριση ευκαιριών ▪ Καινοτομία
2^η Κατηγορία (7%-10%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων ▪ Ανάλυση ρίσκου ▪ Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας ▪ Διοίκηση έργου 	2^η Κατηγορία (6%-8%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ ▪ Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας ▪ Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός ▪ Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός
3^η Κατηγορία (1%-6%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Καινοτομία ▪ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ ▪ Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός ▪ Έρευνα αγοράς ▪ Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα ▪ Αναγνώριση ευκαιριών 	3^η Κατηγορία (1%-6%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα ▪ Επιχειρηματικές Ικανότητες ▪ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων ▪ Διοίκηση έργου ▪ Ανάλυση ρίσκου

Στη συνέχεια, παρατίθεται παρακάτω ο συγκριτικός πίνακας των ποσοστών που δηλώθηκαν για κάθε μέθοδο διδασκαλίας αλλά και αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα αυτό από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου αλλά και του εξωτερικού.

Πίνακας 7.2: Σύγκριση μεθόδων διδασκαλίας & αξιολόγησης των φοιτητών για το μάθημα «επιχειρηματικότητα»

ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ “ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ”			
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	
Ποσοστό	Μέθοδος	Ποσοστό	Μέθοδος
27%	Διαλέξεις	31%	Case Studies
15%	Εικονική επιχείρηση + Case studies	29%	Διαλέξεις
12%	Διαλέξεις στελεχών	10%	Οργάνωση Παιχνιδιών
11%	Πρακτική άσκηση	9%	Εικονική επιχείρηση
10%	Οργάνωση παιχνιδιών	9%	Διαλέξεις στελεχών + Πρακτική
6%	Επισκέψεις σε επιχειρήσεις	4%	Επισκέψεις σε επιχειρήσεις
ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ “ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ”			
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	
Ποσοστό	Μέθοδος	Ποσοστό	Μέθοδος
27%	Τελικές εξετάσεις	38%	Ατομικές εργασίες
26%	Case studies	30%	Ομαδικές εργασίες
24%	Ομαδικές εργασίες	20%	Case Studies
17%	Ατομικές εργασίες	13%	Τελικές εξετάσεις
6%	Ενδιάμεσα τεστ		

Όπως είναι φανερό από τον **Πίνακα 7.2**, οι καθηγητές των πανεπιστημίων του εξωτερικού όσον αφορά στις μεθόδους διδασκαλίας του μαθήματος αυτού, δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε αυτές τις μεθόδους που στοχεύουν να δώσουν στους φοιτητές πρακτικές γνώσεις και να εμπλουτίσουν την εμπειρία τους σε θέματα που αφορούν άμεσα μια επιχείρηση (π.χ. παρουσίαση μελετών περιπτώσεων επιχειρήσεων – case studies, οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού, δημιουργία εικονικής επιχείρησης στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία διαχειρίζονται οι φοιτητές με την καθοδήγηση καθηγητών). Επίσης, οι διαλέξεις από τους ίδιους τους καθηγητές παίζουν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Οι διδάσκοντες του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ακόμα και στην περίπτωση του μαθήματος της επιχειρηματικότητας, δείχνουν να δίνουν μεγάλη βαρύτητα στις διαλέξεις και σχετικά μικρά ποσοστά σε άλλες πιο πρακτικές μεθόδους, όπως αυτές που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Από την άλλη πλευρά, όσον αφορά στις μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών παρατηρούμε ότι στην περίπτωση των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου η μεγαλύτερη βαρύτητα δίνεται στις τελικές εξετάσεις (γραπτές ή προφορικές) ενώ στην περίπτωση των καθηγητών πανεπιστημίων του εξωτερικού Όμως, είναι αξιοσημείωτο ότι στην περίπτωση των καθηγητών του εξωτερικού δίνεται πολύ μεγαλύτερο ποσοστό στις ατομικές και ομαδικές εργασίες των φοιτητών κι ένα πολύ μικρό συγκριτικά ποσοστό στις Τελικές εξετάσεις. Επιπλέον, στην περίπτωση των καθηγητών πανεπιστημίων του εξωτερικού η μέθοδος των ενδιάμεσων τεστ, δηλώθηκε ότι δεν εφαρμόζεται καθόλου στην περίπτωση του μαθήματος της επιχειρηματικότητας.

Τέλος, όσον αφορά στο σκοπό που θα πρέπει να έχει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας, συγκρίνοντας τις απόψεις των καθηγητών μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κατά τη γνώμη των καθηγητών του εξωτερικού πρωταρχικός σκοπός

ενός τέτοιου μαθήματος ή προγράμματος θα πρέπει να είναι η ανάπτυξη ικανοτήτων και η προσφορά απαραίτητων πληροφοριών έτσι ώστε να καθίσταται ένα νέο και πρόθυμο άτομο σε θέση να ξεκινήσει μια δικιά του επιχείρηση. Αντίθετα, σύμφωνα με τις απόψεις των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου, ένα τέτοιο μάθημα θα πρέπει κυρίως να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας.

Από τα παραπάνω είναι προφανές ότι οι καθηγητές των πανεπιστημίων του εξωτερικού χρησιμοποιούν πιο πρακτικά εργαλεία στη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας και σκοπός τους είναι να δώσουν στους φοιτητές όλα τα απαραίτητα εφόδια έτσι ώστε να είναι σε θέση να δημιουργήσουν μια δική τους επιχείρηση. Από την άλλη πλευρά, οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου δείχνουν να αντιμετωπίζουν την επιχειρηματικότητα περισσότερο σε ένα θεωρητικό επίπεδο και αυτό διακρίνεται τόσο από τα περιεχόμενα που θα ήθελαν να έχει ένα τέτοιο μάθημα όσο από τον σκοπό που θα πρέπει αυτό να εξυπηρετεί.

7.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟΨΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ ΚΑΙ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟ ΤΟΥ

Σε γενικές γραμμές, όπως περιγράφηκε και στο Κεφάλαιο 6, οι επιχειρηματίες δήλωσαν ότι οι βασικές θεωρητικές γνώσεις της επιχειρηματικότητας καθώς και τα στοιχεία που την απαρτίζουν μπορούν να διδαχθούν. Επιπλέον, μπορεί να μεταδοθεί στους φοιτητές ένα μέρος της εμπειρίας διαφόρων επιχειρηματιών είτε μέσω διαλέξεων των ίδιων είτε μέσω παρουσιάσεων μελετών περίπτωσης επιχειρήσεων (case studies). Παρόλα όμως αυτά, η εφαρμογή της επιχειρηματικότητας στην πράξη προϋποθέτει το ένστικτο και το ταλέντο, στοιχεία τα οποία δεν διδάσκονται αλλά όμως μπορούν να καλλιεργηθούν. Παρακάτω συγκρίνονται οι απόψεις των επιχειρηματιών για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας με τους καθηγητές.

Αρχικά, προκειμένου να διαπιστώσουμε αν τα αντικείμενα που θεωρούν οι επιχειρηματίες ότι θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας συμβαδίζουν με αυτά που όντως διδάσκονται (στο εξωτερικό) ή αυτά που προτίθενται να διδάξουν οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου στα πλαίσια αυτού του μαθήματος, παρατίθεται οι παρακάτω συγκριτικός πίνακας (Πίνακας 7.3). Παρατηρώντας τον πίνακα αυτό, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι ένα μάθημα επιχειρηματικότητας σύμφωνα με τις απόψεις των επιχειρηματιών, θα πρέπει να είναι προσανατολισμένο στην εκμάθηση των φοιτητών στο να αναγνωρίζουν και να εκμεταλλεύονται ευκαιρίες αλλά και να λαμβάνουν σωστές αποφάσεις τόσο σε σχέση με την επιχείρησή τους όσο και σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό που απασχολούν.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι η βαρύτητα που δίνεται από τους επιχειρηματίες στο κομμάτι της αναγνώρισης των ευκαιριών δεν δίνεται ούτε από τους καθηγητές του εξωτερικού ούτε από τους καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Όσον αφορά όμως στα υπόλοιπα συστατικά του μαθήματος τα οποία οι επιχειρηματίες θεωρούν ιδιαίτερα σημαντικά, αυτά συγκλίνουν περισσότερο με τις απόψεις των καθηγητών πανεπιστημίων του εξωτερικού.

Πίνακας 7.3: Περιεχόμενα του μαθήματος «επιχειρηματικότητα» - σύγκριση μεταξύ επιχειρηματιών και καθηγητών πανεπιστημίων του εξωτερικού – καθηγητών Π.Α.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ "ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ"			
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ	
Κατηγορία / Ποσοστό	Αντικείμενο	Κατηγορία / Ποσοστό	Αντικείμενο
1^η Κατηγορία (7% - 8%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων ▪ Έρευνα αγοράς ▪ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος ▪ Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα ▪ Σχεδιασμός & Λήψη αποφάσεων ▪ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ 	1^η Κατηγορία (8%-15%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος ▪ Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων ▪ Έρευνα αγοράς ▪ Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης ▪ Αναγνώριση ευκαιριών ▪ Καινοτομία
2^η Κατηγορία (5% - 8%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός ▪ Επιχειρηματικές ικανότητες ▪ Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός ▪ Ανάλυση ρίσκου 	2^η Κατηγορία (6%-8%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ ▪ Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας ▪ Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός ▪ Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός
3^η Κατηγορία (1% - 5%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Αναγνώριση ευκαιριών ▪ Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης ▪ Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας ▪ Διοίκηση έργου ▪ Δημόσιες σχέσεις ▪ Καινοτομία & δημιουργικότητα 	3^η Κατηγορία (1%-6%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα ▪ Επιχειρηματικές Ικανότητες ▪ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων ▪ Διοίκηση έργου ▪ Ανάλυση ρίσκου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ "ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ"			
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ		ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	
Κατηγορία / Ποσοστό	Αντικείμενο	Κατηγορία / Ποσοστό	Αντικείμενο
1 ^η Κατηγορία (10%-12%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων ▪ Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης ▪ Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός ▪ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος 	1 ^η Κατηγορία (7% - 8%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων ▪ Έρευνα αγοράς ▪ Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος ▪ Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα ▪ Σχεδιασμός & Λήψη αποφάσεων ▪ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ
2 ^η Κατηγορία (7%-10%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Διοίκηση ανθρώπινων πόρων ▪ Ανάλυση ρίσκου ▪ Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας ▪ Διοίκηση έργου 	2 ^η Κατηγορία (5% - 8%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός ▪ Επιχειρηματικές ικανότητες ▪ Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός ▪ Ανάλυση ρίσκου
3 ^η Κατηγορία (1%-6%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Καινοτομία ▪ Βασικές αρχές του μάρκετινγκ ▪ Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός ▪ Έρευνα αγοράς ▪ Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα ▪ Αναγνώριση ευκαιριών 	3 ^η Κατηγορία (1% - 5%)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Αναγνώριση ευκαιριών ▪ Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης ▪ Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας ▪ Διοίκηση έργου ▪ Δημόσιες σχέσεις ▪ Καινοτομία & δημιουργικότητα

Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά που θα πρέπει να έχει ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας σύμφωνα με τις απόψεις των καθηγητών και των επιχειρηματιών.

Πίνακας 7.4: Σύγκριση χαρακτηριστικών ενός επιτυχημένου επιχειρηματία

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ	
ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ	ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
1. Ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών	1. Διαπραγματευτική ικανότητα
2. Καινοτομία / πρωτοπορία & δημιουργικότητα	2. Πρωτοβουλία
3. Ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής & Ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης	3. Καινοτομία / Πρωτοπορία
4. Πρωτοβουλία	4. Ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών
5. Ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων & Διαπραγματευτική ικανότητα	5. Δικτύωση & επαφές
6. Σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών	6. Δημιουργικότητα & ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών λύσεων / προσεγγίσεων
7. Δικτύωση και επαφές	7. Ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής
	8. Ικανότητα σωστής / αποδοτικής χρήσης πληροφοριών
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ	
1. Δημιουργικότητα	
2. Ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών	
3. Ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής	
4. Καινοτομία / πρωτοπορία	
5. Πρωτοβουλία	
6. Ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης	
7. Διαπραγματευτική ικανότητα	
8. Ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων	
9. Σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών	
10. Δικτύωση & επαφές	

Όπως παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα τα χαρακτηριστικά του επιτυχημένου επιχειρηματία που δήλωσαν οι επιχειρηματίες συγκλίνουν περισσότερο με τα χαρακτηριστικά που ανέφεραν οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι τόσο οι επιχειρηματίες όσο και οι καθηγητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου θεωρούν ότι ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας θα πρέπει να είναι ικανός στο να επιλέγει σωστά στελέχη και συνεργάτες, να είναι δημιουργικός και να είναι ικανός να χαράζει μακροπρόθεσμη στρατηγική. Αντίθετα, οι καθηγητές των πανεπιστημίων του εξωτερικού θεωρούν ότι τα βασικά χαρακτηριστικά ενός επιχειρηματία που θα πρέπει να αναπτύσσονται και στους φοιτητές είναι η ικανότητά τους να διαπραγματεύονται και να λαμβάνουν πρωτοβουλίες.

7.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΠΟΥ ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΝ Η΄ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΝ ΜΕ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούν κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά των φοιτητών που πήραν μέρος στην έρευνα τα οποία θα μπορούσαν να συγκλίνουν με τα χαρακτηριστικά ενός επιχειρηματία. Αρχικά θα πρέπει να τονίσουμε το γεγονός ότι όλοι οι επιχειρηματίες που μας απάντησαν ήταν κάτοχοι πανεπιστημιακών πτυχίων ή και μεταπτυχιακών τίτλων σπουδών. Αυτό δείχνει ότι είναι βασική³⁷ η ύπαρξη ενός μορφωτικού επιπέδου προκειμένου να επιτύχει κάποιος σε ένα συγκεκριμένο επιχειρηματικό κλάδο. Από την άλλη πλευρά, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών δήλωσε ότι προέρχεται από επιχειρηματικό περιβάλλον. Το ίδιο παρατηρούμε ότι συμβαίνει και στους φοιτητές που δήλωσαν ότι έχουν γονείς επιχειρηματίες. Οι φοιτητές αυτοί στην πλειοψηφία τους ανέφεραν ότι επιθυμούν επίσης να ενταχθούν στον επιχειρηματικό κλάδο.

Όσον αφορά στα περιεχόμενα των μαθημάτων της επιχειρηματικότητας, παρατηρούμε ότι και οι φοιτητές αναφέρουν λίγο ως πολύ τα αντικείμενα που ανέφεραν και οι επιχειρηματίες, όμως η βαρύτητα η οποία δίνεται σε αυτά φαίνεται να είναι λίγο διαφορετική. Έτσι, οι φοιτητές παρόλο που δείχνουν επιθυμία για ένα μάθημα που θα τους εισάγει στον επιχειρηματικό κόσμο και θα τους προσφέρει χρήσιμες γνώσεις, ωστόσο θεωρούν ότι θα πρέπει να έχουν βαρύτητα και μαθήματα όπως είναι η στρατηγική και η διοίκηση επιχειρήσεων, κάτι που διαφέρει από τις απόψεις των επιχειρηματιών. Παρόλα όμως αυτά, είναι αξιοσημείωτο το γεγονός ότι τα αντικείμενα που δήλωσαν οι φοιτητές ότι επιθυμούν να περιλαμβάνει ένα μάθημα επιχειρηματικότητας είναι και αυτά τα αντικείμενα που στην πραγματικότητα εντάσσονται στη διδασκαλία ενός τέτοιου μαθήματος (όπως αυτά δηλώθηκαν από τους καθηγητές του εξωτερικού και από τους επιχειρηματίες).

Το μάθημα αυτό θα έχει σημαντική ανταπόκριση στη Σχολή Επιστημών της Διοίκησης και θα βοηθήσει κυρίως:

- Τους φοιτητές που επιθυμούν να απασχοληθούν με την επιχειρηματικότητα είτε λόγω οικογενειακής παράδοσης / περιβάλλοντος είτε λόγω καταγωγής (π.χ. τα άτομα που κατάγονται από μη αστικά κέντρα).
- Τους φοιτητές που πιστεύουν ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται (είτε εν μέρει είτε εξολοκλήρου).
- Τους φοιτητές που είναι πρόθυμοι να «πληρώσουν» για να παρακολουθήσουν ένα μάθημα επιχειρηματικότητας «θυσιάζοντας» ένα μάθημα από την κατεύθυνσή τους καθώς πιστεύουν ότι κάτι τέτοιο θα τους προσέφερε χρήσιμες γνώσεις.

³⁷ Χωρίς να αποτελεί τη μόνη απαραίτητη προϋπόθεση.

- Τέλος, τους φοιτητές που είναι πρόθυμοι να ρισκάρουν, να πάρουν τις δικές τους πρωτοβουλίες, να θέσουν τους δικούς τους κανόνες και να κάνουν αλλαγές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ (ΤΕΛΙΚΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ) ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΕΤΑΙΡΩ ΕΡΕΥΝΑ

8.1 ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

Έπειτα από την ανάλυση που προηγήθηκε και πιο συγκεκριμένα, την καταγραφή των απόψεων των φοιτητών που είναι οι δυνητικοί «χρήστες» του μαθήματος αυτού, των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου που είναι οι δυνητικοί διδάσκοντες και έπειτα από την καταγραφή της εμπειρίας των διδασκόντων πανεπιστημίων του εξωτερικού και επιχειρηματιών, μπορούμε να σκιαγραφήσουμε τη δομή και τον τρόπο διδασκαλίας του μαθήματος της επιχειρηματικότητας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Αρχικά θα μπορούσαμε να προτείνουμε σαν την πλέον κατάλληλη δομή του μαθήματος την ακόλουθη:

ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Θεωρητικό πλαίσιο, εκμάθηση δημιουργίας επιχείρησης, κατάστρωσης επιχειρηματικού σχεδίου:

Σε ποσοστό **30%** => Διαλέξεις από τους καθηγητές

Καλλιέργεια του επιχειρηματικού ενστίκτου, απόκτηση εμπειρίας:

Σε ποσοστό **30%** => Είτε παρουσίαση μελετών περίπτωσης επιχειρήσεων (Case Studies) από τους καθηγητές.

Σε ποσοστό **20%** => Οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού και διαλέξεις από στελέχη επιχειρήσεων ή από τους ίδιους τους επιχειρηματίες

Σε ποσοστό **15%** => Δημιουργία εικονικής επιχείρησης στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία θα διαχειρίζονται οι φοιτητές με την καθοδήγηση καθηγητών.

Σε ποσοστό **5%** => Πρακτική άσκηση των φοιτητών & επισκέψεις σε εταιρείες

ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σε ποσοστό **40%** => Ομαδικές ή ατομικές εργασίες

Σε ποσοστό **35%** => Παρουσίαση μελετών περίπτωσης (Case Studies) από τους φοιτητές.

Σε ποσοστό **25%** => Τελικές εξετάσεις

Η παραπάνω διάρθρωση του μαθήματος, μπορεί να εξηγηθεί ως εξής: αρχικά είναι απαραίτητη η απόκτηση βασικών γνώσεων (θεωρητικών) όπως είναι η εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα, ο τρόπος αναγνώρισης ευκαιριών σε μια αγορά, η δημιουργία μιας νέας επιχείρησης, η χρηματοδότησή της, η διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού, στοιχεία που μπορούν να τα διδάξουν οι καθηγητές. Στη συνέχεια, προκειμένου να αρχίσει ο φοιτητής να αποκτά μια εμπειρία για τις επιχειρήσεις και για το τι γίνεται στην πράξη, είναι ιδιαίτερα σημαντική η παρουσίαση διαφόρων περιπτώσεων επιχειρήσεων και η μελέτη της ίδρυσης, της εδραίωσης, της πορείας τους, των ενεργειών τους που τις οδήγησαν είτε στην επιτυχία είτε στην αποτυχία. Αυτή η παρουσίαση μπορεί να γίνει από τους ίδιους τους καθηγητές αλλά είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε αυτή τη διαδικασία να συμμετέχουν και στελέχη επιχειρήσεων ή επιχειρηματίες, οι οποίοι μπορούν να δώσουν «από πρώτο χέρι» μια εικόνα για το τι συμβαίνει στην πράξη.

Έπειτα, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αρχίσουν οι φοιτητές να μπαίνουν στη διαδικασία του τι θα έκαναν οι ίδιοι αν εμφανιζόταν μια ευκαιρία στην αγορά και αν μπορούσαν να την εκμεταλλευτούν ή να ξεκινήσουν για πολλούς λόγους μια δική τους επιχείρηση. Αυτό μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω παιχνιδιών στα οποία οι φοιτητές αναλαμβάνουν πραγματικούς ρόλους αλλά και μέσω της ίδρυσης εικονικών επιχειρήσεων των οποίων τη διαχείριση αναλαμβάνουν οι φοιτητές στα πλαίσια ενός συγκεκριμένου σεναρίου και σε πραγματικές συνθήκες.

Όλη η παραπάνω δομή του μαθήματος εξυπηρετεί απόλυτα και τους σκοπούς του προγράμματος για την επιχειρηματικότητα «Πρωταγόρας», το οποίο αποσκοπεί τελικά στη δημιουργία μιας εικονικής επιχείρησης και στη συνεργασία φοιτητών από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και από το Δημοκρίτειο της Θράκης, τη γνωριμία των φοιτητών με τον επιχειρηματικό κόσμο, την αναδίπλωση του ταλέντου και της ευρηματικότητάς τους και την απόκτηση πολύτιμων εμπειριών που θα βοηθήσουν μακροπρόθεσμα και στην τόνωση της επιχειρηματικότητας στην περιφέρεια της Ελλάδας. Η επιχείρηση αυτή θα λειτουργεί σε πραγματικές συνθήκες αγοράς και θα αντιμετωπίζονται πραγματικές δυσκολίες καθώς καλούνται να συνεργαστούν φοιτητές από ποικίλα γνωστικά αντικείμενα και επίσης καλείται να αναλάβει ο καθένας τα καθήκοντά του και όλα αυτά να συνδυαστούν με σκοπό την καλύτερη δυνατή λειτουργία αυτής της επιχείρησης.

Όσον αφορά στο σκέλος του μαθήματος που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί από απόσταση (μέσω του διαδικτύου), αυτό **σε πρώτη φάση** θα μπορούσε να περιλαμβάνει την πρόσβαση σε μια κοινή βάση μελετών περίπτωσης ή και την on-line παρουσίαση των περιπτώσεων διαφόρων εταιρειών είτε από στελέχη είτε από καθηγητές. Επίσης, από απόσταση θα μπορούσαν να οργανωθούν και τα διάφορα παιχνίδια επιχειρηματικότητας στα οποία μέσω του διαδικτύου θα μπορούν να λαμβάνουν μέρος φοιτητές όλων των συμπραττόντων ιδρυμάτων στο πρόγραμμα «Πρωταγόρας».

8.2 ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Με βάση όσα αναπτύχθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια, μπορούμε να πούμε ότι η διδασκαλία της επιχειρηματικότητας αποτελεί μια επιτακτική ανάγκη προκειμένου οι φοιτητές να αποκτήσουν όλα τα απαραίτητα εφόδια για να είναι σε θέση να αναλάβουν επιχειρηματική δράση μετά την αποφοίτησή τους. Παρ' όλα αυτά όμως, θεωρείται σκόπιμο να συμφωνηθεί ένας κοινώς αποδεκτός ορισμός της «διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας», ο οποίος να καθορίζει τους στόχους αυτού του τύπου διδασκαλίας στις διάφορες εκπαιδευτικές βαθμίδες, να μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σημείο αναφοράς και να στηρίζει την ανάπτυξη της πολιτικής δράσης στην Ευρώπη στον τομέα αυτό.

Η κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επικεντρώνεται κυρίως στους φοιτητές επιχειρηματικών και οικονομικών τμημάτων. Αυτός ο τύπος κατάρτισης πρέπει να καταστεί διαθέσιμος γενικότερα, ιδίως στο πλαίσιο μαθημάτων που περιλαμβάνονται στα προγράμματα σπουδών πολλών ειδικοτήτων (για παράδειγμα, επιστήμη, μηχανική, τέχνες και γράμματα κ.λπ.).

Η έρευνα για τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας στους φοιτητές του Πανεπιστημίου Αιγαίου που αποτελεί μια σφυγμομέτρηση των απόψεων, των προσδοκιών και των τάσεων που έχουν οι φοιτητές σε σχέση με την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης αλλά και σε σχέση με τη δυνατότητα διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας, θα πρέπει να επαναλαμβάνεται σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα και να γίνεται σύγκριση και αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμο να οργανωθεί εκ νέου και σε διαφορετική βάση η έρευνα σε πανεπιστήμια του εξωτερικού στα οποία διδάσκεται από χρόνια το αντικείμενο της επιχειρηματικότητας, προκειμένου να καταγραφεί ένας όγκος πληροφοριών και εμπειριών που θα συντελέσουν στην επανεξέταση της δομής και στην ανανέωση των περιεχομένων του μαθήματος της επιχειρηματικότητας (αν αυτό κριθεί απαραίτητο).

Τέλος, θα ήταν σκόπιμο να διενεργηθεί έρευνα σε έναν ευρύτερο κατάλογο επιχειρηματιών, καθώς τα μέλη της λέσχης επιχειρηματικότητας που χρησιμοποιήθηκαν για την παρούσα έρευνα αποτελούν ένα αντιπροσωπευτικό μεν αλλά περιορισμένο δείγμα Ελλήνων επιχειρηματιών. Έτσι, σε περίπτωση που μπορούσε να βρεθεί μια πιο ευρεία λίστα επιχειρηματιών, οι απαντήσεις που θα λαμβάνονταν θα ήταν πολύ περισσότερες και θα καταγράφονταν πολύτιμες απόψεις και εμπειρίες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

«ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ»

(Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΟ ΕΝΤΥΠΟ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΠΡΑΞΗΣ για τη χρηματοδότηση Πράξεων: «ΕΝΘΑΡΡΥΝΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ, ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ», τίτλος πράξης: Κέντρο «Πρωταγόρας» – Κέντρο εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα των πανεπιστημίων Αιγαίου και Δημοκρίτειου Θράκης)

ΤΟ ΕΡΓΟ «ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ»

Οι απαιτήσεις της Κοινωνίας της Πληροφορίας και της Οικονομίας της Γνώσης δοκιμάζουν σήμερα την ικανότητα των επιχειρήσεων να ανταποκριθούν στα νέα και συνεχώς εξελισσόμενα δεδομένα. Παράλληλα, από την δεκαετία του 1990 εντοπίστηκε η ανάγκη, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προώθησης της αυτοαπασχόλησης, πολιτική, που ενισχύεται από το γεγονός ότι οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις αποτελούν το πλέον δυναμικό κομμάτι της Ευρωπαϊκής Οικονομίας.

Τα Πανεπιστήμια και τα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, εν γένει, γνωρίζουν σήμερα ότι ένα σημαντικό ποσοστό των αποφοίτων τους θα στραφεί, μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του, στην αυτοαπασχόληση. Η δε συντριπτική πλειοψηφία των υπολοίπων θα αποτελέσει στέλεχος μικρομεσαίας επιχείρησης, όπου και εκεί, η ικανότητά τους να είναι δημιουργικοί, με αναλυτική και κριτική σκέψη, ικανοί να αναλαμβάνουν ρίσκο, να λειτουργούν, δηλαδή, επιχειρηματικά θα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της επαγγελματικής τους εξέλιξης.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, αναγνωρίζοντας το κενό στην εκπαίδευση των φοιτητών τους, όπως και την «ευκαιρία» για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην Ανατολική Ελλάδα, ενώνουν τις δυνάμεις / πόρους τους για να αναπτύξουν Πρόγραμμα Επιχειρηματικότητας. Από το πρόγραμμα αυτό θα επωφεληθούν :

- οι φοιτητές των συμπραττόντων Ιδρυμάτων
- οι απόφοιτοί των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Θράκης
- οι τοπικοί επιχειρηματίες (ή επίδοξοι επιχειρηματίες) των ανατολικών περιφερειακών νομών της Ελλάδας
- η περιφερειακή οικονομία της Ελλάδος

Το Πρόγραμμα Επιχειρηματικότητας θα αξιοποιήσει τις υφιστάμενες δομές σύνδεσης των Πανεπιστημίων με το «Εξωτερικό Περιβάλλον» (π.χ. Δομές Επιχειρηματικότητας των Γραφείων Διασύνδεσης, Πρακτική Άσκηση, Κέντρα Κατάρτισης κ.α.)

Το πρόγραμμα «ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ» έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- ✚ Η συνεργασία των συμπραττόντων Ιδρυμάτων έχει ως σκοπό σε σχέση με την Οργάνωση, Οικονομίες Κλίμακας και Μεταφορά Τεχνογνωσίας :
 - την ανάπτυξη, εμπλουτισμό και συντήρηση **κοινού** εκπαιδευτικού υλικού για την επιχειρηματικότητα
 - το σχεδιασμό, οργάνωση, ανάπτυξη, εμπλουτισμό και συντήρηση **κοινής** βάσης Μελετών Περιπτώσεων (Case Studies)

- την μεταφορά τεχνογνωσίας στη διοίκηση, οργάνωση, λειτουργία κλπ. Επιχειρήσεων από την Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων του Παν. Αιγαίου στα συμπράττοντα Τμήματα του οικείου Ιδρύματος και του Πανεπιστημίου Θράκης.
- ✚ Η Μέθοδος Διδασκαλίας θα έχει τα βασικά χαρακτηριστικά της **Από Απόσταση Εκπαίδευσης**.
- ✚ **Ανάπτυξη και Πιλοτική Εφαρμογή Καινοτόμου Εκπαιδευτικού Εργαλείου Εμπειρικής Εκπαίδευσης (Business Game)** στο πλαίσιο των Δράσεων Καθοδήγησης. Κεντρικό στοιχείο του «παιχνιδιού» είναι η οργάνωση σχημάτων mentoring (ομάδα-Επιχείρηση) ανά Πανεπιστημιακή Μονάδα των Ιδρυμάτων.
- ✚ **Συνεχής παρακολούθηση των αναγκών των εκπαιδευόμενων και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος**, η οποία εξασφαλίζεται από:
 - την στενή συνεργασία με τις δομές σύνδεσης με τις επιχειρήσεις των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Θράκης
 - την επαναληπτική έρευνα αναγκών των φοιτητών και αποφοίτων που θα διενεργούν τα Ιδρύματα στο πλαίσιο του προτεινόμενου έργου
 - την μεταφορά στρατηγικών και τεχνογνωσίας από την Επιτροπή Προώθησης Επιχειρηματικότητας
- ✚ Μαθήματα επιχειρηματικότητας θα μπορούν να παρακολουθούν και **απόφοιτοι** των συμπραττόντων Πανεπιστημίων, όπως και άλλοι ενδιαφερόμενοι, εφόσον εκφράσουν σχετικό ενδιαφέρον στη «Δομή Υποστήριξης Επιχειρηματικότητας του Γραφείου Διασύνδεσης» των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Θράκης αντίστοιχα.
- ✚ Την Προώθηση της Επιχειρηματικότητας με την Θέσπιση **«Βραβείων Επιχειρηματικότητας»** και την υποστήριξη των βραβευμένων νέων επιχειρηματιών, τέλος
- ✚ Το Πρόγραμμα Επιχειρηματικότητας θα δημιουργήσει, ως εξέλιξη της «Επιτροπής Σύνδεσης με τις Επιχειρήσεις του Παν. Αιγαίου», την **«Επιτροπή Προώθησης της Επιχειρηματικότητας»** στην οποία θα συμμετέχουν οι συντονιστές του προτεινόμενου έργου από τα Πανεπιστήμια Αιγαίου και Θράκης, επιχειρηματικοί φορείς της περιφέρειας, διακεκριμένοι επιχειρηματίες, εκπρόσωποι επιχειρηματικών οργανώσεων κ.α.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

«ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ»

(Τα στοιχεία αυτά προέρχονται κατά κύριο λόγο από το υλικό για τις επιμέρους χώρες που βρίσκεται μέσα στην «Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων: η διαδικασία “BEST” στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα», που δημοσίευσε το Νοέμβριο του 2002 η Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αλλά και από το web site <http://www.europa.eu.int>)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Αυστρία:

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Αυστρίας διαθέτει ποικιλία δραστηριοτήτων με στόχο την προώθηση ή την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, χωρίς όμως καμία συστηματική στρατηγική που να καλύπτει όλα τα στοιχεία και τα στάδια του συστήματος. Πιο συγκεκριμένα, οι ενημερωτικές εκστρατείες και οι δυνατότητες συνεργασίας αναπτύσσονται σε κεντρικό επίπεδο με επιχειρήσεις ή / και ομάδες συμφερόντων και στη συνέχεια, υποβάλλονται αιτήσεις συμμετοχής από σχολές, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους.

Σε τεχνικά και άλλα πανεπιστήμια, υπάρχουν προς το παρόν πέντε έδρες - στο Klagenfurt, το Linz, το Σάλτσμπουργκ (τεχνικό πανεπιστήμιο) και δύο στη Βιέννη - για τη μελέτη διαφόρων θεμάτων που συνδέονται με την επιχειρηματικότητα και τη διαχείριση πολύ μικρών επιχειρήσεων, αλλά τα μαθήματα που προσφέρονται δεν έχουν μέχρι τώρα ιδιαίτερα διαδεδομένο αντίκτυπο, λαμβάνοντας υπόψη ότι στα πανεπιστήμια φοιτούν περίπου 180.000 άτομα. Επιπλέον, εξακολουθεί να παρέχεται ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα στο *Donauuniversität Krems*, που επικεντρώνεται στην επιχειρηματικότητα και στο οποίο συμμετέχουν περίπου 15-20 φοιτητές ετησίως.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα συνεργασίας μεταξύ σχολείων και πανεπιστημίων (τεχνικών ή άλλων) και επιχειρήσεων, αλλά τα περισσότερα από αυτά εξαρτώνται από μεμονωμένες πρωτοβουλίες των ίδιων των σχολείων ή του διδακτικού προσωπικού. Οι δραστηριότητες παραμένουν προσανατολισμένες κυρίως στη συνεισφορά (input), ενώ η συνεργασία που προσανατολίζεται συγκεκριμένα σε πιθανά αποτελέσματα είναι πολύ περιορισμένη. Οι συναφείς δράσεις τείνουν να οδηγούν τους σπουδαστές να αποκτήσουν νοοτροπία διαχειριστή ή διευθυντή επιχείρησης, με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολο να ενθαρρυνθεί το επιχειρηματικό πνεύμα σε μεταγενέστερο στάδιο. Ένα παράδειγμα πανεπιστημιακής έδρας στην Αυστρία που προσφέρει εκπαίδευση σχετική με την επιχειρηματικότητα είναι η «Chair in Business Creation and Innovation Management».

Βέλγιο:

Αρμόδιες για το εκπαιδευτικό σύστημα του Βελγίου είναι οι τρεις περιφέρειες στις οποίες χωρίζεται η χώρα με κριτήριο τη γλώσσα (γαλλικά, φλαμανδικά και γερμανικά). Επομένως, το σύστημα είναι σε μεγάλο βαθμό αποκεντρωμένο. Σε κάθε περιφέρεια, η εκπαίδευση παρέχεται τόσο από τον ιδιωτικό όσο και από το δημόσιο τομέα. Ο τελευταίος περιλαμβάνει τις κοινότητες, τις επαρχίες και τις ίδιες τις περιφέρειες. Υπάρχουν τρεις βασικές κατηγορίες εκπαίδευσης: περιφερειακή

εκπαίδευση, επιδοτούμενη δωρεάν εκπαίδευση, η οποία είναι κατά κύριο λόγο καθολική, και επιδοτούμενη επίσημη εκπαίδευση, η οποία οργανώνεται από τους δήμους και τις κοινότητες.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, διάφορα πανεπιστήμια διαθέτουν προγράμματα κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα σε προπτυχιακό επίπεδο. Για παράδειγμα:

- Η πρωτοβουλία «Belgian Euro Business Challenge», που οργανώνεται από το φορέα «Jeunes Entreprises asbl», παρέχει μια προσομοίωση της κατάστασης της αγοράς, στο πλαίσιο της οποίας μια ομάδα διευθυντικών στελεχών καλείται να αναπτύξει την επιχείρησή της.
- Ο διαγωνισμός επιχειρηματικών προγραμμάτων «1, 2, 3, Go», ο οποίος είναι επίσης ανοικτός σε φοιτητές και στοχεύει στην προαγωγή του επιχειρηματικού πνεύματος στη διασυνοριακή περιοχή της Λορένης, του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου, του Trier, του Saarland και της Βαλλονίας.
- Το διεπιστημονικό πρόγραμμα «Business Creation» στο καθολικό πανεπιστήμιο της Λουβένης απευθύνεται σε φοιτητές νομικής, πολιτικής μηχανικής και διοίκησης επιχειρήσεων.
- Εξειδικευμένες σπουδές στην επιχειρηματικότητα («DES en entrepreneuriat») παρέχονται από το πανεπιστήμιο της Λιέγης και απευθύνονται σε απόφοιτους του πανεπιστημίου και στο διδακτικό προσωπικό όλων των τμημάτων.

Δανία:

Σε πολλά προγράμματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχουν ενσωματωθεί επιχειρηματικά θέματα στα προγράμματα σπουδών. Επίσης, καταβλήθηκαν μεγάλες προσπάθειες για την ανάπτυξη ισχυρότερων δεσμών μεταξύ των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, των σπουδαστών και των επιχειρήσεων. Τη δεκαετία 1990, χρηματοδοτήθηκαν εννέα σχέδια επιχειρηματικότητας σε επίπεδο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της υλοποίησης νέων προγραμμάτων. Μετά την περάτωσή τους, δημιουργήθηκε ένα δίκτυο πανεπιστημίων και άλλων ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη του τομέα αυτού, τα οποία ενισχύθηκαν οικονομικά από το υπουργείο.

Για το προσεχές μέλλον προβλέπονται νέες πρωτοβουλίες για την προώθηση των επιχειρηματικών δεξιοτήτων και του συναφούς πνεύματος στην εκπαίδευση. Η κυβέρνηση της Δανίας συνέστησε ειδική επιτροπή στην οποία συμμετέχουν κρατικοί φορείς αρμόδιοι για διαφορετικούς τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας. Στόχος είναι να αναπτυχθεί μια νέα εθνική πολιτική για την προώθηση της επιχειρηματικότητας σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένων όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων. Ένα παράδειγμα ακαδημαϊκού προγράμματος σχετικού με την επιχειρηματικότητα στη Δανία είναι το «Academy Programme on entrepreneurship and innovation».

Φινλανδία:

Στη Φινλανδία, η διαδικασία σχεδιασμού του προγράμματος σπουδών έχει δύο πτυχές: το εθνικό συμβούλιο εκπαίδευσης, το οποίο υπάγεται στο υπουργείο Παιδείας, εκδίδει βασικά προγράμματα σπουδών για τη βασική εκπαίδευση (μαθητές ηλικίας 7-16 ετών), την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και τα επαγγελματικά σχολεία (ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση).

Στην περίπτωση των πανεπιστημίων και των πολυτεχνείων, το υπουργείο Παιδείας εγκρίνει τους τίτλους και την έκταση των πτυχιακών προγραμμάτων. Το περιεχόμενο καθορίζεται από τα ενδιαφερόμενα εκπαιδευτικά τμήματα. Ο βαθμός ενσωμάτωσης της επιχειρηματικότητας ποικίλλει ανάλογα με το πτυχιακό πρόγραμμα. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην αλληλεπίδραση εκπαίδευσης-βιομηχανίας, την ανταλλαγή εμπειρογνομώνων και τη μεταφορά γνώσεων από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα στις επιχειρήσεις.

Υπήρχε ένα εθνικό πρόγραμμα επιχειρηματικών δεξιοτήτων για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στα πανεπιστήμια για την περίοδο 2001-2003. Το πρόγραμμα αυτό, το οποίο υλοποιήθηκε από κοινού από το υπουργείο Παιδείας και τα πανεπιστήμια, προέβλεπε την αύξηση της επιχειρηματικής εκπαίδευσης με τη δημιουργία 200 νέων θέσεων εισακτέων. Η επιχειρηματική κατάρτιση αναπτύσσεται όχι μόνο σε προπτυχιακό επίπεδο, αλλά και με μαθήματα σε ανοικτά πανεπιστήμια, τα οποία απευθύνονται σε όλα τα στρώματα του πληθυσμού. Παράδειγμα τέτοιων μαθημάτων που προσφέρονται είναι τα “*Special entrepreneurship degrees*”. Επιπλέον, λαμβάνονται μέτρα για την εμπορική διάθεση των πορισμάτων της έρευνας, την επιτάχυνση της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων και την προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που συνδυάζουν την τεχνολογία με την επιχειρηματικότητα.

Το φθινόπωρο του 2002, το υπουργείο Παιδείας συνέστησε μια μεγάλη συντονιστική επιτροπή για την επιχειρηματικότητα με τριετή θητεία που λήγει το 2005. Αποστολή της είναι η ανάπτυξη και ο συντονισμός της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα, η ενίσχυση των περιφερειακών δικτύων και της συνεργασίας, η παραγωγή υλικού, η επίδραση στην αρχική και συνεχιζόμενη κατάρτιση των εκπαιδευτικών, καθώς και η απόσπαση εκπαιδευτικών σε επιχειρήσεις και στη βιομηχανία.

Γαλλία:

Στη Γαλλία έχουν ξεκινήσει διάφορες πρωτοβουλίες που έχουν σχέση με την επιχειρηματικότητα και την εκπαίδευση. Οι σημαντικότερες είναι οι εξής:

1) Το παρατηρητήριο πρακτικών διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας (στη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση), το οποίο προσδιορίζει προγράμματα διδασκαλίας και εκστρατείες ευαισθητοποίησης, καθώς και τους φορείς διδασκαλίας που εμπλέκονται στον τομέα αυτό. Στόχος είναι η διάδοση πρακτικών και πληροφοριών σχετικά με τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας.

2) Η ακαδημία επιχειρηματικότητας είναι μια ένωση εκπαιδευτικών και ερευνητών από πανεπιστήμια, τεχνικές και εμπορικές σχολές που εργάζονται κυρίως στον επιχειρηματικό τομέα με στόχο την προώθηση της επιχειρηματικότητας

(πρακτικές, πειράματα, ερευνητικό έργο κ.λπ.) στο εκπαιδευτικό σύστημα της Γαλλίας.

3) Ο γαλλο-βρετανικός σύλλογος ανώτερης εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1999. Στόχος του είναι να προωθήσει την επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο της κατάρτισης μηχανικών και στελεχών επιχειρήσεων στις δύο χώρες.

4) η «Επιτροπή για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της δημιουργίας επιχειρήσεων στο εκπαιδευτικό σύστημα», η οποία υπάγεται στο εθνικό συμβούλιο δημιουργίας επιχειρήσεων, συστάθηκε από το γραφείο του πρωθυπουργού. Η επιτροπή καταρτίζει προτάσεις για την αποτελεσματικότερη κινητοποίηση του επιχειρηματικού και του εκπαιδευτικού τομέα με στόχο την προώθηση της επιχειρηματικότητας και της δημιουργίας επιχειρήσεων, την επίτευξη του πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος των πρωτοβουλιών σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες, καθώς και την ανάπτυξη δεσμών μεταξύ έρευνας, τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και καινοτομίας.

5) Τα υπουργεία Έρευνας, Εθνικής Παιδείας και Βιομηχανίας, Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας ξεκίνησαν διάφορες πρωτοβουλίες με στόχο την προώθηση της πανεπιστημιακής έρευνας μέσω της δημιουργίας καινοτόμων επιχειρήσεων.

Γερμανία:

Η προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος και της «διδασκαλίας της «επιχειρηματικότητας» αποτελούν σχετικά νέα θέματα και προκλήσεις για το εκπαιδευτικό σύστημα της Γερμανίας. Ελπιδοφόρες πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται σε επίπεδο σχολείων ή ανεξάρτητα, από μεμονωμένα ιδρύματα και ιδιώτες. Ωστόσο, πρέπει να αναπτυχθεί μια συστηματική προσέγγιση και ειδικά προγράμματα σπουδών.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχει, φυσικά, ο κλασικός τρόπος διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας (μεταπτυχιακό δίπλωμα στη διοίκηση επιχειρήσεων κ.λπ.). Υπάρχουν επίσης περισσότερες από 30 νέες πανεπιστημιακές έδρες (με χορηγούς κυρίως ιδιωτικές επιχειρήσεις) οι οποίες ονομάζονται “*University chairs for business creation*”, με αντικείμενο τη διδασκαλία της επιχειρηματικότητας.

Ιρλανδία:

Όσον αφορά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, προκειμένου οι φοιτητές να έρθουν σε επαφή με την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα, διάφορες σχολές διοίκησης επιχειρήσεων ανέπτυξαν προγράμματα διοίκησης εταιρειών ή μικρών επιχειρήσεων. Επιπλέον, η «Enterprise Ireland» είναι χορηγός ενός ετήσιου εθνικού διαγωνισμού επιχειρηματικού σχεδίου που βραβεύει τα καλύτερα επιχειρηματικά σχέδια που αναπτύσσουν φοιτητές πανεπιστημίων/σχολών ανώτερης εκπαίδευσης. Την περίοδο 1998-99, συμμετείχαν στο πρόγραμμα περίπου 8.500 φοιτητές από 252 σχολές και πανεπιστήμια, με ομάδες από κάθε κομητεία της Ιρλανδίας, σε ποσοστό 85 % από σχολές επιχειρησιακών σπουδών και 15 % από άλλους κλάδους.

Στην περίπτωση της Ιρλανδίας, η πραγματική καινοτομία έγκειται στην έμφαση την οποία δίνουν τα πανεπιστήμια και τα τεχνολογικά ιδρύματα στις «νέες επιχειρήσεις υψηλού δυναμικού» στο πλαίσιο της νέας στρατηγικής για την περιφερειακή ανάπτυξη της χώρας. Σ' αυτήν περιλαμβάνονται η χρηματοδότηση και η υποστήριξη από την κυβέρνηση για τη δημιουργία φυτωρίων στα πανεπιστήμια, την ανάπτυξη επιχειρηματικών κεφαλαίων στα πανεπιστήμια, την εφαρμογή επιχειρηματικών προγραμμάτων για αποφοίτους και την υποστήριξη της δημιουργίας εταιρειών στα πανεπιστήμια. Η πλειονότητα των πανεπιστημίων στην Ιρλανδία διαθέτουν μια επίσημη και συντονισμένη δομή για τη διαχείριση επιχειρηματικών πρωτοβουλιών στο χώρο του πανεπιστημίου.

Άλλα διαθέτουν μια ανεπίσημη δομή, η οποία παρέχει στους φοιτητές τη δυνατότητα να αναπτύξουν σε κάποιο βαθμό τη δημιουργικότητα και την καινοτομία στο πλαίσιο των σπουδών τους. Στα αξιόλογα παραδείγματα διδασκαλίας και προώθησης της επιχειρηματικότητας στην τριτοβάθμια εκπαίδευση συγκαταλέγονται μεταξύ άλλων: το μεταπτυχιακό πρόγραμμα (Master) επιχειρηματικότητας του πανεπιστημίου του Limerick, το ινστιτούτο τεχνολογίας του Dundalk, το Centre for Entrepreneurship Research, οι πανεπιστημιακές εταιρείες του Trinity College, το Irish Management Institute - IMI, κ.λπ.

Ιταλία:

Στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ιταλίας, οι πρωτοβουλίες με αντικείμενο την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα έχουν συμπληρωματικό χαρακτήρα και πραγματοποιούνται κυρίως σε τοπικό επίπεδο από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Το μόνο εγχείρημα με αντίκτυπο σε εθνικό επίπεδο, το οποίο να μπορεί να θεωρηθεί ως η «ιταλική βέλτιστη πρακτική» στον τομέα αυτό, είναι το συνολικό σχέδιο που προώθησε ο οργανισμός *Fondazione IG Students*, μέσω του οποίου εκπαιδεύτηκαν 100.000 σπουδαστές και 3.000 εκπαιδευτικοί σε όλη την Ιταλία, σε διάστημα τεσσάρων ετών. Όσον αφορά στα θέματα επιχειρηματικότητας, προς το παρόν δεν υπάρχει άλλη περίπτωση με τόσο έντονη παρουσία στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ιταλίας.

Το πρόγραμμα IG Students εφαρμόστηκε στη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση και προωθήθηκε σε όλα τα σχολεία και τα πανεπιστήμια της Ιταλίας. Το πρόγραμμα περιελάμβανε δύο μέρη και είχε διετή διάρκεια. Το τυπικό μέρος απευθυνόταν σε μαθητές και σπουδαστές ηλικίας 16-26 ετών που φοιτούσαν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή στο πανεπιστήμιο. Το πρόγραμμα αφορούσε τη δημιουργία και διαχείριση από τους σπουδαστές των δικών τους «πειραματικών» επιχειρήσεων, οι οποίες παρήγαγαν πραγματικά αγαθά ή παρείχαν πραγματικές υπηρεσίες για μια περίοδο 10 μηνών (καθ. όλη τη διάρκεια του σχολικού /ακαδημαϊκού έτους). Την κατάρτιση παρείχαν «εκπαιδευτές» από τον επιχειρηματικό κόσμο.

Οι δραστηριότητες αυτές δεν περιλαμβάνονταν στο εθνικό πρόγραμμα σπουδών και πραγματοποιούνταν εκτός του σχολικού ωραρίου. Μετά την πρόσφατη μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα είναι αυτόνομα και πρέπει να καταρτίσουν ένα «σχέδιο προσφοράς κατάρτισης», το οποίο θα παρουσιάζεται στους σπουδαστές και τις οικογένειές τους. Η

συμπερίληψη της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας θεωρείται πλέον από τα σχολεία ως μέσο για την προσέλκυση σπουδαστών, οι οποίοι, διαφορετικά, μπορεί να επέλεγαν κάποιο άλλο ίδρυμα. Οι δραστηριότητες επιχειρηματικότητας στη δευτεροβάθμια και την τριτοβάθμια εκπαίδευση προωθούνται επίσης από την Confindustria (τη σημαντικότερη ιταλική ένωση εργοδοτών στο βιομηχανικό τομέα) και το Formaper (ειδική υπηρεσία του εμπορικού επιμελητηρίου του Μιλάνου). Μαθήματα επιχειρηματικότητας προσφέρονται από το πανεπιστήμιο “*Bocconi University School of Business Management – SDA*”.

Λουξεμβούργο:

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το Νοέμβριο του 2001 συστάθηκε μια συντονιστική επιτροπή για την επιχειρησιακή και επιχειρηματική κατάρτιση. Αποστολή της επιτροπής είναι να αναπτύξει δύο τύπους προγραμμάτων «περαιτέρω κατάρτισης» με αντικείμενο τη διοίκηση (μεταπτυχιακό δίπλωμα διοίκησης επιχειρήσεων για στελέχη) και την επιχειρηματικότητα (εντατική κατάρτιση). Τα προγράμματα σπουδών των προγραμμάτων αυτών αναπτύσσονται από τρία πανεπιστήμια της ευρύτερης περιφέρειας.

Όσον αφορά την τρέχουσα κατάσταση, δύο διαχειριστικά ή / και επιχειρηματικά μαθήματα που επικεντρώνονται στις MME ενσωματώθηκαν πέρυσι στα προγράμματα σπουδών των τεσσάρων τμημάτων του Institut Supérieur de Technologie. Επίσης, τα ιδρύματα «Centre Universitaire» και «Institut Universitaire International de Luxembourg» συμμετέχουν ενεργά στην προώθηση δραστηριοτήτων επιχειρηματικότητας σε συνεργασία με άλλους εταίρους (εμπορικό επιμελητήριο, Business Initiative, τομέας των μέσων ενημέρωσης στο Λουξεμβούργο).

Ολλανδία:

Προς το παρόν, πολλές πρωτοβουλίες αναλαμβάνονται σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο (συνεργασία σχολείων με επιχειρήσεις και τοπικές αρχές), στις περισσότερες περιπτώσεις σε μεμονωμένη βάση (υπάρχουν μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ περιφερειών και δήμων). Το στοιχείο της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνεται στους στόχους της εκπαίδευσης, αλλά είναι συνήθως προαιρετικό και όχι υποχρεωτικό. Τα σχολεία είναι σε μεγάλο βαθμό ελεύθερα να αποφασίσουν εάν θέλουν να καλύψουν το θέμα της επιχειρηματικότητας και, αν ναι, με ποιο τρόπο.

Όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000, 6 από 15 πανεπιστήμια διέθεταν έδρα επιχειρηματικότητας. Επίσης, στην ανώτερη επαγγελματική κατάρτιση, 30 ιδρύματα σε σύνολο 72 κάλυπταν την επιχειρηματικότητα στο πρόγραμμα σπουδών τους. Ο αριθμός αυτός αυξάνεται διαρκώς.

Νορβηγία:

Στόχος της στρατηγικής της κυβέρνησης της Νορβηγίας είναι να εφαρμόσει την επιχειρηματικότητα σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες. Το στοιχείο αυτό αποτέλεσε τη βάση του στρατηγικού σχεδίου που αναπτύχθηκε από το υπουργείο Παιδείας και

Έρευνας το 1997, σχέδιο το οποίο προς το παρόν χρησιμοποιείται ως οδηγός για την εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα στην πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, περίπου 15 διαφορετικά ιδρύματα προσφέρουν μαθήματα επιχειρηματικότητας. Στις περισσότερες περιπτώσεις, η επιχειρηματικότητα διδάσκεται στο πλαίσιο σύντομων μαθημάτων, που αντιστοιχούν σε 2-4 διδακτικές μονάδες (ένα μάθημα ετήσιας διάρκειας αντιστοιχεί σε 20 διδακτικές μονάδες).

Πορτογαλία:

Επί του παρόντος υλοποιούνται αρκετές πρωτοβουλίες με στόχο την υποστήριξη της επιχειρηματικότητας (σεμινάρια, συνέδρια, επισκέψεις) από το υπουργείο Οικονομίας σε συνεργασία με το υπουργείο Παιδείας, καθώς και από ιδιωτικούς οργανισμούς (επιχειρηματικοί σύλλογοι) με στενούς δεσμούς με τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ωστόσο, οι δράσεις αυτές δεν περιλαμβάνονται στο πλαίσιο του εθνικού εκπαιδευτικού συστήματος.

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, υπάρχουν διάφορα προγράμματα κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα και τη διοίκηση, τα οποία υλοποιούνται αυτόνομα από ορισμένα ιδρύματα και απευθύνονται ιδίως σε πιθανούς μελλοντικούς επιχειρηματίες. Σ' αυτά συμμετέχουν και εκπαιδευτικοί. Για παράδειγμα, το IFEA - Ινστιτούτο προηγμένης επιχειρηματικής κατάρτισης - παρέχει ένα πρόγραμμα που απευθύνεται σε επιχειρηματίες διευθυντές επιχειρήσεων, σε διευθυντικά στελέχη, σε τεχνικούς ή νέους αποφοίτους. Το πρόγραμμα διαθέτει εκπαιδευτές με πολύ υψηλό επίπεδο κατάρτισης. Η συμμετοχή για το έτος 2002 εκτιμάται σε διακόσιους φοιτητές. Τα προηγούμενα έτη σημειώθηκαν πολύ καλά αποτελέσματα όσον αφορά τη δημιουργία επιχειρήσεων.

Ισπανία:

Η εντατικότερη κατάρτιση στις επιχειρηματικές δεξιότητες παρατηρείται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση. Παρ' όλα αυτά, το στοιχείο της προώθησης του επιχειρηματικού πνεύματος στα πανεπιστήμια απαντάται σε τρία διαφορετικά επίπεδα:

- 1) γενικά προγράμματα διοίκησης επιχειρήσεων (παρέχονται ουσιαστικά σε όλα τα πανεπιστήμια της Ισπανίας),
- 2) προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα που καλύπτουν ειδικά την επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο σπουδών διοίκησης επιχειρήσεων (ιδιαίτερα εκείνα που συνδέονται με τον τομέα της βιομηχανίας αλλά και, σε μικρότερο βαθμό, με τον τομέα των υπηρεσιών),
- 3) άμεση στήριξη και παροχή υπηρεσιών σε επιχειρηματίες.

Ένα πρόγραμμα για την επιχειρηματικότητα που προσφέρεται στην Ισπανία είναι το "CITIUS programme".

Σουηδία:

Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, μόνο οι αποφάσεις που αφορούν στο εκπαιδευτικό πλαίσιο λαμβάνονται σε εθνικό επίπεδο, ενώ η παροχή και η οργάνωση της εκπαίδευσης είναι αποκεντρωμένες και αναλαμβάνονται από τα πανεπιστήμια και τις σχολές ανώτερης εκπαίδευσης. Έτσι, είναι δύσκολη η επισκόπηση όλων των μαθημάτων και προγραμμάτων που περιλαμβάνουν την επιχειρηματικότητα σε εθνικό επίπεδο.

Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με έρευνα του 1996, περίπου 20 προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης χαρακτηρίζονταν ως εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα, ενώ περίπου 40 προγράμματα μικρότερης διάρκειας (πέντε έως δέκα εβδομάδων) είχαν το στοιχείο αυτό (η έρευνα περιελάμβανε μόνο οικονομικά και τεχνικά ιδρύματα). Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν εθνικές πρωτοβουλίες στη Σουηδία για την προώθηση της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα, ο βαθμός δέσμευσης και η κλίμακα των πρωτοβουλιών παραμένουν ακόμη σε χαμηλά επίπεδα.

Ηνωμένο Βασίλειο:

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η εκπαιδευτική πολιτική αναπτύσσεται αυτ.όνομα στις διάφορες περιοχές (Αγγλία, Ουαλία, Σκωτία και Βόρεια Ιρλανδία). Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, το κυριότερο πρόγραμμα στο Ηνωμένο Βασίλειο που χρηματοδοτείται από το κράτος είναι το «Science Enterprise Challenge».

Το πρόγραμμα ξεκίνησε τον Φεβρουάριο του 1999, με στόχο την ανάπτυξη ενός δικτύου κέντρων αριστείας στα πανεπιστήμια του Ηνωμένου Βασιλείου, το οποίο ειδικεύεται στη διδασκαλία και πρακτική εφαρμογή της εμπορικής προώθησης και του επιχειρηματικού πνεύματος στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας. Οι συνολικοί στόχοι και σκοποί του προγράμματος είναι οι εξής: η παροχή μεγάλου μέρους της συνολικής επιχειρηματικής κατάρτισης σε περισσότερους από 40.000 φοιτητές σε προπτυχιακό, μεταπτυχιακό και επαγγελματικό επίπεδο, η ανάπτυξη δεσμών συνεργασίας με 500 περίπου επιχειρήσεις, η δημιουργία περίπου 700 νέων επιχειρήσεων, καθώς και η καταχώριση 200 και πλέον νέων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας.

Τα πανεπιστήμια είναι αυτόνομα ιδρύματα και πολλά παρέχουν ήδη με δική τους πρωτοβουλία προγράμματα και μαθήματα επιχειρηματικότητας. Σύμφωνα με έρευνα του 1999, το 38% των ανώτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην Αγγλία πρόσφερε μαθήματα επιχειρηματικότητας, ενώ ένα 20% ακόμη πρόσφερε μαθήματα επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων ή περιστασιακά σεμινάρια για την επιχειρηματικότητα. Τα πανεπιστήμια τα οποία προσφέρουν μαθήματα επιχειρηματικότητας στην Αγγλία είναι τα εξής³⁸:

- ✍ The University of Aberdeen (Course: “Entrepreneurship”), στη Σκωτία.
- ✍ The University of Huddersfield (Course: “Entrepreneurship and Business”).
- ✍ University of Lancaster (Course: “Entrepreneurship”).

³⁸ Πηγή: Universities and Colleges admissions service, <http://www.ucas.com>

- ✘ London Metropolitan University (Courses: “Business and Entrepreneurship” & “Entrepreneurship”).
- ✘ Napier University Edinburgh (Course: “Business studies with Entrepreneurship”).
- ✘ University College Northampton (Course: “Business Entrepreneurship”).
- ✘ Queen Mary University of London (Course: “Innovation, Entrepreneurship and Management of Advanced Technologies”).
- ✘ Southampton Institute (Course: “Business with Entrepreneurship”).
- ✘ Staffordshire University (Course: “Business Management and Entrepreneurship”).
- ✘ University of Ulster (Course: “Business with Entrepreneurship”).
- ✘ University of Wolverhampton (Course: “Entrepreneurship”).

Ελλάδα:

Η επικρατούσα κατάσταση στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας όσον αφορά την εκπαίδευση και κατάρτιση στην επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζεται από τη σχεδόν παντελή έλλειψη επίσημων ρυθμίσεων. Ωστόσο, σε διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας υλοποιούνται επιμέρους πρωτοβουλίες. Στην εισαγωγή του επιχειρηματικού σχεδίου του υπουργείου Παιδείας για την περίοδο 2000 - 2006, το οποίο ανακοινώθηκε στις αρχές του 2001, αναφέρεται ρητά ότι η ανάπτυξη και η προαγωγή της επιχειρηματικότητας στους νέους περιλαμβάνεται στις προτεραιότητες του σχεδίου. Προβλέπεται η εφαρμογή προγραμμάτων προώθησης της επιχειρηματικότητας που θα απευθύνονται σε αποφοίτους.

Στα πανεπιστήμια, θα δοθεί έμφαση σε προγράμματα που παρέχουν την τεχνογνωσία και τις δεξιότητες που απαιτούνται για την αποτελεσματική διοίκηση επιχειρήσεων. Συνολικά δεσμεύτηκαν 20 εκατομμύρια ευρώ για την περίοδο 2002 - 2006. Ωστόσο, σε γενικές γραμμές παρατηρείται μεγάλη έλλειψη ανθρώπινων πόρων, π.χ. εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικού υλικού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

«ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ»

(Πηγή: Jerome A. Katz, “The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876 – 1999”, Journal of Business Venturing, 2003, 283-300)

Table 1

Chronology of entrepreneurship education in America

1876	Francis Walker's <i>The Wages Question</i> published. (First major work by an American university academic considering the entrepreneur. His 1884 book <i>Political Economy</i> will further extend his model for the entrepreneur. Walker was an influential theorist, having served at one point as President of the American Economic Association.)
1887	Hatch Act passed. (Created agricultural experimental stations, the forerunners of modern incubators and research parks.)
1893	49 agricultural experimental stations.
1911	Joseph Schumpeter published <i>The Theory of Economic Development</i> (in German).
1913	Schumpeter arrived in America and taught in Columbia.
1914	Smith-Lever (Agricultural Extension) Act passed. (Created agricultural extension to widely disseminate improved farming methods developed at experimental stations to farmers. The prototype of government sponsored business development services.)
1915	F.W. Taussig published <i>Principles of Economics</i> . (A textbook that makes the argument that the role of the entrepreneur is not merely innovation, but also wealth creation, which serves as the basis even today for a uniquely American definition of entrepreneurship.)
1921	Frank Knight published <i>Risk, Uncertainty and Profit</i> providing the first complete definitively American model of the entrepreneurial process.
1923	Cooperative Extension Service formally organized to deliver advice to farmers on agricultural and business practices.
1932	Schumpeter began teaching at Harvard.
1934	Schumpeter's <i>The Theory of Economic Development</i> translated into English.
1941	US Senate convened its special committee to study the problems of American small business. Report issued in 1942 with several recommendations for protecting and developing small business during and after the war, including using university resources for training small businesses and helping them innovate.
1945	Rudolph Weissman's <i>Small Business and Venture Capital</i> published by Harper. (One of the first books to argue for the importance of small business in the economy and the pioneering effort in venture capital.)
1946	The Research Center for Entrepreneurial History started by Schumpeter and Arthur Cole at Harvard. (First research center with entrepreneurship as its major focus.)
1947	(Feb.) Management of New Enterprises, first MBA entrepreneurship course started at Harvard. Myles Mace was the faculty member. 188 students took the course.
1949	<i>Explorations in Entrepreneurial History</i> began publication at Harvard. (First research journal focused on entrepreneurs. Ceased publication in 1969.)
1950	William Hoad's <i>Small Business Casebook</i> (also known as <i>Cases in Small Business</i>) published as a monograph. (First collection of business cases focussing on small businesses.)
1951	Coleman Foundation created. (The first foundation with entrepreneurship education as a major focus. Makes program grants and has endowed chairs.)
1951	<i>Outline and Source Material for Small Business Education [1950]</i> by William Hoad published by the US Department of Commerce. (One of the pilot projects leading to the creation of the SBA, this delivered small business training through universities.)
1952	Pearce Kelley and Kenneth Lawyer's <i>Case Problems in Small Business Management</i> published by Prentice-Hall. (First commercially published small business text/trade book, contained short cases about small businesses.)
1953	US Small Business Administration started.
1953	Grant Moon reported that the University of Illinois offers a course in "small business or entrepreneurship development."

Table 1 (continued)

1953	C. Roland Christensen's <i>Management Succession in Small and Growing Enterprises</i> first published. (First major work on growth-oriented business, also a classic contribution to the eventual field of family business.)
1953	Entrepreneurship and Innovation offered at New York University by Peter Drucker.
1954	Small Business Management, first MBA small business course offered at Stanford.
1954	<i>Cases in the Management of Small, Family-Controlled Manufacturing Businesses</i> published at Indiana University. (First family business-specific case book.)
1954	Grant Moon began teaching a small business course at the University of South Dakota.
1955	New York (State) Bureau of Business and Distributive Education implemented a nondegree course, <i>Small Business Management; Adult Course Outline</i> in state colleges (Library of Congress Call No. 59021189).
1956	International Council for Small Business formed (called the National Council for Small Business Management Development until 1977).
1958	MIT's entrepreneurship course offered by Dwight Baumann.
1959	SBA Research Initiative launched. (First major government effort to use academics for substantive research on entrepreneurship. Included projects by Pickle, 1964; Hoad and Rosko, 1964; Mayer and Goldstein, 1961.)
1961	David McClelland's <i>The Achieving Society</i> published.
1961	Halsey Broom's <i>Small Business Management</i> published by Southwestern. (This is the first book on small business focussed expressly on the college text market. It remains in publication, with Justin Longnecker as Broom's successor.)
1963	<i>Journal of Small Business Management (JSBM)</i> began. (First refereed scholarly journal devoted to mainstream entrepreneurship/small business research.)
1963	First endowed position, the Bernard B. and Eugenia A. Ramsey Chair of Private Enterprise, created at Georgia State University.
1964	Service Corps of Retired Executives (SCORE) started.
1964	Collins, Moore and Umwalla's <i>The Enterprising Man</i> first published as a research monograph.
1965	H. Schrage's "The R&D entrepreneur: profile of success" comes out in <i>Harvard Business Review</i> . (First major work on high-technology entrepreneurship.)
1967	Norman Smith's <i>The Entrepreneur and His Firm</i> published. (First research contrasting high-growth entrepreneurs to slower-growth small business owners. One of first secondary analyses in entrepreneurship.)
1967	First contemporary MBA entrepreneurship courses introduced at Stanford and New York Universities. (In these courses, focus is on wealth-creation vs. firm creation, the hallmark of small business courses.)
1967	Approximately two schools offering courses in entrepreneurship (Vesper, 1999, personal communication).
1968	First undergraduate entrepreneurship concentration, Babson College.
1969	McClelland and Winter's <i>Motivating Economic Achievement</i> published. (First major study of entrepreneurship training with detailed outcome assessment.)
1970	Leon Danco held first interdisciplinary seminar on family business.
1970	First modern entrepreneurship center, the Caruth Institute of Owner-Managed Business, was established at Southern Methodist University.
1970	First major academic research conference, <i>Symposium on Technical Entrepreneurship</i> , chaired by John Komives and Arnold Cooper at Purdue. (Library of Congress Call No. 72177979/r883.)
1970	Sixteen schools offering courses in entrepreneurship (Vesper, 1999, personal communication).

Table 1 (continued)

1971	Peter Kilby's <i>Entrepreneurship and Economic Development</i> published. (Seminal early compilation of entrepreneurial theory and research.)
1971	"Black is beautiful, is it bountiful?" by Jeffrey Timmons came out in <i>Harvard Business Review</i> . (First major published work on minority entrepreneurship.)
1971	First MBA entrepreneurship concentration, University of Southern California.
1972	Small Business Institute program launched by US Small Business Administration at Texas Tech University. By the end of the year, 20 schools were participating. (SBI sponsored student-performed field consulting projects to small businesses.)
1972	Patrick Liles' <i>New Business Ventures and the Entrepreneur</i> text with cases first published. (First contemporary model entrepreneurship case text. Howard Stevenson was lead author for the current edition.)
1972	First undergraduate entrepreneurship concentration, University of Southern California.
1973	Association of Private Enterprise Education formed.
1973	Lawrence Klatt's <i>Small Business Management: Essentials of Entrepreneurship</i> published. (One of the first texts to cross over from small business to entrepreneurship.)
1974	Gordon Baty's <i>Entrepreneurship: Playing to Win</i> (Reston Publishing) was first published. (The first trade volume to get significant use in entrepreneurship courses—also one of the first texts devoted exclusively to the contemporary approach to entrepreneurship.)
1974	Entrepreneurship Interest Group of the Academy of Management formed under the direction of Karl Vesper.
1975	Students in Free Enterprise (SIFE), supporting collegiate entrepreneurship and free enterprise, started by Robert Davis of the National Leadership Institute.
1975	Karl Vesper reported 104 colleges/universities with entrepreneurship courses (Vesper, 1993).
1975	Al Shapero published "The displaced, uncomfortable entrepreneur" in <i>Psychology Today</i> . (One of the first major articles about entrepreneurs in the popular press.)
1975	Small Business Institute Directors Association founded.
1974	Five endowed positions (Katz, 1991a).
1976	Heizer Award for Dissertations in New Venture Creation first awarded.
1975	<i>American Journal of Small Business</i> (after 1988, <i>Entrepreneurship: Theory and Practice</i>) first published.
1976	<i>Entrepreneur</i> Magazine began publication.
1977	First nine pilot Small Business Development Centers (SBDCs) were started in California (2), District of Columbia, Florida, Georgia, New Jersey, Maine, Missouri and Nebraska.
1979	Inc. Magazine began publication.
1979	First SIFE student business competition (four schools represented).
1979	Harold Livesay's <i>American Made</i> published (launching point for the "entrepreneurial decade" of the 1980s).
1979	David Birch published "The Job Generation Process" working paper for MIT's Program on Neighborhood and Regional Change. (Provided impetus for government interest in entrepreneurship as the engine of economic growth.)
1979	263 postsecondary schools with courses in entrepreneurship or small business (Solomon et al., 1994).
1980	First of Don Sexton's "State of the Art" conferences held at Baylor University.
1980	Eleven endowed positions (Katz, 1991a).
1980	Public Law 96-302 passed, formalizing Small Business Development Centers (SBDCs).
1981	First Babson Entrepreneurship Research Conference and first publication of <i>Frontiers of Entrepreneurship Research</i> (Vesper, 1981).
1981	SIFE's annual competition drew 100 schools.

Table 1 (continued)

1982	First undergraduate entrepreneurship course in a Marketing Department (University of Illinois-Chicago).
1982	<i>Encyclopedia of Entrepreneurship</i> , edited by Kent, Sexton and Vesper.
1982	315 postsecondary schools with courses in entrepreneurship or small business (Solomon et al., 1994).
1983	First entrepreneurship course in an engineering school, University of New Mexico.
1983	Association of Collegiate Entrepreneurs (ACE) formed.
1983	Neil Churchill and Virginia Lewis published "The five stages of small business growth" in <i>Harvard Business Review</i> .
1983	<i>The Business of Art</i> first published. (First text/trade volume focussed on contemporary entrepreneurship training for a specific profession.)
1984	First Price-Babson College Fellows Program offered. (Pioneering training program for tenure-track and adjunct faculty in entrepreneurship.)
1984	Robert Hisrich and Candida Brush published "The woman entrepreneur: management skills and business problems" in <i>JSBM</i> . (First major work on women entrepreneurs.)
1984	First single campus business plan competitions at Babson College and University of Texas-Austin (known as MOOT).
1984	Collegiate Entrepreneurs of Illinois Conference. Group became Collegiate Entrepreneurs of the Midwest (CEM) in 1985 and the Collegiate Entrepreneurs Organization (CEO) in 1997.
1985	<i>Journal of Business Venturing</i> began publication.
1985	Peter Drucker's <i>Innovation and Entrepreneurship</i> first published. (This volume legitimized entrepreneurship among traditional Business School faculties and greatly increased the visibility of entrepreneurship among Business school alumni.)
1986	First national business plan competition held, under the direction of Tim Mescon, University of Miami.
1986	Vesper reported 253 colleges/universities with entrepreneurship courses (Vesper, 1993).
1986	590 postsecondary schools with courses in small business or entrepreneurship (Solomon et al., 1994).
1986	Gary Liebcap's <i>Advances in the study of entrepreneurship, innovation and economic growth</i> began publication. (First major annual research series specifically with a focus on entrepreneurship.)
1987	<i>Journal of Business Venturing</i> added to Social Science Citation Index.
1987	Entrepreneurship Interest Group of the Academy of Management became the Entrepreneurship Division.
1987	First National Business Plan Competition, San Diego State University. (First of the enduring national "open" business plan competitions.)
1987	<i>Family Business Review</i> began publication.
1988	<i>Small Business Economics</i> began publication.
1991	Special Issue of <i>Entrepreneurship: Theory and Practice</i> on the infrastructure of the academic discipline of entrepreneurship.
1991	102 endowed positions (Katz, 1991a).
1991	57 undergraduate and 22 MBA programs with entrepreneurship concentrations (Robinson and Haynes, 1991).
1991	1060 postsecondary schools with courses in entrepreneurship or small business (Solomon et al., 1994).
1992	<i>Small Business Economics</i> added to Social Science Citation Index.
1992	Center for Entrepreneurial Leadership created at the Ewing Marion Kauffman Foundation. (The largest foundation with a direct interest in entrepreneurship education.)

Table 1 (continued)

1993	Vesper reports 370 colleges/universities with entrepreneurship courses (Vesper, 1993).
1993	EGOPHER begins operation. (First Internet site devoted exclusively to entrepreneurship education. Succeeded by eWeb— www.slu.edu/eweb —in 1995.)
1993	SBA Online FTP and Gopher sites began operation.
1993	Jerome Katz and Robert Brockhaus' <i>Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence and Growth</i> began publication. (First major annual research series specifically focussed on mainstream entrepreneurship.)
1994	First of three special September issues of <i>Simulation and Gaming</i> appeared on entrepreneurship education. Others appeared in September of 1995 and 1996.
1994	First ETP/NFIB Award for dissertations in Small Business given.
1995	Over 450 schools participating in the Small Business Institute program.
1995	<i>Journal of Small Business Management</i> added to Social Science Citation Index.
1996	SBA withdrew its share of funding for the Small Business Institute program.
1996	Lisa Gundry and Aaron Buchko's <i>Field casework</i> published by Sage. (First entrepreneurship text supplement series from a commercial publisher.)
1996	First Family Business major offered, Texas Tech University.
1997	SIFE has 264 schools competing at their annual gathering.
1997	Service Corps of Retired Executives (SCORE) began delivering consulting assistance over the Internet.
1998	SBA preliminary results showed 1400 postsecondary schools with courses in entrepreneurship or small business http://www.gwu.edu/~nes .
1998	SBI programs at 220 schools (Matthews, 1999).
1998	208 endowed positions (Katz, 1999).
1998	VuSME, the Virtual University for Small and Medium Enterprises went on the World Wide Web. (First entrepreneurship distance education program deployed by a university, in this case a consortium of four schools.)
1999	Summer—"Special Research Forum on International Entrepreneurship" to published in <i>Academy of Management Journal</i> . (First special issue of a mainstream management journal dedicated to a theme in mainstream entrepreneurship.)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV

«ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΦΟΙΤΗΤΕΣ»

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Q1. Σημειώστε το φύλο σας Άντρας Γυναίκα

Q2. Σε ποιο τμήμα του Πανεπιστημίου φοιτάτε;
.....

Q3. Σε ποιο έτος σπουδών βρίσκεστε;
1ο 2ο 3ο 4ο 5ο > 5ο

Q4. Σημειώστε τον τόπο καταγωγής σας (Νομό / Πόλη)
.....

Q5. Σημειώστε το επάγγελμα του πατέρα σας

Στέλεχος Δημόσιας Επιχείρησης	☐
Στέλεχος Ιδιωτικής Επιχείρησης	☐
Αυτοαπασχολούμενος / Επιχειρηματίας	☐
Έμπορος	☐
Αγρότης	☐
Άλλο	☐
Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	☐

Q6. Σημειώστε το επάγγελμα της μητέρας σας

Στέλεχος Δημόσιας Επιχείρησης	☐
Στέλεχος Ιδιωτικής Επιχείρησης	☐
Αυτοαπασχολούμενος / Επιχειρηματίας	☐
Έμπορος	☐
Αγρότης	☐
Άλλο	☐
Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	☐

Q7. Σημειώστε το επίπεδο μόρφωσης του πατέρα σας

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	☐
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	☐
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	☐

Q8. Σημειώστε το επίπεδο μόρφωσης της μητέρας σας

Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	☐
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	☐
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	☐

Q9. Ποιες είναι οι μελλοντικές επαγγελματικές σας βλέψεις;

Απασχόληση στον Δημόσιο Τομέα	☐
Απασχόληση στον Ιδιωτικό Τομέα	☐
Ελεύθερος Επαγγελματίας / Δημιουργία Επιχείρησης	☐
Άλλο	☐
Προσδιορίστε.....	

Q10. Πιστεύετε ότι τα μαθήματα που διδάσκεστε συμβάλλουν στην επίτευξη των επαγγελματικών σας στόχων;

Ναι, οπωσδήποτε	Μάλλον, ναι	Ίσως	Μάλλον, όχι	Όχι, απόλυτα
☐	☐	☐	☐	☐

Q11. Γνωρίζετε τι περιλαμβάνει η έννοια της Επιχειρηματικότητας;

Γνωρίζω πολύ καλά Μάλλον, γνωρίζω Ίσως Μάλλον, δεν γνωρίζω Όχι, καθόλου

Q12. Ποια από τα παρακάτω στοιχεία πιστεύετε ότι περιλαμβάνονται στην έννοια της Επιχειρηματικότητας;

Δημιουργία νέων επιχειρήσεων	10	Αναγνώριση ευκαιριών	15
Καινοτομία	11	Δημόσιες σχέσεις	16
Ανάληψη ρίσκου	12	Λήψη Απόφασης	17
Επένδυση	13	Στρατηγική	18
Ανάλυση Ρίσκου	14		

Q13. Ποια μαθήματα από το πρόγραμμα σπουδών σας πιστεύετε ότι βοηθούν στην Επιχειρηματικότητα; (Καταγράψτε τα παρακάτω)

1..... 4.....
2..... 5.....
3..... 6.....

Q14. Πιστεύετε ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται;

Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q15. Θα «θυσιάζατε» ένα μάθημα κατεύθυνσης προκειμένου να παρακολουθήσετε ένα μάθημα «Επιχειρηματικότητας»;

Ναι, οπωσδήποτε Μάλλον, ναι Ίσως Μάλλον, όχι Όχι, απόλυτα

Q16. Πιστεύετε ότι η εισαγωγή ενός μαθήματος «Επιχειρηματικότητας» στο πρόγραμμα σπουδών σας, θα προσέφερε χρήσιμες γνώσεις;

Ναι, οπωσδήποτε Μάλλον, ναι Ίσως Μάλλον, όχι Όχι, απόλυτα

Q17. Αν ναι, τι θα θέλατε να περιλαμβάνει; (Καταγράψτε τις ιδέες σας παρακάτω)

.....
.....

Q18. Η κύρια ιδιότητα ενός ικανού υπαλλήλου είναι αυτή της πρωτοβουλίας.

Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q19. Μία επιτυχημένη επαγγελματική καριέρα είναι βασική για μια επιτυχημένη ζωή

Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q20. Το φύλο δεν θα πρέπει να αποτελεί κριτήριο επιλογής, προαγωγής ή αμοιβής.

Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q21. Οι οργανισμοί είναι δυναμικά συστήματα και θα πρέπει συνεχώς να αλλάζουν

Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q22 Οι κανόνες είναι σημαντικοί σε έναν οργανισμό και δεν πρέπει να καταστρατηγούνται
Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q23 Υπάρχουν κάποια επαγγέλματα, που είναι καθαρά ανδρικά
Συμφωνώ Απόλυτα Μάλλον Συμφωνώ Αδιάφορα Μάλλον Διαφωνώ Διαφωνώ Απόλυτα

Q24. Υποθέστε ότι έχετε στην κατοχή σας 1000 € και τα παίζετε κορώνα – γράμματα. Ποια θα είναι η επιλογή σας σε κάθε μια από τις παρακάτω περιπτώσεις;

Περίπτωση Α

Πιθανότητα να παίξετε κορώνα – γράμματα και σε περίπτωση που κερδίσετε να διπλασιάσετε το ποσό (σε 2000 €) ή να τα χάσετε όλα (0 €)

Παίζω (ρискάρω)	
Δεν παίζω (δεν ρискάρω)	

Περίπτωση Β

Πιθανότητα να παίξετε κορώνα – γράμματα και σε περίπτωση που κερδίσετε να τριπλασιάσετε το ποσό (σε 3000 €) ή να τα χάσετε όλα (0 €)

Παίζω (ρискάρω)	
Δεν παίζω (δεν ρискάρω)	

Περίπτωση Γ

Πιθανότητα να παίξετε κορώνα – γράμματα και σε περίπτωση που κερδίσετε να τετραπλασιάσετε το ποσό (σε 4000 €) ή να τα χάσετε όλα (0 €)

Παίζω (ρискάρω)	
Δεν παίζω (δεν ρискάρω)	

Περίπτωση Δ

Πιθανότητα να παίξετε κορώνα – γράμματα και σε περίπτωση που κερδίσετε να πενταπλασιάσετε το ποσό (σε 5000 €) ή να τα χάσετε όλα (0 €)

Παίζω (ρискάρω)	
Δεν παίζω (δεν ρискάρω)	

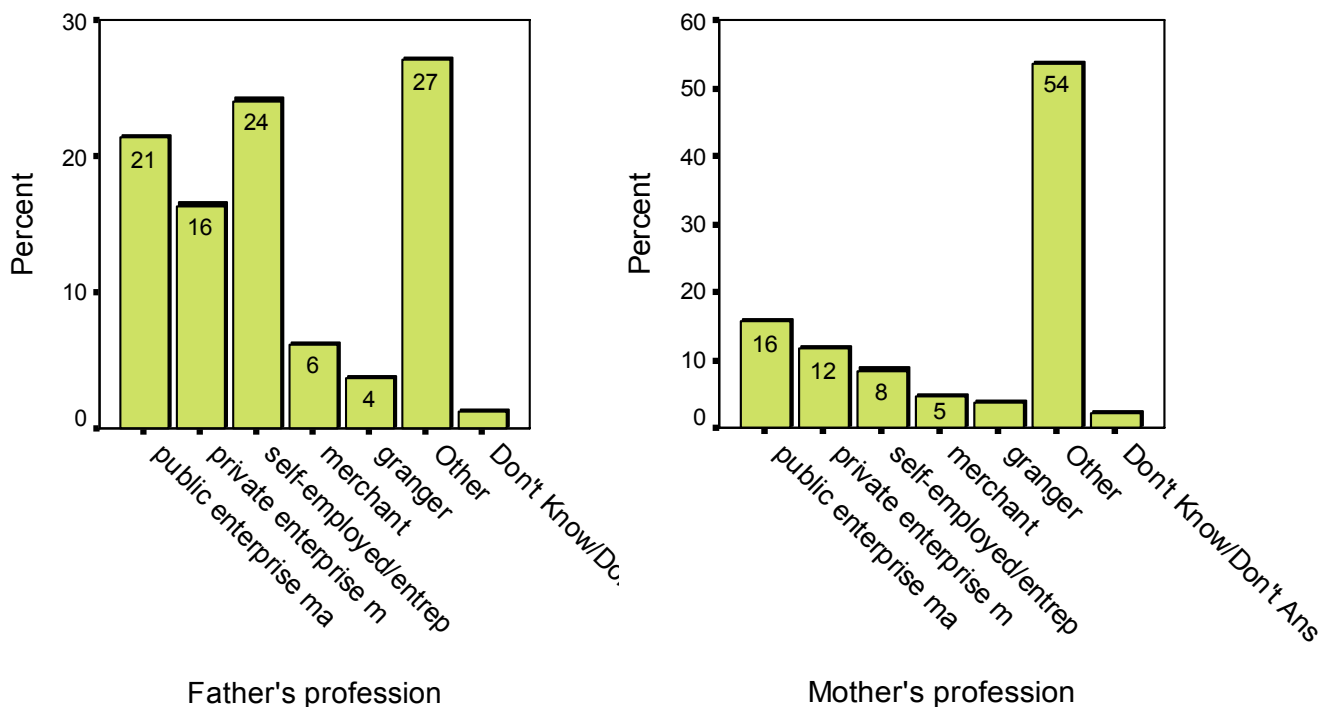
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V

«ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ»

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V_(i): ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

2^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q5 & Q6: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΓΟΝΕΩΝ

Αρχικά παρουσιάζονται οι απαντήσεις στο ερώτημα για το επάγγελμα του πατέρα και της μητέρας. Όπως παρατηρούμε και από το παραπάνω σχεδιάγραμμα, το 21,3% των φοιτητών απάντησε ότι ο πατέρας του είναι στέλεχος δημόσιας επιχείρησης ή απασχολείται στον δημόσιο τομέα γενικότερα, το 16,4% απάντησε ότι ο πατέρας του απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα, το 24,1% δήλωσε ότι ο πατέρας του είναι ελεύθερος επαγγελματίας ή επιχειρηματίας, το 6,2% δήλωσε ότι ο πατέρας του είναι έμπορος, το 3,7% ότι είναι αγρότης, το 27% ότι ο πατέρας του απασχολείται σε κάποια άλλη εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες³⁹, ενώ το 1,2% των ερωτηθέντων φοιτητών απάντησε ότι δεν γνωρίζει.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι απαντήσεις στην ερώτηση για το επάγγελμα της μητέρας. Πιο αναλυτικά, το 15,6% των φοιτητών απάντησε ότι η μητέρα του είναι στέλεχος δημόσιας επιχείρησης, το 11,7% ότι η μητέρα του είναι στέλεχος ιδιωτικής επιχείρησης, το 8,4%, ότι η μητέρα του είναι ελεύθερη επαγγελματίας ή επιχειρηματίας, το 4,7% ότι είναι έμπορος, το 3,7% ότι είναι αγρότης, το 53,6% ότι η μητέρα του δεν

³⁹ Είναι αξιοσημείωτο το σχετικά μεγάλο ποσοστό που αντιστοιχεί σε αυτή την απάντηση το οποίο στο μεγαλύτερο μέρος του ενδεχομένως να εκπροσωπεί τους φοιτητές που ο πατέρας τους έχει πάρει σύνταξη ή δεν εργάζεται πια για διάφορους λόγους.

απασχολείται σε κάποια από τις παραπάνω κατηγορίες και το 2,2% απάντησε ότι δεν γνωρίζει. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των απαντήσεων στο επάγγελμα της μητέρας ανήκει στην κατηγορία «Άλλο» και αντιπροσωπεύει κυρίως τις γυναίκες που ασχολούνται με τα οικιακά ή δεν εργάζονται για διάφορους λόγους.

3^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q10: ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΣΤΕ ΣΥΜΒΑΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΣΑΣ ΣΤΟΧΩΝ;

Do you believe that the courses you attend are useful for your professional plans?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Rather, yes	208	51,6	51,6	51,6
	Perhaps	96	23,8	23,8	75,4
	Yes, anyway	60	14,9	14,9	90,3
	Rather, no	21	5,2	5,2	95,5
	No, unconditionally	18	4,5	4,5	100,0
	Total	403	100,0	100,0	

Όπως παρατηρούμε, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών και πιο συγκεκριμένα το 51,6% (208 απαντήσεις), δήλωσε ότι τα μαθήματα που διδάσκεται μάλλον συμβάλλουν στην επίτευξη των επαγγελματικών του στόχων. Από την άλλη πλευρά, ένα μικρότερο ποσοστό και πιο συγκεκριμένα το 14,9% των φοιτητών δήλωσε ότι τα μαθήματα που διδάσκεται οπωσδήποτε συμβάλλουν στην επίτευξη των επαγγελματικών του στόχων, το 23,8% απάντησε ότι ίσως συμβάλλουν, το 5,2% ότι τα μαθήματα μάλλον δεν συμβάλλουν και πολύ στην πραγμάτωση των επαγγελματικών στόχων και τέλος το 4,5% δήλωσε ότι τα μαθήματα που διδάσκεται δεν συμβάλλουν καθόλου στην επίτευξη των επαγγελματικών στόχων και επομένως θεωρούν δεν τους παρέχουν τα απαραίτητα εφόδια προκειμένου να αποκατασταθούν επαγγελματικά στο μέλλον.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q13: ΠΟΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΒΟΗΘΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ;

Παρακάτω παρουσιάζονται οι απαντήσεις των φοιτητών που αφορούν στα τμήματα: Διοίκηση Επιχειρήσεων, Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών, Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης. Αναλυτικότερα, οι φοιτητές της Διοίκησης Επιχειρήσεων δήλωσαν τα παρακάτω μαθήματα ως σχετικά με την επιχειρηματικότητα:

- Το 23,3% το μάθημα «Οργάνωση & Διοίκηση Επιχειρήσεων (A & B)».
- Το 12,5% το μάθημα «Μάρκετινγκ».

- Το 10,5% το μάθημα «Επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική».
- Το 10,2% το μάθημα «Μικροοικονομική».
- Το 5,3% το μάθημα «Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού».
- Το 4,7% το μάθημα «Χρηματοοικονομική».
- Το 4,5% το μάθημα «Γενική Λογιστική».
- Το 3,4% το μάθημα «Αγγλικά (A & B)».
- Το 3,1% το μάθημα «Διοίκηση έργων και λήψη οικονομοτεχνικών αποφάσεων».
- Το 3,0% το μάθημα «Στατιστική (I & II)».
- Το 2,3% εξίσου τα μαθήματα «Μαθηματικά (I & II)» και «Η επιχείρηση και το περιβάλλον της».
- Το 2,1% το μάθημα «Εισαγωγή στην πληροφορική».
- Το 2,0% το μάθημα «Κοστολόγηση».
- Το 1,4% το μάθημα «Οργάνωση / Διοίκηση Παραγωγής».
- Το 1,3% το μάθημα «Επιχειρησιακή Επικοινωνία».
- Το 1,0% το μάθημα «Αναλυτική Λογιστική».
- Το 0,9% εξίσου τα μαθήματα «Κοινωνιολογία» και «Οικονομικός προγραμματισμός και λήψη αποφάσεων».
- Το 0,7% το μάθημα «Χρήση και Προγραμματισμός Ηλεκτρονικών Υπολογιστών».
- Το 0,6% εξίσου τα μαθήματα «Ποσοτικές Μέθοδοι», «Ειδικά θέματα ποσοτικής ανάλυσης» και «Διαφήμιση».
- Το 0,4% εξίσου τα μαθήματα «Πολιτική Οικονομία», «Διοικητική Λογιστική», «Διοίκηση Πωλήσεων», «Έρευνα Αγοράς» και «Ανάλυση χρηματοοικονομικών καταστάσεων».
- Το 0,3% εξίσου τα μαθήματα: «Διεθνής Διοίκηση», «Εμπορικό Δίκαιο» και «Χρήμα – Τράπεζες».

Οι φοιτητές του Τμήματος Ναυτιλίας και Επιχειρηματικών Υπηρεσιών δήλωσαν τα παρακάτω μαθήματα ως σχετικά με την επιχειρηματικότητα:

- Το 21,7% το μάθημα «Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων».
- Το 11,7% το μάθημα «Μάρκετινγκ».
- Το 9,8% το μάθημα «Επιχειρησιακή πολιτική και στρατηγική».
- Το 9,5% το μάθημα «Μικροοικονομική».
- Το 4,9% το μάθημα «Διοίκηση ανθρώπινων πόρων».
- Το 4,5% το μάθημα «Οικονομική ανάλυση».
- Το 4,4% το μάθημα «Χρηματοοικονομική».
- Το 4,2% το μάθημα «Γενική Λογιστική».

- Το 3,2% το μάθημα «Αγγλικά».
- Το 2,9% το μάθημα «Διοίκηση έργου».
- Το 2,8% το μάθημα «Στατιστική (I & II)».
- Το 2,1% το μάθημα «Μαθηματικά (I & II)».
- Το 2,0% το μάθημα «Εισαγωγή στην πληροφορική».
- Το 1,9% το μάθημα «Διεθνής Οικονομική».
- Το 1,7% το μάθημα «Ηλεκτρονική Επιχειρηματικότητα».
- Το 1,5% το μάθημα «Ναυτιλιακή Οικονομική».
- Το 1,3% εξίσου τα μαθήματα: «Εισαγωγή στις ναυτιλιακές σπουδές» και «Οργάνωση / Διοίκηση Παραγωγής».
- Το 1,2% εξίσου τα μαθήματα: «Οικονομική γεωγραφία» και «Επιχειρησιακή επικοινωνία».
- Το 0,9% εξίσου τα μαθήματα: «Ναυτιλιακή λογιστική» και «Ανάλυση ζήτησης».
- Το 0,8% εξίσου τα μαθήματα: «Κοινωνιολογία», «Διοίκηση ναυτιλιακών επιχειρήσεων» και «Οργάνωση Διακίνησης / Διανομής (Logistics)».
- Το 0,5% εξίσου τα μαθήματα: «Ποσοτικές μέθοδοι για μεταφορές – εμπόριο» και «Πληροφοριακά Συστήματα Διοίκησης».
- Το 0,4% το μάθημα «Ναυτιλιακή τεχνολογία».
- Το 0,3% εξίσου τα μαθήματα: «Οικονομετρία» και «Διεθνές εμπόριο».

Οι φοιτητές του Τμήματος Μηχανικών Οικονομίας και Διοίκησης δήλωσαν τα παρακάτω μαθήματα ως σχετικά με την επιχειρηματικότητα:

- Το 28,5% το μάθημα «Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων».
- Το 15,3% το μάθημα «Μάρκετινγκ».
- Το 12,5% το μάθημα «Μικροοικονομική».
- Το 6,4% το μάθημα «Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού».
- Το 5,7% το μάθημα «Χρηματοοικονομική».
- Το 5,6% το μάθημα «Γενική Λογιστική».
- Το 5,0% το μάθημα «Επιχειρησιακή Έρευνα».
- Το 4,2% το μάθημα «Αγγλικά».
- Το 3,8% το μάθημα «Διοίκηση έργου».
- Το 2,6% το μάθημα «Εισαγωγή στην Πληροφορική».
- Το 2,4% το μάθημα «Κοστολόγηση».
- Το 1,7% το μάθημα «Μακροοικονομική».
- Το 1,6% το μάθημα «Επιχειρησιακή Επικοινωνία».
- Το 1,0% το μάθημα «Εργασιακές Σχέσεις».

- Το 0,9% το μάθημα «Διαχείριση καινοτομίας και τεχνολογίας».
- Το 0,7% το μάθημα «Βιομηχανική οργάνωση και θεωρία παιγνίων».
- Το 0,5% το μάθημα «Ανάλυση αποφάσεων και μηχανική γνώσεων».
- Το 0,3% εξίσου τα μαθήματα: «Στρατηγική διοίκηση και σχεδιασμός» και «Ενοποιημένη επιστήμη μηχανικού».
- Το 0,2% εξίσου τα μαθήματα: «Συστήματα ποιότητας», «Συστήματα παραγωγής», «Αξιολόγηση επενδύσεων» και «Δίκαιο των επιχειρήσεων».

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q14: ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΔΙΔΑΣΚΕΤΑΙ:

Do you believe in the instruction of entrepreneurship?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	19	4,7	4,7	4,7
	Probably Agree	172	42,7	42,9	47,6
	Neither	98	24,3	24,4	72,1
	Probably Disagree	96	23,8	23,9	96,0
	Totally Disagree	16	4,0	4,0	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q15: ΘΑ «ΘΥΣΙΑΖΑΤΕ» ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΕΤΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ»:

Take an entrepreneurship lesson rather than a lesson of your direction

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Yes, anyway	66	16,4	16,5	16,5
	Rather, yes	115	28,5	28,7	45,1
	Perhaps	168	41,7	41,9	87,0
	Rather, no	43	10,7	10,7	97,8
	No, unconditionally	9	2,2	2,2	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q16: ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ» ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΘΑ ΠΡΟΣΕΦΕΡΕ ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ:

Would the initiation of an entrepreneurship lesson offer useful knowledge?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Yes, anyway	125	31,0	31,2	31,2
	Rather, yes	167	41,4	41,6	72,8
	Perhaps	93	23,1	23,2	96,0
	Rather, no	10	2,5	2,5	98,5
	No, unconditionally	6	1,5	1,5	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

4^H ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q11: ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΤΙ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ;

Do you know what contains the term "entrepreneurship"?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	I know very well	56	13,9	13,9	13,9
	I know a little	225	55,8	55,8	69,7
	Perhaps	91	22,6	22,6	92,3
	Rather, i don't know	24	6,0	6,0	98,3
	No, not at all	7	1,7	1,7	100,0
	Total	403	100,0	100,0	

5^H ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q9: ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΕΨΕΙΣ

Future profession scope

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	occupation in private sector	192	47,6	47,6	47,6
	occupation in public sector	102	25,3	25,3	73,0
	self-employer/entrepreneur	99	24,6	24,6	97,5
	Other	10	2,5	2,5	100,0
	Total	403	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q18: Η ΚΥΡΙΑ ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΕΝΟΣ ΙΚΑΝΟΥ ΥΠΑΛΛΗΛΟΥ ΕΙΝΑΙ ΑΥΤΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ

The self-motivation is the most essential qualification of a competent employee

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	65	16,1	16,2	16,2
	Probably Agree	192	47,6	47,9	64,1
	Neither	93	23,1	23,2	87,3
	Probably Disagree	42	10,4	10,5	97,8
	Totally Disagree	9	2,2	2,2	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q19: ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΡΙΕΡΑ ΕΙΝΑΙ ΒΑΣΙΚΗ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΖΩΗ

A successful career is an essential part of a successful live

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	79	19,6	19,7	19,7
	Probably Agree	149	37,0	37,2	56,9
	Neither	81	20,1	20,2	77,1
	Probably Disagree	59	14,6	14,7	91,8
	Totally Disagree	33	8,2	8,2	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q20: ΤΟ ΦΥΛΟ ΔΕΝ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ, ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ Ή ΑΜΟΙΒΗΣ

Race should not be a matter in selection/promotion/payment decisions

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	267	66,3	66,6	66,6
	Probably Agree	55	13,6	13,7	80,3
	Neither	33	8,2	8,2	88,5
	Probably Disagree	22	5,5	5,5	94,0
	Totally Disagree	24	6,0	6,0	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q21: ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΜΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΣΥΝΕΧΩΣ ΝΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ

Organizations are dynamic systems and should continually change

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	118	29,3	29,4	29,4
	Probably Agree	180	44,7	44,9	74,3
	Neither	75	18,6	18,7	93,0
	Probably Disagree	25	6,2	6,2	99,3
	Totally Disagree	3	,7	,7	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q22: ΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΙΝΑΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΟΥΝΤΑΙ

Rules are important to organizations and should not be broken

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	118	29,3	29,4	29,4
	Probably Agree	194	48,1	48,4	77,8
	Neither	61	15,1	15,2	93,0
	Probably Disagree	25	6,2	6,2	99,3
	Totally Disagree	3	,7	,7	100,0
	Total	401	99,5	100,0	
Missing	System	2	,5		
Total		403	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ Q23: ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΚΑΘΑΡΑ ΑΝΔΡΙΚΑ

There are some occupations that are typically male

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	68	16,9	17,0	17,0
	Probably Agree	115	28,5	28,8	45,8
	Neither	85	21,1	21,3	67,0
	Probably Disagree	65	16,1	16,3	83,3
	Totally Disagree	67	16,6	16,8	100,0
	Total	400	99,3	100,0	
Missing	System	3	,7		
Total		403	100,0		

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ V⁽ⁱⁱ⁾: ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΩΝ (ΔΟΚΙΜΕΣ Χ²)

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΕΨΕΙΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ (Q1 & Q9)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	34,448(a)	3	,000
Likelihood Ratio	35,561	3	,000
Linear-by-Linear Association	32,366	1	,000
N of Valid Cases	403		

(a): 1 cells (12,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,76.

ΤΟΠΟΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΕΨΕΙΣ (Q4 & Q9)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	7,200(a)	9	,616
Likelihood Ratio	7,992	9	,535
N of Valid Cases	403		

(a): 6 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,45.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΕΨΕΙΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ (Q5 & Q9)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	78,414(a)	18	,000
Likelihood Ratio	60,260	18	,000
Linear-by-Linear Association	,886	1	,347
N of Valid Cases	403		

(a) 12 cells (42,9%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,12.

ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΕΨΕΙΣ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ (Q6 & Q9)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	32,053(a)	18	,022
Likelihood Ratio	33,234	18	,016
Linear-by-Linear Association	1,188	1	,276
N of Valid Cases	403		

(a) 13 cells (46,4%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,22.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΓΙΑ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΕΝΟΣ ΤΕΤΟΙΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ (Q14 & Q15)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	58,690(a)	16	,000
Likelihood Ratio	44,309	16	,000
Linear-by-Linear Association	,133	1	,715
N of Valid Cases	401		

(a) 10 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 36.

ΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΚΑΘΕ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ (Q2 & Q11)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	20,682(a)	8	,008
Likelihood Ratio	20,563	8	,008
Linear-by-Linear Association	8,021	1	,005
N of Valid Cases	403		

(a) 3 cells (20, 0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,48.

ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΕΤΟΥΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΚΑΙ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (Q3 & Q11)

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	32,844(a)	20	,035
Likelihood Ratio	29,908	20	,071
Linear-by-Linear Association	,012	1	,912
N of Valid Cases	403		

(a) 15 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is, 07.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VI

***«ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ»***

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης σε όλη την Ευρώπη. Παρά το γεγονός ότι η επιχειρηματικότητα (πραγματική ή εν δυνάμει) μπορεί να επηρεάζεται από ένα πλήθος διαφορετικών παραγόντων, εκτιμάται ότι εμπεριέχει και ένα πολιτισμικό / μορφωτικό στοιχείο, το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη. Από την άποψη αυτή, η συμβολή της εκπαίδευσης μπορεί να είναι σημαντική. Η Επιχειρηματικότητα διδάσκεται εδώ και δεκαετίες σε πανεπιστήμια της Αμερικής. Τα τελευταία χρόνια εντάσσεται και σε προγράμματα σπουδών πολλών Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, αναγνωρίζοντας το κενό στην εκπαίδευση των φοιτητών τους, όπως και την «ευκαιρία» για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην Ανατολική Ελλάδα, ενώνουν τις δυνάμεις / πόρους τους για να αναπτύξουν Μαθήματα Επιχειρηματικότητας. Από τα μαθήματα αυτά θα επωφεληθούν :

- οι φοιτητές των συμπραττόντων Ιδρυμάτων
- οι απόφοιτοι των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Θράκης
- οι τοπικοί επιχειρηματίες των ανατολικών περιφερειακών νομών της Ελλάδας
- η περιφερειακή οικονομία της Ελλάδος

Προκειμένου να σχεδιαστεί και να ενταχθεί στο πρόγραμμα σπουδών το μάθημα της επιχειρηματικότητας και προκειμένου να εξεταστούν οι προθέσεις και οι αντιλήψεις των φοιτητών, των 11 τμημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου που συμμετέχουν στο πρόγραμμα Πρωταγόρας, σε σχέση με την επιχειρηματικότητα αλλά και τη διδασκαλία της, διενεργήθηκε έρευνα μέσω ερωτηματολογίου. Στην έρευνα αυτή συμμετέχουν οι φοιτητές των εξής τμημάτων του Π.Α.:

ΜΥΤΙΛΗΝΗ (ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ): Περιβάλλοντος (ΣΚΕ), Γεωγραφίας (ΣΚΕ), Πολιτισμικής Τεχνολογίας & Επικοινωνίας (ΣΚΕ), Επιστήμης της θάλασσας.

ΧΙΟΣ (ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ): Διοίκησης Επιχειρήσεων (ΣΕΔ), Ναυτιλίας & Επιχειρηματικών Υπηρεσιών (ΣΕΔ), Μηχανικών Οικονομίας & Διοίκησης (ΣΕΔ).

ΣΑΜΟΣ (ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ): Μαθηματικών (ΣΘΕ), Μηχανικών Πληροφοριακών & Επικοινωνιακών Συστημάτων (ΣΘΕ), Στατιστικής & Αναλογιστικής Επιστήμης (ΣΘΕ).

ΣΥΡΟΣ (ΤΜΗΜΑ / ΣΧΟΛΗ): Μηχανικών Σχεδίασης Προϊόντων & Συστημάτων.

Προκειμένου να ληφθούν υπόψη οι στάσεις και οι αντιλήψεις των καθηγητών του Πανεπιστημίου Αιγαίου ως προς το θέμα της διδασκαλίας της επιχειρηματικότητας, σας παρακαλούμε να συμπληρώσετε το παρακάτω ερωτηματολόγιο.

Η συμβολή σας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη προκειμένου να ολοκληρώσουμε αυτή την έρευνα και σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας!

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ

Q1. Παρακαλώ σημειώστε το φύλο σας Άντρας Γυναίκα

Q2. Σε ποιο τμήμα του Πανεπιστημίου Αιγαίου διδάσκετε;

Q3. Σημειώστε την ειδικότητά σας:

Q4. Ποια μαθήματα διδάσκετε;

Q5. Ποια βαθμίδα κατέχετε; (σημειώστε με ένα «χ»)

Καθηγητής	☐
Αναπληρωτής Καθηγητής	☐
Επίκουρος Καθηγητής	☐
Λέκτορας	☐
Διδάσκων Π.Δ. 407	☐

Q6. Πόσα χρόνια διδάσκετε; (σημειώστε με ένα «χ»)

1-3 4-6 7-10 Περισσότερα από 10

Q7. Σε τι ποσοστό χρησιμοποιείτε κάθε μια από τις παρακάτω μεθόδους διδασκαλίας στο μάθημά σας; (σημειώστε στο κουτάκι το ποσοστό έτσι ώστε το άθροισμα να δίνει 100%)

Διαλέξεις	
Σεμινάρια	
Παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies)	
Ατομικές εργασίες των φοιτητών	
Ομαδικές εργασίες των φοιτητών	
Πρακτική άσκηση ή επίσκεψη των φοιτητών σε εταιρείες	
Από απόσταση εκπαίδευση (μέσω του διαδικτύου)	
Άλλο (Προσδιορίστε):	
	100%

Q8. Σε τι ποσοστό χρησιμοποιείτε κάθε μια από τις παρακάτω μεθόδους αξιολόγησης των φοιτητών στο μάθημα που διδάσκετε; (σημειώστε στο κουτάκι το ποσοστό έτσι ώστε το άθροισμα να δίνει 100%)

Ομαδικές εργασίες των φοιτητών	
Ατομικές εργασίες των φοιτητών	
Παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές	
Γραπτά τεστ (ενδιάμεσα)	
Τελικές εξετάσεις	
Άλλη μέθοδος:	
	100%

Q9: Έχετε εμπειρία από κάποιο μάθημα ή κάποιο σεμινάριο για την επιχειρηματικότητα; Αν ναι, τι περιελάμβανε;

--

Q10. Έχετε διδάξει ποτέ το μάθημα της Επιχειρηματικότητας (Entrepreneurship); (σημειώστε με ένα «χ»)

Ναι Όχι

Q11: Από βιβλιογραφική έρευνα αλλά και έρευνα σε οδηγούς σπουδών πανεπιστημιακών τμημάτων του εξωτερικού έχει προκύψει ότι το μάθημα της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει όλες τις ενότητες / θέματα που παρατίθενται παρακάτω. Εσείς ποια από αυτά τα στοιχεία πιστεύετε ότι θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας και σε τι ποσοστό το καθένα; (σημειώστε στο κουτάκι το ποσοστό έτσι ώστε το άθροισμα να δίνει 100%)

Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα	
Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας	
Η δημιουργία & η ανάπτυξη μιας επιχείρησης	
Η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος	
Επιχειρηματικές ικανότητες	
Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων	
Βασικές αρχές του μάρκετινγκ	
Διοίκηση ανθρωπίνων πόρων	
Οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός	
Διοίκηση έργου	
Επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός	
Έρευνα αγοράς	
Ανάλυση ρίσκου	
Αναγνώριση ευκαιριών	
Δημόσιες σχέσεις	
Καινοτομία	
	100%

Q12. Ποιος πιστεύετε ότι θα πρέπει να είναι ο πρωταρχικός σκοπός ενός μαθήματος επιχειρηματικότητας στο πανεπιστήμιο; (Ταξινομήστε με 1,2,3,4,5 τις παρακάτω προτάσεις όπου το 1=πρωταρχικό το 5=δευτερεύον)

Να βοηθά στην ανάπτυξη ικανοτήτων και να προσφέρει όλες εκείνες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για ένα νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δική του επιχείρηση	
Να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας	
Απόκτηση όλων των απαραίτητων γνώσεων για την αντιμετώπιση των διαφόρων καταστάσεων μέσα στην επιχείρηση και την κατάσταση επιχειρηματικού πλάνου.	
Να μειώσει την αποστροφή στο ρίσκο με τη βοήθεια αναλυτικών τεχνικών.	
Να βοηθά τους νέους στο να γίνουν πιο «επιχειρηματικοί» στο σύνολο της ζωής τους δεδομένης της διαρκώς μεταβαλλόμενης φύσης της κοινωνίας και της κουλτούρας	

Q13. Δεδομένης της ιδιαιτερότητας του Πανεπιστημίου Αιγαίου (τα τμήματά του λειτουργούν σε 5 νησιά του Αιγαίου), υποθέστε ότι το υλικό για τη διδασκαλία του μαθήματος της επιχειρηματικότητας θα βρίσκεται συγκεντρωμένο σε μια τοποθεσία στο διαδίκτυο, στην οποία θα έχουν πρόσβαση όλοι οι ενδιαφερόμενοι διδάσκοντες. Μέσα από αυτό το site οι διδάσκοντες θα έχουν τη δυνατότητα να συλλέγουν ό,τι εκείνοι θεωρούν πιο σημαντικό και ενδιαφέρον, προκειμένου να το παρουσιάσουν στους φοιτητές. Συμφωνείτε με αυτόν τον πιθανό τρόπο οργάνωσης του μαθήματος; Αν όχι, ποιόν διαφορετικό τρόπο θα προτείνετε;

Συμφωνώ απόλυτα Μάλλον συμφωνώ Μάλλον διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

Προσδιορίστε:

Q14. Ποιο ποσοστό του μαθήματος, κατά την άποψή σας, θα μπορούσε να διδαχθεί από απόσταση ηλεκτρονικά;

%

Q15. Σε τι ποσοστό θα χρησιμοποιούσατε κάθε μια από τις παρακάτω μεθόδους διδασκαλίας εάν σας δινόταν η δυνατότητα / ευκαιρία να διδάξετε το μάθημα της επιχειρηματικότητας; (σημειώστε στο κουτάκι το ποσοστό έτσι ώστε το άθροισμα να δίνει 100%)

Διαλέξεις από τον καθηγητή	
Δημιουργία εικονικής επιχείρησης στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία θα διαχειρίζονται οι φοιτητές με την καθοδήγηση καθηγητών	
Παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies)	
Επισκέψεις των φοιτητών σε επιχειρήσεις	
Διαλέξεις στελεχών επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο	
Πρακτική άσκηση των φοιτητών σε εταιρείες (για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα)	
Οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας & του ανταγωνισμού	
Άλλο:	
	100%

Q16. Σε τι ποσοστό θα χρησιμοποιούσατε κάθε μια από τις παρακάτω μεθόδους αξιολόγησης εάν σας δινόταν η δυνατότητα να διδάξετε το μάθημα της επιχειρηματικότητας; (σημειώστε στο κουτάκι το ποσοστό έτσι ώστε το άθροισμα να δίνει 100%)

Ομαδικές εργασίες των φοιτητών	
Ατομικές εργασίες των φοιτητών	
Παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές	
Γραπτά τεστ (ενδιάμεσα)	
Τελικές εξετάσεις	
Άλλη μέθοδος:	
	100%

Q17: Τα παρακάτω στοιχεία θεωρούνται τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία. Εσείς ποια θεωρείτε περισσότερο και ποια λιγότερο σημαντικά στοιχεία; (Ταξινομήστε τα παρακάτω από το 1-10 όπου 1=πολύ σημαντικό & 10=καθόλου σημαντικό)

Η καινοτομία / πρωτοπορία	
Η πρωτοβουλία	
Η δημιουργικότητα	
Η ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών	
Η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής	
Η ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης	
Η ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων	
Η διαπραγματευτική ικανότητα	
Η σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών	
Η δικτύωση & οι επαφές	
Άλλο (προσδιορίστε):	

Q18. Πιστεύετε ότι είναι χρήσιμη η εισαγωγή ενός τέτοιου μαθήματος στο πρόγραμμα σπουδών & μπορεί να ωθήσει τους φοιτητές στο να δημιουργήσουν τη δική τους επιχείρηση μελλοντικά; (σημειώστε με ένα «χ»)

Ναι

Ίσως

Όχι

ΤΕΛΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VII

***«ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ»***

1^H ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q1: ΣΗΜΕΙΩΣΤΕ ΤΟ ΦΥΛΟ ΣΑΣ

Gender		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	19	86,4	86,4	86,4
	Female	3	13,6	13,6	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q2: ΣΕ ΠΟΙΟ ΤΜΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΤΕ;

Department of University of the Aegean		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Dpt. of Maritime and Enterprising Services	11	50,0	50,0	50,0
	Dpt. of Financial and Management Engineering	5	22,7	22,7	72,7
	Dpt. of Business Administration	4	18,2	18,2	90,9
	Dpt. of Statistics and Actuarial Science	2	9,1	9,1	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q4: ΠΟΙΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΔΙΔΑΣΚΕΤΕ;

- ✓ Διοίκηση Ανθρώπινων Πόρων
- ✓ Στρατηγική των επιχειρήσεων
- ✓ Εργασιακές Σχέσεις
- ✓ Διοίκηση Πωλήσεων
- ✓ Διαχείριση Εφοδιαστικής Αλυσίδας
- ✓ Διοίκηση Έργου
- ✓ Διοίκηση Επιχειρήσεων / Διοίκηση Ναυτιλιακών Επιχειρήσεων
- ✓ Εισαγωγή στην Οικονομική / Ειδικά θέματα μικροοικονομικής και μακροοικονομικής / Οικονομική Ανάλυση
- ✓ Πολιτική Οικονομία

- ✓ Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- ✓ Οικονομικά και Κοινωνιολογία της Τεχνολογίας
- ✓ Χρηματοοικονομικά Μαθηματικά
- ✓ Χρηματοοικονομική / Διεθνής Χρηματοοικονομική / Ναυτιλιακή Χρηματοοικονομική
- ✓ Παράγωγα
- ✓ Διαχείριση Καινοτομίας και Τεχνολογίας
- ✓ Ηλεκτρονικό Επιχειρείν
- ✓ Ανάλυση ανταγωνιστικότητας και πολιτική για τις επιχειρήσεις
- ✓ Διοίκηση & Οργάνωση Παραγωγής
- ✓ Logistics
- ✓ Συνδυασμένες Μεταφορές / Ολοκληρωμένα Συστήματα Μεταφορών / Ανάλυση Συγκοινωνιακών Συστημάτων / Οικονομική των μεταφορών / Ειδικά θέματα μεταφορών
- ✓ Ηλεκτρονικό Εμπόριο
- ✓ Στοχαστικές διαδικασίες
- ✓ Εισαγωγή στο μάρκετινγκ / Μάρκετινγκ Υπηρεσιών / Βιομηχανικό Μάρκετινγκ / Διεθνές Μάρκετινγκ / Διοίκηση Μάρκετινγκ Χρηματοοικονομικών Υπηρεσιών / Διοίκηση και Στρατηγικός Σχεδιασμός Μάρκετινγκ
- ✓ Στατιστική (A & B)
- ✓ Ειδικά Θέματα Ποσοτικής Ανάλυσης (I & II)
- ✓ Επιχειρησιακή Έρευνα
- ✓ Θεωρία Αποφάσεων
- ✓ Ποσοτικές Μέθοδοι
- ✓ Διεθνής Οικονομική & Εμπόριο
- ✓ Οικονομική των Λιμένων
- ✓ Οικονομετρία
- ✓ Εμπορικό και Οικονομικό Δίκαιο (A & B) / Τραπεζικό Δίκαιο / Ειδικά Θέματα Εμπορικού Δικαίου / Ευρωπαϊκό Δίκαιο / Τουριστική Νομοθεσία
- ✓ Εισαγωγή στην Πληροφορική / Προγραμματισμός Η/Υ / Εισαγωγή στο σχεδιασμό τεχνολογικών συστημάτων / Δομές δεδομένων και αλγόριθμοι / Βάσεις Δεδομένων / Πληροφοριακά Συστήματα Διοίκησης (Management Information Systems – MIS) / Τηλεπικοινωνιακά Συστήματα
- ✓ Προσομοίωση
- ✓ Χημεία
- ✓ Βιολογία

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q5: ΠΟΙΑ ΒΑΘΜΙΑ ΚΑΤΕΧΕΤΕ

Title		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Professor	1	4,5	4,5	4,5
	Associate Professor	4	18,2	18,2	22,7
	Assistant Professor	7	31,8	31,8	54,5
	Lecturer	4	18,2	18,2	72,7
	Adjunct Lecturer	6	27,3	27,3	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q6: ΠΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ ΔΙΔΑΣΚΕΤΕ;

How many years have you been teaching		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1-3	5	22,7	23,8	23,8
	4-6	5	22,7	23,8	47,6
	7-10	4	18,2	19,0	66,7
	more than 10	7	31,8	33,3	100,0
	Total	21	95,5	100,0	
Missing	System	1	4,5		
Total		22	100,0		

2^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q7: ΣΕ ΤΙ ΠΟΣΟΣΤΟ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΣΑΣ;

- a) Διαλέξεις
- b) Σεμινάρια
- c) Παρουσίαση μελετών περίπτωσης (Case Studies)
- d) Ατομικές εργασίες φοιτητών
- e) Ομαδικές εργασίες φοιτητών
- f) Πρακτική άσκηση ή επίσκεψη φοιτητών σε εταιρείες
- g) Από απόσταση εκπαίδευση (μέσω διαδικτύου)

Q7	Q7(a)	Q7(b)	Q7(c)	Q7(d)	Q7(e)	Q7(f)	Q7(g)	Q7(other)	ΣΥΝΟΛΟ
1	45	10	15	10	10	-	-	10	100
2	50	10	10	-	30	-	-	-	100
3	70	-	-	-	-	-	-	30	100
4	40	10	20	10	10	-	10	-	100
5	80	10	-	10	-	-	-	-	100
6	80	-	10	5	5	-	-	-	100
7	70	-	10	15	-	5	-	-	100
8	60	-	10	-	25	5	-	-	100
9	70	-	10	10	10	-	-	-	100
10	-	-	-	-	-	-	-	-	0
11	50	-	20	10	10	-	5	5	100
12	90	-	-	5	5	-	-	-	100
13	95	-	-	5	-	-	-	-	100
14	30	-	20	20	20	-	-	10	100
15	90	-	-	-	-	10	-	-	100
16	60	-	-	-	40	-	-	-	100
17	60	-	-	20	15	5	-	-	100
18	70	-	10	20	-	-	-	-	100
19	70	-	10	10	10	-	-	-	100
20	100	-	-	-	-	-	-	-	100
21	65	-	5	10	20	-	-	-	100
22	50	10	20	10	10	-	-	-	100
AVERAGE	66%	2%	8%	8%	10%	1%	1%	3%	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q8: ΣΕ ΤΙ ΠΟΣΟΣΤΟ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΕΙΤΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΠΟΥ ΔΙΔΑΣΚΕΤΕ:

- a) Ομαδικές εργασίες των φοιτητών
- b) Ατομικές εργασίες των φοιτητών
- c) Παρουσιάσεις θεμάτων ή μελετών περίπτωσης (case studies) από τους φοιτητές
- d) Γραπτά τεστ (ενδιάμεσα)
- e) Τελικές εξετάσεις

Q8	Q8(a)	Q8(b)	Q8(c)	Q8(d)	Q8(e)	Q8(other)	ΣΥΝΟΛΟ
1	30	15	-	-	55	-	100
2	30	-	-	-	70	-	100
3	-	-	-	40	60	-	100
4	20	10	40	-	30	-	100
5	-	30	-	-	70	-	100
6	-	-	30	-	70	-	100
7	-	15	-	25	60	-	100
8	25	-	25	-	50	-	100
9	-	-	15	15	70	-	100
10	-	5	-	5	90	-	100
11	10	10	30	-	50	-	100
12	-	-	-	50	50	-	100
13	-	20	-	30	50	-	100
14	20	20	-	20	40	-	100
15	-	10	-	-	90	-	100
16	50	-	-	-	50	-	100
17	10	15	-	25	50	-	100
18	-	20	-	20	60	-	100
19	10	10	10	-	70	-	100
20	30	-	-	-	70	-	100
21	70	-	-	-	30	-	100
22	10	10	20	20	40	-	100
AVERAGE	14%	9%	8%	11%	58%	-	100%

3^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q9: ΕΧΕΤΕ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΚΑΠΟΙΟ ΜΑΘΗΜΑ Ή ΚΑΠΟΙΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ;

Previous Experience		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	No	17	77,3	77,3	77,3
	Yes	5	22,7	22,7	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q10: ΕΧΕΤΕ ΔΙΔΑΞΕΙ ΠΟΤΕ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ENTREPRENEURSHIP):

Have you ever teach Entrepreneurship		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	No	19	86,4	86,4	86,4
	Yes	3	13,6	13,6	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

4^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q11: ΠΟΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΕ ΕΝΑ ΜΑΘΗΜΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- a) Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα
- b) Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας
- c) Η δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης
- d) Η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος
- e) Επιχειρηματικές ικανότητες
- f) Σχεδιασμός & λήψη αποφάσεων
- g) Βασικές αρχές του μάρκετινγκ
- h) Διοίκηση ανθρώπινων πόρων
- i) Οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός
- j) Διοίκηση έργου
- k) Επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός
- l) Έρευνα αγοράς
- m) Ανάλυση ρίσκου
- n) Αναγνώριση ευκαιριών
- o) Δημόσιες σχέσεις
- p) Καινοτομία

Q11	Q11(a)	Q11(b)	Q11(c)	Q11(d)	Q11(e)	Q11(f)	Q11(g)	Q11(h)	Q11(i)
1	5	10	10	5	5	5	10	10	5
2	5	15	10	10	10	5	5	5	5
3	10	10	10	10	10	4	3	3	4
4	-	10	-	-	-	20	10	-	10
5	1	1	4	10	-	20	5	-	2
6	-	-	10	10	10	10	10	-	-
7	5	5	15	15	5	20	5	10	-
8	15	15	-	5	-	20	-	-	5
9	-	10	-	10	-	20	10	-	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	2	5	5	5	5	10	5	10	10
12	5	10	10	10	5	5	5	5	5
13	5	-	15	15	15	5	-	5	10
14	-	-	10	-	-	10	-	10	10
15	5	10	5	5	5	10	5	5	10
16	-	-	-	-	5	-	5	30	-
17	20	-	20	-	-	20	-	-	20
18	5	5	15	20	10	10	-	10	5
19	-	-	-	20	-	20	-	20	-
20	10	10	10	10	-	20	10	10	-
21	-	10	10	10	-	10	10	10	10
22	3	3	10	10	3	2	7	7	5
AVERAGE	5%	6%	8%	9%	4%	12%	5%	7%	6%

Q11	Q11(j)	Q11(k)	Q11(l)	Q11(m)	Q11(n)	Q11(o)	Q11(p)	ΣΥΝΟΛΟ
1	5	5	5	5	5	5	5	100
2	5	5	-	5	5	-	10	100
3	3	3	3	4	10	3	10	100
4	10	20	-	10	10	-	-	100
5	2	20	5	20	7	1	2	100
6	10	10	10	10	-	-	10	100
7	5	-	-	10	5	-	-	100
8	5	-	10	5	-	-	20	100
9	-	20	10	-	5	5	10	100
10	-	-	-	-	-	-	-	0
11	5	10	5	5	5	3	10	100
12	5	10	5	5	5	5	5	100
13	10	5	-	5	5	-	5	100
14	10	10	10	10	-	10	10	100
15	5	10	5	5	5	5	5	100
16	30	-	-	20	10	-	-	100
17	-	20	-	-	-	-	-	100
18	5	10	-	-	-	-	5	100
19	-	20	-	20	-	-	-	100
20	10	10	-	-	-	-	-	100
21	-	10	10	10	-	-	-	100
22	15	5	7	8	2	3	10	100
AVERAGE	7%	10%	4%	7%	4%	2%	6%	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q12: ΠΟΙΟΣ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΕΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ:

- a) Να βοηθά στην ανάπτυξη ικανοτήτων και να προσφέρει όλες εκείνες τις πληροφορίες που είναι απαραίτητες για ένα νέο άτομο που είναι πρόθυμο να ξεκινήσει μια δική του επιχείρηση.
- b) Να προσπαθεί να δημιουργήσει στους φοιτητές μια καλύτερη αντίληψη για τις επιχειρήσεις και την επιχειρηματικότητα, με σκοπό να τους προετοιμάσει καλύτερα πριν βγουν στην αγορά εργασίας.
- c) Απόκτηση όλων των απαραίτητων γνώσεων για την αντιμετώπιση των διαφόρων καταστάσεων μέσα στην επιχείρηση και την κατάστρωση επιχειρηματικού πλάνου.
- d) Να μειώσει την αποστροφή στο ρίσκο με τη βοήθεια αναλυτικών τεχνικών.
- e) Να βοηθά τους νέους στο να γίνουν πιο «επιχειρηματικοί» στο σύνολο της ζωής τους δεδομένης της διαρκώς μεταβαλλόμενης φύσης της κοινωνίας και της κουλτούρας.

Q12	Q12(a)	Q12(b)	Q12(c)	Q12(d)	Q12(e)
1	2	1	3	4	5
2	5	4	2	3	1
3	1	2	4	5	3
4	2	1	3	4	5
5	5	3	4	2	1
6	1	2	2	2	1
7	1	2	1	2	2
8	2	1	1	3	5
9	2	3	4	5	1
10	-	-	-	-	-
11	5	2	3	4	1
12	4	1	2	5	3
13	1	1	2	2	5
14	2	3	4	5	1
15	2	1	3	4	5
16	2	1	3	5	4
17	5	1	2	3	5
18	4	2	3	5	1
19	4	1	2	3	5
20	3	3	3	2	4
21	1	5	3	4	2
22	2	5	3	4	1
AVERAGE	2,67	2,14	2,71	3,62	2,90

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q18: ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΗ Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΝΟΣ ΤΕΤΟΙΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ;

Entrepreneurship lesson is a useful lesson

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Yes	13	59,1	59,1	59,1
	Perhaps	8	36,4	36,4	95,5
	No	1	4,5	4,5	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

5^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q13: ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ (ΜΕΣΩ INTERNET)

Method of teaching Entrepreneurship in the University of the Aegean

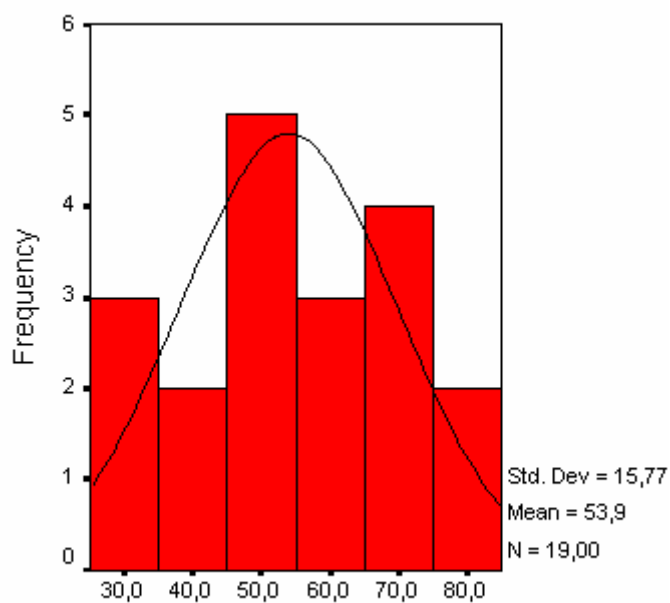
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally Agree	6	27,3	27,3	27,3
	Probably Agree	16	72,7	72,7	100,0
	Total	22	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q14: ΠΟΙΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΨΗ ΣΑΣ, ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΔΙΔΑΧΘΕΙ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ:

Entrepreneurship lesson via Internet

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	30	3	13,6	15,8	15,8
	35	1	4,5	5,3	21,1
	40	1	4,5	5,3	26,3
	50	5	22,7	26,3	52,6
	60	3	13,6	15,8	68,4
	65	1	4,5	5,3	73,7
	70	3	13,6	15,8	89,5
	75	1	4,5	5,3	94,7
	80	1	4,5	5,3	100,0
	Total	19	86,4	100,0	
Missing	System	3	13,6		
Total		22	100,0		

Entrepreneurship lesson via Internet

Entrepreneurship lesson via Internet

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q15: ΣΕ ΤΙ ΠΟΣΟΣΤΟ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΣΑΤΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΕΑΝ ΣΑΣ ΔΙΝΟΤΑΝ Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ / ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΝΑ ΔΙΔΑΞΕΤΕ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ:

- a) Διαλέξεις από τον καθηγητή
- b) Δημιουργία εικονικής επιχείρησης στην οποία θα συμμετέχουν και την οποία θα διαχειρίζονται οι φοιτητές με την καθοδήγηση καθηγητών.
- c) Παρουσίαση μελετών περίπτωσης (case studies)
- d) Επισκέψεις των φοιτητών σε επιχειρήσεις
- e) Διαλέξεις στελεχών επιχειρήσεων στο πανεπιστήμιο
- f) Πρακτική άσκηση των φοιτητών σε εταιρείες (για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα)
- g) Οργάνωση παιχνιδιών για την καλύτερη κατανόηση της έννοιας της επιχειρηματικότητας & του ανταγωνισμού

Q15	Q15(a)	Q15(b)	Q15(c)	Q15(d)	Q15(e)	Q15(f)	Q15(g)	Q15(other)	ΣΥΝΟΛΟ
1	20	20	10	10	15	15	10	-	100
2	40	10	10	5	10	15	10	-	100
3	30	15	25	5	5	5	15	-	100
4	20	10	20	10	20	10	10	-	100
5	10	20	20	10	10	20	10	-	100
6	60	10	10	10	-	10	-	-	100
7	20	30	10	10	10	10	10	-	100
8	60	10	10	5	5	-	10	-	100
9	-	30	30	-	10	-	30	-	100
10	-	-	-	-	-	-	-	-	0
11	10	15	10	15	15	25	10	-	100
12	40	10	10	5	10	15	10	-	100
13	-	-	30	10	10	20	30	-	100
14	20	10	20	-	30	-	20	-	100
15	15	15	20	5	15	10	20	-	100
16	10	-	20	-	40	30	-	-	100
17	30	20	20	5	5	-	20	-	100
18	30	20	20	-	10	10	10	-	100
19	50	10	10	-	10	20	-	-	100
20	50	30	10	10	-	-	-	-	100
21	50	10	5	10	10	10	5	-	100
22	25	25	15	10	15	10	-	-	100
AVERAGE	28%	15%	16%	6%	12%	11%	11%	0%	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q16: ΣΕ ΤΙ ΠΟΣΟΣΤΟ ΘΑ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΣΑΤΕ ΚΑΘΕ ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΑΝ ΣΑΣ ΔΙΝΟΤΑΝ Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΝΑ ΔΙΔΑΞΕΤΕ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ;

Q16	Q16(a)	Q16(b)	Q16(c)	Q16(d)	Q16(e)	Q16(other)	ΣΥΝΟΛΟ
1	30	10	10	-	50	-	100
2	30	20	20	-	30	-	100
3	15	15	35	15	20	-	100
4	50	20	30	-	-	-	100
5	30	20	50	-	-	-	100
6	10	10	20	-	60	-	100
7	10	20	20	20	30	-	100
8	20	10	20	-	50	-	100
9	30	40	30	-	-	-	100
10	-	-	-	-	-	-	-
11	-	-	-	-	-	-	-
12	10	10	10	20	50	-	100
13	20	20	20	10	30	-	100
14	20	50	30	-	-	-	100
15	20	20	30	15	15	-	100
16	50	-	50	-	-	-	100
17	-	-	-	-	-	-	-
18	-	30	30	30	10	-	100
19	-	-	30	-	70	-	100
20	50	-	-	-	50	-	100
21	20	20	20	-	40	-	100
22	50	-	30	10	10	-	100
AVERAGE	24%	17%	26%	6%	27%	-	100%

6^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q17: ΠΟΙΑ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ;

- a) Η καινοτομία / πρωτοπορία
- b) Η πρωτοβουλία
- c) Η δημιουργικότητα
- d) Η ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών

- e) Η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής
- f) Η ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης
- g) Η ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων
- h) Η διαπραγματευτική ικανότητα
- i) Η σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών
- j) Η δικτύωση / επαφές

Q17	Q17(a)	Q17(b)	Q17(c)	Q17(d)	Q17(e)	Q17(f)	Q17(g)	Q17(h)	Q17(i)	Q17(j)	Q17(other)
1	3	1	2	4	5	6	10	8	7	9	-
2	1	6	2	3	4	7	5	9	10	8	-
3	1	3	2	5	4	9	6	7	8	10	-
4	2	9	4	3	1	6	7	10	8	5	-
5	6	3	10	2	9	1	5	7	4	8	-
6	3	1	2	1	2	3	3	1	1	1	-
7	1	2	1	1	3	2	3	1	4	4	-
8	3	-	1	1	1	1	3	5	1	3	-
9	1	6	7	2	10	3	9	8	4	5	-
10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	2	1	3	5	4	6	7	8	10	9	-
12	6	8	2	3	7	1	4	5	9	8	-
13	2	1	1	2	1	1	3	4	4	3	-
14	1	2	3	9	4	5	6	8	10	7	-
15	8	7	4	9	1	2	3	5	10	6	-
16	10	7	4	1	6	3	8	2	9	5	-
17	8	10	9	2	1	3	4	5	6	7	-
18	7	6	4	3	1	2	9	8	5	10	-
19	2	5	6	3	1	4	8	9	10	7	-
20	3	2	1	1	3	1	2	2	3	4	-
21	1	1	1	1	1	2	3	2	5	5	-
22	4	5	6	1	7	8	9	3	2	10	-
AVERAGE	3,57	4,30	3,57	2,95	3,62	3,62	5,57	5,57	6,19	6,38	-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ VIII

***«ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ»***

**UNIVERSITY OF THE AEGEAN
SCHOOL OF MANAGEMENT SCIENCES**

COURSES IN ENTREPRENEURSHIP

The promotion of the entrepreneurial spirit is one of the main factors for the creation of new places for work and the improvement of competitiveness as well as the economic development all over Europe. Although entrepreneurship (existing or potential) can be influenced by a host of different factors, it's believed that it includes a cultural element that must be taken into account. From this point of view the contribution of education can be important. Entrepreneurship has been taught for decades in American Universities. In the recent years it has been included in the syllabus of many European Universities.

The University of the Aegean in cooperation with the Democritus University of Thrace in Greece, being aware of this absence in the education of their students as well as the “opportunity” for the promotion of entrepreneurship in Eastern Greece, join their financial forces just to develop Entrepreneurship courses. We hope that:

- 1) Students of collaborated institutions,
- 2) Graduates of the Aegean and Thrace Universities
- 3) Local businessmen of the Eastern peripheral counties of Greece
- 4) The peripheral economy of Greece,

will be benefited from these courses.

This research aims at the selection and working out of different views about the content of Entrepreneurship courses.

***Your contribution is exceptionally useful so as our research to be completed.
Thank you in advance for your participation!***

COURSES IN ENTREPRENEURSHIP

QUESTIONNAIRE

Q1. Please note your gender Male Female

Q2. Please note your institute:

Q3. Please note your specialization:

Q4. Kindly note the courses you teach:

Q5. How many years have you been teaching in general?
 1-3 4-6 7-10 More than 10

Q6. How many years have you been teaching entrepreneurship?
 1-3 4-6 7-10 More than 10

Q7. Through our survey we found that an entrepreneurship course includes the following subjects. In your opinion what would be a efficient mix in subjects? (please give the respective percentage)

Starting & growing a new business	
Nature & Context of Entrepreneurship	
Introduction to Entrepreneurship	
Financing the Entrepreneurial Venture	
Business skills	
Planning and decision making	
Essentials of Marketing	
Human Resource Management	
Organizational Analysis & Design	
Project Management	
Business Strategy & Planning	
Marketing Research	
Risk Analysis	
Opportunity recognition	
Public Relations	
Innovation & Creativity	
100%	

Q8. In your opinion which should be the major goal of an entrepreneurship course? (Rank with 1, 2, 3, 4, 5 the propositions below where 1=primary and 5=secondary)

Creating skills and improving the information necessary for a person willing to start up or manage a business	
Creating a better understanding of businesses and entrepreneurship in order to prepare people for the world of work	
To acquire skills in the use of techniques, in the analysis of business situations and in the synthesis of action plans	
To undo the risk – averse bias of many analytical techniques	
Helping people to become more enterprising in their overall lives due to the changing nature of society and culture	

Q9. To what percentage do you use the following teaching methods; (please note the respective percentage)

Traditional teaching method with lectures	
Business simulation (the setting up and managing of a business by the students, is being simulated either via computer – assisted programmes or otherwise)	
Presentation of Case studies	
Study visits at companies or other organizations	
Lectures by managers	
Practical training (the students work for a period of time in a real company as a part of the program)	
Games and competitions (Games and competitions are applied in order to increase the attractiveness of entrepreneurship and/or interest towards business)	
Other.....	
	100%

Q10. To what percentage do you use the following evaluation methods; (please note the respective percentage)

Workshops (group work, group discussions, project work)	
Individual projects	
Presentations of Case Studies by the students	
Tests	
Final exams	
	100%

Q11. Do you believe that teaching entrepreneurship is successful?

Yes Perhaps No

Q12. How do you evaluate the success or the failure of such programs / courses? Do you apply any evaluation model?

--

Q13. Which other courses do you believe support entrepreneurship?

--

Q14. Which are the main differences between “entrepreneurship” and “business” courses?

--

Q15: The following are considered characteristics of an entrepreneur. Please rank them according to the importance placed by you. (1=very important & 10=not important)

Innovation	
Initiative	
Creativity	
Ability to select partners and employees	
Ability to design a long term strategy	
Ability to schedule and organize	
Ability to develop alternatives	
Ability to negotiate	
Ability to use information	
Networking and Public Relations	
Other (Please Note)	

THANK YOU VERY MUCH FOR YOUR CONTRIBUTION!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΧ

***«ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ»***

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q7: ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΥ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ				Μ.Ο.
	1	2	3	4	
Δημιουργία & ανάπτυξη μιας επιχείρησης	15%	-	-	25%	10
Φύση & Περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας	10%	-	-	15%	6,25
Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα	10%	-	-	-	2,5
Χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος	15%	-	20%	25%	15
Επιχειρηματικές ικανότητες	10%	-	-	-	2,5
Σχεδιασμός & λήψη αποφάσεων	10%	20%	20%	-	12,5
Βασικές αρχές του μάρκετινγκ	-	20%	-	-	5
Διοίκηση ανθρώπινων πόρων	-	-	-	5%	1,25
Οργανωτική ανάλυση & σχεδιασμός	-	20%	-	5%	6,25
Διοίκηση έργου	5%	-	-	-	1,25
Επιχειρησιακή στρατηγική & σχεδιασμός	5%	20%	-	5%	7,5
Έρευνα αγοράς	5%	20%	20%	-	11,25
Ανάλυση ρίσκου	5%	-	-	-	1,25
Αναγνώριση ευκαιριών	5%	-	20%	10%	8,75
Δημόσιες σχέσεις	-	-	-	-	0
Καινοτομία & δημιουργικότητα	5%	-	20%	10%	8,75

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q9: ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- Traditional teaching method with lectures
- Business simulation (the setting up and the managing of a business by the students, is being simulated either via computer – assisted programmes or otherwise.
- Presentation of Case Studies.
- Study visits at companies or other organizations
- Lectures by managers
- Practical training (the students work for a period of time in a real company as a part of the program).
- Games and competitions (Games and competitions are applied in order to increase the attractiveness of entrepreneurship and / or interest toward business).

Q9	Q9(a)	Q9(b)	Q9(c)	Q9(d)	Q9(e)	Q9(f)	Q9(g)	Q9(other)	TOTAL
1	40	10	10	10	20	10	0	0	100
2	40	0	30	5	5	5	15	0	100
3	25	25	25	0	0	0	25	0	100
4	10	0	60	0	10	20	0	0	100
AVERAGE	29%	9%	31%	4%	9%	9%	10%	0%	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q10: ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ
ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ «ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

- a) Workshops (group work, group discussions, project work)
- b) Individual projects
- c) Presentations of Case Studies by the students
- d) Tests
- e) Final exams

Q10	Q10(a)	Q10(b)	Q10(c)	Q10(d)	Q10(e)	TOTAL
1	50	30	20	0	0	100
2	40	0	10	0	50	100
3	0	50	50	0	0	100
4	30	70	0	0	0	100
AVERAGE	30%	38%	20%	0%	13%	100%

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q15: ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΕΝΟΣ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

- a) Innovation
- b) Initiative
- c) Creativity
- d) Ability to select partners and employees
- e) Ability to design a long term strategy
- f) Ability to schedule and organize
- g) Ability to develop alternatives
- h) Ability to negotiate
- i) Ability to use information
- j) Networking and Public Relations

Q15	Q15(a)	Q15(b)	Q15(c)	Q15(d)	Q15(e)	Q15(f)	Q15(g)	Q15(h)	Q15(i)	Q15(j)
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	7	8	9	2	2	5	9	2	7	1
3	1	2	3	10	9	7	4	5	6	8
4	6	1	5	3	9	8	4	2	10	7
AVERAGE	3,75	3	4,5	4	5,25	5,25	4,5	2,5	6	4,25

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Χ

«ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ»

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η προώθηση του επιχειρηματικού πνεύματος αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής ανάπτυξης σε όλη την Ευρώπη. Παρά το γεγονός ότι η επιχειρηματικότητα (πραγματική ή εν δυνάμει) μπορεί να επηρεάζεται από ένα πλήθος διαφορετικών παραγόντων, εκτιμάται ότι εμπεριέχει και ένα πολιτισμικό / μορφωτικό στοιχείο, το οποίο πρέπει να ληφθεί υπόψη. Από την άποψη αυτή, η συμβολή της εκπαίδευσης μπορεί να είναι σημαντική. Η Επιχειρηματικότητα διδάσκεται εδώ και δεκαετίες σε πανεπιστήμια της Αμερικής. Τα τελευταία χρόνια εντάσσεται και σε προγράμματα σπουδών πολλών Ευρωπαϊκών πανεπιστημίων.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, αναγνωρίζοντας το κενό στην εκπαίδευση των φοιτητών τους, όπως και την «ευκαιρία» για την προώθηση της επιχειρηματικότητας στην Ανατολική Ελλάδα, ενώνουν τις δυνάμεις/πόρους τους για να αναπτύξουν Μαθήματα Επιχειρηματικότητας. Από τα μαθήματα αυτά θα επωφεληθούν :

- 1 οι φοιτητές των συμπραττόντων Ιδρυμάτων
- 2 οι απόφοιτοι των Πανεπιστημίων Αιγαίου και Θράκης
- 3 οι τοπικοί επιχειρηματίες των ανατολικών περιφερειακών νομών της Ελλάδας
- 4 η περιφερειακή οικονομία της Ελλάδος

Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό την συλλογή και επεξεργασία απόψεων για το περιεχόμενο μαθημάτων επιχειρηματικότητας.

Η συμβολή σας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη προκειμένου να ολοκληρωθεί η έρευνά μας.

Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συμμετοχή σας!

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΑΠΕΥΘΥΝΟΜΕΝΟ ΣΕ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ

Q1: Παρακαλώ σημειώστε τον τομέα δραστηριότητας της επιχείρησής σας:

.....

Q2: Ποιο είναι το έτος ίδρυσης της επιχείρησης;

.....

Q3: Πόσα άτομα απασχολεί η επιχείρηση;

.....

Q4: Ποια είναι η νομική μορφή της επιχείρησης;

.....

Q5: Ποιο ήταν το μέσο ύψος του ισολογισμού της εταιρείας τα τελευταία 2-3 έτη; (σημειώστε μια τάξη μεγέθους)

..... Euro

Q6. Παρακαλώ σημειώστε το φύλο σας Άντρας Γυναίκα

Q7: Παρακαλώ σημειώστε την ηλικία σας
18-24 25-35 36-50 > 50

Q8: Ποια είναι η θέση που κατέχετε μέσα στην επιχείρηση;

.....

Q9: Πόσα χρόνια είστε στην επιχείρηση; (σημειώστε με ένα «X»)

1-3 4-6 7-10 Περισσότερα από 10

Q10: Ποιες είναι οι σπουδές σας / επίπεδο μόρφωσης;

.....

Q11: Προέρχεστε από επιχειρηματικό περιβάλλον (για παράδειγμα διέθετε κάποιος από τους γονείς σας ή και οι δύο κάποια επιχείρηση);

Ναι Όχι

Q12: Από έρευνα που πραγματοποίησε το Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE) προέκυψε ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες στην Ελλάδα ασχολούνται με τις επιχειρήσεις κατ' ανάγκη, δηλαδή είτε γιατί δεν βρήκαν κάτι καλύτερο να κάνουν είτε γιατί δεν μπόρεσαν να γίνουν δημόσιοι υπάλληλοι. Συμφωνείτε με την άποψη αυτή; (σημειώστε με ένα «X»)

Συμφωνώ απόλυτα Μάλλον συμφωνώ Μάλλον διαφωνώ Διαφωνώ απόλυτα

Q13: Σε ποια ηλικία ξεκινήσατε την καριέρα σας ως επιχειρηματίας;

18-24 25-35 36-50 > 50

Q14: Πόσο χρόνο αφιερώσατε για να σκεφτείτε την επιχειρηματική σας ιδέα;

Λιγότερο από 6 μήνες
 Περίπου 1 χρόνο
 Περίπου 1-2 χρόνια
 Περισσότερο από 2 χρόνια

Q15: Ποιος ή ποιοι από τους παρακάτω παράγοντες σας ώθησαν να αναλάβετε το ρίσκο για τη δημιουργία της επιχείρησής σας;

Η δική μου προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία
 Συμμετοχή σε κάποιο πρόγραμμα επιχειρηματικότητας
 Συζητήσεις με φίλους & συγγενείς
 Συζητήσεις με καταναλωτές
 Συζητήσεις με προμηθευτές
 Συζητήσεις με επενδυτές
 Η οικογενειακή εμπειρία στον κλάδο
 Άλλος παράγοντας
 Αν πρόκειται για άλλο παράγοντα προσδιορίστε τον:

.....

Q16: Τα παρακάτω στοιχεία θεωρούνται τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιχειρηματία. Εσείς ποια θεωρείτε περισσότερο και ποια λιγότερο σημαντικά στοιχεία; (Ταξινομείστε τα παρακάτω από το 1-10 όπου 1=πολύ σημαντικό & 10=καθόλου σημαντικό)

Η καινοτομία / πρωτοπορία
 Η πρωτοβουλία
 Η δημιουργικότητα
 Η ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών
 Η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής
 Η ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης
 Η ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων
 Η διαπραγματευτική ικανότητα
 Η σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών
 Η δικτύωση & οι επαφές
 Άλλο

Προσδιορίστε:.....

Q17: Τι ήταν αυτό που σας βοήθησε περισσότερο στο εγχείρημα αυτό τόσο από πλευράς γνώσεων όσο και από πλευράς στοιχείων του χαρακτήρα σας;

.....
.....
.....
.....
.....

Q18: Με την επιχειρηματική εμπειρία που έχετε αποκτήσει, ποια θα ήταν η ΜΙΑ συμβουλή που θα δίνετε σε κάποιον που ξεκινά τώρα ή που σκέφτεται να ξεκινήσει την καριέρα του ως επιχειρηματίας;

- Δεν ενδείκνυται η εποχή για επιχειρηματική δραστηριότητα
 - Απαιτείται αρκετή προσωπική εργασία
 - Απαιτείται οικονομική άνεση / αρκετά κεφάλαια
 - Προσεκτική αντιμετώπιση των πραγμάτων
 - Προσεκτική επιλογή συνεργατών
 - Τολμηρές επιλογές
 - Γνώση του αντικειμένου
 - Απαραίτητη η κατάστρωση επιχειρηματικού σχεδίου (Business Plan)
 - Άλλη συμβουλή
- Αν πρόκειται για άλλη συμβουλή προσδιορίστε την:

.....
.....

Q19: Πιστεύετε ότι η επιχειρηματικότητα διδάσκεται; (ναι ή όχι και γιατί)

.....
.....
.....

Q20: Έχετε συμμετάσχει ή έχετε παρακολουθήσει ποτέ κάποιο μάθημα ή κάποιο σεμινάριο για την επιχειρηματικότητα; Αν ναι, τι περιελάμβανε;

.....
.....
.....
.....

Q21: Από βιβλιογραφική έρευνα αλλά και έρευνα σε οδηγούς σπουδών πανεπιστημιακών τμημάτων του εξωτερικού έχει προκύψει ότι το μάθημα της επιχειρηματικότητας περιλαμβάνει όλες τις ενότητες / θέματα που παρατίθενται παρακάτω. Εσείς ποια από αυτά τα στοιχεία πιστεύετε ότι θα πρέπει να περιλαμβάνονται σε ένα μάθημα επιχειρηματικότητας και σε τι ποσοστό το καθένα; (σημειώστε στο κουτάκι το ποσοστό έτσι ώστε το άθροισμα να δίνει 100%)

Εισαγωγή στην επιχειρηματικότητα	
Φύση & περιεχόμενο της επιχειρηματικότητας	
Η δημιουργία & η ανάπτυξη μιας επιχείρησης	
Η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού εγχειρήματος	
Επιχειρηματικές ικανότητες	
Σχεδιασμός & Λήψη Αποφάσεων	
Βασικές αρχές του μάρκετινγκ	
Διοίκηση ανθρωπίνων πόρων	
Οργανωτική ανάλυση και σχεδιασμός	
Διοίκηση έργου	
Επιχειρησιακή στρατηγική και σχεδιασμός	
Έρευνα αγοράς	
Ανάλυση ρίσκου	
Αναγνώριση ευκαιριών	
Δημόσιες σχέσεις	
Καινοτομία	
	100%

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ!!!

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΙ

«ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΣΧΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ»

(Πηγή: <http://www.leshiepi.gr>)

ΛΕΣΧΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΜΑΣ

Μία απάντηση στις Προκλήσεις των Καιρών

Σε ένα κόσμο που δεν έχει πια σύνορα και όπου όλα αλλάζουν, η χώρα μας προσπαθεί να βρει το σύγχρονο στίγμα της. Στην αβέβαιη πορεία της, η πρόδοός μας δοκιμάζεται καθημερινά και ποικιλότροπα, ιδιαίτερα στο χώρο της οικονομίας. Προβλήματα και δυσκολίες, όπως η κρίση στις επιχειρήσεις και στον εργασιακό χώρο, δεν παύουν να μονοπωλούν τη δημοσιότητα τη στιγμή που η θετική συμβολή και οι επιτυχίες του επιχειρηματικού τομέα στην ελληνική και διεθνή αγορά επισκιάζονται.

Σαν αντίλογος σε αυτό το σκηνικό της απαισιοδοξίας, υπάρχουν νέοι άνθρωποι, τολμηροί επιχειρηματίες, που πιστεύουν στην ποιότητα και στην εξέλιξη, και μετουσιώνουν το όραμά τους αυτό σε πράξεις, κτίζοντας αργά και σταθερά την Ελλάδα του αύριο. Με την εγγύηση της πείρας των παλαιότερων, με τις εξειδικευμένες γνώσεις του παρόντος, τις ανεξάντλητες δυνατότητες της τεχνολογίας, αλλά και με δοκιμασμένες ηθικές αξίες, οι άνθρωποι αυτοί "επιχειρούν" να δημιουργήσουν το καλύτερο δυνατό γι' αυτή τη χώρα και τους ανθρώπους της. Έτσι, η ελληνική επιχειρηματικότητα απαλλάσσεται σταδιακά από τα στεγανά του παρελθόντος, προκαλεί τους άξιους για κατακτήσεις ανώτερες από το οικονομικό κέρδος και διεκδικεί έναν Έλληνα πολίτη που θα δρά υπεύθυνα και αρμονικά ως άτομο και ως κοινωνικό μέλος.

Το παράδειγμα τέτοιων ανθρώπων, αν και φωτεινό, μένει συχνά στη σκιά. Η επιβράβευση και ανάδειξη, λοιπόν, του "ευ επιχειρείν" από έναν καταξιωμένο θεσμό δεν είναι μόνο ένα κενό που πληρώνεται ή ένα οφειλόμενο καθήκον. Είναι η πρωτοβουλία μιας ομάδας μελών, κυρίως της παλαιότερης επιχειρηματικής γενιάς, που φιλοδοξεί, επιβραβεύοντας τους νέους δημιουργικούς επιχειρηματίες, να στηρίζει ηθικά την προσπάθειά τους για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη της οικονομίας μας.

Η Γέννηση ενός νέου Θεσμού

Η πρωτοβουλία αυτή απόκτησε υπόσταση ως ένας νέος πρωτοπόρος θεσμός, με την ίδρυση, τον Φεβρουάριο του 1995, της Λέσχης Επιχειρηματικότητας. Η Λέσχη Επιχειρηματικότητας είναι σωματείο μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και φιλοδοξεί να αναδείξει και να στηρίζει τους πιο άξιους νέους επιχειρηματίες της χώρας μας όπως αυτοί προβάλλονται μέσα από την επιχειρηματική τους δραστηριότητα.

Ιδρύθηκε από εικοσιτέσσερα φυσικά πρόσωπα, όλοι τους καταξιωμένοι επιχειρηματίες, ενώ το μόνο μέλος μη φυσικό πρόσωπο είναι η Ελληνική Εταιρία Διοικήσεως Επιχειρήσεων (ΕΕΔΕ).

Η Φιλοσοφία του "ΕΥ ΕΠΙΧΕΙΡΕΙΝ"

Στις πέντε, και πλέον, δεκαετίες της εξέλιξής της, η επιχειρηματικότητα στη χώρα μας πέρασε από πολλά στάδια και επηρεάστηκε, όπως ήταν φυσικό, από τα ιδεολογικά ρεύματα, τις κοινωνικές και πολιτικές εξελίξεις της κάθε εποχής. Για πολλά χρόνια η εικόνα του επιχειρηματία κατά την κοινή αντίληψη, ήταν - μερικές φορές δικαίως - συνυφασμένη με την κερδοσκοπία, την εκμετάλλευση του κοινωνικού συνόλου και την κατάχρηση εξουσίας. Ο επιχειρηματίας έμοιαζε αποκομμένος από τον υπόλοιπο κοινωνικό ιστό, κινούμενος αποκλειστικά στα στενά πλαίσια του ατομικού κέρδους.

Σήμερα, καθώς πολλά απομυθοποιούνται, η κρατική εξουσία χάνει την αξιοπιστία της και οι δογματικές πολιτικές απογυμνώνονται από την ισχύ τους, αναδεικνύεται και πάλι το πάντα επίκαιρο αρχαιοελληνικό "μέτρον". Γίνεται, δηλαδή, εμφανής η ανάγκη σύνθεσης ακραίων θέσεων και ισορροπίας αντιθέσεων που μέχρι χθές έμοιαζαν ασυμβίβαστες. Έτσι, και ο επιχειρηματίας ανακτά τη διττή του υπόσταση ως άτομο αλλά και ως πολίτης. Η αμφίδρομη σχέση των ρόλων αυτών γίνεται όλο και περισσότερο κατανοητή, μια και γίνεται συνείδηση ότι η επιχειρηματική δράση είναι προσωπικό έργο αλλά και κοινωνικό γεγονός.

Όπως αποδεικνύεται σήμερα στην πράξη, το προσωπικό όφελος, μέσα από το θεμιτό ανταγωνισμό της αγοράς, δεν αναιρεί απαραίτητα την προσφορά στην κοινότητα, αντίθετα, αποτελεί μάλλον προϋπόθεσή της. Η πολυσυζητημένη "ιδιωτική πρωτοβουλία" δεν αντιμάχεται το κοινωνικό συμφέρον και δίκαιο. Αντίθετα, σήμερα μοιάζει αναγκαίος μονόδρομος στον αγώνα της χώρας για πρόοδο και ανάπτυξη στο διεθνή στίβο. Και αυτό γιατί υπάρχουν άξιοι νέοι επιχειρηματίες που αναγνωρίζουν την σπουδαιότητα τόσο της καινοτομίας, της τεχνολογικής ανανέωσης, της ποιοτικής αναβάθμισης προϊόντων και υπηρεσιών, στα πλαίσια του ανταγωνισμού, όσο και της αύξησης της απασχόλησης, της κοινωνικής προσφοράς και αναγνώρισης, της ίδιας της ποιότητας ζωής.

Το "ευ επιχειρείν", που πριν μερικά χρόνια θα έμοιαζε παραδοξολογία, εξασκείται σήμερα, όχι μόνο σαν μια οικονομική διαδικασία αλλά και ως τέχνη από μια γενιά ανθρώπων που τιμούν τον ίδιο ηθικό κώδικα απέναντι στην κοινωνία και στην προσωπική τους δημιουργία.

Αυτούς τους ανθρώπους αισιοδοξεί να στηρίζει, μέσα από μια διαφανή και αντικειμενική διαδικασία ανάδειξης και βράβευσης η Λέσχη Επιχειρηματικότητας. Τα Μέλη της Λέσχης "επενδύουν" την πίστη και το ατομικό τους κύρος στη νέα αυτή γενιά για απολάβουν μελλοντικά, όχι πλέον την μεμονωμένη αναγνώριση, αλλά την κοινωνική καταξίωση του ίδιου του θεσμού της Λέσχης.

Η Προσφορά, Όραμα και Δικαίωση

Η Λέσχη Επιχειρηματικότητας, με γερές βάσεις, αξιόπιστες εγγυήσεις και από όραμα κτίζει γέφυρες ανάμεσα στην επιχειρηματικότητα και στην κοινωνία, το χθές και το αύριο, το άτομο και το σύνολο. Οι ιδρυτές της, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη θεμιτών λύσεων και προοπτικών για την πρόοδο του τόπου, προσπαθούν να τις αναδείξουν μαζί με τους κύριους εκφραστές τους, τους πιο άξιους νέους επιχειρηματίες. Η προσφορά στον επιχειρηματικό κόσμο και στην ευρύτερη κοινωνία αυτής της προοπτικής έχει αναδείξει περισσότερα θετικά παραδείγματα και πρακτικές, ουσωσώστε η Λέσχη να πιστεύει ότι πέτυχε τη δικαίωση του οράματός της.

ΤΑ ΜΕΛΗ ΜΑΣ

Τα μέλη του Σωματείου διακρίνονται σε **επίτιμα** και **τακτικά**. **Επίτιμα** μέλη του Σωματείου μπορούν να εκλεγούν με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης κατόπιν σχετικής πρότασης του Δ.Σ.:

1. Αναγνωρισμένες προσωπικότητες της χώρας και/ή του εξωτερικού και
2. Πρόσωπα, τα οποία έχουν συνδράμει σε αξιόλογο βαθμό τις επιδιώξεις της Λέσχης και/ή έχουν προσφέρει σημαντική βοήθεια για την υλοποίηση των σκοπών της.

Νέα μέλη της Λέσχης εκλέγονται μόνο φυσικά πρόσωπα όχι κατόπιν αιτήσεώς τους αλλά κατόπιν προσκλήσεως εκ μέρους του Δ.Σ. μετά από έγκριση της Γενικής Συνελεύσεως της Λέσχης. Η διαδικασία επιλογής τους και οι προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν στο πρόσωπο υποψηφίου μέλους είναι οι εξής:

1. Να έχει συμπληρωθεί το 30ο έτος της ηλικίας του υποψηφίου μέλους
2. Να έχει ήδη διοικήσει μια επιχείρηση ή να έχει διατελέσει Γενικός Διευθυντής και/ή Διευθύνων Σύμβουλος εταιρείας για τρία τουλάχιστον συνολικά χρόνια

3. Η παραπάνω επιχείρηση ή εταιρεία να εμφανίζει κατά το χρόνο διοίκησής της από το υποψήφιο τακτικό μέλος συνδυασμένο κύκλο εργασιών ανερχόμενο ετησίως στο 1 (ένα) δις. Δρχ. Και προσωπικό τουλάχιστον 50 ατόμων.

Η διαδικασία επιλογής υποψηφίου τακτικού μέλους προϋποθέτει πρόταση 3 τακτικών μελών ή απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου.

Η σχετική πρόταση υποβάλλεται στο Διοικητικό Συμβούλιο ενώ εξάλλου οι προτείνοντες οφείλουν να παρέχουν κάθε δυνατή πληροφορία που τυχόν θα τους ζητηθεί για την διευκόλυνση της διαμόρφωσης κρίσεως από πλευράς του Δ.Σ. Το Συμβούλιο αφού εξετάσει τις προτάσεις και συγκεντρώσει τις αναγκαίες πληροφορίες, ετοιμάζει την εισήγησή του προς την Γενική Συνέλευση με ανάρτηση δελτίου που υπόκειται στην έγκριση της Συνελεύσεως.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Βραβεία Επιχειρηματικότητας "ΚΟΥΡΟΣ"

Η Λέσχη στα πλαίσια της δράσης της και με γνώμονα την αξιοκρατία, θέσπισε τρία ισότιμα και συμβολικά Ετήσια Βραβεία Επιχειρηματικότητας (ΚΟΥΡΟΣ).

Κάθε χρόνο, σύμφωνα με το καταστατικό της Λέσχης Επιχειρηματικότητας, επιλέγονται για να τιμηθούν με τα ομώνυμα βραβεία τρεις νέοι άνθρωποι έως 45 ετών, άξιοι εκπρόσωποι του "ευ επιχειρείν", όπως αυτοί αναδεικνύονται από τη μέχρι σήμερα επιχειρηματική τους διαδρομή σ'έναν από τους παρακάτω τομείς της επιχειρηματικής δραστηριότητας:

1. Βραβείο Επιχειρηματικότητας με έμφαση στην **ανάπτυξη και την καινοτομία**
2. Βραβείο Επιχειρηματικότητας με έμφαση στην **γενικότερη κοινωνική προσφορά μέσα και έξω από το επιχειρηματικό περιβάλλον**
3. Βραβεία Επιχειρηματικότητας με έμφαση στην επίδοση στο **διεθνή οικονομικό στίβο**

Οι τρεις αυτές κατηγορίες συνθέτουν το πλαίσιο της φιλοσοφίας που οι ιδρυτές της Λέσχης ενστερνίστηκαν για την ελληνική επιχειρηματικότητα. Μια φιλοσοφία που δοκιμάστηκε μέσα από την πολυετή επιχειρηματική τους δράση και επιβεβαιώνεται από τις ίδιες τις απαιτήσεις των καιρών: η φιλοσοφία του "ευ επιχειρείν".

Η ανάδειξη της σύγχρονης ποιοτικής επιχειρηματικότητας είναι για τη Λέσχη Επιχειρηματικότητας σημαντικός παράγοντας, όχι μόνο οικονομικής αλλά και κοινωνικής προόδου σε μια εποχή που η χώρα ζητά να βρει θεμιτές και εφαρμόσιμες διεξόδους από την πολύπλευρη κρίση.

Τα γενικότερα κριτήρια που πρέπει να χαρακτηρίζουν τα άτομα που επιλέγονται είναι ενδεικτικά τα εξής:

- Ανθηρά οικονομικά αποτελέσματα και καλή εικόνα της επιχείρησης
- Ισχυρή εικόνα του επιχειρηματία
- Εμφανής και έμπρακτη προσήλωση στις ηθικές αξίες

Εταιρεία Ερευνών ύστερα από συνεντεύξεις ψηφοφορίας συγκεντρώνει και αξιολογεί τις κρίσεις ενός δείγματος 100 ατόμων, που αποτελείται από τους σημαντικότερους επιχειρηματίες της χώρας και τους επιφανέστερους συντάκτες του Οικονομικού και Επιχειρηματικού Τύπου. Τα βραβεία απονέμονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, σε ειδική τελετή.

Ιδιαίτερη αναφορά θα πρέπει να γίνει σε μια ξεχωριστή κατηγορία βραβείου: **το Αριστείο Εξαιρετικής Επίδοσης** το οποίο απονεμήθηκε για πρώτη φορά το 1996, στους αδελφούς Χρήστος και Λουκά Κωνσταντινίδη 18 και 16 ετών τότε, για τη δημιουργία πρότυπης αγροτικής επιχείρησης. Οι αδελφοί Κωνσταντινίδη, ξεκινώντας από την καλλιέργεια του κήπου τους ανέπτυξαν την παραγωγή και διάθεση αγροτικών προϊόντων που το 1996 ξεπέρασε τους 150 τόννους. Τα προϊόντα τους διατίθενται στα ΑΛΦΑ-ΒΗΤΑ Βασιλόπουλος και σε άλλους επιλεγμένους πελάτες.

Το Αριστείο Εξαιρετικής Επίδοσης απονεμήθηκε ξανά το 2000, στους εκδότες του περιοδικού ΚΑΡΙΕΡΑ και Ο ΠΙΟ ΚΑΛΟΣ Ο ΦΟΙΤΗΤΗΣ, Θεόφιλο Βασιλειάδη και Φάνη Ρήγα, ιδρυτές και ιδιοκτήτες της εταιρείας +RG, για την επιχειρηματική τους δραστηριότητα, τόσο στο χώρο των εντύπων όσο και στη διοργάνωση εκδηλώσεων "ΗΜΕΡΕΣ ΚΑΡΙΕΡΑΣ". Πρόσφατα, η εταιρία τους δημιούργησε ένα πρωτοποριακό site στο internet που αφορά μια πλήρη βάση δεδομένων με βιογραφικά στοιχεία χιλιάδων νέων επιστημόνων που αναζητούν την εισοδό τους στην αγορά εργασίας και την οποία έχουν ήδη επισκεφθεί 60 από τις μεγαλύτερες ελληνικές επιχειρήσεις.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Entrepreneurial Research Consortium

Στα πλαίσια της ενίσχυσης των διεθνών συνεργασιών της, η Λέσχη Επιχειρηματικότητας συμμετέχει στο Entrepreneurial Research Consortium, με σκοπό την ανταλλαγή πληροφορήσης και γνώσης που αφορά την επιχειρηματικότητα στη χώρα μας και διεθνώς.

Το Entrepreneurial Research Consortium ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1997 και αποτελεί ένα σύνδεσμο από 29 οργανισμούς/φορείς όπως:

- Ακαδημαϊκά Κέντρα
- Ερευνητικά Ιδρύματα
- Δημόσιους Οργανισμούς
- Οργανώσεις όπως η Λέσχη Επιχειρηματικότητας.

Η έδρα του Consortium είναι το **Πανεπιστήμιο Babson στις Ηνωμένες Πολιτείες**. Μέσω των Οργανισμών/Φορέων που συμμετέχουν στο Consortium αντιπροσωπεύονται επτά χώρες (Αυστραλία-Καναδάς-Φινλανδία-Γερμανία-Νορβηγία-Σουηδία-Ελλάδα) ενώ διαμορφώνεται ήδη η δυναμική συμμετοχής στην Γαλλία, την Ολλανδία και την Βρετανία. Στόχος του είναι η άντληση πληροφορήσης που έχει σχέση με την **γένεση μιας νέας επιχειρηματικής ιδέας, την δημιουργία μιας νέας επιχείρησης και την ανάπτυξή της**.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΙΙ

***«ΜΕΛΗ ΤΗΣ ΛΕΣΧΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ
ΑΠΕΣΤΑΛΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ»***

ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΟΝΟΜΑ	ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
1. Manpower Team S.A.	Αβραμόπουλος Αθανάσιος	Διευθύνων Σύμβουλος
2. Ν. Κανελλόπουλος – Χ. Αδαμαντιάδης Α.Ε. (Alico)	Αδαμαντιάδης Νικόλαος	Διευθύνων Σύμβουλος
3. Π. Αλιβιζάτος Α.Ε. - PALVI	Αλιβιζάτος Πέτρος	Πρόεδρος Δ.Σ.
4. ΑΛΤΕ Α.Τ.Ε.	Αλλαμάνης Απόστολος	Πρόεδρος Δ.Σ.
5. Sunny Beach Hotel	Ανδρεάδης Σταύρος	Πρόεδρος Δ.Σ.
6. EFG Eurobank Χρηματοπιστηριακή	Ασσέρ Βίκτωρ	Πρόεδρος Δ.Σ.
7. ΒΑΡΛΑΣ Α.Ε. & Β.Ε.	Βάρδας Θεόδωρος	Πρόεδρος Δ.Σ.
8. Όμιλος εταιρειών Θ. Βασιλάκη	Βασιλάκης Θεόδωρος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
9. Κερκυραϊκές Τουριστικές Επιχειρήσεις	Βούλγαρις Στέφανος	Διευθύνων Σύμβουλος
10. Εκπαιδευτήρια Γείτονα	Γείτονας Ελευθέριος	Διευθύνων Σύμβουλος
11. Πλαίσιο Computers Α.Ε.Β.Ε.	Γεράρδος Γεώργιος	Διευθύνων Σύμβουλος
12. Όμιλος Εταιρειών Γερμανός Α.Ε.	Γερμανός Παναγιώτης	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
13. Π.Ν. Γερολυμάτος Α.Ε.Β.Ε.	Γερολυμάτος Τάκης	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
14. Τράπεζα Πειραιώς Α.Ε.	Γεωργάνας Ιάκωβος	Αντιπρόεδρος Δ.Σ.
15. Κρέτα Φάρμ Α.Β.Ε.Ε.	Δομαζάκης Εμμανουήλ	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
16. DUR Α.Ε.	Δούρος Νικόλαος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
17. Unibrain S.A.	Ζαχόπουλος Γεώργιος	Αντιπρόεδρος Δ.Σ.
18. Χαρτοποιία Θράκης Α.Ε.	Ζερίτης Παναγιώτης	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
19. Εκπαιδευτήρια Νέα Γενιά Ζηρίδη	Ζηρίδη Αικατερίνη	Διευθύνουσα Σύμβουλος
20. Chipita International S.A.	Θεοδωρόπουλος Σπύρος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
21. Νικ. Ι. Θεοχαράκης Α.Ε.	Θεοχαράκης Νικόλαος	Διευθύνων Σύμβουλος
22. Κ. Ε. Καλαμαράκης Α.Ε.	Καλαμαράκης Εμμανουήλ	Διευθύνων Σύμβουλος
23. ΠΑΚΟ Α.Ε.	Κολιοπούλου Λένα	Αντιπρόεδρος Δ.Σ.
24. Target Marine S.A.	Κομνηνός Αντώνης	Διευθύνων Σύμβουλος
25. ERGO ΑΕΒΕ	Κουτσίκος Παναγιώτης	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
26. Ι.Ο.Β.Ε. (Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών)	Κυριακόπουλος Λουκάς	Γενικός Γραμματέας
27. PRC Group	Λαμπρινόπουλος Κωνσταντίνος	Διευθύνων Σύμβουλος
28. Κλωνατέξ ABENTE	Λαναράς Θωμάς	Πρόεδρος Δ.Σ.
29. ΧΕΛΛΑΦΑΡΜ Α.Ε.	Λεγάκι Φωτεινή	Πρόεδρος & Διευθύνουσα Σύμβουλος
30. Λούλης Α.Ε.	Λούλης Κωνσταντίνος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
31. ICAP Hellas S.A.	Μανιατάκης Δημήτρης	Διευθύνων Σύμβουλος
32. Kantor Σύμβουλοι Επιχειρήσεων	Μητρόπουλος	Διευθύνων Σύμβουλος

	Κωνσταντίνος	
33. Όμιλος Εταιρειών Νηρέα	Μπελλές Αριστείδης	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
34. Επιχειρήσεις Αττικής Α.Ε.	Παναγόπουλος Αλέξανδρος	Διευθύνων Σύμβουλος
35. Ε.Ι. Παπαδόπουλος Α.Ε.	Παπαδοπούλου Ιωάννα	Πρόεδρος & Διευθύνουσα Σύμβουλος
36. Μεταλλοπλαστική Αγρινίου Α.Ε.	Παπακωνσταντίνου Λάμπρος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
37. Global Finance S.A.	Πλακόπητας Άγγελος	Διευθύνων Σύμβουλος
38. Πουλιάδης & Συνεργάτες Α.Ε.	Πουλιάδης Αθανάσιος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
39. Κύκλος Χρηματιστηριακή Α.Χ.Ε.	Σταματόπουλος Αναστάσιος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
40. Piscines Ideales S.A.	Σταυρίδης Στυλιανός	Διευθύνων Σύμβουλος
41. Νεώριο Ναυπηγεία Σύρου	Ταβουλάρης Νικόλαος	Πρόεδρος Δ.Σ.
42. Bingo A.E.B.E.	Τόττης Κωνσταντίνος	Διευθύνων Σύμβουλος
43. Ελληνική Τεχνοδομική – ΤΕΒ	Τρίχας Νικόλαος	Διευθύνων Σύμβουλος
44. Ωμέγα Χρηματιστηριακή	Τσοτάκος Ηλίας	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
45. Tsoukalas Concern A.E.	Τσουκαλάς Πάρις	Πρόεδρος Δ.Σ.
46. Fafalios Shipping S.A.	Φαφαλιός Στάμος	Διευθύνων Σύμβουλος
47. Infoquest A.E.B.E.	Φέσσας Θεόδωρος	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
48. X. & B. Φυρογένης Α.Β.Ε.Ε.	Φυρογένης Χρήστος	Διευθύνων Σύμβουλος
49. Goody's	Φώλιας Αχιλλέας	Πρόεδρος & Διευθύνων Σύμβουλος
50. Αφοί Χαϊτογλου Α.Β.Ε.Ε.	Χαϊτογλου Αλέξανδρος	Διευθύνων Σύμβουλος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΧΙΙ

«ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ»

1^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q2: ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ;

Year of foundation		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1910 - 1930	2	14,3	14,3	14,3
	1931 - 1960	3	21,4	21,4	35,7
	1961 - 1990	4	28,6	28,6	64,3
	1991-Today	5	35,7	35,7	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q3: ΠΟΣΑ ΑΤΟΜΑ ΑΠΑΣΧΟΛΕΙ Η ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ;

Employees		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	less than 100	3	21,4	21,4	21,4
	101 - 500	7	50,0	50,0	71,4
	501 - 1000	1	7,1	7,1	78,6
	more than 1000	3	21,4	21,4	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q5: ΠΟΙΟ ΗΤΑΝ ΤΟ ΜΕΣΟ ΥΨΟΣ ΤΟΥ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 1-3 ΕΤΗ;

Balance Sheet		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	<10 million euro	3	21,4	25,0	25,0
	11 - 50 million euro	5	35,7	41,7	66,7
	51 - 200 million euro	2	14,3	16,7	83,3
	>201 million euro	2	14,3	16,7	100,0
	Total	12	85,7	100,0	
Missing	System	2	14,3		
Total		14	100,0		

2^H ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q6: ΦΥΛΟ

Gender		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Male	12	85,7	85,7	85,7
	Female	2	14,3	14,3	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q7: ΗΛΙΚΙΑ

Age		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	36-50	6	42,9	42,9	42,9
	More than 50	8	57,1	57,1	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q8: ΘΕΣΗ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ

Post		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Managing Director	8	57,1	57,1	57,1
	President & Managing Director	3	21,4	21,4	78,6
	President	2	14,3	14,3	92,9
	Vice President	1	7,1	7,1	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q9: ΠΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΙΣΤΕ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ:

Years of occupation in the enterprise

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	More than 10	12	85,7	85,7	85,7
	1-3	1	7,1	7,1	92,9
	4-6	1	7,1	7,1	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q10: ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΟΡΦΩΣΗΣ

Study / Level of education

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Graduate	10	71,4	71,4	71,4
	Post - graduate	4	28,6	28,6	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

3^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q11: ΠΡΟΕΡΧΕΣΤΕ ΑΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ;

Family tradition in entrepreneurship

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	yes	8	57,1	57,1	57,1
	no	6	42,9	42,9	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q13: ΣΕ ΠΟΙΑ ΗΛΙΚΙΑ ΞΕΚΙΝΗΣΑΤΕ ΤΗΝ ΚΑΡΙΕΡΑ ΣΑΣ ΩΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑΣ;

Age of the beginning

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	25-35	6	42,9	42,9	42,9
	36-50	5	35,7	35,7	78,6
	18-24	3	21,4	21,4	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q14: ΠΟΣΟ ΧΡΟΝΟ ΑΦΙΕΡΩΣΑΤΕ ΓΙΑ ΝΑ ΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΣΑΣ ΙΔΕΑ:

Time for the enterprising idea

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	More than 2 years	6	42,9	42,9	42,9
	Less than 6 months	4	28,6	28,6	71,4
	Roughly 1 year	2	14,3	14,3	85,7
	Roughly 1-2 years	2	14,3	14,3	100,0
	Total	14	100,0	100,0	

4^Η ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q12: ΕΡΕΥΝΑ ΤΟΥ I.O.B.E.

IOBE		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Totally disagree	6	42,9	50,0	50,0
	Probably disagree	4	28,6	33,3	83,3
	Totally agree	1	7,1	8,3	91,7
	Probably agree	1	7,1	8,3	100,0
	Total	12	85,7	100,0	
Missing	System	2	14,3		
	Total	14	100,0		

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΩΝ Q16: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟΥ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΑ

- a) Η καινοτομία / πρωτοπορία
- b) Η πρωτοβουλία
- c) Η δημιουργικότητα
- d) Η ικανότητα σωστής επιλογής στελεχών & συνεργατών
- e) Η ικανότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής
- f) Η ικανότητα προγραμματισμού & οργάνωσης
- g) Η ικανότητα ανάπτυξης εναλλακτικών προσεγγίσεων / λύσεων
- h) Η διαπραγματευτική ικανότητα

i) Η σωστή / αποδοτική χρήση πληροφοριών

j) Η δικτύωση & οι επαφές

Q16	Q16(a)	Q16(b)	Q16(c)	Q16(d)	Q16(e)	Q16(f)	Q16(g)	Q16(h)	Q16(i)	Q16(j)	Q16(other)
1	5	2	1	4	7	3	6	9	8	10	0
2	6	5	1	3	4	2	7	2	8	10	0
3	1	1	1	1	1	4	1	4	1	1	0
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	5	1
5	2	3	2	4	8	1	6	5	7	10	0
6	4	5	2	3	1	6	9	7	10	8	0
7	10	10	1	1	1	10	1	10	1	10	0
8	7	8	1	6	2	3	9	4	5	10	0
9	8	3	2	1	4	5	10	6	10	7	0
10	1	1	3	3	1	5	2	2	5	2	0
11	1	8	1	10	9	9	8	8	9	4	0
12	1	4	2	3	2	4	3	2	3	2	0
13	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0
14	4	1	2	3	5	7	8	6	9	10	0
AVERAGE	3,71	3,79	1,50	3,14	3,36	4,36	5,14	4,79	5,57	6,43	0,07

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΠΗΓΕΣ

Δημητριάδης Αντώνης, 1999, *Διοίκηση – Διαχείριση Έργου (Project Management): Μεθοδολογία και τεχνικές / Εφαρμογές με το MS – Project '98*, εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών, Αθήνα.

Drucker Peter, 1985, *Καινοτομία & Επιχειρηματικότητα*, εκδόσεις Harper and Row, New York.

Hofstede Geert, 1991, *Culture and Organizations: Intercultural Cooperation and its importance for survival*, εκδόσεις Profile Books.

Donald L. Sexton & Nancy B. Bowman – Upton, *Entrepreneurship: creativity and growth*, Macmillan Publishing Company, 1991.

Clement K. Wang, Poh–Kam Wong, 2002, “Entrepreneurial interest of university students in Singapore”, *Centre for Entrepreneurship*, National University of Singapore, p.p. 163-172.

Thomas B. Ward, 2003, “Cognition, creativity and entrepreneurship”, *Center for Creative Media*, University of Alabama, Tuscaloosa, p.p. 173-188.

Scott Shane, Edwin A. Locke, Christopher J. Collins, 2003, “Entrepreneurial motivation”, *Human Resource Management Review*, p.p. 257-279.

Jerome A. Katz, 2002, “The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876 – 1999”, *Journal of Business Venturing*, p.p. 283-300.

Robert A. Baron, 2004, “The cognitive perspective: a valuable tool for answering entrepreneurship’s basic “why” questions”, *Journal of Business Venturing*, 19, p.p. 221 – 239.

Candida G. Brush, Irene M. Duhaime, William B. Gartner, Alex Stewart, Jerome A. Katz, Michael A. Hitt, Sharon A. Alvarez, G. Dale Meyer, S. Venkatamaran, 2003, “Doctoral Education in the Field of Entrepreneurship”, *Journal of Management*, 29(3), p.p. 309 - 331.

Nicole E. Peterman & Jessica Kennedy, 2003, “Enterprise Education: Influencing Students’ Perceptions of Entrepreneurship”, *Entrepreneurship: Theory and Practice - Baylor University*.

Bostjan Antoncic & Robert D. Hisrich, “Clarifying the intrapreneurship concept”, 2003, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Volume 10 – Number 1 – p.p. 7-24.

Ulla Hytti & Colm O’ Gorman, What is “Enterprise education?” An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries, 2004, *Education + Training*, Volume 46 – Number 1 – p.p. 11-23.

Laura Galloway & Wendy Brown, 2002, “Entrepreneurship education at university: a driver in the creation of high growth firms?”, *Education + Training*, Volume 44 – Number 8/9 – p.p. 398-405.

Sara Carter and Elaine Collinson, 1999, “Entrepreneurship education: Alumni perceptions of the role of higher education institutions”, *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Volume 6, Number 3, p.p. 229 – 239.

Thomas N. Garavan and Barra O’Cinneide, “Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and Evaluation (Part 1)”, *Journal of European Industrial Training*, Vol. 18 No. 8, 1994, pp. 3-12.

Thomas N. Garavan and Barra O’Cinneide, “Entrepreneurship Education and Training Programmes: A Review and Evaluation (Part 2)”, *Journal of European Industrial Training*, Vol. 18 No. 11, 1994, pp. 13-21.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή / Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων, Νοέμβριος 2002, *Τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων: η διαδικασία “BEST” στον τομέα της εκπαίδευσης και κατάρτισης στην επιχειρηματικότητα.*

<http://www.ucas.com>

<http://www.europa.eu.int>

<http://www.ypepth.gr>
<http://www.oecd.org>
<http://www.education-world.com>
<http://www.slu.edu>
<http://www.young-enterprise-europe.com>
<http://www.kidsway.com>
<http://www.education.eth.net>
<http://www.evi-incubator.gr>
<http://www.leshiepi.gr>
<http://www.aegean.gr>
<http://www.hbs.edu>
<http://www.Babson.edu/entrep>
<http://www.kogod.american.edu>
<http://www.london.edu>
<http://www.solent.ac.uk/sbs>
<http://www.londonmet.ac.uk>
<http://www.business.ulster.ac.uk>
<http://www.gwu.edu>
<http://www.hud.ac.uk>
<http://www.lancaster.ac.uk>
<http://www.napier.ac.uk>
<http://www.northampton.ac.uk>
<http://www.qmul.ac.uk>
<http://www.solent.ac.uk>
<http://www.ulster.ac.uk>
<http://www.wlv.ac.uk>
<http://www.abdn.ac.uk>
<http://www.uni-bocconi.it>
<http://www.american.edu>
<http://www.groupe-igs.org>
<http://www.gsb.stanford.edu>
<http://www.stern.nyu.edu>
<http://www.bdo.co.uk>